Note: Numbers in curly brackets relate to the footnotes that have been transferred at the end of the book. The tonic system has been changed from polytonic to monotonic, otherwise the spelling of the book has not been changed.

Σημείωση: Οι αριθμοί σε αγκύλες {} αφορούν στις υποσημειώσεις των σελίδων που έχουν μεταφερθεί στο τέλος Ο τονισμός έχει αλλάξει από πολυτονικό σε μονοτονικό. Κατά τα άλλα έχει διατηρηθεί η ορθογραφία του βιβλίου.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΦΕΞΗ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

ΛΟΥΚΙΑΝΟΥ

ΑΠΑΝΤΑ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

ΙΩ. ΚΟΝΔΥΛΑΚΗ

ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΦΕΞΗ
ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΥΓΡΑΦΕΩΝ

ΛΟΥΚΙΑΝΟΥ

ΑΠΑΝΤΑ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ
ΙΩ. ΚΟΝΔΥΛΑΚΗ

ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΦΕΞΗ
1911

ΛΟΥΚΙΑΝΟΥ
ΑΠΑΝΤΑ

ΑΛΗΘΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑ

Βιβλίον πρώτον.

Καθώς οι αθληταί και εν γένει οι καταγινόμενοι εις τας σωματικάς ασκήσεις δεν φροντίζουν μόνον διά τας ασκήσεις και την ευεξίαν των, αλλά και διά την έγκαιρον ανάπαυσίν των — την θεωρούν δε ως το

σπουδαιότερον μέρος της σωμασκίας — και όσοι καταγίνονται εις μελέτας νομίζω ότι, αφού κουρασθούν εις την ανάγνωσιν των σοβαρωτέρων έργων, πρέπει ν' ανακουφίζουν το πνεύμα των και να το καθιστούν ακμαιότερον διά τον μετέπειτα κόπον. Θα γίνεται δε όπως πρέπει αυτή η ανάπαυσις, αν περιορίζωνται εις τα αναγνώσματα τα οποία διά της χάριτος και της ευθυμίας των όχι μόνον ελαφράν ψυχαγωγίαν παρέχουν, αλλά και ιδέας ευγενείς διεγείρουν• μου επιτρέπεται δε, νομίζω, να έχω τοιαύτην ιδέαν και περί των συγγραμμάτων μου τούτων. Διότι όχι μόνον το παράξενον της υποθέσεως και του σκοπού το αστείον και παιγνιώδες θα τους τέρψη, ουδέ διότι ψεύματα διάφορα με πιθανότητα και αληθοφάνειαν κατεσκευάσαμεν, αλλά και διότι έκαστον εκ των ούτω ιστορουμένων υπονοεί και διακωμωδεί τινα από τα πολλά τερατώδη και μυθώδη, τα οποία έγραψαν μερικοί από τους αρχαίους ποιητάς, ιστορικούς και φιλοσόφους, τους οποίους και με τα ονόματά των θα ηδυνάμην ν' αναφέρω, εάν εκ της αναγνώσεως δεν εμαντεύοντο.

Ο Κτησίας Κτησιόχου ο Κνίδιος έγραψε περί της χώρας των Ινδών και των κατοίκων πράγματα, τα οποία ούτε ο ίδιος είδεν, ούτε από άλλον ήκουσε διηγούμενα. {1} Έγραψε δε και ο Ιαμβούλος {2} περί του ωκεανού πολλά παράδοξα• αλλ' αν και το ψεύδος του δεν κρύπτεται, από την διήγησίν του όμως δεν λείπει η τέρψις. Πολλοί άλλοι, τα όμοια προτιμήσαντες, περιέγραψαν δήθεν περιηγήσεις και ταξείδιά των, εις τα οποία μας παρουσιάζουν υπερμεγέθη θηρία και ανθρώπους αγρίους και ήθη παράξενα. Αρχηγόν δε και διδάσκαλον εις τας τοιαύτας τερατολογίας έχουν τον Ομηρικόν Οδυσσέα, όταν διηγήται εις τα ανάκτορα του Αλκινόου την δουλείαν των ανέμων και ομιλή περί μονοφθάλμων ωμοφάγων και αγρίων ανθρώπων, προσέτι δε περί ζώων πολυκεφάλων και μεταμορφώσεως των συντρόφων του διά μαγειών και περί άλλων πολλών τοιούτων, με τα οποία εκίνησε τον θαυμασμόν των αφελών και ευπίστων Φαιάκων. Όταν λοιπόν ανέγνωσα τας διηγήσεις όλων τούτων δεν τους κατέκρινα πολύ διά το ψεύδος, διότι έβλεπα ότι ήδη και οι επαγγελλόμενοι τον φιλόσοφον το μετεχειρίζοντο με πολλήν ελευθερίαν αλλ' εθαύμαζα πώς επίστευον ότι τα ψεύδη των θα διέφευγαν την αντίληψιν των αναγνωστών. Διά τούτο και εγώ θέλων από κενοδοξίαν ν' αφήσω κάτι εις τας επερχομένας γενεάς, διά να μη μείνω μόνος αμέτοχος εις την ελευθερίαν της διηγήσεως μύθων, μη έχων δε και τίποτε αληθές να εξιστορήσω — διότι δεν μου συνέβη τίποτε αξιοσημείωτον —- κατέφυγα εις το ψεύδος με περισσοτέραν από τους άλλους ευθύτητα• διότι λέγω τουλάχιστον μίαν αλήθειαν, ότι θα ψευσθώ. Ούτω δε πιστεύω ότι θ' αποφύγω και την κατηγορίαν των άλλων, αφού ο ίδιος ομολογώ ότι δεν λέγω τίποτε αληθές. Γράφω λοιπόν περί πραγμάτων, τα οποία ούτε είδα ούτε έπαθα ούτε παρ' άλλων έμαθα και τα οποία προσέτι ούτε ποτέ υπήρξαν ούτε και ηδύναντο να συμβούν διό και συνιστώ εις όσους θα ταναγνώσουν να μη τα πιστεύσουν κατ' ουδένα τρόπον.

Μίαν φοράν απέπλευσα από τας Ηρακλείους στήλας και βοηθούμενος υπό ουρίου ανέμου επροχώρησα εις τον Εσπέριον ωκεανόν.{3} Ο λόγος δε και ο σκοπός του ταξειδίου μου ήτον η περιέργεια και ο πόθος να γνωρίσω νέα πράγματα και να μάθω που τελειόνει ο ωκεανός και τίνος είδους άνθρωποι κατοικούν πέραν αυτού. Διά τούτο επήρα εις το πλοίον τρόφιμα πολλά και

νερόν αρκετόν, παρέλαβα δε και πεντήκοντα φίλους και ομηλίκους, έχοντας τους αυτούς πόθους• προσέτι επρομηθεύθην πολυάριθμα όπλα, διά της υποσχέσεως δε μεγάλου μισθού ευρήκα ένα άριστον κυβερνήτην και το πλοίον, το οποίον ήτον ελαφρόν σκάφος, επεσκεύασα, ώστε ν' αντέχη εις μακρόν και επικίνδυνον ταξείδιον.

Επί μίαν ημέραν και μίαν νύκτα επλέαμεν με τόσο μικράν ταχύτητα, ώστε η γη διεκρίνετο ακόμη εις τον ορίζοντα• αλλά την επομένην, κατά την ανατολήν του ηλίου, και ο άνεμος ήρχισε να δυναμώνη και κύματα υψώθησαν μεγάλα και σκότος έγινε και ουδέ να συστείλωμεν τα ιστία ήτο δυνατόν. Αφεθέντες λοιπόν εις την διάκρισιν του ανέμου και των ρευμάτων, επαλαίαμεν επί εβδομήκοντα εννέα ημέρας με την τρικυμίαν• την ογδοηκοστήν δε έξαφνα έλαμψεν ο ήλιος και βλέπομεν εις όχι μεγάλην απόστασιν νήσον υψηλήν και δασώδη, εις την οποίαν η προσέγγισις δεν ήτο δύσκολος, διότι ήδη η τρικυμία κατά πολύ είχε κοπάσει. Προσεγγίσαντες λοιπόν εξήλθαμεν και ένεκα των μακρών κακοπαθειών εμείναμεν επί πολύ ξαπλωμένοι κατά γης• έπειτα εσηκωθήκαμεν και διηρέθημεν ούτως ώστε τριάκοντα μεν εξ ημών έμειναν να φυλάττουν το πλοίον, είκοσι δε και εγώ ανέβημεν να κατασκοπεύσωμεν την νήσον.

Αφού δ' επροχωρήσαμεν διά μέσου δάσους έως τρία στάδια από της παραλίας, βλέπομεν μίαν στήλην από χαλκόν επί της οποίας επιγραφή με γράμματα Ελληνικά, τα οποία είχον ημιεξαλειφθή και μόλις διεκρίνοντο, έλεγεν• «έως εδώ έφθασαν ο Ηρακλής και ο Διόνυσος». Εφαίνοντο και δύο ίχνη πλησίον επί μεγάλης πέτρας, εκ των οποίων το μεν είχεν έκτασιν ενός στρέμματος, το δε μικροτέραν• υποθέτω δε ότι το μεν μικρότερον ήτο του Διονύσου, το άλλο δε του Ηρακλέους. Αφού επροσκυνήσαμεν, επροχωρήσαμεν• μετ' ολίγον δε εφθάσαμεν εις ποταμόν, όστις έρρεεν οίνον, ομοιότατον μάλιστα με τον Χιακόν. 'Ητο δε τόσον πολύ και άφθονον το ρεύμα, ώστε είς τινα μέρη ηδύνατο και πλοία να σηκώση. Βλέποντες τα σημεία ταύτα επιστεύαμεν έτι μάλλον εις ταναφερόμενα υπό της στήλης, ότι ο Διόνυσος είχεν έλθει εις την νήσον εκείνην.

Θέλων δε να μάθω και από πού επήγαζεν ο ποταμός, επροχώρησα αντιθέτως προς το ρεύμα• και πηγήν μεν αυτού καμμίαν δεν ευρήκα, αλλά πολλά και μεγάλα κλήματα κατάφορτα με σταφύλια, από δε την ρίζαν εκάστου έσταζεν οίνος διαυγής κ' εκ των σταγόνων τούτων εσχηματίζετο ο ποταμός. 'Ησαν και ψάρια πολλά εις τον ποταμόν, τα οποία είχαν και το χρώμα και την γεύσιν του οίνου. 'Οταν επιάσαμεν κ' εφάγαμεν απ' αυτά τα ψάρια εμεθύσαμεν και όταν τα εσχίσαμεν τα ευρήκαμεν γεμάτα μούστον. Αλλ' έπειτα εσκέφθημεν να ταναμιγνύωμεν με ψάρια του νερού και ούτω εμετριάζαμεν την άκρατον οινοφαγίαν.

'Επειτα επεράσαμεν τον ποταμόν, εις το μέρος όπου ήτο διαβατός, κ' ευρήκαμεν είδος κλημάτων θαυμαστόν. Από τον κορμόν αυτών, ο οποίος ήτο παχύς και δυνατός, εξήρχοντο γυναίκες καθ' όλα τέλειαι μέχρι των λαγόνων. Τοιουτοτρόπως ζωγραφίζουν εις την πατρίδα μας την Δάφνην, όπως μετεμορφώθη εις δένδρον διά ν' αποφύγη τον Απόλλωνα, καθ' ην στιγμήν ούτος επεχείρει να την συλλάβη εις την αγκάλην του. Από δε τα

άκρα των δακτύλων των εφύοντο οι κλάδοι φορτωμένοι σταφυλάς. Αλλά και επί των κεφαλών των αντί κόμης είχον έλικας κλημάτων και φύλλα και σταφυλάς. Όταν επλησιάσαμεν, μας εχαιρέτων και μας εδεξιούντο• και άλλαι μεν ωμίλουν την Λυδικήν, άλλαι δε την Ινδικήν και αι περισσότεραι την Ελληνικήν γλώσσαν. Μάς έδιδον και φιλήματα, όσοι δ' εφιλούντο ευθύς εμέθυον και εγίνοντο έξω φρενών. Δεν επέτρεπον όμως να δρέπωμεν τους καρπούς και αν επεχειρούμεν να κόψωμεν σταφύλια, ησθάνοντο πόνον κ' εφώναζαν. Επεθύμουν δε και να έλθουν εις ερωτικήν επιμιξίαν μεθ' ημών αλλά δύο εκ των συντρόφων μας, οίτινες τας επλησίασαν, δεν απελύοντο πλέον, αλλ' είχον δεθή από τα αιδοία• συνεκολλήθησαν δε και συνερριζώθησαν και μετ' ολίγον από τους δακτύλους και αυτών εφύτρωσαν κλάδοι και τους περιέπλεξαν έλικες, δεν θα εβράδυνον δε να καρποφορήσουν και αυτοί.

Τους αφήκαμεν και επιστρέψαντες εις το πλοίον διηγήθημεν εις εκείνους τους οποίους είχαμεν αφήσει εκεί όσα είδαμεν και των συντρόφων την αμπελομιξίαν. Έπειτα αφού εκάμαμεν προμήθειαν νερού και οίνου εκ του ποταμού, διενυκτερεύσαμεν εις την παραλίαν.

Την αυγήν απεπλεύσαμεν με άνεμον όχι πολύ σφοδρόν το δε μεσημέρι, όταν πλέον δεν εφαίνετο η νήσος, ενέσκηψεν αίφνης κυκλών, ο οποίος περιέστρεψε το πλοίον και το εσήκωσεν εις τον αέρα εις ύψος τριών περίπου χιλιάδων σταδίων• δεν το αφήκε δε πλέον να κατέλθη εις την θάλασσαν, αλλά μετέωρον εις το ύψος εκείνο εφέρετο υπό του ανέμου, όστις εφούσκωνε τα πανιά του. Αφού δ' επί οκτώ ημέρας και άλλας τόσας νύκτας αεροπορήσαμεν, την ογδόην είδαμεν εις τον αέρα μίαν γην μεγάλην, ως νήσον, σφαιροειδή και λάμπουσαν, ως να ήτο κατάφορος.

Πλησιάσαντες εις αυτήν και προσορμισθέντες, εξήλθαμεν• ευρήκαμεν δε χώραν κατοικουμένην και καλλιεργουμένην. Και την μεν ημέραν δεν εβλέπαμεν τίποτε έξω του τόπου εκείνου, άμα δ' ενύκτωσεν εφάνησαν και άλλαι πολλαί νήσοι πλησίον, άλλαι μεγαλείτεραι και άλλαι μικρότεραι, έχουσαι το χρώμα του πυρός• κάτω δε διεκρίνετο και άλλη γη με πόλεις και ποταμούς, με θαλάσσας, δάση και όρη. Εσυμπεραίναμεν ότι αυτή ήτον η γη, εις την οποίαν κατοικούμεν.

Απεφασίσαμεν να προχωρήσωμεν εις το εσωτερικόν, αλλά καθ' οδόν μας συνέλαβον οι λεγόμενοι Ιππόγυποι• οι δε Ιππόγυποι ούτοι είνε άνθρωποι ιππεύοντες μεγάλους γύπας και ως ίππους μεταχειριζόμενοι τα όρνεα. Διότι είνε μεγάλοι οι γύπες και ως επί το πλείστον τρικέφαλοι• θα εννοηθή δε το μέγεθος των και από την εξής σύγκρισιν• έκαστον πτερόν αυτών είνε μακρότερον και παχύτερον από ιστόν μεγάλου φορτηγού πλοίου. Εις τους Ιππογύπους τούτους έχει ανατεθή να πετούν γύρω εις την χώραν και αν συναντήσουν κανένα ξένον να τον οδηγούν προς τον βασιλέα• άμα δε συνέλαβον και ημάς μας ωδήγησαν προς αυτόν. Ο δε βασιλεύς όταν μας είδε και από τας μορφάς και την ενδυμασίαν ενόησεν, Έλληνες λοιπόν είσθε, ξένοι; μας είπε. Απηντήσαμεν καταφατικώς, αυτός δε, Πώς λοιπόν, είπε, κατωρθώσατε να περάσετε τόσον αέρα και να φθάσετε έως εδώ. Του διηγήθημεν όλην την ιστορίαν μας• τότε δε και αυτός μας διηγήθη τα

δικά του, ότι και αυτός ήτο άνθρωπος, ονομαζόμενος Ενδυμίων και ανηρπάσθη από την ιδικήν μας γην ενώ εκοιμάτο, ελθών δε εδώ έγινε βασιλεύς του τόπου. Μας εξήγησεν έπειτα ότι η γη επί της οποίας ήμεθα ήτο η Σελήνη, την οποίαν βλέπομεν από την Γην. Μας είπε να είμεθα ήσυχοι και να μη φοβούμεθα κανένα κίνδυνον και μας υπεσχέθη ότι θα μας παρείχετο παν ό,τι μας ήτο αναγκαίον. «Εάν δε, είπε, φέρω εις καλόν πέρας τον πόλεμον τον οποίον διεξάγω εναντίον των κατοικούντων εις τον ήλιον, θα περάσετε την ζωήν σας εδώ με την μεγαλειτέραν ευτυχίαν». Ηρωτήσαμεν ποίοι ήσαν οι εχθροί και ποία η αιτία του πολέμου. Ο Φαέθων, απήντησεν, ο βασιλεύς των κατοικούντων εις τον ήλιον — διότι κατοικείται και ο Ήλιος όπως και η Σελήνη—μας έχει κηρύξει προ πολλού τον πόλεμον. Και η αρχική αιτία ήτον η εξής. Συναθροίσας άλλοτε ποτέ τους πτωχότερους κατοίκους της χώρας μου, απεφάσισα να στείλω αποικίαν εις τον Εωσφόρον, {4} όστις είνε έρημος και εντελώς ακατοίκητος• αλλ' ο Φαέθων καταληφθείς υπό φθόνου, ηθέλησε να εμποδίση την αποικίαν και επετέθη κατά των ημετέρων με τους ιππομύρμηκάς του εις το μεταξύ Σελήνης και Εωσφόρου διάστημα. Και τότε μεν ενικήθημεν—διότι δεν ειχαμεν ισοπάλους δυνάμεις—-και ηναγκάσθημεν να υποχωρήσωμεν αλλά τώρα θέλω να επαναλάβω τον πόλεμον και ναποστείλω την αποικίαν. Εάν λοιπόν θέλετε, λάβετε μέρος εις την εκστρατείαν μου, θα δώσω δε εις έκαστον ένα γύπα από τους βασιλικούς και τον λοιπόν οπλισμόν. Η εκκίνησις γίνεται αύριον. Σύμφωνοι, απήντησα εγώ, ας γείνη όπως θέλης.

Εμείναμεν και εδειπνήσαμεν εις τανάκτορα• αξημέρωτα δε εξυπνήσαμεν και ετάχθημεν εις τας θέσεις μας• διότι οι κατάσκοποι ανήγγειλαν ότι οι εχθροί πλησιάζουν.

Το πλήθος του στρατεύματος μας έφθασεν εις εκατόν χιλιάδας, χωρίς να υπολογίζωνται οι σκευοφόροι, οι μηχανικοί, οι πεζοί και οι ξένοι σύμμαχοι. Εκ τούτων ογδοήκοντα χιλιάδες ήσαν οι Ιππόγυποι, είκοσι δε χιλιάδες οι ιππεύοντες λαχανόπτερα, τα οποία, επίσης είνε όρνεα τεράστια, αντί δε πτερών έχουν εις όλον το σώμα λάχανα, τα δε μακρά πτερά των πτερύγων των ομοιάζουν με φύλλα μαρουλιών. Μετά τούτους είχον ταχθή οι Κεγχροβόλοι και οι Σκορδομάχοι. Είχον δε έλθει εις επικουρίαν του Ενδυμίωνος από τα βόρεια μέρη τριάκοντα χιλιάδες Ψυλλοτοξόται και πεντήκοντα χιλιάδες Ανεμοδρόμοι. Εκ τούτων οι Ψυλλοτοξόται ιππεύουν μεγάλους ψύλλους, εξ ου και η ονομασία των• είνε δε μεγάλοι οι ψύλλοι όσον δώδεκα ελέφαντες ομού• οι δε Ανεμοδρόμοι είνε πεζοί, αλλά πετούν χωρίς πτερά κατά τον εξής τρόπον• φορούν μακρά υποκάμισα, τα οποία φουσκόνει ο άνεμος ως ιστία και ούτω τρέχουν όπως τα πλοία. Συνήθως δε οι τοιούτοι εις τας μάχας είνε πελτασταί{5}. Ελέγετο ότι θα μας ήρχοντο και από τα άστρα τα υπεράνω της Καπαδοκίας εβδομήκοντα χιλιάδες Στρουθοβάλανοι και πέντε χιλιάδες Ιππογέρανοι. Αυτούς εγώ δεν τους είδα, διότι δεν ήλθαν• διά τούτο και δεν ετόλμησα να περιγράψω πώς είνε, διότι όσα ήκουσα να λέγωνται περί αυτών ήσαν τερατώδη και απίθανα.

Αυτή ήτο η στρατιωτική δύναμις του Ενδυμίωνος• οπλισμόν δε είχον όλοι τον ίδιον• περικεφαλαίας από κουκιά• διότι τα κουκιά εκεί επάνω είνε

μεγάλα και σκληρά• θώρακας φολιδωτούς όλους από λούμπινα• συρράπτοντες τους φλοιούς των λουμπίνων κατασκευάζουν θώρακας• διότι και οι φλοιοί των λουμπίνων είνε στερεοί και σκληροί, όπως το κέρατον. Αι ασπίδες δε και τα ξίφη των είνε όπως τα Ελληνικά. Όταν δε ήλθεν η ώρα της μάχης, παρετάχθησαν ως εξής• Το μεν δεξιόν κέρας κατέλαβον οι Ιππόγυποι και ο βασιλεύς, έχων πλησίον του τους αρίστους και ημάς μετ' αυτών• εις δε το αριστερόν ετάχθησαν οι λαχανόπτεροι• και εις το κέντρον οι σύμμαχοι. Οι δε πεζοί, οι οποίοι ήσαν περί τα εξήκοντα εκατομμύρια, παρετάχθησαν κατά τον εξής τρόπον. Υπάρχουν εκεί αράχναι πολλαί και μεγάλαι, πολύ μεγαλείτεραι των Κυκλάδων νήσων εκάστη. Αύται διετάχθησαν να υφάνουν εις τον αέρα ιστόν, όστις να συνδέση την Σελήνην με τον Εωσφόρον. Άμα δ' εντός ολίγου κατεσκεύασαν το πλέγμα τούτο και το επέστρωσαν, παρετάχθη επ' αυτού το πεζικόν. Ήσαν δε αρχηγοί των πεζών ο Νυκτερίων του Ευδιάνακτος και δύο άλλοι.

Των εχθρών το αριστερόν κέρας κατείχον οι Ιππομύρμηκες, μεταξύ δε αυτών ήτο ο Φαέθων. Είνε δε οι Ιππομύρμηκες θηρία μέγιστα και πτερωτά, τα οποία ομοιάζουν προς τους δικούς μας μύρμηκας, χωρίς το μέγεθος• διότι ο μεγαλείτερος εξ αυτών είχε μέγεθος έως δύο στρεμμάτων εμάχοντο δε όχι μόνον οι ιππεύοντες τους μύρμηκας τούτους, αλλά και αυτοί, ιδίως με τα κέρατά των. Ελέγετο ότι ούτοι ήσαν πεντήκοντα περίπου χιλιάδες. Εις το δεξιόν δε κέρας αυτών παρετάχθησαν οι Αεροκώνωπες, οι οποίοι επίσης ήσαν έως πεντήντα χιλιάδες, όλοι τοξόται ιππεύοντες μεγάλους κώνωπας• κατόπιν τούτων οι Αεροκάρδακες, οι οποίοι ήσαν πεζοί ελαφρώς ωπλισμένοι, αλλά μάχιμοι και αυτοί• διότι εκ μακράς αποστάσεως εξεσφενδόνιζον φανίδας υπερμεγέθεις, ο δε πληττόμενος δεν εσώζετο, αλλά μετ' ολίγον απέθνησκεν εκ της δυσωδίας ήτις ανεδίδετο εκ της πληγής του• ελέγετο δε ότι έχριον τα βέλη των με δηλητήριον μολόχας. Εις συνέχειαν αυτών ετάχθησαν οι Καυλομύκητες, βαρέως ωπλισμένοι, δέκα χιλιάδες τον αριθμόν. Ωνομάσθησαν δε Καυλομύκητες, διότι είχον ασπίδας από μανιτάρια και τα δόρατά των κατεσκευάζοντο από καυλούς σπαραγγιών. Πλησίον αυτών εστάθησαν οι Κυνοβάλανοι, τους οποίους έπεμψαν προς τον Φαέθοντα οι κάτοικοι του Σειρίου, πέντε χιλιάδες και αυτοί, άνδρες σκυλοπρόσωποι, οι οποίοι εμάχοντο καθήμενοι επάνω εις βελανίδια πτερωτά. Ελέγετο δε ότι καθυστερούν εκ των συμμάχων αυτών οι σφενδονήται, τους οποίους είχον ζητήσει από τον Γαλαξίαν, και οι Νεφελοκένταυροι• και οι τελευταίοι έφθασαν όταν ήδη η μάχη είχε κριθή, που να μη έφθαναν• αλλ' οι σφενδονήται δεν ήλθαν, διό λέγεται ότι ο Φαέθων οργισθείς επυρπόλησε κατόπιν την χώραν των. Τοιαύτη ήτο και του Φαέθοντος η δύναμις.

Όταν δε αι σημαίαι υψώθησαν και ωγκάνισαν και από τα δύο στρατεύματα οι όνοι, (διότι αυτούς μεταχειρίζονται ως σαλπιγκτάς) συνεπλάκησαν και εμάχοντο. Και το μεν αριστερόν κέρας των Ηλιωτών ευθύς ετράπη εις φυγήν, χωρίς ν' αντιστή εις την ορμήν των Ιππογύπων• ημείς δε τους κατεδιώξαμεν φονεύοντες• το δεξιόν όμως αυτών ενίκα το δικόν μας αριστερόν και οι Αεροκώνωπες εφορμήσαντες κατεδίωξαν τους ημετέρους μέχρι της γραμμής των πεζών• αλλ' εδώ με την βοήθειαν και τούτων οι εχθροί απεκρούσθησαν και έφυγαν, μάλιστα όταν έμαθαν ότι το αριστερόν

αυτών είχε νικηθή. Η κατατρόπωσις ούτω έγινε γενική και πολλοί ηχμαλωτίζοντο, πολλοί δε και εφονεύοντο και το αίμα έρρεεν άφθονον εις τα νέφη, ώστε να βάφωνται και να φαίνωνται κόκκινα, όπως τα βλέπομεν από την Γην κατά την δύσιν του Ηλίου• πολύ δε και έσταξε κάτω εις την Γην, ώστε να σκέπτωμαι μήπως και κατά τους παλαιούς χρόνους συνέβη κάτι τοιούτον επάνω και ο Όμηρος ενόμισεν ότι ο Ζευς έβρεξεν αίμα διά τον θάνατον του Σαρπηδόνος.

Επιστρέψαντες από την καταδίωξιν, εστήσαμεν δύο τρόπαια, το μεν της πεζομαχίας επί του αραχνοπλέγματος, το δε της αερομαχίας επί των νεφών. Αλλά μετ' ολίγον ανηγγέλθη ότι επήρχοντο οι Νεφελοκένταυροι, τους οποίους επερίμενε προ της μάχης ο Φαέθων. Και τωόντι εφάνησαν πλησιάζοντες• και ήτο το θέαμα πολύ παράδοξον, διότι ήσαν κατά το ήμισυ ίπποι πτερωτοί και κατά το άλλο ήμισυ άνθρωποι• είχον δε μέγεθος οι μεν άνθρωποι όσον ο κολοσσός της Ρόδου από του μέσου και άνω {6}οι δε ίπποι όσον φορτηγόν πλοίον εκ των μεγάλων. Δεν γράφω, τίποτε περί του πλήθους των, διά να μη φανή απίθανον• τόσον πολυάριθμοι ήσαν. Ως αρχηγόν δε είχαν τον Τοξότην του Ζωδιακού. Όταν έμαθον ότι οι φίλοι των είχον νικηθή, ειδοποίησαν τον Φαέθοντα να επαναλάβη την επίθεσιν• παραταχθέντες δε και αυτοί προς μάχην επέπεσαν κατά των Σεληνιτών, τους οποίους ευρήκαν εις αταξίαν και σκορπισμένους εις την καταδίωξιν και την λαφυραγωγίαν• και τους έτρεψαν όλους εις φυγήν, αυτόν τον βασιλέα κατεδίωξαν μέχρι της πόλεως και τα περισσότερα όρνεα κατέσφαξαν. Κατέστρεψαν και τα τρόπαια, κατέλαβαν όλην την πεδιάδα την οποίαν είχον υφάνει αι αράχναι, εμέ δε και δύο εκ των συντρόφων μου ηχμαλώτισαν. Κατέφθασε δε και ο Φαέθων και τώρα αυτοί ανήγειραν άλλα τρόπαια. Ημείς δε εδέθημεν οπισθάγκωνα με τεμάχιον αράχνης και αυθημερόν ωδηγήθημεν εις τον Ήλιον.

Οι εχθροί δεν έκριναν καλόν να πολιορκήσουν την πόλιν αλλ' επιστρέψαντες ήρχισαν να κτίζουν τείχος εις τον μεταξύ Ηλίου και Σελήνης αέρα, το οποίον να εμποδίζη το φως του Ηλίου να φθάνη εις την Σελήνην. Ήτο δε το τείχος από νέφη• ώστε έγινεν ολική έκλειψις της Σελήνης και υπό νυκτός διηνεκούς όλη κατελήφθη. Ο δε Ενδυμίων στενοχωρηθείς εκ τούτου έστειλε πρέσβεις και παρεκάλει να κατεδαφισθή το τείχος και να μη τους αφήσουν να ζουν εις το σκότος• υπέσχετο δε να πληρώνη φόρους και σύμμαχος να είνε και ποτέ πλέον να μη πολεμήση κατά των Ηλιωτών• ήτο δε πρόθυμος να δώση και ομήρους διά ταύτα. Ο Φαέθων έκαμε δύο συμβούλια• και κατά μεν την πρώτην συζήτησιν οι νικηταί δεν ηθέλησαν να δεχθούν καμμίαν συνθηκολόγησιν και επέμειναν εις την εκδίκησιν• την επιούσαν όμως ήλλαξαν γνώμην και συνωμολογήθη ειρήνη• με την εξής συνθήκην• «Οι Ηλιώται και οι σύμμαχοι συνεφώνησαν προς τους Σεληνίτας και τους συμμάχους αυτών ότι οι μεν Ηλιώται θα κατεδαφίσουν το μεταξύ Ηλίου και Σελήνης τείχος και δεν θα εισβάλουν πλέον εις την Σελήνην, θ' αποδώσουν δε και τους αιχμαλώτους αντί ωρισμένων λύτρων• οι δε Σεληνίται ότι θ' αφήσουν τους άλλους αστέρας αυτονόμους, να μη πολεμήσουν δε πλέον κατά των Ηλιωτών, Αλλά να συμμαχούν μετ' αυτών κατά πάσης επιδρομής. Καθ' έκαστον έτος ο βασιλεύς των Σεληνιτών ναποστέλλη προς τον βασιλέα των Ηλιωτών ως

φόρον δέκα χιλιάδας αμφορείς δρόσου και να δώση ως ομήρους εκ των υπηκόων του δεκάκις χιλίους. Την αποικίαν δε εις τον Εωσφόρον να κάμουν από κοινού και να λάβουν μέρος όσοι θέλουν. Αι συνθήκαι να χαραχθούν επί στήλης εξ ηλέκτρου, η οποία να στηθή εις τον αέρα επί των συνόρων των δύο επικρατειών. Ωρκίσθησαν δε διά την τήρησιν των συμφωνηθέντων από μέρους μεν των Ηλιωτών ο Πυρωνίδης, ο Θερίτης και ο Φλόγιος• από δε τους Σεληνίτας ο Νύκτωρ, ο Μήνιος {7} και ο Πολυλαμπής».

Ευθύς μετά την συνομολόγησιν της ειρήνης, οι Ηλιώται κατηδάφισαν το τείχος και ημάς τους αιχμαλώτους απέδοσαν.

Όταν εφθάσαμεν εις την Σελήνην μας υπεδέχθησαν και μας ησπάζοντο με δάκρυα και οι σύντροφοι μας και αυτός ο Ενδυμίων. Μας παρώτρυνε να μείνωμεν πλησίον του και να λάβωμεν μέρος εις την αποικίαν υπέσχετο δε να μου δώση εις γάμον το παιδί του, διότι γυναίκες δεν υπάρχουν εις την Σελήνην. Αλλ' εγώ δεν ηθέλησα να μείνω, επέμεινα δε να με γυρίση κάτω εις την θάλασσαν. Όταν δε ο Ενδυμίων είδεν ότι ήτο αδύνατον να πεισθώ, μας αφήκε ν' αναχωρήσωμεν, αφού επί επτά ημέρας εσυμποσιάζαμεν εις τανάκτορά του.

Κατά την εν τω μεταξύ τούτω διαμονήν μου εις την Σελήνην έμαθα διάφορα αλλόκοτα και παράδοξα, τα οποία θέλω να διηγηθώ. Και πρώτον ότι οι Σεληνίται δεν γεννώνται από γυναίκας, αλλ' από αρσενικούς• διότι μόνον αρσενικούς νυμφεύονται και αι γυναίκες ουδέ κατ' όνομα είνε γνωσταί. Μέχρι του εικοστού πέμπτου έτους της ηλικίας του• έκαστος χρησιμεύει ως γυνή, έπειτα δε λαμβάνει θέσιν ανδρός και αυτός. Κυοφορούν δε όχι εις την γαστέρα, αλλ' εις το παχύ μέρος της κνήμης, το οποίον λέγεται γαστροκνημία• όταν γίνη η σύλληψις, φουσκώνει η κνήμη, μετά καιρόν δε την σχίζουν και εξάγουν νεκρόν το έμβρυον• αλλά το εκθέτουν με ανοικτόν το στόμα προς τον άνεμον και ούτω ζωντανεύει. Μου φαίνεται δε ότι εκ τούτου προήλθε και εις την Ελληνικήν γλώσσαν το όνομα της γαστροκνημίας.

Αλλ' έχω και κάτι άλλο έτι παραδοξότερον να διηγηθώ. Υπάρχει μεταξύ των Σεληνιτών γένος ανθρώπων ιδιαίτερον, οι λεγόμενοι Δενδρίται, οι οποίοι γεννώνται ως εξής• κόπτουν τον δεξιόν όρχιν ανθρώπου και τον φυτεύουν εις την γην• εξ αυτού δε φυτρόνει δένδρον υψηλότατον και σαρκώδες, όμοιον με φαλλόν{8}, το οποίον έχει κλάδους και φύλλα• οι δε καρποί του είνε βελανίδια, τα οποία έχουν μέγεθος ενός πήχεος. Όταν τα βελανίδια ωριμάσουν τα τρυγούν και εξάγουν από αυτά, ως από αυγά, τους ανθρώπους. Οι δε άνθρωποι ούτοι έχουν πρόσθετα γεννητικά όργανα, οι πλούσιοι από ελεφαντοκόκκαλον, οι δε πτωχοί ξύλινα και με αυτά βατεύουν και πλησιάζουν τους συνεύνους των.

Όταν δε γηράση ο άνθρωπος δεν αποθνήσκει, αλλά διαλύεται ως καπνός και γίνεται αήρ. Τροφήν δε έχουν όλοι την ιδίαν• ανάπτουν φωτιάν και ψήνουν επί των ανθράκων βατράχους, οίτινες είνε πολυάριθμοι εις την σελήνην και πετούν εις τον αέρα. Ενώ δε οι βάτραχοι ψήνονται, κάθηνται

γύρω εις την πυράν, ως περί τράπεζαν, και ροφούν τον αναδιδόμενον καπνόν. Κατ' αυτόν τον τρόπον ευωχούνται. Ως ποτόν δε έχουν τον αέρα, όστις πιεζόμενος εις δοχείον αφήνει υγρόν τι ως δρόσον. Δεν ουρούσι δε, ούτε αφοδεύουσιν, αλλ' ούτε είνε τρυπημένοι όπως ημείς. Η δε συνουσία δεν γίνεται όπως εις την Γην, αλλ' εις τα κοιλώματα τα υπεράνω των γαστροκνημιών διότι εκεί έχουν οπήν.

Ωραίοι θεωρούνται μεταξύ αυτών οι φαλακροί και χωρίς μαλλιά, τους δε τρέφοντας κόμην απεχθάνονται. Επί των κομητών όμως όσοι έχουν μεγάλα μαλλιά εξ εναντίας θεωρούνται ωραίοι. Διότι είχον έλθει και μερικοί από εκεί, οι οποίοι μας διηγούντο και περί εκείνων. Έχουν και γένεια ολίγον ανωτέρω των γονάτων. Εις δε τα πόδια δεν έχουν νύχια, αλλ' είνε όλοι μονοδάκτυλοι. Ως ουρά φυτρόνει εις το άκρον της ράχης των λάχανον, το οποίον διατηρείται πάντοτε πράσινον και δεν συντρίβεται και όταν πίπτουν ανάσκελα. Από την μύτην των εξάγουν, όταν απομύττωνται, μέλι πολύ δριμύ• όταν δε εργάζωνται ή γυμνάζωνται, ιδρόνουν καθ' όλον το σώμα των γάλα, ούτως ώστε και τυρούς κατασκευάζουν εξ αυτού, αναμιγνύοντες εις το γάλα ολίγον μέλι. Έλαιον δε εξάγουν από τα κρομμύδια, πολύ παχύ και ευωδιάζον ως μύρον. Έχουν και πολλά αμπέλια τα οποία παράγουν νερόν• διότι αι ράγες των σταφυλών είνε ως χάλαζα• νομίζω δε ότι όταν πνέη άνεμος και συνταράσση τα κλήματα εκείνα, τότε πίπτει εδώ κάτω χάλαζα.

Οι άνθρωποι εκείνοι μεταχειρίζονται την κοιλίαν των ως σακκούλαν, εις την οποίαν θέτουν τα χρειώδη, διότι ανοίγει και κλείει κατά βούλησιν• ούτε έντερα δε, ούτε άλλα σπλάγχνα φαίνονται εντός αυτής, αλλ' είνε από μέσα όλη τριχωτή, και οσάκις κρυόνουν τα νεογνά των κρύπτονται εις αυτήν. Το ένδυμα δε των μεν πλουσίων είνε υάλινον μαλακόν, των δε πτωχών χάλκινον υφασμένον διότι το μέταλλον τούτο είνε άφθονον εις εκείνα τα μέρη και τον κατεργάζονται αφού τον βρέξουν με νερόν, καθώς τα μαλλιά των προβάτων. Όσον διά τους οφθαλμούς των διστάζω να είπω πώς είνε, διότι φοβούμαι μήπως νομισθώ ότι ψεύδομαι• τόσον απίθανον θα φανή το πράγμα• αλλά θα το είπω και αυτό• οι οφθαλμοί των δύνανται ν' αφαιρούνται και να προσαρμόζωνται εκ νέου εις την θέσιν των και οποίος θέλει τους αφαιρεί και μένει τυφλός έως ότου θελήση πάλιν να ίδη, ότε τους θέτει πάλιν εις τας κόγχας των και βλέπει• και πολλοί οι οποίοι χάνουν τους δικούς των δανείζονται ξένους διά να βλέπουν• άλλοι δε έχουν πολλούς και αυτοί είνε οι πλούσιοι. Τα ώτα των δε είνε από φύλλα πλατάνου, και μόνον οι Δενδρίται τα έχουν ξύλινα.

Αλλά και άλλο τι θαυμάσιον είδα εις τα ανάκτορα. Μέγα κάτοπτρον είνε τοποθετημένον επί του στομίου φρέατος, το οποίον δεν είνε πολύ βαθύ. Αν λοιπόν καταιβή κανείς εις το φρέαρ, ακούει όλα τα λεγόμενα εδώ κάτω εις την γην• εάν δε παρατήρηση εις το κάτοπτρον, βλέπει όλας τας πόλεις και όλα τα έθνη, ως να ευρίσκεται μεταξύ αυτών. Εκεί εγώ είδα τους συγγενείς μου και ολόκληρον την πατρίδα μου• εάν δε και εκείνοι μ' έβλεπαν δεν δύναμαι να είμαι βέβαιος. Εκείνος δε ο οποίος δεν πιστεύει εις τανωτέρω, άν ποτε μεταβή και αυτός εκεί θα μάθη ότι λέγω την αλήθειαν.

Τότε λοιπόν αποχαιρετήσαντες τον βασιλέα και τους περί αυτόν, επέβημεν εις το πλοίον μας και απεπλεύσαμεν• εις εμέ δε εδώρησεν ο Ενδυμίων δύο υάλινα υποκάμισα και πέντε χάλκινα, προσέτι δε πανοπλίαν από φλοιούς λουμπίνων, τα οποία όλα αφήκα εντός του κήτους. Μας έδωκε δε και χιλίους Ιππογύπους να μας συνοδεύσουν μέχρις αποστάσεως πεντακοσίων σταδίων.

Εις την συνέχειαν του ταξειδίου μας επεράσαμεν πλησίον πολλών και διαφόρων χωρών, εξήλθαμεν δε και εις τον Εωσφόρον, τότε συνοικιζόμενον, και επήραμεν νερόν. Έπειτα εισήλθαμεν εις τον Ζωδιακόν και αφήσαντες αριστερά τον Ήλιον, επλέαμεν πολύ πλησίον της Γης• αλλ' ο άνεμος μας ημπόδισε να προσεγγίσωμεν, παρά την ζωηράν επιθυμίαν των συντρόφων μου, καθότι εβλέπαμεν ότι και η χώρα ήτο καταπράσινη και γόνιμος με πολλά νερά και πλούτη.

Εκεί μας είδον οι μισθοφόροι του Φαέθοντος Νεφελοκένταυροι και επέταξαν εις το πλοίον μας• αλλά μαθόντες ότι ήμεθα φίλοι ανεχώρησαν. Είχον δε ήδη φύγει και οι Ιππόγυποι.

Αφού εταξειδεύσαμεν επί μίαν νύκτα και μίαν ημέραν, έχοντες πρώραν προς την Γην, εφθάσαμεν εις την Λυχνόπολιν. Κείται δε η πόλις αύτη εις το μεταξύ των Πλειάδων και των Υάδων διάστημα, αλλά πολύ χαμηλότερα του Ζωδιακού. Όταν εξήλθαμεν, δεν είδαμεν κανένα άνθρωπον, αλλά λύχνους πολλούς, οίτινες επεριπάτουν εις την αγοράν και εις τον λιμένα• και άλλοι μεν εξ αυτών ήσαν μικροί, και ούτως ειπείν πτωχοί, ολίγοι δε μεγάλοι και ισχυροί, υπέρλαμπροι και διακρινόμενοι από τους άλλους. Είχον δε έκαστος την κατοικίαν του και λυχνεώνας και ονόματα όπως οι άνθρωποι. Τους ηκούσαμεν και να ομιλούν και όχι μόνον δεν μας επείραξαν, αλλά και μας εκάλουν να μας φιλοξενήσουν• ημείς όμως εφοβούμεθα και ούτε να δειπνήση, ούτε να κοιμηθή κανείς εξ ημών ετόλμησεν. Εις το μέσον της πόλεως ευρίσκεται το δημόσιον κατάστημα, όπου μένει καθ' όλην την νύκτα ο άρχων και καλεί έκαστον με το όνομά του• όστις δε παρακούση καταδικάζεται εις θάνατον ως λιποτάκτης• ο δε θάνατος είνε να σβυσθή. Ημείς δε παριστάμενοι εβλέπαμεν τα γινόμενα και ηκούσαμεν τους λύχνους ν' απολογούνται και να δικαιολογούν την βραδύτητά των. Εκεί εγνώρισα και τον ιδικόν μας λύχνον και αφού τον εχαιρέτισα του εζήτησα πληροφορίας περί της οικογενείας μου, τας οποίας μου έδωκε.

Την νύκτα λοιπόν εκείνην εμείναμεν εις την Λυχνόπολιν την δ' επιούσαν αποπλεύσαντες επλησιάσαμεν εις τα νέφη, όπου είδαμεν κ' εθαυμάσαμεν και την πόλιν Νεφελοκοκυγίαν {9}, αλλά δεν εξήλθαμεν εις αυτήν, διότι ο άνεμος δεν ήτο βοηθητικός. Ελέγετο ότι βασιλεύει εις αυτήν ο Κόρωνος του Κοτυφίωνος. Εγώ δε ενθυμήθηκα τον ποιητήν Αριστοφάνην, άνθρωπον σοφόν και φιλαλήθη, προς τον οποίον αδίκως δυσπιστούμεν δι' όσα έγραψε.

Μετά τρεις ημέρας, εβλέπαμεν ευκρινώς τον ωκεανόν, αλλά γην πουθενά,

εκτός των εναερίων χωρών αλλά και αυταί τώρα είχον χρώμα πυρός και εφαίνοντο λάμπουσαι• την δε τετάρτην ημέραν κατά την μεσημβρίαν υποχωρούντος ολίγον κατ' ολίγον του ανέμου, επέσαμεν ελαφρά και χωρίς ορμήν εις την θάλασσαν. Άμα δε ήλθαμεν εις επαφήν με το νερόν, η χαρά και η ευφροσύνη μας ήτο μεγάλη• διεσκεδάσαμεν όπως ηδυνάμεθα και πεσόντες εις την θάλασσαν εκολυμβήσαμεν• διότι έτυχε να είνε γαλήνη και η θάλασσα ήτο ακύμαντος.

Αλλά συμβαίνει πολλάκις το τέλος μιας δυστυχίας να γίνεται αρχή μεγαλειτέρων συμφορών. Αφού επί δύο μόνον ημέρας εταξειδεύσαμεν με καλόν καιρόν, όταν εξημέρωσεν η τρίτη και ανέτελλεν ο ήλιος, βλέπομεν έξαφνα θηρία και κήτη μεγάλα, μεταξύ δε αυτών έν μεγαλείτερον από όλα, το οποίον θα είχεν έως χιλίων πεντακοσίων σταδίων μέγεθος• ήρχετο δε κατ' επάνω μας με το στόμα ανοικτόν και εκ μακράς αποστάσεως συνετάρασσε την θάλασσαν και αφρός το περιέλουε• και οι οδόντες του εφαίνοντο πολύ μεγαλείτεροι από τους φαλλούς, σουβλεροί δε όλοι ως πάσσαλοι και λευκοί ως του ελέφαντος. Τότε ημείς, αφού εδώκαμεν προς αλλήλους τον τελευταίον αποχαιρετισμόν εσταθήκαμεν και αγκαλιασμένοι επεριμέναμεν τον θάνατον. Το κήτος δεν εβράδυνε να φθάση και αμέσως μας ερρόφησε και μας κατέπιε ομού με το πλοίον. Αλλά δεν επρόφθασε να μας συντρίψη με τα δόντια του, διότι διά των αραιωμάτων της οδοντοστοιχίας του το πλοίον ωλίσθησε μέσα. 'Οταν δε ευρέθημεν εντός του κήτους, κατ' αρχάς ήτο σκότος και δεν εβλέπαμεν τίποτε• έπειτα δε το κήτος ήνοιξε το ρύγχος του και εις το φως το οποίον εισέδυσεν είδαμεν ότι το εσωτερικόν του θαλασσίου θηρίου ήτο τόσον πλατύ και υψηλόν, ώστε να δύναται να περιλάβη πόλιν ολόκληρον. Εφαίνοντο δε κάτω μικρά ψάρια και διάφορα θαλάσσια θηρία μασημένα και καραβόπανα και άγκυραι, ανθρώπινα κόκκαλα και εμπορευμάτων δέματα, βαθύτερα δε ήτο και γη με υψώματα, η οποία, ως υποθέτω, είχε σχηματισθή από την λάσπην την οποίαν κατέπινε το κήτος. Επί της γης εκείνης υπήρχε δάσος και διάφορα δένδρα και λάχανα και εφαίνοντο όλα ως να εκαλλιεργούντο. Η περιφέρεια δε της γης εκείνης θα ήτο έως διακόσια τεσσαράκοντα στάδια. Εφαίνοντο και θαλάσσια πτηνά, γλάροι και αλκυόνες, τα οποία κατεσκεύαζον τας φωλεάς των επί των δένδρων.

Ευρεθέντες εις την θέσιν εκείνην εκλαύσαμεν επί πολύ• έπειτα διέταξα τους συντρόφους να στηρίξουν και στερεώσουν το πλοίον μας, εγώ δε έτριψα τα πυρεία{10} και ήναψα φωτιάν και παρεσκευάσαμεν δείπνον με ό,τι ευρέθη. 'Ησαν δε γύρω μας πολλά και διαφόρων ειδών ψάρια και είχαμεν ακόμη από το νερόν το οποίον επήραμεν από τον Εωσφόρον.

Την επομένην το πρωί, οσάκις ήνοιγε το στόμα του το κήτος εβλέπαμεν άλλοτε στερεάν, άλλοτε όρη, άλλοτε δε μόνον τον ουρανόν, πολλάκις δε και νήσους• διότι, ως ησθανόμεθα, το κήτος έτρεχε με ορμήν προς διάφορα μέρη της θαλάσσης. Αφού δε συνηθίσαμεν εις την διαμονήν εκείνην, παρέλαβα πέντε από τους συντρόφους και επροχώρησα εις το δάσος, θέλων να εξερευνήσω τα πάντα. Δεν είχα δε προχωρήσει πέντε σταδίους και συνήντησα ναόν του Ποσειδώνος, ως εφαίνετο εκ της επιγραφής, και μετ' ολίγον τάφους πολλούς με στήλας και πλησίον πηγήν

με νερόν διαυγές. Συγχρόνως ηκούετο γαύγισμα σκύλου και καπνός εφαίνετο εις απόστασιν, εξ ου εμαντεύαμεν κάποιαν αγροτικήν κατοικίαν. Εταχύναμιν λοιπόν το βήμα και μετ' ολίγον βλέπομεν ένα γέροντα και ένα νέον, οι οποίοι με πολλήν επιμέλειαν ειργάζοντο εις μίαν πρασιάν και διωχέτευαν εις αυτήν νερόν από την πηγήν.

Η συνάντησις εκείνη μας επροξένησε φόβον συγχρόνως και χαράν, και εσταθήκαμεν• και εκείνοι δε έπαθαν το ίδιον και μας παρετήρουν άφωνοι• έπειτα όμως ο γέρων είπεν• Ποίοι είσθε, ξένοι; Μήπως θαλάσσιοι θεοί ή άνθρωποι δυστυχείς όπως ημείς; Διότι ημείς από άνθρωποι κατοικούντες εις την στερεάν εγίναμεν τώρα θαλάσσιοι και πλέομεν ομού με αυτό το θηρίον, το οποίον μας έχει καταπιεί, χωρίς να γνωρίζωμεν ακριβώς την τύχην μας. Είμεθα νεκροί και νομίζομεν ότι ζώμεν. Εις αυτόν εγώ απήντησα• Και ημείς είμεθα άνθρωποι νεοφερμένοι, πατέρα κατεπόθημεν προ ολίγων ημερών με ολόκληρον το σκάφος μας. Τώρα ήλθαμεν να ίδωμεν τι είνε μέσα εις αυτό το δάσος, το οποίον εφαίνετο εκτεταμένον και πυκνόν. Φαίνεται δε ότι κάποιος θεός μας ωδήγησε να σε συναντήσωμεν και να μάθωμεν ότι δεν είμεθα μόνοι φυλακισμένοι μέσα εις αυτό το θηρίον. Αλλά διηγήσου μας ποίος είσαι και πώς η τύχη σ' έφερεν εδώ. Αυτός όμως μας είπεν ότι πριν ή μας διηγηθή και μάθη τας δικάς μας περιπέτειας, ενόει να μας προσφέρη τας τιμάς της φιλοξενίας, και μας ωδήγησεν εις την οικίαν του, η οποία ήτο αρκετά ευρύχωρος δι' αυτόν και τον υιόν του και είχε στρωμνάς εκ χόρτου και πάντα τα άλλα χρειώδη• μας προσέφερε δε λάχανα, ψάρια και οπωρικά και προσέτι μας εκέρασεν οίνον• αφού δ' εχορτάσαμεν, μας ηρώτησε περί των παθημάτων μας. Εγώ του διηγήθην τα πάντα κατά σειράν, την τρικυμίαν και όσα είδαμεν εις την νήσον και το εναέριον ταξείδι, τον πόλεμον και όλα τα άλλα μέχρις ότου μας ερρόφησε το κήτος. Με ήκουσε με πολύν θαυμασμόν, έπειτα δε μας διηγήθη τα δικά του. Είμαι Κύπριος την πατρίδα, ω ξένοι• αναχωρήσας δε χάριν εμπορίου από την πατρίδα μου ομού με το παιδί μου αυτό που βλέπετε και με πολλούς δούλους, εταξείδευα προς την Ιταλίαν με πλοίον μεγάλο, το οποίον είχα φορτώσει με πολλά και διάφορα εμπορεύματα. Θα είδατε ίσως τα συντρίμματά του εις το στόμα του κήτους. Έως εις την Σικελίαν επήγαμεν καλά• αλλ' εκεί μας πήρε ένας φοβερός άνεμος, ο οποίος εις τρεις ημέρας μας πήγε εις τον ωκεανόν, όπου μας συνήντησε το κήτος και μας εκατάπιε όλους με το πλοίον και μόνοι ημείς οι δύο εσώθημεν, οι δε λοιποί όλοι απέθαναν. Αφού δ' εθάψαμεν τους συντρόφους μας και εκτίσαμεν αυτόν τον ναόν του Ποσειδώνος, ζώμεν τον βίον που βλέπετε. Καλλιεργούμεν λάχανα και τρεφόμεθα με ψάρια και οπωρικά. Είνε δε μεγάλο, όπως βλέπετε, το δάσος, έχει και αμπέλια πολλά, από τα οποία γίνεται εξαίρετο κρασί. Θα είδατε δε ίσως και την πηγήν η οποία μας δίδει κάλλιστον και ψυχρότατον νερόν. Στρωμνήν κατασκευάζομεν από φύλλα και ανάπτομεν μεγάλας πυράς. Κυνηγούμεν δε πτηνά από τα εισερχόμενα εις το κήτος και συλλαμβάνομεν ζωντανά ψάρια, εξερχόμενοι εις τα σπάραχνα του θηρίου, όπου και λουόμεθα όταν θέλωμεν. Αλλά και λίμνη υπάρχει αλμυρά εις όχι μακράν απόστασιν, η οποία έχει περίμετρον είκοσι σταδίων και περιέχει παντοειδή ψάρια• εις αυτήν κολυμβούμεν και πλέομεν με μικρόν σκάφος το οποίον εγώ κατεσκεύασα. Έχουν δε περάσει από τον καιρόν που μας

εκατέπιε το κήτος είκοσι επτά έτη. Και τα μεν άλλα ίσως είνε υποφερτά• αλλ' έχομεν γείτονας πολύ κακούς και ανυποφόρους, διότι είνε ακοινώνητοι και άγριοι. Πώς, είπα εγώ, είνε και άλλοι εις το κήτος;, Πολλοί, είπεν ο γέρων, και αφιλόξενοι και αλλόκοτοι κατά τας μορφάς. Τα δυτικά και τα προς την ουράν μέρη του δάσους κατοικούν οι Ταριχάνες, οι οποίοι έχουν μάτια χελιών και πρόσωπα καραβίδων• είνε λαός πολεμικός, θρασύς και τρώγει ωμά κρέατα• προς δε την αντίθετον πλευράν, την δεξιάν, κατοικούν οι Τριτωνομένδητες, των οποίων το μεν άνω μέρος ομοιάζει με άνθρωπον, το δε κάτω προς τους ξιφίας• ούτοι όμως είνε ολιγώτερον των άλλων κακοί. Τα προς ταριστερά κατέχουν οι Καρκινόχειρες και Θυνοκέφαλοι, οι οποίοι είνε μεταξύ των φίλοι και σύμμαχοι• τα μεσόγεια δε κατέχουν οι Παγουρίδαι και οι Ψητόποδες, μάχιμοι και πολύ ωκύποδες. Τα ανατολικά τα προς το στόμιον είνε κατά το πλείστον έρημα και τα σκεπάζει η θάλασσα• τα κατέχω δε εγώ, αντί φόρου πεντακοσίων στρειδιών τον οποίον κατ' έτος καταβάλλω εις τους Ψητόποδας. Τοιούτος είνε ο τόπος• πρέπει δε να σκεφθώμεν μαζή πώς θα δυνηθώμεν ν' ανταγωνισθώμεν προς τόσους λαούς διά να δυνηθώμεν να ζήσωμεν με ησυχίαν. Πόσοι είνε όλοι αυτοί; ηρώτησα. Περισσότεροι από χίλιοι, απήντησεν ο γέρων. Και τίνος είδους όπλα έχουν; Μόνον ψαροκόκκαλα. Τότε θα μας είνε εύκολον να τους πολεμήσωμεν, αφού ημείς έχομεν όπλα και αυτοί είνε άοπλοι. Και αν τους νικήσωμεν θα περάσωμεν του λοιπού άφοβα και ατάραχα. Απεφασίσαμεν τον πόλεμον και επιστρέψαντες εις το πλοίον εκάναμεν τας ετοιμασίας μας. Αιτία δε του πολέμου θα εγίνετο η άρνησις του φόρου, καθότι ήτο ο καιρός της πληρωμής. Και αυτοί μεν έστειλαν και εζήτουν τον φόρον, αυτός δε απεδίωξε τους απεσταλμένους με περιφρονητικήν απάντησιν.

Πρώτοι λοιπόν οι Παγουρίδαι, ωργισμένοι εναντίον του Σκινθάρου (διότι αυτό ήτο το όνομα του γέροντος) εξεστράτευσαν με πολύν θόρυβον. Ημείς δε περιμένοντες την επίθεσιν, ωπλίσθημεν κ' επεριμέναμεν, αφού εβάλαμεν είκοσι πέντε άνδρας να ενεδρεύσουν. Είχαμεν δε παραγγείλει εις τους ενεδρεύοντας ν' αφήσουν τους εχθρούς να περάσουν και τότε να σηκωθούν• ούτω δε έπραξαν. Επιπεσόντες εκ των όπισθεν τους κατέσφαζαν• και ημείς δε, οι οποίοι ήμεθα επίσης είκοσι πέντε— διότι και ο Σκίνθαρος και ο υιός του είχον λάβει μέρος— επετέθημεν εκ του αντιθέτου μέρους και συμπλακέντες προς αυτούς επολεμήσαμεν λυσσωδώς. Επί τέλους τους ετρέψαμεν εις φυγήν και τους κατεδιώξαμεν μέχρι των τρωγλών των. Εφονεύθησαν δε από μεν τους εχθρούς εκατόν εβδομήκοντα, από ημάς δε ο πλοίαρχος, ο οποίος ελογχίσθη εις την ράχην με κόκκαλον μπαρμπουνιού.

Εκείνην την ημέραν και την νύκτα εμείναμεν εις το στρατόπεδον και ως τρόπαιον εστήσαμεν μίαν ραχοκοκκαλιάν δελφίνος, την οποίαν εκαρφώσαμεν εις την γην. Την επομένην και οι άλλοι μαθόντες τα γενόμενα ήλθαν να μας πολεμήσουν. Και το μεν δεξιόν κέρας κατείχον οι Ταριχάνες, αρχηγόν έχοντες τον Πήλαμον, το δε αριστερόν οι Θυνοκέφαλοι και το μέσον οι Καρκινόχειρες. Οι Τριτωνομένδητες έμενον ήσυχοι και ουδέτεροι. Τους επεριμέναμεν πλησίον του ναού του Ποσειδώνος και επετέθημεν με πολύν αλαλαγμόν• αντήχει δε το εσωτερικόν του κήτους, καθώς τα σπήλαια.

Κατατροπώσαντες αυτούς, καθότι ήσαν άοπλοι, τους κατεδιώξαμεν εις το δάσος και εγίναμεν του λοιπού κύριοι του τόπου. Μετ' ολίγον έστειλαν κήρυκας διά να πάρουν τους νεκρούς των και να ζητήσουν ειρήνην. Ημείς όμως δεν εκρίναμεν καλόν να συνθηκολογήσωμεν, αλλά την επιούσαν επιτεθέν τες εκ νέου τους κατεσφάξαμεν όλους, εκτός των Τριτωνομενδήτων. Αλλά και αυτοί, όταν είδαν τα γενόμενα, διέφυγαν από τα σπάραχνα του κήτους και έπεσαν εις την θάλασσαν. Ημείς δε καταλαβόντες τον τόπον, ο οποίος έμεινεν έρημος από τους εχθρούς, εζώμεν του λοιπού ησύχως κ' επερνούσαμεν τον καιρόν μας εις ασκήσεις και κυνήγια, καλλιεργούντες ταμπέλια και συγκομίζοντες τους καρπούς των δένδρων• εν γένει δε ωμοιάζαμεν με ανθρώπους οίτινες καλοπερνούν χωρίς δεσμά εις φυλακήν μεγάλην, από την οποίαν η φυγή είνε αδύνατος.

Επί έν έτος και οκτώ μήνας εζήσαμεν κατ' αυτόν τον τρόπον. Την δε πέμπτην ημέραν του ενάτου μηνός κατά το δεύτερον του στόματος άνοιγμα — διότι το κήτος ήνοιγε μίαν φοράν κάθε ώραν το στόμα του, ώστε από τα ανοίγματα εσυμπεραίναμεν τας ώρας — κατά το δεύτερον λοιπόν, ως είπα, άνοιγμα, έξαφνα ηκούσθη βοή μεγάλη και θόρυβος και ως ναυτικά παραγγέλματα και κωπηλασίαι. Εκπλαγέντες ανέβημεν συρόμενοι έως εις το στόμα του θηρίου και σταματήσαντες οπίσω των οδόντων είδαμεν το παραδοξότερον εξ όλων των θεαμάτων, τα οποία είδα εις την ζωήν μου• κάτι ανθρώπους υψηλούς έως μισόν στάδιον επάνω εις νήσους μεγάλας, αι οποίαι έπλεον ως τριήρεις. Και γνωρίζω μεν ότι θα διηγηθώ πράγματα τα οποία θα φανούν απίθανα, αλλ' όμως θα τα διηγηθώ.

Τα νησιά εκείνα ήσαν επιμήκη, όχι πολύ υψηλά και είχαν έκαστον περίμετρον εκατόν περίπου σταδίων• επ' αυτών δ' ευρίσκοντο από τους ανθρώπους εκείνους περί τους εκατόν είκοσι. Εκ τούτων άλλοι καθήμενοι εις τα πλάγια των νήσων κατά γραμμήν εκωπηλάτουν, μεταχειριζόμενοι ως κουπιά κυπαρίσσια μεγάλα, με τους κλάδους και τα φύλλα των, όπως ήσαν. Εις δε το οπίσω μέρος, εις την πρύμνην τρόπον τινά, εστέκετο επί λόφου υψηλού ο κυβερνήτης και εκράτει χάλκινον πηδάλιον, το οποίον είχε μήκος πέντε σταδίων. Εις την πρώραν έως τεσσαράκοντα εξ αυτών ωπλισμένοι επολέμουν• και ήσαν καθ' όλα όμοιοι με ανθρώπους, εκτός της κόμης των, η οποία ήτο φωτιά και ανέδιδε φλόγας• ώστε δεν είχαν και ανάγκην από περικεφαλαίας. Ως πανιά εχρησίμευον τα δένδρα, τα οποία ήσαν πολλά και πυκνά εις εκάστην νήσον• ο άνεμος πνέων εις το δάσος το εφούσκωνε και ώθει την νήσον όπου ήθελεν ο κυβερνήτης. Τους κωπηλάτας διηύθυνε κελευστής και αι νήσοι εκινούντρ κατά την κωπηλασίαν με ταχύτητα, όπως τα στενόμακρα πλοία.

Κατ' αρχάς εβλέπαμεν δύο ή τρεις τοιαύτας νήσους, αλλ' έπειτα εφάνησαν έως εξακόσιαι και παραταχθείσαι εις δύο γραμμάς επολέμουν και εναυμάχουν. Πολλαί συνεκρούοντο πρώραν με πρώραν, πολλαί δε και διαπερασθείσαι κατεβυθίζοντο. Άλλαι συμπλεκόμεναι δυνατά εμάχοντο και δυσκόλως εχωρίζοντο. Οι παρατεταγμένοι εις την πρώραν εμάχοντο με πολύ θάρρος και εισπηδώντες εις τα αντίπαλα νησιά εφόνευον• αιχμαλώτους δεν συνελάμβανον. Αντί σιδηρών χειρών{11} έρριπτον οι μεν προς τους δε πολύποδας μεγάλους δεμένους, οι οποίοι περιπλεκόμενοι εις τα δένδρα

εκράτουν και έσυρον ολόκληρον την νήσον. Ως βλήματα δε μετεχειρίζοντο και έρριπτον κατ' αλλήλων όστρεα έχοντα μέγεθος αμάξης και σπόγγους μεγέθους στρέμματος.

Αρχηγόν είχον οι μεν τον Αιολοκένταυρον, οι δε τον Θαλασσοπότην. Φαίνεται δε ότι η μάχη έγινεν εξ αιτίας μιας αρπαγής• ελέγετο ότι ο θαλασσοπότης ήρπασε πολλά κοπάδια δελφίνων του Αιολοκενταύρου. Από τας κραυγάς των μαχομένων εμάθαμεν την αιτίαν του πολέμου, ως και τα ονόματα των βασιλέων.

Επί τέλους ενίκησαν οι με τον Αιολοκένταυρον και εβύθισαν περί τας εκατόν πεντήκοντα νήσους των αντιπάλων, τρεις δε άλλας συνέλαβον με τα πληρώματα των. Οι νικηταί τους κατεδίωξαν μέχρι τινός, επειδή δε επλησίαζε να νυκτώση επέστρεψαν διά τα ναυάγια και τα περισσότερα συνέλεξαν• ανέσυραν δε και τα δικά των, διότι και δικαί των νήσοι εβυθίσθησαν όχι ολιγώτεραι των ογδοήκοντα. Ανήγειραν και τρόπαιον της νησομαχίας μίαν των εχθρικών νήσων, την οποίαν εκάρφωσαν επί της κεφαλής του κήτους. Και εκείνην την νύκτα έμειναν γύρω εις το κήτος, δέσαντες εις αυτό τα πλοία των και πλησίον αυτού αγκυροβολήσαντες. Είχον δε αγκύρας μεγάλας υαλίνας, στερεάς. Την επομένην τελέσαντες θυσίας επί του κήτους και θάψαντες τους νεκρούς των επ' αυτού, απέπλευσαν χαίροντες και ψάλλοντες άσματα ομοιάζοντα με νικητήρια. Αυτά έγιναν κατά την νησομαχίαν.

ΑΛΗΘΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑ

Βιβλίον Δεύτερον

Έκτοτε η εντός του κήτους ζωή μου έγινεν ανυπόφορος και εζήτουν να εύρω τρόπον διά να δυνηθώμεν να εξέλθωμεν. Κατ' αρχάς εσκέφθημεν να τρυπήσωμεν το δεξιόν τοίχωμα και ν' αποδράσωμεν• και ηρχίσαμεν να σκάπτωμεν• αλλ' αφού εις μάτην εφθάσαμεν εις βάθος πέντε σταδίων, επαύσαμεν να σκάπτωμεν, απεφασίσαμεν δε να καύσωμεν το δάσος, διότι ούτω ήτο πιθανόν ν' αποθάνη το κήτος και τότε θα μας ήτο εύκολον να εξέλθωμεν. Αρχίσαντες λοιπόν από τα προς την ουράν μέρη επυρπολούμεν. Αλλ' επί επτά ημέρας και νύκτας το κήτος εφαίνετο ότι δεν ησθάνετό το κάψιμον• την ογδόην όμως και την εννάτην εννοήσαμεν ότι είχεν αρχίσει ν' αρρωσταίνη• εβράδυνε ν' ανοίγη το στόμα και οσάκις το ήνοιγε ταχέως το έκλειε. Την δεκάτην δε και ενδεκάτην είχεν απονεκρωθή και ήρχιζε ναναδίδη δυσωδίαν. Την δωδεκάτην μόλις επρόφθάσαμεν να σκεφθώμεν ότι εάν δεν του εθέταμεν σφηνώματα μεταξύ των δύο σιαγόνων εφ' όσον ακόμη

έχασκε, ώστε να μη κλείση εντελώς το στόμα, εκινδυνεύαμεν να κλεισθώμεν εντός αυτού, όπως ήτο νεκρόν και ναποθάνωμεν. Αφού λοιπόν υπεστηρίξαμεν την άνω σιαγόνα του με ξύλα μεγάλα, επεσκευάσαμεν το πλοίον μας και το εφωδιάσαμεν με πολύ νερόν και τα λοιπά χρειώδη. Θα το εκυβέρνα δε ο Σκίνθαρος.

Την επομένην το μεν κήτος είχεν ήδη τελείως αποθάνει• ημείς δε σύραντες το πλοίον το επεράσαμεν από τα διαστήματα των σιαγόνων• έπειτα το εδέσαμεν εις τα δόντια του κήτους και σιγά σιγά το κατεβάσαμεν εις την θάλασσαν. Ανέβημεν μετά τούτο εις την ράχην του κήτους και αφού προσεφέραμεν θυσίαν εις τον Ποσειδώνα πλησίον του τροπαίου, εμείναμεν εκεί επί τρεις ημέρας, διότι ήτο γαλήνη, και την τετάρτην απεπλεύσαμεν. Και συνηντήσαμεν πολλούς νεκρούς εκ της ναυμαχίας επιπλέοντας• το πλοίον μας προσέκρουεν εις αυτούς και καταμετρούντες τα σώματα των εθαυμάζαμεν.

Επί τινας ημέρας εταξειδεύαμεν με άνεμον μέτριον, έπειτα όμως έπνευσε σφοδρός βορράς και έγινε δριμύτατον ψύχος, το οποίον επάγωσεν όλον το πέλαγος, όχι μόνον εις την επιφάνειαν, αλλά και εις βάθος έως τετρακοσίων οργυιών• ώστε εξελθόντες επεριπατούμεν εις τον πάγον. Επειδή δε ο άνεμος δεν έπαυε και ήτο ανυπόφορος εκάμαμεν το εξής κατά πρότασίν του Σκινθάρου. Εσκάψαμεν τον πάγον και κατεσκευάσαμεν σπήλαιον ευρυχωρότατον κ' εντός αυτού εμείναμεν επί τριάκοντα ημέρας, ανάπτοντες φωτιάν και τρεφόμενοι από ψάρια τα οποία ευρίσκαμεν εντός του πάγου.

Αλλ' επειδή ήρχισαν να μας λείπουν τα τρόφιμα, εξήλθαμεν και αποσπάσαντες εκ του πάγου το πλοίον εκαμαμεν πανιά και εσυρόμεθα επί του πάγου, ως να επλέαμεν ομαλά και ατάραχα. Την πέμπτην ημέραν είχεν ήδη γίνει καλοκαιρία, ο πάγος διελύετο και η θάλασσα επανήρχετο εις την φυσικήν της κατάστασιν. Αφού δ' επλεύσαμεν έως τριακοσίους σταδίους, επλησιάσαμεν εις νήσον μικράν και ακατοίκητον, από την οποίαν επήραμεν νερόν, διότι το είχαμεν ήδη εξαντλήσει και φονεύσαντες δύο αγρίους ταύρους απεπλεύσαμεν. Οι ταύροι δε εκείνοι δεν είχον τα κέρατα επί της κεφαλής, αλλά κάτω των οφθαλμών, όπως ήθελεν ο Μώμος.

Μετ' ολίγον εισήλθαμεν εις πέλαγος όχι νερού, αλλά γάλακτος• εφαίνετο δε εντός αυτού νήσος λευκή κατάφυτος από αμπέλους. 'Ητο δε η νήσος εκείνη τυρί τεράστιον, πολύ στερεοποιημένον, ως κατόπιν όταν εφάγαμεν είδαμεν, και είχε περίμετρον είκοσι πέντε σταδίων. Τα κλήματα ήσαν κατάφορτα από σταφύλια, τα οποία όμως ως χυμόν είχον όχι οίνον, αλλά γάλα και στίβοντες αυτά επίναμεν. Εις το μέσον της νήσου υπήρχε ναός της νηρηίδος Γαλατείας, ως εφαίνετο εκ της επιγραφής. 'Οσον λοιπόν καιρόν εμείναμεν εκεί μας εχρησίμευεν ως τροφή η γη, ποτόν δε το γάλα των σταφυλών. Ελέγετο ότι εβασίλευεν εις τα μέρη εκείνα η Τυρώ η κόρη του Σαλμονέως. Αυτήν την αποζημίωσιν έλαβε παρά του Ποσειδώνος διά την παρ' αυτού εγκατάλειψίν της.

Εις την νήσον εκείνην εμείναμεν επί πέντε ημέρας και την έκτην

ανεχωρήσαμεν, ωθούμενοι υπό ελαφρού ανέμου επί λείας θαλάσσης• την δε ογδόην ημέραν, ότε πλέον είχαμεν εξέλθει από το γάλα και επλέαμεν εις αλμυρά και κυανά νερά, βλέπομεν ανθρώπους πολλούς να βαδίζουν εις την επιφάνειαν της θαλάσσης. Ησαν καθ' όλα όμοιοι με ημάς, εκτός των ποδών διότι είχον πόδας από φελλόν, ένεκα δε τούτου, υποθέτω, και Φελλόποδες ωνομάζοντο. Ο θαυμασμός μας ήτο πολύς ενώ τους εβλέπαμεν να μη βυθίζωνται, αλλά να στέκωνται επάνω εις τα κύματα και αφόβως να βαδίζουν. Μας επλησίασαν δε και μας εχαιρέτων εις Ελληνικήν γλώσσαν και μας έλεγαν ότι επήγαιναν εις την Φελλώ την πατρίδα των. Και μέχρι τινός συνωδοιπόρουν με ημάς βαδίζοντες πλησίον του πλοίου• έπειτα επήραν άλλον δρόμον, αφού μας ηυχήθησαν καλό ταξείδι.

Μετ' ολίγον εφάνησαν πολλαί νήσοι• πλησίον και προς ταριστερά η Φελλώ, όπου εκείνοι επορεύοντο, πόλις κτισμένη επί μεγάλου και στρογγυλού φελλού• μακρύτερα και μάλλον δεξιά πέντε πολύ μεγάλαι και υψηλαί, από τας οποίας ανεδίδοντο μεγάλαι φλόγες• προς την πρώραν μας εφαίνετο άλλη, πλατεία και χαμηλή, η οποία θα είχεν έκτασιν όχι μικροτέραν των πεντακοσίων σταδίων. Ήδη ήμεθα πλησίον αυτής και θαυμαστή πνοή, ευώδης και ευχάριστος, ήλθεν εξ αυτής και μας περιέλουσε, ομοία με την ευωδίαν την οποίαν, κατά τον Ηρόδοτον, αισθάνονται οι ταξειδεύοντες όταν πλησιάζουν εις την ευδαίμονα Αραβίαν. Αρώματα ρόδων, ναρκίσσων, υακίνθων, κρίνων και μενεξέδων, προσέτι δε μυρσίνης και δάφνης και αμπελάνθης υπήρχον εις την ευωδίαν εκείνην. Ευχαριστηθέντες από την γλυκείαν εκείνην οσμήν και ελπίζοντες ότι μετά τόσας ταλαιπωρίας θ' ανέτελλον επί τέλους και ευτυχείς ημέραι δι' ημάς, επλησιάσαμεν εις την νήσον. Είδαμεν δε ότι εξ όλων των μερών είχε λιμένας πολλούς και ασφαλείς και μεγάλοι ποταμοί εκύλιον ησύχως τα καθαρά νερά των εις την θάλασσαν. Εβλέπαμεν προσέτι λειβάδια και δάση και πτηνά, εκ των οποίων άλλα μεν εκελάδουν εις τας παραλίας, αλλά δε επί των κλάδων. Αήρ ελαφρός και καθαρός περιέβαλλε την χώραν• και αύραι γλυκείαι διαπνέουσαι ήσυχα το δάσος εσάλευον τους κλάδους και το φύλλωμα, ούτως ώστε να σχηματίζεται μία συνεχής αρμονία, ως εκείναι τας οποίας διαχύνουν εις την ερημίαν οι αυλοί των βουκόλων. Αλλά και βοή πολύφωνος ηκούετο, όχι όμως θορυβώδης, αλλ' όπως εις τα συμπόσια, όπου εις τους ήχους των αυλών και της κιθάρας αναμιγνύονται οι έπαινοι και τα χειροκροτήματα των συμποτών.

Με τοιαύτας ευχαρίστους εντυπώσεις εφθάσαμεν αφού δ' ερρίψαμεν άγκυραν εξήλθαμεν, αφήσαντες εις το πλοίον τον Σκίνθαρον και δύο εκ των συντρόφων. Ενώ δε διεβαίναμεν από λειμώνα καταστόλιστον από άνθη, συνηντήσαμεν τους φρουρούς του τόπου, οι οποίοι μας έδεσαν με ροδοστεφάνους—διότι αυτοί είνε τα μεγαλείτερα δεσμά εις τον τόπον εκείνον—και μας ωδήγησαν προς τον άρχοντα της χώρας. Καθ' οδόν μας επληροφόρησαν ότι η νήσος είνε η λεγομένη των Μακάρων, άρχων δε ο Κρης Ραδάμανθυς. Οδηγηθέντες λοιπόν ενώπιον αυτού ελάβαμεν τετάρτην θέσιν μεταξύ των μελλόντων να δικασθούν. Ήτο δε η πρώτη δίκη περί Αίαντος του Τελαμώνος, αν έπρεπε να μένη μετά των ηρώων ή όχι• διότι κατηγορείτο ότι είχε παραφρονήσει και αυτοκτονήσει. Αφού δε πολλά ελέχθησαν υπέρ και κατά, ο Ραδάμανθυς απεφάσισε να παραδοθή ο Αίας εις

τον Κώον Ιπποκράτην τον ιατρόν και αφού πίη αρκετόν ελλέβορον και επανέλθη εις τα λογικά του, να γίνη δεκτός εις την μακαριότητα. Η δευτέρα δίκη ήτον ερωτική μεταξύ Θησέως και Μενελάου περί της Ελένης, φιλονεικούντων ποίος να συνοική μετ' αυτής. Ο Ραδάμανθυς απεφάνθη υπέρ του Μενελάου, αφού ούτος τόσα έπαθε και τόσους κινδύνους διέτρεξεν εξ αιτίας του μετά της Ελένης γάμου• άλλως τε δε ο Θησεύς είχε και άλλας γυναίκας, την Αμαζόνα και τας θυγατέρας του Μίνωος. Τρίτη εδικάσθη η περί πρωτείων διένεξις μεταξύ Αλεξάνδρου και Αννίβα του Καρχηδονίου• και ανεγνωρίσθη η υπεροχή του Αλεξάνδρου, του εστήθη δε θρόνος πλησίον του βασιλέως των Περσών Κύρου του αρχαιοτέρου.

Έπειτα ήλθε και η σειρά μας• και ο Ραδάμανθυς μας ηρώτησε πώς ημείς ζώντες εισήλθαμεν εις τον ιερόν εκείνον χώρον ημείς δε διηγήθημεν όλην μας την ιστορίαν. Μάς διέταξε τότε ν' αποσυρθώμεν και έπειτα επί πολλήν ώραν συνεσκέπτετο με τους συνέδρους του• ήσαν δε ούτοι πολλοί και μεταξύ αυτών ο Αθηναίος Αριστείδης. Επί τέλους απεφασίσθη διά μεν την περιέργειαν και την αδιάκριτον επίσκεψίν μας εις την νήσον των Μακάρων να δώσωμεν λόγον αφού αποθάνωμεν τώρα δε να μείνωμεν επί ωρισμένον καιρόν εις την νήσον μετά των ηρώων και έπειτα ναναχωρήσωμεν• μας ώρισε δε την προθεσμίαν της διαμονής όχι ανωτέραν των επτά μηνών.

Τότε ελύθησαν μόνα των τα άνθινα δεσμά μας και ελεύθεροι ωδηγήθημεν εις την πόλιν και εις το συμπόσιον των Μακάρων. Ήτο δε η πόλις εκείνη όλη χρυσή με τείχη σμαράγδινα και είχεν επτά πύλας, όλας από κανέλλαν μονοκόμματην. Το έδαφος της πόλεως και όλη η εντός του τείχους γη ήτο στρωμένη μ' ελεφαντοκόκκαλον• υπήρχον δε ναοί όλων των θεών κτισμένοι με βήρυλλον λίθον και βωμοί εντός αυτών εκ μεγίστων αμεθύστων μονολίθων, επί των οποίων τελούν τας μεγάλας θυσίας. Γύρω εις την πόλιν τρέχει ποταμός αρώματος εκ του εκλεκτοτέρου, ο οποίος έχει πλάτος εκατόν βασιλικών πήχεων, βάθος δε πεντήκοντα, ώστε και πλωτός είνε. Τα δε λουτρά των εκεί είνε μεγάλα υάλινα οικοδομήματα, υπό τα οποία καίεται κανέλλα διά να θερμαίνωνται• αντί δε νερού εις τους λουτήρας υπάρχει δρόσος θερμή. Ως ένδυμα φορούν οι κάτοικοι ιστούς αράχνης λεπτούς και πορφυρούς. Αλλά δεν έχουν σώματα• είνε άσαρκοι και άυλοι, μόνον δε μορφήν και ιδέαν παρουσιάζουν• μολονότι όμως είνε ασώματοι, έχουν υπόστασιν, κινούνται και σκέπτονται και ομιλούν, εν γένει δε φαίνεται ότι η ψυχή των περιφέρεται γυμνή, περιβεβλημένη ομοίωμα του σώματος των και αν δεν τους εγγίσετε, δεν εννοείτε ότι δεν είνε σώμα αυτό που βλέπετε. Είνε ως σκιαί όρθιαι, αλλ' όχι μαύραι.

Κανείς δεν γηράσκει εις την νήσον των Μακάρων, αλλά μένει έκαστος εις την ηλικίαν την οποίαν έχει όταν έρχεται. Αλλ' ούτε νυκτώνει{12} εκεί, ούτε η ημέρα είνε πολύ φωτεινή. Το επικρατούν φως είνε όπως το λυκαυγές, το μεταξύ της αυγής και της ανατολής του ηλίου. Μίαν δε μόνην ώραν του έτους γνωρίζουν• έχουν παντοτεινήν άνοιξιν και ο μόνος άνεμος όστις πνέει είνε ο ζέφυρος. Την χώραν στολίζουν όλων των ειδών τα άνθη, όλα τα φυτά και τα δένδρα τα ημέρα και τα διά σκιάν χρησιμεύοντα. Τα κλήματα είνε δωδεκάφορα και καρποφορούν κάθε μήνα•

διά δε τας ροιάς, τας μηλέας και τα αλλά οπωροφόρα δένδρα μας έλεγαν ότι καρποφορούν δέκα τρεις φοράς• διότι ένα μήνα, όστις προς τιμήν του Μίνωος ονομάζεται Μινώος, καρποφορούν δύο φοράς. Αντί σίτου τα στάχυα παράγουν άρτον, όστις παρουσιάζεται εις την κορυφήν αυτών ως μανιτάρια. Πλησίον της πόλεως υπάρχουν πηγαί νερού τριακόσιαι εξήκοντα πέντε, μέλιτος δε άλλαι τόσαι και αρωμάτων πεντακόσιαι, αλλά μικρότεραι αυταί. Υπάρχουν επίσης επτά ποταμοί γάλακτος και οίνου οκτώ.

Το δε συμπόσιον γίνεται έξω της πόλεως εις το λεγόμενον Ηλύσιον πεδίον, το οποίον είνε ωραιότατον λειβάδι και γύρω εις αυτό δάσος πυκνόν από παντοειδή δένδρα, τα οποία σκιάζουν τους συμποσιάζοντας. Ως στρωμνήν έχουν τα άνθη της γης. Τους υπηρετούν δε οι άνεμοι και κομίζουν παν ό,τι ζητήσουν οι συμπόται και μόνον δεν κερνούν, διότι τούτο είνε περιττόν. Γύρω εις το μέρος όπου γίνονται τα γεύματα υπάρχουν μεγάλα υάλινα δένδρα από διαυγεστάτην ουσίαν, καρποί δε των δένδρων τούτων είνε ποτήρια παντοειδή και κατά τα σχήματα και κατά τα μεγέθη. Ο ερχόμενος λοιπόν εις το συμπόσιον τρυγά έν ή δύο εκ των ποτηριών τούτων και τα θέτει πλησίον του, αυτά δε παρευθύς γεμίζουν οίνον. Κατ' αυτόν τον τρόπον πίνουν. Αντί δε να φορούν στεφάνους, ταηδόνια και τα άλλα μουσικά πτηνά ανθολογούν με τα ράμφη των, από τα πλησίον λειβάδια και έπειτα πετούν υπεράνω αυτών και τους ραντίζουν, συγχρόνως δε κελαδούν. Αλλά και αρωματίζονται κατά τον εξής τρόπον νέφη πυκνά απορροφούν αρώματα εκ των πηγών και του ποταμού και έπειτα έρχονται και σταματούν υπεράνω του συμποσίου και ελαφρώς συνθλιβόμενα υπό των ανέμων ρίπτουν λεπτήν, ως δρόσον, ευώδη βροχήν.

Κατά την διάρκειαν του δείπνου τέρπουν την ακοήν των μουσική και άσματα. Συνήθως άδονται τα Ομηρικά έπη• εκεί δ' ευρίσκεται και ο 'Ομηρος και συντρώγει πλησίον του Οδυσσέως. Οι ωδικοί χοροί αποτελούνται από παίδας και παρθένους• διευθύνουν δε τους χορούς και άδουν συγχρόνως ο Λοκρός Εύνομος, ο Λέσβιος Αρίων, ο Ανακρέων και ο Στησίχορος• διότι και ούτος ευρίσκεται εκεί, συνεφιλιώθη δε ήδη με την Ελένην. 'Οταν ούτοι παύσουν να άδουν, δεύτερος χορός παρουσιάζεται αποτελούμενος εκ κύκνων, χελιδόνων και αηδόνων. Άμα δε και ούτοι κελαδήσουν, όλον το δάσος αυλεί συνοδευόντων των ανέμων. Αλλά την μεγαλειτέραν ευθυμίαν δίδουν εις αυτούς δύο πηγαί, ευρισκόμεναι πλησίον εις τον τόπον του συμποσίου• η μία εκ των πηγών τούτων είνε του γέλωτος, η δε άλλη της ηδονής. Εξ αυτών πίνουν όλοι κατά την αρχήν του γεύματος και ούτω καθ' όλην την διάρκειαν αυτού γελούν και ευθυμούν.

Τώρα θα αναφέρω και τους επιφανείς τους οποίους είδα μεταξύ των Μακάρων• ήσαν εκεί όλοι οι ημίθεοι και οι εκστρατεύσαντες κατά της Τρωάδος, εκτός του Λοκρού Αίαντος• ελέγετο δε ότι μόνον αυτός εκολάζετο εις τον χώρον των ασεβών{13}. Εκ των βαρβάρων είδα και τους δύο Κύρους, τον Σκύθην Ανάχαρσιν και τον Θράκα Δάμολξιν και τον Νουμάν τον Ιταλόν• εκτός δε τούτων τον Σπαρτιάτην Λυκούργον και τους Αθηναίους Φωκίωνα και Τέλλον και τους σοφούς εκτός του Περιάνδρου

{14}. Είδα δε και τον Σωκράτην του Σωφρονίσκου φλυαρούντα μετά του Νέστορος και Παλαμήδου• και πλησίον του ήσαν ο Λακεδαιμόνιος Υάκινθος, ο Θεσπιεύς Νάρκισσος, ο Ύλας και άλλοι πολλοί και ωραίοι. Μου εφάνη δε ότι ήτο ερωτευμένος με τον Υάκινθον, διότι ως επί το πολύ με αυτόν συνεζήτει και τον ήλεγχε. Ελέγετο ότι ήτο θυμωμένος εναντίον του ο Ραδάμανθυς και πολλάκις τον εφοβέρισε ότι θα τον αποπέμψη εκ της νήσου αν εξακολουθή να φλυαρή και δεν θελήση ν' αφήση την ειρωνείαν και να ευωχήται μετά των άλλων. Μόνον ο Πλάτων δεν ήτο εκεί, ελέγετο δε ότι διέμενεν εις την πόλιν την οποίαν είχε πλάσσει με την φαντασίαν του και εις την οποίαν εφήρμοσε το πολιτικόν σύστημα και τους νόμους τους οποίους συνέγραψε. Οι περισσότερον τιμώμενοι ήσαν ο Αρίστιππος και ο Επίκουρος και οι μαθηταί των, διότι ήσαν μειλίχιοι, χαριτωμένοι και καλοί συμπόται. Εκεί ήτο και ο εκ Φρυγίας Αίσωπος, τον οποίον μεταχειρίζονται ως γελωτοποιόν. Ο δε Διογένης ο Σινωπεύς τόσον μετέβαλε χαρακτήρα, ώστε ενυμφεύθη την εταίραν Λαΐδα, πολλάκις δε μεθύων χορεύει και πράττει διαφόρους ανοησίας της μέθης.

Εκ των Στωικών δεν ήτο κανείς εκεί• διότι, ως ελέγετο, εξακολουθούν ν' αναβαίνουν τον ανηφορικόν δρόμον της αρετής• ηκούσαμεν δε λεγόμενον και περί του Χρυσίππου ότι δεν θα του επιτραπή να εισέλθη εις την νήσον πριν ή πίη τετράκις ελλέβορον. Περί των Ακαδημαϊκών ελέγετο ότι ήθελον μεν να έλθουν, αλλ' εδίσταζον ακόμη και εσκέπτοντο• διότι δεν ηδύναντο να εννοήσουν ότι υπάρχει τοιαύτη νήσος. Άλλως τε νομίζω ότι εφοβούντο και την κρίσιν του Ραδαμάνθυος, καθ' ότι είχον αναιρέσει και το κριτήριον. Τινές εν τοσούτω εξ αυτών ελέγετο ότι είχον αποφασίσει και ηκολούθησαν τους ερχομένους, αλλ' εκ νωθρότητος καθυστέρησαν και επειδή δεν εννόουν εγύρισαν εκ του μέσου της οδού {15}.

Αυτοί ήσαν οι αξιολογώτεροι εκ των ευρισκομένων εκεί. Τιμάται δε προ πάντων ο Αχιλλεύς και κατά δεύτερον λόγον ο Θησεύς. 'Οσον δε αφορά τα αφροδίσια, αυτά γίνονται φανερά με γυναίκας και αρσενικούς υπό τας όψεις όλων και ουδόλως θεωρείται τούτο αισχρόν• μόνον δε ο Σωκράτης ωρκίζετο ότι αι σχέσεις του με τους νέους ήσαν αγναί, αλλ' όλοι τον κατηγορούν ως επίορκον• πολλάκις δε ο Υάκινθος ή ο Νάρκισσος ωμολόγουν και αυτός ηρνείτο. Αι γυναίκες είνε όλαι κοιναί και ουδείς φθονεί τον άλλον, και κατά τούτο όλοι ακολουθούν την γνώμην του Πλάτωνος. Αλλά και οι νέοι παρέχουν παν ό,τι ζητείται παρ' αυτών και ουδέποτε αντιλέγουν.

Δεν είχον περάσει δύο ή τρεις ημέραι από της αφίξεώς μας ότε επήγα προς τον 'Ομηρον τον ποιητήν και επειδή και οι δύο δεν είχαμεν καμμίαν ασχολίαν τον ηρώτησα περί πολλών και περί της πατρίδος του• του είπα δε ότι τούτο ήτο μέγα ζήτημα εις την Ελλάδα. Μου απήντησεν ότι και αυτός εγνώριζεν ότι άλλοι μεν τον νομίζουν Χίον, άλλοι δε Σμυρναίον, πολλοί δε και Κολοφώνιον• αλλά μου είπεν ότι είνε Βαβυλώνιος και εις την πατρίδα του ονομάζεται όχι 'Ομηρος αλλά Τιγράνης• επειδή δε βραδύτερον εδόθη ως όμηρος εις τους 'Ελληνας, ήλλαξεν ονομασίαν. Τον ηρώτησα προσέτι περί των αμφισβητουμένων στίχων, εάν έχουν γραφή παρ' αυτού• και αυτός μου απήντησεν ότι όλοι είνε δικοί του. Εγώ δεν

ηδυνήθην τότε να μη κατηγορήσω τας σαχλολογίας των γραμματικών Ζηνοδότου και Αριστάρχου.

Αφού μου είπεν αρκετά περί τούτων, πάλιν τον ηρώτησα διατί ήρχισε την Ιλιάδα από την μήνιν του Αχιλλέως• αυτός δε μου απήντησεν ότι αυτή η ιδέα του ήλθε πρώτη και δεν το έκαμεν από σκοπού. Ηθέλησα να μάθω και τούτο, εάν έγραψε προ της Ιλιάδος την Οδύσσειαν, ως διατείνονται οι περισσότεροι, αλλ' αυτός εβεβαίωσε το εναντίον. 'Οτι δε ούτε τυφλός ήτο, το οποίον επίσης λέγεται περί αυτού, ήτο περιττόν και να το ερωτήσω, διότι έβλεπε.

Και άλλοτε πολλάκις μετέβαινα και τον έβρισκα οσάκις τον έβλεπα ευκαιρούντα• αυτός δε πάντοτε μου απεκρίνετο με προθυμίαν, μάλιστα μετά την δίκην εις την οποίαν ενίκησε. Διότι είχε καταγγελθή υπό του Θερσίτου επί εξυβρίσει δι' όσα τον έσκωψεν εις τα ποιήματά του• ενίκησε δε ο 'Ομηρος, υπέρ του οποίου συνηγόρησε και ο Οδυσσεύς.

Κατά τας ημέρας εκείνας ήλθε και ο Πυθαγόρας ο Σάμιος, αφού υπέστη επτά μετεμψυχώσεις, ζήσας εντός ισαρίθμων ζώων, και εξετέλεσεν ούτω τας περιόδους τας οποίας εκάστη ψυχή, κατά τας θεωρίας του, διέρχεται. 'Ητο δε χρυσούν ολόκληρον το δεξιόν ήμισυ του σώματος του. Και έγεινε μεν δεκτός μεταξύ των Μακάρων, αλλ' υπήρχεν ακόμη αμφιβολία περί του πώς έπρεπε να ονομάζεται, Πυθαγόρας ή Εύφορβος. 'Ηλθε και ο Εμπεδοκλής, περίκαυστος και έχων ολόκληρον το σώμα ψημένον• δεν έγεινεν όμως δεκτός καιτοι πολύ ικέτευε. Μετά τινα καιρόν έγειναν οι αγώνες, οίτινες ονομάζονται Θανατούσια. 'Ησαν δε αγωνοθέται ο Αχιλλεύς και ο Θησεύς, ο μεν πρώτος διά πέμπτην φοράν, ο δε δεύτερος δι' εβδόμην. Διά να μη μακρηγορήσω δε διηγούμενος τα καθέκαστα, περιορίζομαι εις τα κυριώτερα των γενομένων. Εις την πάλην ενίκησεν ο Κάρος ο εκ του Ηρακλέους καταγόμενος και κατέβαλε τον Οδυσσέα. Εις την πυγμήν ανεδείχθησαν ισόπαλοι Άρειος ο Αιγύπτιος, ο οποίος έχει ταφή εις την Κόρινθον και ο Επειός, οίτινες ηγωνίσθησαν προς αλλήλους. Διά το παγκράτιον δεν δίδονται βραβεία. Εις δε τον δρόμον δεν ενθυμούμαι πλέον ποίος ενίκησε. Εκ των ποιητών υπερίσχυε πάρα πολύ κατά την αλήθειαν ο 'Ομηρος, ενίκησεν όμως ο Ησίοδος. Τα δε βραβεία ήσαν δι' όλους στέφανος από πτερά παγωνιών. Μόλις ετελείωσαν οι αγώνες ανηγγέλθη ότι οι κρατούμενοι εις την κόλασιν ασεβείς, θραύσαντες τα δεσμά των και κατανικήσαντες την φρουράν, ήρχοντο εις την νήσον των Μακάρων. Είχον δε ως αρχηγούς τον Ακραγαντίνον Φάλαριν, τον Αιγύπτιον Βούσιριν και Διομήδην τον Θράκα, προσέτι δε τους ληστάς Σκείρωνα και Πιτυοκάμπτην. Ευθύς ο Ραδάμανθυς παράταξε τους ήρωας εις την παραλίαν, αρχηγούς δε αυτών διώρισε τον Θησέα, τον Αχιλλέα και τον Αίαντα τον Τελαμώνιον, ο οποίος είχεν ήδη θεραπευθή από την παραφροσύνην του• και συμπλακέντες προς τους επιδρομείς επολέμησαν, ενίκησαν δε οι ήρωες και εις την νίκην συνετέλεσε προ πάντων ο Αχιλλεύς. Ηρίστευσε δε και ο Σωκράτης, ο οποίος είχε ταχθή εις το δεξιόν κέρας, και διεκρίθη περισσότερον παρά ότε ζων επολέμησεν εις το Δήλιον. Διότι όταν επήρχοντο οι εχθροί δεν έφυγεν ούτε έδειξε την παραμικράν ταραχήν• διά τούτο και κατόπιν του εδόθη εις αμοιβήν ωραίος και ευρυχωρότατος κήπος

εις τα προάστεια όπου συναθροίζων τους φίλους του συνεζήτει• ωνόμασε
δε τον κήπον τούτον Νεκρακαδημίαν. Αφού συνέλαβον τους νικημένους τους
έδεσαν και τους απέστειλαν οπίσω διά να τιμωρηθούν με αυστηρότητα
μεγαλειτέραν. 'Υμνησε δε και αυτήν την μάχην ο 'Ομηρος και όταν
ανεχώρουν μου έδωκε τα ποιήματα να τα φέρω εις τους ζώντας ανθρώπους•
αλλά και αυτά εχάθησαν μετά των άλλων μας πραγμάτων. 'Ηρχιζαν δε τα
ποιήματα ταύτα ως εξής :

Νυν δε μοι έννεπε, Μούσα, μάχην νεκύων ηρώων.{16}

'Εψησαν έπειτα κυάμους, όπως συνηθίζεται εις την χώραν αυτών μετά τς
πέρας του πολέμου, και εγευμάτισαν εορτάζοντες τα επινίκια και η χαρά
ήτο μεγάλη• μόνον δε ο Πυθαγόρας δεν έλαβε μέρος εις την εορτήν
ταύτην, αλλ' εκάθητο μακράν νηστικός, αποστρεφόμενος την κυαμοφαγίαν.

Είχον ήδη παρέλθει έξ μήνες και ήμεθα εις τα μέσα του εβδόμου, ότε
συνέβησαν άλλα πράγματα. Ο Κινύρας ο υιός του Σκινθάρου, ο οποίος
είχεν ήδη μεγαλώσει και ήτο ωραίος νέος, ηγάπα από πολλού χρόνου την
Ελένην• και αυτή εφαίνετο ότι ανταπέδιδε το αίσθημα επίσης θερμόν εις
τον νεανίσκον διότι, πολλάκις εις το συμπόσιον αντήλλασσον νεύματα και
έπινον εκ του αυτού ποτηρίου και μόνοι περιεφέροντο εις το δάσος.
Βασανιζόμενος λοιπόν υπό του έρωτος και μη δυνάμενος να τον
ικανοποιήση ο Κινύρας εσκέφθη ν' αρπάση την Ελένην και να φύγη. 'Ητο δε
και αυτή σύμφωνος να καταφύγουν εις μίαν των παρακειμένων νήσων, εις
την Φελώ ή εις την Τυρόεσσαν. Είχον δε προσλάβει συνωμότας εις τα
σχέδια των τρεις εκ των συντρόφων μου τους πλέον αποφασιστικούς. Και
εις μεν τον πατέρα του δεν είπε τίποτε περί των σκοπών του ο Κινύρας,
διότι εγνώριζεν ότι ο Σκίνθαρος θα τον ημπόδιζεν. Η δε απαγωγή έγεινε
όπως την είχον σχεδιάσει. 'Οταν ενύκτωσε—εγώ δε ήμουν απών, διότι είχα
αποκοιμηθή εις το συμπόσιον — παρέλαβαν την Ελένην και χωρίς να
εννοηθούν από κανένα εισήλθον εις πλοίον και ανεχώρησαν. Περί δε το
μεσονύκτιον εξυπνήσας ο Μενέλαος και ιδών ότι η σύζυγος του δεν
ευρίσκετο εις την κλίνην ήρχισε να κραυγάζη• έπειτα παραλαβών τον
αδελφόν του επήγε προς τον βασιλέα Ραδάμανθυν. Κατά τα εξημερώματα οι
διαταχθέντες ν' αναζητήσουν τους φυγάδας, ανήγγειλαν ότι το πλοίον
εφαίνετο εις μακράν απόστασιν. Τότε ο Ραδάμανθυς διέταξε να εισέλθουν
εις πλοίον μονόξυλον εξ ασφοδέλου πεντήκοντα εκ των ηρώων και να
καταδιώξουν τους φυγάδας• ούτοι δε ανέπτυξαν μεγάλην δραστηριότητα και
περί την μεσημβρίαν τους έφθασαν όταν εισήρχοντο εις τον γαλακτώδη
ωκεανόν και ευρίσκοντο πλησίον της Τυροέσσης• ολίγον ακόμη και θα
διέφευγαν. Οι ήρωες έδεσαν το πλοίον με αλυσσίδα από ρόδα και το
έσυραν επιστρέφοντες. Και η μεν Ελένη έκλαιε και εντρέπετο και
εκάλυπτε το πρόσωπον της• ο δε Ραδάμανθυς ανέκρινε τους μετά του
Κινύρα και ηρώτησε μήπως είχον και άλλους συνενόχους• αφού δε ουδένα
εμαρτύρησαν, τους εμαστίγωσαν με μολόχαν, έπειτα τους έδεσεν εκ των
αιδοίων• και τους απέπεμψεν εις την κόλασιν. Απεφασίσθη δε
ναποπεμφθώμεν και ημείς εκ της νήσου πριν ή παρέλθη η προθεσμία μας
και μόνον την επομένην ημέραν να μείνωμεν. Τότε εγώ κατελήφθην υπό
απελπισίας και έκλαια σκεπτόμενος ποίαν ευτυχίαν έμελλα ναφήσω και

ναρχίσω πάλιν να πλανώμαι. Αλλ' αυτοί μ' επαρηγόρουν λέγοντες ότι δεν θα παρήρχοντο πολλά έτη και θα επέστρεφα πάλιν προς αυτούς• και μου έδειξαν έδραν και σκηνήν προωρισμένην δι' εμέ πλησίον των επιφανεστέρων. Εγώ δε επισκεφθείς τον Ραδάμανθυν τον παρεκάλουν θερμώς να μου είπη τι έμελλε να μου συμβή και να μου δώση μίαν συμβουλήν περί του ταξειδίου μου. Αυτός μου απήντησεν ότι θα επέστρεφα μεν εις την πατρίδα μου, αλλ' αφού επί πολύ ακόμη θα περιεπλανώμην και θα διέτρεχα πολλούς κινδύνους• τον καιρόν όμως της επανόδου δεν ηθέλησε να μου ορίση. Έπειτα μου έδειξε τας πλησίον νήσους— εφαίνοντο δε πέντε και μία έκτη εις μεγαλειτέραν απόστασιν— και μου είπεν ότι εις τας πέντε πλησιεστέρας κολάζονται οι ασεβείς. Βλέπεις αυτάς εκ των οποίων αναδίδονται αι φλόγες και ο καπνός, μου είπε• η έκτη δε εκείνη είνε των ονείρων η πόλις• και κατόπιν από αυτήν η νήσος της Καλυψούς, η οποία όμως δεν φαίνεται απ' εδώ. Αφού δε περάσης αυτάς, θα φθάσης εις την μεγάλην ήπειρον η οποία είνε η αντίθετος προς εκείνην την οποίαν κατοικείτε. Εκεί αφού πάθης πολλά και ίδης διάφορα έθνη και συναντήσης ακοινωνήτους ανθρώπους, θα φθάσης επί τέλους εις την άλλην ήπειρον. Αυτά μου είπεν έπειτα έσυρεν από την γην ρίζαν μολόχας και μου παρήγγειλε να την επικαλούμαι οσάκις διατρέχω μεγάλους κινδύνους. Με συνεβούλευσε προσέτι όταν μίαν ημέραν επανέλθω εις την εδώ γην να αποφεύγω τα εξής• να μη σκαλίζω την φωτιάν με μάχαιραν, μήτε να τρώγω λούπινα, μήτε να πλησιάζω παίδα ο οποίος επέρασε τα δέκα οκτώ έτη• αυτά, αν ενθυμούμαι και αποφεύγω θα έχω ελπίδας να επιστρέψω εις την νήσον των Μακάρων.

Ήρχισα να ετοιμάζωμαι διά το ταξείδι και όταν έφθασεν ο καιρός συνέφαγα με τους ήρωας• και την επομένην επήγα προς τον ποιητήν Όμηρον και τον παρεκάλεσα, να μου κάμη δίστιχον επίγραμμα• όταν δε το έγραψεν έστησα μίαν στήλην εκ βηρύλλου λίθου πλησίον του λιμένος και εχάραξα επ' αυτής το επίγραμμα, το οποίον ήτο το εξής :

Λουκιανός τάδε πάντα φίλος μακάρεσσι θεοίσιν
είδέ τε και πάλιν ήλθεν εήν ες πατρίδα γαίαν.{17}

Έμεινα και εκείνην την ημέραν και την επομένην ανεχώρησα, με συνώδευσαν δε μέχρι του πλοίου οι ήρωες. Τότε ο Οδυσσεύς πλησιάσας κρυφά από την Πηνελόπην μου έδωκε επιστολήν διά να την δώσω προς την Καλυψώ εις την νήσον Ωγυγίαν, ο δε Ραδάμανθυς μου έδωκε τον πορθμέα Ναύπλιον να μας συνοδεύση και μας χρησιμεύση διά να μη μας συλλάβουν, εάν προσεγγίσωμεν εις τας νήσους, ως φυγάδας, ή άλλως παρεξηγούντες τον σκοπόν μας.

Αφ' ου δε επεράσαμεν την ευώδη ατμόσφαιραν, ευθύς προσέβαλε την όσφρησίν μας οσμή πνιγηρά ασφάλτου και θείου και πίσσης συγχρόνως καιομένων, εκτός δε τούτου κνίσσα δυσάρεστος και ανυπόφορος ως από σάρκας ανθρώπων ψηνομένας• και ο αήρ ήτο σκοτεινός και ομιχλώδης και έσταζεν έλαιον πίσσης• ηκούομεν δε και κτυπήματα μαστίγων και οιμωγάς ανθρώπων πολλών. Επλησιάσαμεν και απέβημεν μόνον εις μίαν εκ των νήσων, η οποία ήτο τοιαύτη• όλαι αι ακταί της γύρω ήσαν κρημνώδεις και

απότομοι, μόνον πέτραι τραχείαι και χωρίς χώμα, δένδρον δε κανέν, ούτε νερόν υπήρχεν. Ανέβημεν έρποντες εις τους κρημνούς και επροχωρήσαμεν από μονοπάτι γεμάτον από ακάνθας και τριβόλους και παρετηρούμεν ότι ο τόπος ήτο υπερβολικά άσχημος. Όταν δε εφθάσαμεν εις την φυλακήν και το κολαστήριον, μας έκαμε πρώτον εντύπωσιν η φύσις του τόπου, διότι το μεν έδαφος ήτο όλον φυτευμένον με μαχαίρια και ακάνθας, γύρω δε έτρεχον τρεις ποταμοί, εκ των οποίων ο μεν εκύλιε βόρβορον, ο δε δεύτερος αίμα, ο δε τρίτος πυρ, και ήτο πολύ μεγάλος ούτος και αδιάβατος• έτρεχε δε το πυρ εντός αυτού ως το νερόν και εκυμάτιζεν ως η θάλασσα. Είχε και πολλά ψάρια, εκ των οποίων άλλα μεν ωμοίαζαν με δαυλούς, τα δε μικρά με άνθρακας πυρακτωμένους και τα ωνόμαζαν λυχνίσκους. Η είσοδος ήτο στενή και μία δι' όλους• ως θυρωρός δε παρίστατο ο Τίμων ο Αθηναίος. Χάρις εις τον Ναύπλιο ν μας επετράπη η είσοδος και είδομεν κολαζομένους πολλούς βασιλείς και πολλούς κοινούς ανθρώπους, εκ των οποίων και μερικούς γνωστούς μας• είδαμεν δε και τον Κινύραν κρεμάμενον εκ των αιδοίων και καπνιζόμενον. Οι οδηγοί διηγούντο ποίος ήτο έκαστος και τας αιτίας διά τας οποίας εκολάζοντο. Τας μεγαλειτέρας δε εξ όλων τιμωρίας υπέφερον όσοι εψεύσθησαν όταν έζων και όσοι έγραψαν ψεύδη• μεταξύ αυτών ήτο ο Κτησίας ο Κνίδιος, ο Ηρόδοτος και άλλοι πολλοί. Βλέπων δε αυτούς εγώ εσχημάτισα τας καλλιτέρας ελπίδας διά την μετά θάνατον τύχην μου, διότι εγνώριζα ότι δεν είπα ποτέ μου κανέν ψεύδος.

Επέστρεψα ταχέως εις το πλοίον, διότι δεν υπέφερα να βλέπω τα θεάματα εκείνα και αποχαιρετίσας τον Ναύπλιον απέπλευσα. Μετ' ολίγον εφάνη πλησίον η νήσος των ονείρων, η οποία μόλις διεκρίνετο, ως να την περιέβαλλεν ομίχλη. Είχε δε και αυτή κάτι παρόμοιον προς τα όνειρα, διότι όσον επλησιάζαμεν εφαίνετο ως απομακρυνομένη και φεύγουσα. Αλλ' επί τέλους εφθάσαμεν και εισήλθαμεν εις τον λιμένα τον λεγόμενον Ύπνον και απέβημεν κατά την εσπέραν πλησίον των πυλών των λεγομένων ελεφαντίνων, όπου υπάρχει ναός του Αλεκτρυόνος. Εισελθόντες δε εις την πόλιν εβλέπαμεν πολλά και διαφόρων χρωμάτων όνειρα. Αλλά πρώτον θέλω να ομιλήσω περί της πόλεως, αφού ουδείς άλλος έγραψε περί αυτής και ο Όμηρος, ο μόνος, όστις την αναφέρει, δεν έγραψε πολύ ακριβή πράγματα. Καθ' όλην την περιφέρειαν αυτής υπάρχει δάσος, του οποίου τα δένδρα είνε μήκωνες υψηλοί και μανδραγόραι {18}, επί των οποίων κάθηται μέγα πλήθος νυχτερίδων• διότι μόνον αυτό το πτηνόν ζη εις την νήσον. Πλησίον δε ρέει ποταμός, ο οποίος καλείται Νυκτοπόρος και παρά τας πύλας της πόλεως υπάρχουν δύο πηγαί, εκ των οποίων η μεν ονομάζεται Νήγρετος, η δε Παννυχία {19}. Το δε τείχος της πόλεως είνε υψηλόν και με ποικίλους χρωματισμούς ομοιάζον πολύ προς την ίριδα. Πύλας όμως δεν έχει δύο, όπως είπεν ο Όμηρος, αλλά τέσσαρας, εκ των οποίων αι μεν δύο βλέπουν προς την πεδιάδα της Βλακείας, και είνε η μία σιδηρά και η άλλη εκ κεράμου• και εξ αυτών ελέγετο ότι εξέρχονται τα φοβερά, τα σκληρά και απαίσια όνειρα• αι δε άλλαι δύο βλέπουν προς τον λιμένα και την θάλασσαν και είνε η μία κεράτινη, από την οποίαν ημείς εισήλθαμεν, η δε άλλη ελεφαντίνη. Όταν δε εισερχώμεθα εις την πόλιν, δεξιά είνε το Νυκτώον, δήλα δή ναός της Νυκτός, διότι εξ όλων των θεών αυτή και ο Αλεκτρυών λατρεύονται κυρίως εις αυτήν την πόλιν. Του δε Αλεκτρυόνος ο

ναός ευρίσκεται, ως είπα, πλησίον του λιμένος. Αριστερά είνε τα ανάκτορα του Ύπνου• διότι ούτος βασιλεύει επί των ονείρων, έχων ως σατράπας και υπάρχους τον Ταραξίωνα του Ματαιογένους και τον Πλουτοκλέα του Φαντασίωνος. Εις το μέσον δε της αγοράς υπάρχει πηγή, η οποία ονομάζεται Καρεώτις και πλησίον δύο ναοί της Απάτης και της Αληθείας. Οι ναοί ούτοι έχουν και άδυτον και μαντείον, όπου προΐσταται και προφητεύει ο ονειροκρίτης Αντιφών, ο οποίος έλαβε παρά του Ύπνου αυτήν την τιμήν.

Των δε ονείρων ούτε η φύσις ούτε η μορφή είνε η ιδία• αλλ' άλλα μεν ήσαν μακρά και αβρά και ωραία την όψιν, αλλά δε σκληρά και μικρά και άσχημα• άλλα χρυσά, ως εφαίνοντο, άλλα δε ταπεινά και ευτελή. Ήσαν δε μεταξύ αυτών και μερικά πτερωτά και τερατώδη και άλλα μετημφιεσμένα ως διά πομπήν, τα μεν ως βασιλείς, τα δε ως θεοί, άλλα δε άλλως στολισμένα. Εγνωρίσαμεν και πολλά εξ αυτών, τα οποία ειχαμεν ίδει άλλοτε• και επλησίασαν και μας ησπάζοντο ως να ήσαν φίλοι, έπειτα μας παρέλαβον και μας απεκοίμισαν κα με πολλήν λαμπρότητα μας εφιλοξένησαν, υποσχόμενα να μας κάμουν βασιλείς και σατράπας. Μερικά δε μας μετέφεραν και εις τας πατρίδας μας, μας παρουσίασαν τους συγγενείς μας και αυθημερόν μας επέστρεψαν.

Επί τριάκοντα ημέρας και νύκτας εμείναμεν εκεί κοιμώμενοι και τρωγοπίνοντες. Έπειτα αίφνης έγεινε μεγάλη βροντή και εξυπνήσαντες εκάμαμεν τας προμηθείας μας και απεπλεύσαμεν. Μετά τριών δε ημερών πλουν εφθάσαμεν εις την Ωγυγίαν νήσον και εξήλθαμεν εις αυτήν. Πριν δώσω την επιστολήν εφρόντισα να την ανοίξω και ανέγνωσα τα εξής• «Ο Οδυσσεύς προς την Καλυψώ πέμπει χαιρετισμούς. Μάθε ότι όταν ανεχώρησα από την νήσον σου, επιβάς εις την σχεδίαν την οποίαν κατεσκεύασα, εναυάγησα και μόλις εσώθην υπό της Λευκοθέας και κατώρθωσα να φθάσω εις την χώραν των Φαιάκων. Ούτοι μ' εβοήθησαν να επανέλθω εις τον τόπον μου όπου ευρήκα πολλούς μνηστήρας της γυναικός μου διασκεδάζοντας με τα υπάρχοντα μου. Τους εφόνευσα όλους, αλλ' έπειτα εφονεύθην και εγώ υπό του Τηλεγόνου, του εκ της Κίρκης υιού μου, και τώρα ευρίσκομαι εις την νήσον των Μακάρων και είμαι πολύ μετανοημένος, διότι σε αφήκα και δεν εδέχθηκα την αθανασίαν, την οποίαν μου επρότεινες. Λοιπόν αν εύρω ευκαιρίαν, θα αποδράσω και θα έλθω πλησίον σου».

Αυτά έλεγεν η επιστολή και προσέτι παρήγγελλεν εις την Καλυψώ να μας φιλοξενήση.

Εγώ δε προχωρήσας ευρήκα εις μικράν από της θαλάσσης απόστασιν το σπήλαιον, όπως το περιγράφει ο Όμηρος, και την Καλυψώ νήθουσαν έρια. Όταν δε έλαβε την επιστολήν και την ανέγνωσε, κατ' αρχάς έκλαυσεν επί πολύ, έπειτα δε μας εκάλεσε να μας ξενίση, μας παρέθηκε λαμπρόν γεύμα και μας ηρώτα περί του Οδυσσέως και της Πηνελόπης, οποία είνε κατά την μορφήν και αν αληθώς είνε φρόνιμη, όπως άλλοτε ο Οδυσσεύς εκαυχάτο περί αυτής• ημείς δε της εδώκαμεν τας απαντήσεις τας οποίας ενομίζαμεν ότι θα της ήσαν ευχάριστοι.

Έπειτα επιστρέψαντες εις το πλοίον εκοιμήθημεν εις την παραλίαν. Την αυγήν δε απεπλεύσαμεν και ο άνεμος είχεν αρχίσει να πνέη σφοδρότερος• αφ' ού δε επί δύο ημέρας υπεφέραμεν από τρικυμίαν συνηντήσαμεν τους Κολοκυνθοπειρατάς. Είνε δε ούτοι άνθρωποι άγριοι κατοικούντες εις τας πλησίον νήσους και ληστεύοντες τους ταξιδεύοντας τα μέρη εκείνα. Τα πλοία των είνε μεγάλα από κολοκύνθας, έχοντα μήκος εξήκοντα πήχεων• άμα ξηράνωσι την κολοκύνθην, την σκάπτουν και εκβάλλοντες την ψίχαν κατασκευάζουν σκάφος και ως ιστούς μεταχειρίζονται καλάμους, ως ιστίον δε το φύλλον της κολοκύνθης. Μας προσέβαλαν λοιπόν από δύο πλοία και πολλούς εξ ημών ετραυμάτισαν πετροβολούντες με κολοκυθόσπορους. Επί πολύ η μάχη έμενεν αμφίρροπος έως ότου περί την μεσημβρίαν είδαμεν να έρχωνται κατόπιν των Κολοκυνθοπειρατών οι Καρυοναύται. Ήσαν δε εχθροί μεταξύ των, ως εφάνη• διότι όταν οι Κολοκυνθοπειραταί είδον ότι επήρχοντο εκείνοι, αφήκαν ημάς και εστράφησαν κατ' εκείνων και συνήφθη μεταξύ των ναυμαχία. Ημείς δε υψώσαντες τα ιστία απεμακρύνθημεν και τους αφήκαμεν να μάχωνται. Ήτο φανερόν ότι θα ενίκων οι Καρυοναύται, καθότι ήσαν και περισσότεροι, — διότι είχον πέντε πλοία — και τα πλοία των ήσαν ισχυρότερα. Ήσαν δε τα πλοία των Καρυοναυτών καρυδοφλοιοί• αφού έκοπτον εις δύο τα καρύδια τα εκένουν και τα μετέτρεπαν εις πλοία, εκάστου δε τοιούτου φλοιού το μήκος ήτο δέκα πέντε οργυιών. Αφού απεμακρύνθημεν και δεν εφαίνοντο πλέον, εδέσαμεν τας πληγάς των τραυματιών και του λοιπού εμέναμεν με τα όπλα εις χείρας, φοβούμενοι νέας επιθέσεις• και οι φόβοι μας δεν ήσαν μάταιοι. Διότι δεν είχε δύσει ακόμη ο ήλιος όταν από μίαν έρημον νήσον εφάνησαν ερχόμενοι με σπουδήν προς ημάς έως είκοσιν άνδρες, λησταί και αυτοί, καθήμενοι επί μεγάλων δελφίνων και οι δελφίνες τους έφερον ασφαλώς και αναπηδώντες εχρεμέτιζον ως ίπποι. Όταν δε επλησίασαν, χωρισθέντες μας προσέβαλαν και από τα δύο μέρη του πλοίου ρίπτοντες καθ' ημών σηπίας ξηράς και οφθαλμούς καρκίνων. Ημείς απηντήσαμεν διά των βελών και των ακοντίων και δεν αντέστησαν επί πολύ, αλλά τραυματισθέντες οι περισσότεροι έφυγαν προς την νήσον.

Περί δε το μεσονύκτιον, επικρατούσης γαλήνης, προσεκρούσαμεν κατά λάθος εις μίαν φωλεάν αλκυόνος τεραστίου μεγέθους• διότι είχε περίμετρον εξήκοντα σταδίων. Εκάθητο δε επ' αυτής η αλκυών θερμαίνουσα τα αυγά της, και δεν ήτο πολύ μικροτέρα της φωλεάς. Όταν δε επέταξε παρ' ολίγον να βυθίση το πλοίον με τον άνεμον των πτερών της• και έφυγεν εκπέμψασα μίαν θρηνώδη κραυγήν. Ημείς εξελθόντες παρετηρούμεν την φωλεάν, η οποία ωμοίαζε με σχεδίαν μεγάλην πλεγμένην από δένδρα μεγάλα. Ήσαν δε εις αυτήν πεντακόσια αυγά και έκαστον ήτο μεγαλείτερον Χιακού πίθου, διεκρίνοντο δε ήδη εντός αυτών οι νεοσσοί και έκραζαν. Εθραύσαμεν λοιπόν έν εκ των αυγών με πελέκεις και εξεκολάψαμεν ένα νεοσσόν άπτερον ο οποίος ήτο μεγαλείτερος από είκοσι γύπας.

Εξηκολουθήσαμεν τον πλουν• όταν δε απεμακρύνθημεν έως διακόσιους σταδίους από την φωλεάν μας συνέβησαν θαυμαστά σημεία και τέρατα. Έξαφνα ο χηνίσκος{20} της πρύμνης ετίναξε τα πτερά του και έκραξε, ο δε κυβερνήτης Σκίνθαρος, ο οποίος ήτο φαλακρός, απέκτησε μαλλιά και,

το παραδοξότερον εξ όλων ο ιστός του πλοίου εβλάστησε και επέταξε κλάδους και εις την κορυφήν εκαρποφόρησε• οι δε καρποί του ήσαν σύκα και μαύρα σταφύλια όχι ώριμα. Αυτά μας ετάραξαν ως ήτο επόμενον και εδεόμεθα ναποτρέψουν οι θεοί τους κακούς εκείνους οιωνούς. Δεν είχαμεν δε ακόμη απομακρυνθή πεντακόσιους σταδίους, ότε είδαμεν δάσος μέγα και πυκνόν πεύκων και κυπαρίσσων. Υπεθέσαμεν ότι ήτο ξηρά και όμως ήτο πέλαγος απύθμενον φυτευμένον με δένδρα χωρίς ρίζας• ήσαν δε ορθά και ακίνητα τα δένδρα και συγχρόνως εφαίνοντο ως επιπλέοντα. Πλησιάσαντες λοιπόν και εξετάσαντες, ευρέθημεν εις απορίαν περί του πρακτέου• διότι ούτε διά μέσου των δένδρων ήτο δυνατόν να πλεύσωμεν — διότι ήσαν πυκνά και συνεπλέκοντο — ούτε να επιστρέψωμεν εφαίνετο εύκολον. Τότε εγώ ανέβηκα εις το υψηλότερον δένδρον και παρετήρουν τα πέριξ πώς ήσαν. Είδα δε ότι το δάσος εξετείνετο εις σταδίους πεντήκοντα ή ολίγον περισσοτέρους, έπειτα δε πάλιν εξηκολούθει θάλασσα. Εσκέφθημεν λοιπόν να αναβιβάσωμεν, αν ήτο δυνατόν, το πλοίον επί των κορυφών των δένδρων, αι οποίαι ήσαν πυκναί, και να το περάσωμεν εις την άλλην θάλασσαν• και ούτω επράξαμεν. Το εδέσαμεν με σχοινί μεγάλον και, αναβάντες εις τα δένδρα, μετά δυσκολίας το ανεσύραμεν• έπειτα το ετοποθετήσαμεν επί των κλάδων και αναπτύξαντες τα ιστία επλέαμεν όπως εις την θάλασσαν• το πλοίον ωθούμενον υπό του ανέμου εσύρετο επί των δένδρων• τότε δε ενθυμήθηκα και ένα στίχον του ποιητού Αντιμάχου {21} ο οποίος κάπου λέγει:

Τοίσιν δ' υλήεντα διά πλόον ερχομένοισι {22}

Διελθόντες ούτω το δάσος εφθάσαμεν εις την θάλασσαν• καταβιβάσαντες δε κατά τον αυτόν τρόπον το πλοίον, επλέαμεν εις καθαρά και διαυγή νερά, έως ου εφθάσαμεν εις χάσμα μέγα, το οποίον εσχημάτιζον τα νερά χωριζόμενα. Ήτο όπως τα χάσματα τα οποία βλέπομεν πολλάκις εις την γην και τα οποία σχηματίζουν οι σεισμοί. Εσπεύσαμεν και συνεστείλαμεν τα ιστία, αλλά μετά δυσκολίας εσταματήσαμεν το πλοίον, το οποίον παρ' ολίγον να πέση εις το χάσμα. Εσκύψαμεν άνωθεν και παρατηρούντες είδομεν βάθος έως χιλίων σταδίων πολύ φοβερόν και παράδοξον• το νερόν εφαίνετο ως να εκόπτετο καθέτως. Αλλ' ενώ παρετηρούμεν γύρω είδαμεν προς τα δεξιά και εις όχι μεγάλην απόστασιν μίαν γέφυραν την οποίαν εσχημάτιζε το νερόν, συνδέον τας επιφανείας των δύο θαλασσών και ρέον από της μιας εις την ετέραν. πλησιάσαμεν λοιπόν κωπηλατούντες προς το μέρος εκείνο και μετά πολλής αγωνίας επεράσαμεν, χωρίς να το ελπίζωμεν.

Το αντίπεραν πέλαγος ήτο ήμερον, συνηντήσαμεν δε και μίαν νήσον μεγάλην, κατοικουμένην και ευπρόσιτον. Οι κάτοικοι της ήσαν άνθρωποι Βουκέφαλοι έχοντες κέρατα, όπως παριστάνεται ο Μινώταυρος. Εξήλθαμεν και επροχωρήσαμεν διά να πάρωμεν νερόν και τρόφιμα αν ήτο δυνατόν, διότι είχαμεν έλλειψιν. Και νερόν μεν ευρήκαμεν πλησίον της παραλίας, αλλά τίποτε άλλο δεν εφαίνετο• μόνον μυκηθμός πολύς ήρχετο εκ μικράς αποστάσεως• νομίσαντες δε ότι ήτο αγέλη βοών επροχωρήσαμεν και μετ' ολίγον συνηντήσαμεν τους κατοίκους. Αυτοί δε άμα μας είδον μας κατεδίωξαν και συνέλαβον τρεις εκ των συντρόφων μου, ημείς δε οι άλλοι

διεσώθημεν εις την θάλασσαν. Έπειτα οπλισθέντες όλοι—διότι δεν ενομίσαμεν πρέπον να μη εκδικηθώμεν διά τους συντρόφους μας — εφωρμήσαμεν κατά των Βουκεφάλων καθ' ην ώραν διεμοίραζαν τα κρέατα των φονευθέντων φίλων μας. Τους κατεδιώξαμεν με κραυγάς και εφονεύσαμεν έως πεντήκοντα, συνελάβαμεν δε και δύο ζωντανούς και εγυρίσαμεν εις το πλοίον σύροντες τους αιχμαλώτους. Τρόφιμα όμως δεν ευρήκαμεν. Και οι άλλοι ήσαν της γνώμης να σφάξωμεν τους αιχμαλώτους, εγώ όμως είχα αντίθετον γνώμην και τους εκράτουν δεμένους έως ου ήλθαν πρέσβεις εκ μέρους των Βουκεφάλων ζητούντες ναντα λλάξωμεν με λύτρα τους κρατουμένους• εννοήσαμεν από τα νεύματα των και από τους γοερούς μυκηθμούς τους οποίους εξέπεμπον ότι παρεκάλουν. Τα λύτρα δε ήσαν τυριά πολλά και ψάρια ξηρά, κρομμύδια και τέσσαρες έλαφοι, αι οποίαι είχον εκάστη τρεις πόδας, τους δύο οπισθίους και τους δύο εμπροσθινούς εις ένα κολλημένους.

Παρεδόσαμεν αντί των λύτρων τους αιχμαλώτους και αφού εμείναμεν μίαν ημέραν απεπλεύσαμεν. Ήδη δε εφαίνοντο ιχθύες και πτηνά διάφορα και αλλά διάφορα σημεία εκ των οποίων εσυμπεραίναμεν ότι ήτο πλησίον ξηρά. Μετ' ολίγον είδαμεν και ανθρώπους οι οποίοι μετεχειρίζοντο νέον τρόπον ναυτιλίας• διότι οι ίδιοι ήσαν και ναύται και πλοία. Εταξείδευον δε ως εξής• απλωμένοι ύπτιοι εις την θάλασσαν ώρθωναν τα αιδοία των —τα έχουν δε μεγάλα — προσδένοντες δε εις αυτά καραβόπανον και κρατούντες τα άκρα αυτού έπλεον ωθούμενοι υπό του ανέμου ως πλοία. Μετά τούτους εφάνησαν άλλοι, οι οποίοι καθήμενοι επί φελών, εις τους οποίους είχον ζεύξει δύο δελφίνας, ηνιόχουν• οι δε δελφίνες προχωρούντες έσυρον τους φελούς ως οχήματα και έτρεχον. Ούτοι ούτε μας επείραξαν, ούτε μας απέφευγαν, αλλ' έτρεχον αφόβως και ειρηνικώς και εθαύμαζαν το είδος του πλοίου μας, το οποίον παρετήρουν εξ όλων των μερών.

Περί την εσπέραν προσωρμίσθημεν εις νήσον όχι μεγάλην κατοικουμένην υπό γυναικών, ως ενομίζαμεν, αι οποίαι ωμίλουν Ελληνικά. Ήλθαν δε και μας υπεδέχθησαν πολύ φιλοφρόνως και ήσαν κατά τρόπον πολύ πορνικόν στολισμέναι, όλαι δε ευειδείς και νέαι και εφόρουν ένδυμα μακρόν και συρόμενον. Η νήσος ωνομάζετο Καββαλούσα, η δε πόλις Υδραμαρδία. Αι δε γυναίκες μας παρέλαβον και μας ωδήγησαν εκάστη εις την κατοικίαν της διά να μας ξενίσουν. Αλλ' εγώ ο οποίος έμεινα ολίγον οπίσω —- διότι υπώπτευα δυσάρεστα — παρετήρησα γύρω μετά προσοχής και είδα πολλά οστά και κρανία ανθρώπων σκορπισμένα. Δεν έκρινα όμως φρόνιμον να φωνάξω τους συντρόφους και να τρέξουν εις τα όπλα. Αλλά λαβών την μολόχαν έκαμα μεγάλην δέησιν διά να σωθώμεν από τους κινδύνους εις τους οποίους είχαμεν εμπέσει.

Μετ' ολίγον ενώ με υπηρέτει η γυνή η οποία μ' εφιλοξένει, πατετήρησα ότι δεν είχε σκέλη γυναικός, αλλά όνου. Τότε έσυρα το ξίφος και αφού την συνέλαβα και την έδεσα ήρχισα να την ανακρίνω περί όλων• αυτή δε ηναγκάσθη να μου ομολογήση ότι ήσαν γυναίκες θαλάσσιαι ονομαζόμεναι Ονοσκελέαι και ότι τρώγουν τους επισκεπτομένους την νήσον ξένους. Αφού τους μεθύσωμεν, είπε, κατακλινόμεθα μετ' αυτών και ενώ κοιμούνται τους φονεύομεν. Ακούσας ταύτα, την αφήκα δεμένην και αναβάς εις την στέγην

εφώναζα και εκάλουν τους συντρόφους μου. 'Οταν δε ούτοι ήλθαν, διηγήθην τα πάντα, έδειξα εις αυτούς τα οστά και τους ωδήγησα μέσα προς την δεμένην γυναίκα. Αυτή όμως μετεβλήθη αμέσως εις νερόν και εξηφανίσθη. Τότε εγώ εβύθισα το ξίφος μου εις το νερόν διά να ίδω τι θα συνέβαινε• και το νερόν έγεινεν αίμα.

Επεστρέψαμεν μετά σπουδής εις το πλοίον και ανεχωρήσαμεν και όταν ήρχιζε να φωτίζη, διεκρίναμεν ξηράν και εμαντεύσαμεν ότι είνε η ήπειρος η αντίθετος προς την ιδικήν μας. Προσκυνήσαντες λοιπόν και προσευχηθέντες συνεσκεπτόμεθα περί του πρακτέου• και άλλοι μεν ήσαν της γνώμης να εξέλθωμεν επ' ολίγον και πάλιν να επιστρέψωμεν εις το πλοίον, άλλοι δε ναφήσωμεν εκεί το πλοίον και να προχωρήσωμεν εις τα μεσόγεια να γνωρίσωμεν τους κατοίκους. Εν ω δε συνεσκεπτόμεθα περί τούτων, εσηκώθη σφοδρά τρικυμία η οποία έρριψε το πλοίον μας εις την ακτήν και το συνέτριψεν. Ημείς δε μετά δυσκολίας κατωρθώσαμεν να εξέλθωμεν κολυμβώντες, φέροντες μόνον τα όπλα μας και ό,τι άλλο ηδυνήθημεν ν' αρπάσωμεν.

Αυτά είνε όσα μου συνέβησαν μέχρι της άλλης γης εις την θάλασσαν και κατά το ταξείδιον εις τας νήσους και εις τον αέρα και έπειτα εις το κήτος και αφού εξήλθα μεν εκ του κήτους εις τας νήσους των Μακάρων και των ονείρων και τελευταίον εις την νήσον των Βουκεφάλων και των Ονοσκελεών. 'Οσα δε μας συνέβησαν εις την γην θα διηγηθώ εις τα κατόπιν βιβλία {23}.

ΤΥΡΑΝΝΟΚΤΟΝΟΣ{24}

Ανέβη τις εις την ακρόπολιν διά να φονεύση τον τύραννον• και αυτόν μεν δεν εύρε• φονεύσας δε τον υιόν του αφήκε το ξίφος εις το σώμα του. 'Επειτα ήλθεν ο τύραννος και ιδών τον υιόν του νεκρόν εφονεύθη με τε αυτό ξίφος. Ο ανελθών και φονεύσας τον υιόν του τυράννου ζητεί αμοιβήν ως τυραννοκτόνος.

Δύο τυράννους φονεύσας αυθημερόν, ω άνδρες δικασταί, τον μεν ήδη ηλικιωμένον, τον δε ακμαίον και έτοιμον να συνέχιση τα πατρικά αδικήματα, έρχομαι να ζητήσω μίαν και διά τους δύο αμοιβήν. Είμαι ο μόνος εξ όλων των τυραννοκτόνων, όστις δι' ενός κτυπήματος εξώντωσα δύο φαύλους και εφόνευσα τον μεν υιόν διά του ξίφους, τον δε πατέρα διά της αγάπης του προς τον υιόν του. Και ο μεν τύραννος ικανώς ετιμωρήθη δι' όσα μας έχει κάμει, διότι ζων είδε τον υιόν του να προαποθάνη, έπειτα δε και αυτός ηναγκάσθη να γίνη παραδόξως τυραννοκτόνος του εαυτού του• ο δε υιός του εφονεύθη υπ' εμού, μ' εβοήθησε δε και μετά θάνατον εις άλλον φόνον• και όταν μεν έζη

ελάμβανε μέρος εις τας αδικίας του πατρός του, όταν δε απέθανεν έγινε πατροκτόνος όπως ηδύνατο.

Ο καταλύσας λοιπόν την τυραννίαν είμαι εγώ και το ξίφος μου, το οποίον τα πάντα εξετέλεσεν, ήλλαξα δε την τάξιν των φόνων και ενεωτέρισα εις τον τρόπον της θανατώσεως των αχρείων, καθότι τον μεν δυνατώτερον και δυνάμενον ν' αμυνθή εφόνευσα εγώ, τον γέροντα δε μόνον διά της παραχωρήσεως του ξίφους. Ενόμιζα επομένως ότι και περισσότερα τιμή θα μου απενέμετο παρ' υμών και αμοιβάς θα ελάμβανα ισαρίθμους με τους φονευθέντας, καθότι δεν σας απήλλαξα μόνον από τα σημερινά παθήματα, αλλά και από τον φόβον των μελλόντων κακών και σας έδωκα ασφαλή την ελευθερίαν, διότι ουδείς έμεινε διά να κληρονομήση και συνεχίση την αδικίαν. Και όμως κινδυνεύω, αφού τόσα κατώρθωσα, μόνος εγώ ναποπεμφθώ παρ' υμών αβράβευτος και μόνος να στερηθώ της αμοιβής των νόμων, τους οποίους διεφύλαξα. Και ο αντίπαλος μου ούτος μου φαίνεται ότι δεν φροντίζει υπέρ των κοινών, ως λέγει, και διά τούτο πολεμεί την απαίτησίν μου, αλλά διότι λυπείται τους φονευθέντας και εκδικείται κατ' εκείνου όστις έγινε του θανάτου αυτών αίτιος.

Αλλά θα μου επιτρέψετε, ω άνδρες δικασταί, να διηγηθώ διά βραχέων τα αδικήματα της τυραννίας, καίτοι καλώς τα γνωρίζετε• καθότι ούτω θα εννοήσετε το μέγεθος της ευεργεσίας μου και περισσότερον θα ευχαριστηθήτε, σκεπτόμενοι από ποία κακά εσώθητε. Διότι δεν υπεφέραμεν, όπως πολλάκις άλλοι, απλήν τυραννίαν και δουλείαν, ούτε είχαμεν να κάμωμεν με τας ορέξεις μόνον ενός αυθέντου, αλλά μόνοι εξ όσων ποτέ υπέφεραν ομοίαν δυστυχίαν δύο αντί ενός τυράννους είχαμεν και διττά οι δυστυχείς υπεφέραμεν αδικήματα. Ο γέρων, είνε αληθές, ήτο κατά πολύ μετριοπαθέστερος, εις τους θυμούς του ηπιώτερος, εις τας τιμωρίας βραδύτερος και εις τας επιθυμίας νωθρότερος, ίσως διότι ήδη η ηλικία συνεκράτει την σφοδρότητα των ορμών του και του εχαλιναγώγει τας ορέξεις των ηδονών.

Αλλά λέγεται και ότι υπό του υιού του παρεσύρθη εις την τυραννίαν χωρίς να το θέλη, καθότι αυτός εκ φύσεως δεν ήτο πολύ τυραννικός, αλλ' έγεινε τύραννος υπακούων εις εκείνον διότι ήτο καθ' υπερβολήν φιλότεκνος, ως εφάνη άλλως τε, και ο υιός του ήτο το παν δι' αυτόν και εις αυτόν επείθετο και έπραττε τα αδικήματα τα οποία εκείνος υπηγόρευε και ετιμώρει όσους εκείνος υπεδείκνυε και εις όλα υπήκουεν εις τας θελήσεις του και ήτο ο υιός τύραννος του τυράννου, ο δε πατήρ δορυφόρος των επιθυμιών του υιού του. Ο δε υιός τας μεν τιμάς παρεχώρει εις τον πατέρα λόγω ηλικίας και την εξουσίαν μόνον κατ' όνομα δεν είχεν• η εκτέλεσις όμως της τυραννίας και η πραγματική υπόστασις ήτο αυτός. Αυτός παρείχε την πίστιν και την ασφάλειαν εις την μοναρχίαν και μόνος αυτός είχε την απόλαυσιν των αδικημάτων. Αυτός ήτο ο συγκρατών εις πειθαρχίαν τους δορυφόρους, ο ενισχύων την φρουράν, ο εμπνέων φόβον εις τους τυραννουμένους, ο σφάζων τους επικινδύνους, ο εξοντώνων τους εφήβους, ο προσβάλλων την τιμήν των εγγάμων• υπ' αυτού εγίνοντο αι απαγωγαί των παρθένων και οσάκις εσφάγησαν άνθρωποι ή εξωρίσθησαν και αφηρέθησαν περιουσίαι και

εβασανίσθησαν και υβρίσθησαν πολίται, πάντα ταύτα ήσαν τολμήματα νεανικά. Ο γέρων δε εκείνος ηκολούθει εις την πρωτοβουλίαν του υιού και εβοήθει εις τας αδικίας και επεδοκίμαζε του υιού τας αυθαιρεσίας και το πράγμα έγινεν αφόρητον διότι όταν τα πάθη προσλαμβάνουν την δύναμιν της εξουσίας δεν έχουν πλέον όρια εις τα ανομήματά των. 'Ο,τι δε προ πάντων επροξένει λύπην ήτο ότι προεβλέπομεν μακράν ή μάλλον ατελεύτητον την δουλείαν και ότι διαδοχικώς η πόλις θα παρεδίδετο άλλοτε εις άλλον τύραννον και ο λαός θα εγίνετο κληρονομιά φαύλων. Δεν είνε μικρά ελπίς το να σκέπτωνται οι τυραννούμενοι και να λέγουν καθ' εαυτούς «αλλά μετ' ολίγον θα παύση να μας τυραννή• εντός ολίγου θαποθάνη και θανακτήσωμεν την ελευθερίαν μας». Δι' αυτούς όμως ουδέν τοιούτον ηδυνάμεθα να ελπίζωμεν, αλλ' εβλέπαμεν ήδη έτοιμον τον διάδοχον της εξουσίας. Διά τούτο κανείς εκ των τολμηρών και ομοφρόνων προς εμέ δεν ετόλμα να επιχειρήση τι εναντίον του τυρράννου, αλλ' η ελευθερία ευρίσκετο εις πλήρη απόγνωσιν και η τυραννία εφαίνετο ακαταμάχητος, καθότι δεν είχαμεν να πολεμήσωμεν προς ένα, αλλά προς περισσοτέρους.

Αυτά όμως δεν εφόβισαν εμέ και ούτε η δυσκολία της πράξεως με απεθάρρυνε, ούτε ο κίνδυνος με εδειλίασε, μόνος δε, εντελώς μόνος προς τόσω ισχυράν και πολυάριθμον τυραννίαν, μάλλον δε όχι μόνος, αλλά μετά του ξίφους, το οποίον μου εχρησίμευσεν ως σύμμαχος και εν μέρει συντυραννοκτόνος, έκαμα το τόλμημα, αποφασισμένος ν' αποθάνω, αλλά παρηγορούμενος ότι ο θάνατος μου θα είχεν ως αποτέλεσμα την κοινήν απελευθέρωσιν. Συναντήσας δε την πρώτην φρουράν και τρέψας όχι ευκόλως τους δορυφόρους εις φυγήν, φονεύων πάντα συναντώμενον και πάντα ανθιστάμενον, έφθασα εις τον κύριον σκοπόν της επιχειρήσεως μου, εις την μόνην δύναμιν της τυραννίας και την αφορμήν των συμφορών μας. Τον εύρον ενός του φρουρίου της ακροπόλεως και μολονότι ημύνθη και αντέστη γενναίως, τον εφόνευσα και τον εξήπλωσα κατά γης πλήρη τραυμάτων.

Η τυραννία καθηρέθη ούτω και ο σκοπός μου είχεν εκτελεσθή. Από της στιγμής εκείνης ήμεθα όλοι ελεύθεροι• υπελείπετο μόνον ο γέρων ακόμη, άοπλος, απολέσας τους σωματοφύλακας, μη έχων πλέον τον μέγαν δορυφόρον του, έρημος και μη αξίζων να τον πλήξη χειρ γενναίου ανδρός. Και τότε, ω άνδρες δικασταί, εσκεπτόμην και έλεγα κατ' εμαυτόν• 'Ολα έχουν καλώς, τα πάντα έγειναν και κατωρθώθησαν αλλά κατά τίνα τρόπον θα τιμωρηθή ο υπολειπόμενος; Εμού και της χειρός μου είνε ανάξιον να τον τιμωρήσω, διότι κινδυνεύω ούτω, αφ' ου έκαμα τόσω λαμπρόν και γενναίον κατόρθωμα, να το αμαυρώσω• πρέπει δε να ζητήσω άλλον δήμιον, διότι δεν είνε άξιος, να υποστή την αυτήν τύχην με τον υιόν του. Ας αφήσω εδώ το ξίφος πλησίον του νεκρού και όταν θα έλθη και ίδη ας τιμωρηθή μόνος του. Εις το ξίφος αναθέτω την εκτέλεσιν των λοιπών. Αφ' ου εσκέφθην ταύτα ανεχώρησα, το δε ξίφος μου, όπως προέβλεψα, έπραξε κατά την παραγγελίαν μου και ετυραννοκτόνησε και έδωκε, τέλος εις το δράμα μου.

'Ερχομαι λοιπόν φέρων εις υμάς την δημοκρατίαν και κηρύττω εις όλους να αναθαρρήσουν και αναγγέλλω την επάνοδον της ελευθερίας. Και τώρα απολαύσετε τους καρπούς των έργων μου. Ως βλέπετε, εις την ακρόπολιν

ουδείς υπάρχει πλέον φαύλος, ουδείς διατάσσει, αλλ' είμεθα ελεύθεροι ν' απονέμωμεν τιμάς, να δικάζωμεν και να συζητούμεν κατά τους νόμους, και όλα αυτά τα οφείλετε εις εμέ και εις την τόλμην μου, διά τον ένα εκείνον φόνον, μετά τον οποίον ο πατήρ δεν ηδύνατο να ζήση πλέον. Διά ταύτα ζητώ να μου δοθή παρ' υμών, η πρέπουσα αμοιβή, όχι διότι είμαι φιλοκερδής ή μικροπρεπής και διότι ευηργέτησα την πατρίδα αποβλέπων εις την αμοιβήν, αλλά διότι θέλω να επικυρωθούν τα κατορθώματα μου διά της δωρεάς και να μη διαβληθούν, ούτε να καταστή άδοξον το κατόρθωμα μου κρινόμενον ως ατελές και ανάξιον βραβεύσεως.

Ο αντίπαλος αντιλέγει ότι δεν είνε δίκαιον να ζητώ τιμάς και να λάβω αμοιβήν, διότι δεν είμαι τάχα τυραννοκτόνος και δεν έπραξα ό,τι ο νόμος ορίζει και το έργον μου δεν είνε πλήρες, ώστε να δικαιούμαι να ζητήσω αμοιβήν. Τον ερωτώ λοιπόν τι ήθελε να πράξω; Δεν ανέβην εις το φρούριον; Δεν εφόνευσα; δεν ηλευθέρωσα; υπάρχει πλέον κανείς ο διατάσσων; κανείς ο προστάζων; απειλεί κανείς αυθέντης; με διέφυγε κανείς εκ των κακούργων; Δεν δύνασαι ν' αρνηθής. Η ειρήνη αποκατέστη παντού και μετ' αυτής οι νόμοι και ελευθερία πλήρης και δημοκρατία ασφαλής και οικογενειακή τιμή ανύβριστος και οι παίδες ουδένα διατρέχουν κίνδυνον και αι θυγατέρες των πολιτών είνε ασφαλείς και η πόλις εορτάζει την κοινήν ευτυχίαν.

Ποίος λοιπόν είνε όλων τούτων ο αίτιος; ποίος είνε ο οποίος έπαυσε τα μεν και εξησφάλισε τα άλλα; Εάν υπάρχη άλλος έχων δικαίωμα να τιμηθή αντί εμού του παραχωρώ το βραβείον και παραιτούμαι της αμοιβής. Εάν όμως μόνος εγώ έπραξα τα πάντα, αποτολμήσας, κινδυνεύσας, αναβάς εις την ακρόπολιν, φονεύσας, τιμωρήσας απ' ευθείας ή δι' άλλου, διατί θέλεις να ελαττώσης την σημασίαν των κατορθωμάτων μου διατί προσπαθείς να πείσης την πόλιν να φανή προς εμέ αχάριστος;

—Διότι δεν εφόνευσες τον ίδιον τον τύραννον, ο δε νόμος δίδει αμοιβήν εις τον τυραννοκτόνον. — Και τι διαφέρει, ειπέ μου, να φονεύση κανείς αυτόν ή να γείνη αίτιος του θανάτου του; Εγώ νομίζω ότι δεν υπάρχει καμμία διαφορά• ο δε νομοθέτης αποβλέπει μόνον εις την ελευθερίαν, την δημοκρατίαν και την απαλλαγήν από τα δεινά της τυραννίας• αυτά τιμά, αυτά έκρινεν άξια αμοιβής, δεν θα τολμήσης δε να ισχυρισθής ότι δεν έγειναν αυτά εξ αιτίας μου. Διότι, εάν εφόνευσα εκείνον άνευ του οποίου ο τύραννος δεν ηδύνατο να ζη, εγώ εφόνευσα τον τύραννον. Είναι ιδικόν μου έργον ο φόνος, διότι εγώ διηύθυνα την χείρα του. Παύσε λοιπόν να λεπτολογής διά τον τρόπον του θανάτου και μη εξετάζης πώς απέθανεν, αλλ' αν δεν υπάρχη πλέον και αν εξ αιτίας μου δεν υπάρχη. Αλλά διά να συκοφαντήσης τους ευεργέτας της πόλεως δύνασαι ίσως να κάμης ζήτημα και αν όχι με ξίφος, αλλά με λίθον ή ξύλον ή κατ' άλλον τρόπον εφόνευσα τύραννον. Αλλ' εάν επολιόρκησα τύραννον και διά της πείνης τον έφερα εις την ανάγκην ν' αυτοκτονήση, θα έλεγες και τότε ότι έπρεπε να τον φονεύσω ιδιοχείρως ή θα διετείνεσο ότι δεν συνεμορφώθην προς τον νόμον, ενώ ούτω ο κακούργος απέθανε σκληρότερον θάνατον;

'Εν μόνον πρέπει να εξετάζης, τούτο ν' απαιτής και περί τούτου να λεπτολογής, αν μένη κανείς εκ των κακών, αν υπάρχη αφορμή φόβου ή υπόμνησις των συμφορών μας. Εάν δε όλα εκαθαρίσθησαν και παντού επικρατή ειρήνη, είνε ίδιον συκοφάντου να προσπαθής διά της επικρίσεως του τρόπου καθ' ον έγειναν τα πράγματα να με στερήσης την αμοιβήν της πράξεως μου.

Εγώ ενθυμούμαι ότι εις τους νόμους αναφέρεται και τούτο, εκτός εάν από την πολλήν δουλείαν ελησμόνησα τα υπ' αυτών αναφερόμενα, ότι τα καθιστώντα το έγκλημα του φόνου είνε διττά, πρώτον εάν κανείς ο ίδιος εφόνευσε και δεύτερον, εάν αυτός μεν δεν εφόνευσεν ούτε ιδιοχείρως έπραξε τον φόνον, αλλ' ηνάγκασε και έδωκεν αφορμήν του φόνου. Αμφότερους τούτους τιμωρεί εξ ίσου ο νόμος και πολύ δικαίως• διότι η παρακίνησις δεν είνε ολιγώτερον της πράξεως εγκληματική• είνε λοιπόν περιττή η εξέτασις του τρόπου καθ' ον έγεινεν ο φόνος. Αφού τον ούτω φονεύοντα νομίζεις δίκαιον να τιμωρηθή ως φονεύς και δεν νομίζεις ότι πρέπει να απολύεται, πώς δεν θεωρείς ισότιμον με τους ευεργέτας εκείνον ο οποίος κατά τον αυτόν τρόπον ευηργέτησε την πόλιν; Αλλ' ουδέ τούτο δύνασαι να είπης, ότι εγώ απλώς εφόνευσα τον υιόν του τυράννου, επήλθε δε αποτέλεσμα αγαθόν χωρίς εγώ να το θέλω. Διότι, τι ηδυνάμην να φοβηθώ, αφού ήδη είχε φονευθή ο δυνατώτερος; Διατί δε αφήκα το ξίφος εις το σώμα του φονευθέντος, εάν δεν προεμάντευα ακριβώς αυτό το οποίον έγεινεν; Εκτός εάν θα ισχυρισθής ότι ο φονευθείς δεν ήτο τύραννος, ούτε είχεν αυτήν την ονομασίαν, ούτε ότι θα εδίδατε ευχαρίστως πολλάς αμοιβάς διά ν' αποθάνη. Αλλά δεν θα είπης τίποτε τοιούτον. Και αφού ο τύραννος εφονεύθη δεν θα δώσης αμοιβήν εις εκείνον ο οποίος έγεινεν αίτιος του θανάτου αυτού; ω της μικρολογίας. Τι σε μέλει πώς απέθανεν, αφού απολαμβάνεις ελευθερίαν και τι περισσότερον απαιτείς από εκείνον όστις σου απέδωκε την δημοκρατίαν; Ως ο ίδιος λέγεις, ο νόμος εξετάζει μόνον την ουσίαν των πραγμάτων, τας δε λεπτομερείας παραλείπει και δεν πολυπραγμονεί. Μήπως και εάν εκδιώξη κανείς τύραννον δεν θα είνε άξιος να λάβη αμοιβήν τυραννοκτόνου; πολύ δικαίως, διότι και εκείνος ελευθερίαν αντί δουλείας θα μας προσφέρη. Αλλ' εκείνο το οποίον εγώ έπραξα δεν είνε εξορία ούτε αφίνει τον φόβον και την ανάγκην δευτέρας επαναστάσεως, αλλ' υπήρξε τελεία καθαίρεσις και εξόντωσις όλου του γένους του τυράννου και το κακόν απεκόπη εκ της ρίζης. Αλλά σας παρακαλώ να εξετάσετε τα πάντα εξ αρχής μέχρι τέλους, εάν θέλετε, διά να ίδετε εάν παρελείφθη τι το οποίον απαιτεί ο νόμος και εάν μου λείπη καμμία εκ των αρετών τας οποίας πρέπει να έχη ο τυραννοκτόνος. Πρώτον πρέπει να έχη χαρακτήρα γενναίον και φιλοπατρίαν τοιαύτην, ώστε προθύμως να κινδυνεύη χάριν των κοινών συμφερόντων και χάριν της σωτηρίας των πολλών να θυσιάζη την ζωήν του. Λοιπόν εφάνην εγώ άνανδρος και απεδειλίασα προβλέπων τους κινδύνους εις τους οποίους θα εξετιθέμην; Δεν θα τολμήση κανείς να είπη τίποτε τοιούτον περί εμού.

Λοιπόν ας μείνωμεν εις το δεδομένον τούτο και ας υποθέσωμεν ότι μόνον ηθέλησα και απεφάσισα ταύτα και ότι ουδέν καλόν αποτέλεσμα προήλθεν, αλλά μόνον διότι είχα τοιαύτην προαίρεσιν, αξιώ να λάβω αμοιβήν ως

ευεργέτης της πόλεως. Εγώ μεν δεν ηδυνήθην, άλλος δε μετ' εμέ εφόνευσε τον τύραννον• λοιπόν δεν νομίζεις ότι θα ήτο παράλογον και άδικον να μου δοθή η αμοιβή; και μάλιστα αν έλεγα• είχα τον πόθον, το ηθέλησα, το επεχείρησα, εδοκίμασα και μόνον διότι είχα την προαίρεσιν είμαι άξιος να τιμηθώ ως τυραννοκτόνος, τι θα απεκρίνεσο τότε; Τώρα όμως δεν λέγω τούτο, αλλά και ανέβηκα εις το φρούριον και πολύ εκοπίασα προ του φόνου του νέου• διότι μη υποθέσετε ότι είνε τόσον εύκολον και άκοπον το πράγμα να νικήση κανείς φρουράν και να υπερισχύση δορυφόρων και να τους τρέψη εις φυγήν, αλλ' αυτό είνε σχεδόν το μέγιστον εις την τυραννοκτονίαν και το κυριώτερον. Βέβαια αυτός ο τύραννος δεν είνε τι μέγα και δυσνίκητον και δυσφόνευτον, αλλ' οι φρουρούντες και υποστηρίζοντες την τυραννίαν. Όστις νικήση αυτούς τα πάντα κατώρθωσε και το υπολειπόμενον είνε μικρόν. Δεν θα κατώρθωνα να φθάσω μέχρι των τυράννων, εάν δεν ενίκων τους γύρω αυτών φύλακας και δορυφόρους όλους, αν εκείνους όλους δεν κατετρόπωνα προηγουμένως. Ουδέν άλλο προσθέτω, αλλ' επαναλαμβάνω• την φρουράν ενίκησα, τους δορυφόρους κατέκοψα και τον τύραννον αφύλακτον, άοπλον, γυμνόν της δυνάμεως του κατέστησα. Δεν σου φαίνεται λοιπόν ότι διά ταύτα είμαι άξιος τιμής ή εξακολουθείς ακόμη να απαιτής παρ' εμού τον φόνον του τυράννου; Αλλ' εάν και φόνον απαιτής και ο φόνος υπάρχει• δεν είμαι αναίμακτος, αλλ' έκαμα μεγάλην και γενναίαν σφαγήν νέου ακμαίου και εις όλους φοβερού, εξ αιτίας του οποίου και ουδείς ετόλμα να επιβουλευθή την ζωήν του τυράννου, όστις εις αυτόν είχε πεποίθησιν, και ήτο ίσος με πολλούς δορυφόρους. Λοιπόν δεν είμαι άξιος αμοιβής, αλλά πρέπει αφού τοιαύτα κατώρθωσα να μείνω χωρίς τιμάς; Και αν εφόνευα ένα δορυφόρον, αν εσκότωνα ένα υπηρέτην του τυράννου, ένα δούλον πιστόν, δεν θα εφαίνετο και τούτο μέγα, να ανέλθω εις την ακρόπολιν και εκεί μεταξύ των ενόπλων ανδρών να φονεύσω ένα εκ των φίλων του τυράννου;

Τώρα δε σκέψου και ποίος ήτο ο φονευθείς• υιός τυράννου, μάλλον δε τύραννος και αυτός και τύραννος χειρότερος και πλέον ανυπόφορος, σκληρότερος εις τας τιμωρίας του και βιαιότερος εις τας ύβρεις, το δε σπουδαιότερον κληρονόμος και διάδοχος όστις επί πολύ θα ηδύνατο να παρατείνη την δυστυχίαν μας. Θέλεις να δεχθώμεν ότι μόνον τούτο έπραξα και ότι ζη ακόμη ο τύραννος, διαφυγών τον θάνατον; Λοιπόν διά τούτο ζητώ βραβείον. Τι λέγετε; δεν θα δώσετε;, Δεν ήτο εκείνος τον οποίον εφοβείσθε; δεν ήτο δεσποτικός; δεν ήτο σκληρός; δεν ήτο ανυπόφορος;

Τώρα επικαλούμαι την προσοχήν σας και εις το εξής σπουδαίον σημείον• και εκείνο το οποίον απαιτεί παρ' εμού ο αντίπαλος άριστα έπραξα και τον τύραννον εφόνευσα δι' άλλου φόνου, ουχί απλώς, ούτε δι' ενός τραύματος, το οποίον αυτός θα εθεώρει πολύ ελαφράν τιμωρίαν διά τοιαύτα αδικήματα, αλλά τον εβασάνισα προηγουμένως με πολλήν λύπην και τον έκαμα να ίδη εκείνον τον οποίον υπερηγάπα οικτρώς φονευμένον και κυλιόμενον εις το αίμα του, υιόν εις την ακμήν της νεότητος, αν και φαύλον, και ομοιάζοντα προς αυτόν. Αυτά είνε διά τους πατέρας τα θανάσιμα τραύματα, αυτά είνε τα ξίφη τα οποία πρέπει να μεταχειρίζωνται οι δίκαιοι τυραννοκτόνοι και τοιούτος πρέπει να είνε ο θάνατος των ωμών τυράννων, τοιαύτη η τιμωρία η αρμόζουσα εις τόσα

εγκλήματα. Το ναποθάνη ευθύς και ναγνοή, να μη ίδη κανέν τοιούτον θέαμα, δεν είνε τιμωρία αξία δι' ένα τύραννον. Διότι δεν ηγνόουν, ούτε εκ των άλλων ηγνόει κανείς πόσην ο τύραννος έτρεφε προς τον υιόν του αγάπην και ότι δεν θα ήτο ικανός ουδ' επ' ολίγον καιρόν να ζήση κατόπιν αυτού. Πάντες ίσως οι πατέρες αγαπούν ομοίως τα τέκνα των• αλλ' αυτός δικαίως τον ηγάπα κάπως περισσότερον των άλλων, διότι έβλεπεν ότι εκείνος ήτο ο μόνος υποστηρικτής και φύλαξ της τυραννίας, και μόνος προέβαλλε το στήθος του χάριν του πατρός και παρείχεν εις την εξουσίαν του την ασφάλειαν. Ώστε αν όχι διά την αγάπην, αλλά διά την απελπισίαν εγνώριζα ότι θα απέθνησκεν ευθύς, διότι θα ενόμιζε την ζωήν πλέον ανωφελή, αφού θα έχανε την ασφάλειαν την οποίαν του παρείχεν ο υιός του. Με όλα λοιπόν συγχρόνως τον επολιόρκησα, με την φυσικήν αδυναμίαν, την λύπην, την απόγνωσιν, τον φόβον, την διάψευσιν των ελπίδων του διά το μέλλον. Ταύτα μου εχρησίμευσαν ως σύμμαχοι εναντίον του• και ούτω τον ηνάγκασα να φθάση εις την απόφασιν της αυτοκτονίας. Απέθανε δε άτεκνος, περίλυπος, κλαίων και οδυρόμενος, πενθών βραχύ μεν πένθος, αλλ' αρκετόν δι' ένα πατέρα, και το φοβερώτερον εφόνευσεν αυτός εαυτόν, το οποίον είνε ο οικτρότατος των θανάτων και πολύ φοβερώτερος παρά εάν φονευθή κανείς υπό άλλου.

Πού είνε το ξίφος μου; μήπως κανείς άλλος το γνωρίζη; μήπως είνε άλλου τινός όπλον; ποιος το ανεβίβασεν εις την ακρόπολιν; ποίος το μετεχειρίσθη πριν ή το μεταχειρισθή ο τύραννος; τις το απέστειλε κατ' εκείνου; ξίφος, σύντροφε και διάδοχε των κατορθωμάτων μου, μετά τόσους κινδύνους και μετά τόσους φόνους μας περιφρονούν και μας θεωρούν αναξίους αμοιβής. Και αν μόνον χάριν τούτου εζήτουν παρ' υμών την τιμήν, αν έλεγον άνδρες δικασταί, ο τύραννος απεφάσισε να αποθάνη και επειδή ευρέθη εκείνην την ώραν άοπλος, το ξίφος μου τον υπηρέτησε και προς την απελευθέρωσίν μας συνετέλεσε, δεν θα μ' ενομίζατε άξιον τιμής και αμοιβής μόνον διότι είμαι κύριος πράγματος τόσον πατριωτικού; Δεν θα με αντημείβατε; δεν θα με κατετάσσατε μεταξύ των ευεργετών και δεν θα εφυλάσσατε το ξίφος ως κειμήλιον ιερόν; και δεν θα το επροσκυνείτε μετά των θεών;

Και τώρα δυνάμεθα να φαντασθώμεν τι έπραξε και τι είπεν ο τύραννος προ του θανάτου του. Όταν εγώ τον εφόνευα και του κατέφερα πολλά τραύματα εις τα φαινόμενα μέρη του σώματος, ώστε να προξενήση μεγαλειτέραν λύπην εις τον πατέρα του και εις το πρώτον βλέμμα να του σπαράξη την ψυχήν, ο νέος ανεφώνησε γοερώς επικαλούμενος τον πατέρα του, όχι βέβαια ως βοηθόν και σύμμαχον, διότι εγνώριζεν ότι ήτο γέρων και αδύνατος, αλλά διά να ίδη την δυστυχίαν του. Εγώ μετά τούτο έφυγα• αφού έγεινα ποιητής της όλης τραγωδίας, αφήκα εις τον τραγωδόν τον νεκρόν και την σκηνήν και το ξίφος και τα λοιπά του δράματος• φθάσας δ' εκείνος και ιδών τον μονογενή υιόν του μόλις αναπνέοντα ακόμη, καταιματωμένον και κατασφαγμένον και φέροντα τραύματα πολλά και συνεχή, ανεφώνησε• τέκνον μου εχαθήκαμεν, εφονεύθημεν, ετυραννοκτονήθημεν, Πού είνε ο φονεύς σου; διατί δεν φονεύει και εμέ; τι με αφίνει αφ' ου ήδη ο θάνατός σου, τέκνον μου, με φονεύει; ή με περιφρονεί ως γέροντα και με την βραδύτητα θέλει να με τιμωρήση

περισσότερον και παρατείνει τον θάνατον μου και κάμνει μακρότερον το μαρτύριόν μου;

Και ενώ έλεγε ταύτα εζήτει το ξίφος• διότι ήτο άοπλος, επειδή είχε πεποίθησιν εις την εξ αιτίας του υιού του ασφάλειαν. Αλλ' ουδέ τούτο του έλειψε, διότι και τούτο ήδη του είχα προπαρασκευάσει και διά την τραγικήν του απόφασιν το είχα εγκαταλείψει. Αποσπάσας λοιπόν εκ του σώματος του υιού του το ξίφος είπε• Προ ολίγου με εφόνευσες, τώρα δε ανάπαυσε με, ξίφος, και δόσε παρηγορίαν εις πατέρα πενθούντα, με γεροντικήν χείρα δυστυχή συνεργάσθητι και σφάξε, τυραννοκτόνησε και από την θλίψιν απάλλαξε. Είθε να σε συνήντων πρώτος εγώ και να επρολάμβανα να φονευθώ πρώτος. Θα απέθνησκα ούτω τουλάχιστον με την ιδέαν ότι μένει εκείνος ο οποίος θα μ' εκδικηθή. Τώρα αποθνήσκω άτεκνος και ουδέ φονέα ευρίσκω διά να με φονεύση. Και ενώ έλεγε ταύτα συγχρόνως, εβύθιζε το ξίφος εις το στήθος του τρέμων και μη έχων δύναμιν, έχων την απόφασιν, αλλ' όχι και την δύναμιν να εκτελέση την απόφασίν του. Πόσαι τιμωρίαι είνε αυτά; πόσα τραύματα; πόσοι θάνατοι; πόσαι τυραννοκτονίαι; και πόσας δωρεάς αξίζουν;

Τέλος πάντων είδατε όλοι τον μεν νέον νεκρόν κατακείμενον, πράγμα το οποίον δεν ήτο μικρόν και εύκολον έργον, τον δε γέροντα να τον έχη περιβάλει με τους βραχίονας του και το αίμα των ν' αναμιγνύεται, ως σπονδή της ελευθερίας και της νίκης, έργον του ξίφους μου, το οποίον ευρίσκετο μεταξύ αυτών, άξιον του κυρίου του και μαρτυρούν ότι πιστώς με υπηρέτησεν. Εάν έπραττα εγώ τούτο θα είχεν ολιγωτέραν σημασίαν, ενώ τώρα το καινοφανές το καθιστά λαμπρότερον. Ο καταλύσας λοιπόν την τυραννίαν όλην είμαι εγώ• διαμοιράζεται δε εις πολλούς το έργον, όπως εις τα δράματα• και τα μεν πρώτα μέρη υπεκρίθην εγώ, τα δεύτερα δε ο υιός του τυράννου και τα τρίτα αυτός ο τύραννος• το δε ξίφος μας υπηρέτησεν όλους.

Α Π Ο Κ Η Ρ Υ Τ Τ Ο Μ Ε Ν Ο Σ {25}

Νέος τις, τον οποίον ο πατήρ του είχεν αποκληρώσει, εσπούδασεν ιατρικήν. Έπειτα εθεράπευσε τον πατέρα του, ο οποίος έπαθεν από παραφροσύνην και οι ιατροί τον είχον απελπίσει, ο δε πατήρ του τον ανεγνώρισε πάλιν ως υιόν του. Μετά ταύτα έπαθε και η μητρυιά του τας φρένας και ο πατήρ του τον παρεκάλεσε να την θεραπεύση και επειδή ηρνήθη, ο πατήρ του τον απεκήρυξεν εκ νέου.

Δεν είνε νέα δι' υμάς, ω άνδρες δικασταί, ούτε θα σας εκπλήξουν όσα ο πατήρ μου ταύτην την στιγμήν ενεργεί εναντίον μου, ούτε πρώτην φοράν με καταδιώκει κατ' αυτόν τον τρόπον η οργή του, αλλ' είνε πρόχειρον

εις αυτόν αυτό το μέσον της τιμωρίας και πολύ συχνά έρχεται εις το δικαστήριόν σας. Αλλά το καινοφανές εις την δυστυχίαν μου τώρα είναι ότι εγώ μεν δεν έπραξα τίποτε διά το οποίον να κατηγορούμαι, αλλά κινδυνεύω να τιμωρηθώ διά την επιστήμην μου, επειδή δεν δύναται να υπακούη εις όλας τας διαταγάς του πατρός μου. Αλλά δύναται να γείνη τι παραλογώτερον από το να θεραπεύη ο ιατρός κατά διαταγήν, όχι όπως η επιστήμη δύναται, αλλ' όπως ο πατήρ θέλει; Θα ήτο ευχής έργον αν η ιατρική είχε και φάρμακον το οποίον όχι μόνον τους παράφρονας να θεραπεύη, αλλά και των αδίκως, οργιζομένων την οργήν να παύη, διά να δυνηθώ να θεραυπεύσω και τούτο το νόσημα του πατρός μου. Τώρα η μεν παραφροσύνη του εντελώς έπαυσεν, αλλ' η οργή του επί μάλλον επιτείνεται• και το χειρότερον είνε ότι διά μεν τους άλλους όλους είνε φρόνιμος, μόνον δε εναντίον εμού ο οποίος τον εθεράπευσα, μαίνεται. Βλέπετε ποίαν αμοιβήν έλαβα διά την θεραπείαν• με αποκηρύττει και πάλιν και διά δευτέραν φοράν με αποκληροί. Φαίνεται ότι με ανεκάλεσε μόνον και μόνον διά να με εκδιώξη εκ νέου και εντός ολίγου και ούτω ατιμασθώ περισσότερον.

Εγώ, προκειμένου περί πραγμάτων εξαρτωμένων εκ της θελήσεως μου και δυνατών, δεν περιμένω να με διατάξη• και όταν έπασχε προσήλθον εις βοήθειάν του χωρίς να με καλέση. Αλλ' όταν πρόκηται περί νοσήματος το οποίον δεν επιδέχεται καμμίαν θεραπείαν, ουδέ να επιχειρήσω θέλω, προκειμένου δε περί της γυναικός εκείνης είμαι δικαίως ακόμη ατολμότερος• διότι σκέπτομαι τι έχω να πάθω από τον πατέρα μου, εάν αποτύχω, αφού και χωρίς ν' αρχίσω την θεραπείαν αποκηρύττομαι. Λυπούμαι διά το πάθημα της μητρυιάς μου, ω άνδρες δικασταί, διότι ήτο αγαθή γυνή, και διά τον πατέρα μου ο οποίος στενοχωρείται δι' αυτήν, αλλά προ πάντων λυπούμαι διότι φαίνομαι ότι απειθώ και παρακούω εις τας πατρικάς προσταγάς, μη δυνάμενος να τας εκτελέσω, και ένεκα του ανιάτου της νόσου και διά την αδυναμίαν της επιστήμης μου. Αλλά μου φαίνεται ότι δεν είνε δίκαιον να αποκηρύττεταί τις, διότι δεν πράττει όσα δεν δύναται και όσα δεν υπεσχέθη.

Εκ των παρόντων δύνασθε να κρίνετε περί των αιτίων διά τα οποία και προηγουμένως με απεκήρυξεν. Αλλ' εγώ νομίζω ότι αρκετά απελογήθην διά της κατόπιν διαγωγής μου και διά την σημερινήν του κατηγορίαν θα προσπαθήσω να απολογηθώ όσον δύναμαι, διηγούμενος μικρά τινα περιστατικά εκ του βίου μου. Εγώ ο αυθάδης και απειθής υιός, ο οποίος γίνομαι αφορμή καταισχύνης εις τον πατέρα και φαίνομαι ανάξιος της οικογενείας μου, την πρώτην φοράν, ενώ τόσα μου κατεβόα και μου απέδιδεν ο πατήρ μου δι' ολίγων απήντησα. Απελθών δε εκ της πατρικής οικίας εσκεπτόμην ότι η καλλιτέρα κρίσις και ψήφος δι' εμέ θα ήτο ο κατόπιν βίος μου, εάν εφαίνετο διαψεύδων όλα τα παραπτώματα τα οποία μου απέδιδεν ο πατήρ μου, αν επεδιδόμην εις τας ευγενεστέρας ασχολίας και συνανεστρεφόμην τους αρίστους. Προέβλεπα δε και υπώπτευα τα γενόμενα, καθότι ο πατήρ μου είχε τάσιν εις το να οργίζεται αδίκως και να αποδίδη ψευδή εγκλήματα εις τον υιόν του• και υπήρχόν τινες, οίτινες ενόμιζον ταύτα αρχήν παραφροσύνης, προανακρούσματα και ακροβολισμόν νοσήματος, το οποίον δεν θα εβράδυνε να επέλθη και να

εκδηλωθή με μίσος παράλογον και σκληρότητα και βλασφημίας εις πάσαν στιγμήν και δίκας και οργήν και παντός είδους εξάψεις. Διά τούτο ενόμισα ότι δεν θα εβράδυνα να λάβω ανάγκην της ιατρικής. Ξενητευθείς λοιπόν και μαθητεύσας πλησίον των καλλιτέρων ξένων ιατρών και αναπτύξας πολλήν επιμέλειαν και φιλοπονίαν, έμαθα την επιστήμην. Όταν δε επέστρεψα ευρήκα τον πατέρα μου πάσχοντα ήδη καθαρώς τας φρένας• και οι εντόπιοι ιατροί τον είχον απελπίσει, διότι δεν ήσαν εις θέσιν να διαγνώσουν κατά βάθος και ακριβώς τα νοσήματα. Αλλ' εγώ ως καλός υιός ούτε εμνησικάκησα διά την αποκλήρωσίν μου, ούτε επερίμενα να με καλέσουν διότι δεν είχα και καμμίαν αφορμήν εναντίον του, αφού παν ό,τι μου έκαμε δεν προήρχετο απ' αυτού, όπως ήδη είπον, αλλ' εκ του νοσήματος. Μετέβην λοιπόν απρόσκλητος, αλλά δεν ήρχισα αμέσως την θεραπείαν, διότι ούτω πράττομεν οι ιατροί και η τέχνη μας διδάσκει να εξετάζωμεν πρώτον εάν το νόσημα είνε θεραπεύσιμον ή αθεράπευτον και υπερβαίνη τα όρια της επιστήμης• και τότε αν μεν είναι ιάσιμον επιχειρούμεν την θεραπείαν και πάσαν επιμέλειαν καταβάλλομεν διά να σώσωμεν τον πάσχοντα• εάν δε ίδωμεν ότι το νόσημα έχει ήδη επικρατήσει και νικήσει τον οργανισμόν, ούτε δοκιμάζομεν κατ' αυτού τα φάρμακα μας, διότι ακολουθούμεν παλαιάν τινα παραγγελίαν των προπατόρων της ιατρικής επιστήμης, οίτινες έλεγον ότι δεν πρέπει να επιχειρούμεν την θεραπείαν νοσημάτων, τα οποία έχουν ήδη επικρατήσει.

Ιδών λοιπόν ότι ο πατήρ μου ευρίσκετο ακόμη εις κατάστασιν παρέχουσαν ελπίδας και ότι το πάθος του δεν ήτο υπέρτερον της επιστήμης, αφού επί πολύ τον εξήτασα λεπτομερώς και ακριβώς, ήρχισα την θεραπείαν και με θάρρος του έδιδα φάρμακα, καίτοι πολλοί εκ των παρόντων εθεώρουν υπερβολικήν την δόσιν του φαρμάκου και εσυκοφάντουν την θεραπείαν και ήσαν έτοιμοι προς κατηγορίας. Και αυτή δε η μητρυιά μου εφοβείτο και εδυσπίστει, όχι διότι με εμίσει, αλλά διότι εφοβείτο και εγνώριζεν ακριβώς την δεινήν κατάστασιν εις την οποίαν ευρίσκετο ο πατήρ μου• συζώσα με τον άρρωστον, εγνώριζε μόνη αυτή τα καθέκαστα του νοσήματός του. Αλλ' εγώ χωρίς ν' αποδειλιάσω παντάπασι—διότι εγνώριζα ότι δεν με ηπάτησαν τα συμπτώματα, ούτε η επιστήμη θα μ' επρόδιδεν—εβεβαίουν την ίασιν από της αρχής της θεραπείας, μολονότι τινές εκ των φίλων μου με συνεβούλευαν να μη έχω τόσην αυτοπεποίθησιν, μήπως η αποτυχία γείνη αφορμή μεγαλειτέρας συκοφαντίας εναντίον μου, ότι ηθέλησα να εκδικηθώ τον πατέρα διά δηλητηρίου, επειδή εμνησικάκουν δι' όσα έπαθα εκ μέρους αυτού. Το βέβαιον είνε ότι εντός ολίγου εθεραπεύθη και ανέκτησε το λογικόν και την διαύγειαν του πνεύματος• οι δε συμπολίται εθαύμαζον και η μητρυιά μου επεδαψίλευεν επαίνους και ήτο φανερά η μεγάλη της χαρά και διά την ιδικήν μου επιτυχίαν και διά την θεραπείαν του πατρός μου. Ούτος δε—και επικαλούμαι την μαρτυρίαν του—χωρίς να διστάση και χωρίς να παρακινηθή υπό άλλου, άμα έμαθε τα γενόμενα ανεκάλεσε την αποκήρυξιν, με ανεγνώρισεν εκ νέου ως υιόν του και με απεκάλεσε σωτήρα και ευεργέτην, ομολογών δε ότι τώρα εγνώρισε την αξίαν και την αγαθότητα του χαρακτήρας μου και μετενόει διά την προτέραν προς εμέ διαγωγήν του.

Τούτο επροξένησεν ευχαρίστησιν μεν εις πολλούς αγαθούς ανθρώπους,

λύπην δε εις τους μοχθηρούς, οίτινες χαίρουν περισσότερον διά μίαν αποκήρυξιν παρά διά μίαν υιοθεσίαν. Είδα δε τότε ότι το πράγμα δεν έκαμεν ομοίαν εντύπωσιν εις όλους, αλλ' ότι τινές ήλλαξαν χρώμα και το βλέμμα των εταράχθη και το πρόσωπον αυτών έδειξε δυσαρέσκειαν, όπως συμβαίνει εις τον φθόνον και το μίσος. Αλλ' ημείς δεν εδίδαμεν προσοχήν παρά μόνον εις την χαράν, διότι επανεβλεπόμεθα και συνεφιλιούμεθα μετά τον μακρόν μας αποχωρισμόν.

Αλλά μετ' ολίγον ήρχισε και η μητρυιά μου να πάσχη από νόσημα σοβαρόν και παράδοξον• το παρηκολούθησα δε ευθύς από της αρχής του• και δεν ήτο απλούν, ουδέ ελαφρόν είδος μανίας, αλλ' ως παλαιόν κακόν το οποίον υπεκρύπτετο προ πολλού εις την ψυχήν της, εξέσπασε διά μιας και εκδηλωθέν την κατεκυρίευσεν. Έχομεν πολλά σημεία εκ των οποίων διαγινώσκομεν τους πάσχοντας από ανίατον παραφροσύνην, έν δε παράδοξον παρετήρησα εις εκείνην την γυναίκα• προς μεν τους άλλους είνε ημερωτέρα και ενώπιον αυτών το νόσημά της ησυχάζει• άμα δε ίδη ιατρόν ή και μόνον ακούση το όνομα ιατρού, εξερεθίζεται μεγάλως, το οποίον είνε σημείον της δεινής και ανιάτου καταστάσεως της.

Ταύτα δε βλέπων εγώ εστενοχωρούμην και ελυπούμην την γυναίκα, διότι είνε καλή και αδίκως πάσχει. Ο δε πατήρ μου εξ αμαθείας — διότι ούτε την προέλευσιν, ούτε την αιτίαν, ούτε την σοβαρότητα του νοσήματος εγνώριζε — μου είπε να την θεραπεύσω και να της δώσω το αυτό φάρμακον διότι ενόμιζεν ότι έν μόνον είδος παραφροσύνης υπάρχει και ότι το νόσημα της συζύγου του ήτο το ίδιον με το ιδικόν του και εκ της αυτής θεραπείας είχεν ανάγκην. Όταν δε του είπα την καθαράν αλήθειαν, ότι είνε αδύνατον να σωθή η γυνή και ωμολόγησα ότι το νόσημα ήτο υπέρτερον των δυνάμεών μου, κατελήφθη υπό αγανακτήσεως και οργής και έλεγεν ότι εκουσίως εγκατέλειπα εις την τύχην της την γυναίκα, ότι ήθελα την καταστροφήν της και διά την αδυναμίαν της τέχνης κατηγόρει εμέ. Και είνε μεν σύνηθες εις τους λυπουμένους να θυμώνουν κατ' εκείνων οι οποίοι λέγουν προς αυτούς απεριφράστως την αλήθειαν• αλλ' εγώ θα προσπαθήσω να δικαιολογηθώ και υπέρ του εαυτού μου και υπέρ της επιστήμης.

Και θαρχίσω από τον νόμον, κατά τον οποίον ούτος θέλει να με αποκηρύξη, διά ναποδείξω ότι δεν έχει τώρα όπως πριν το προς τούτο δικαίωμα. Δεν επιτρέπει ο νομοθέτης εις όλους, πατέρα, να αποκηρύττωσιν αδιακρίτως τα τέκνα των οσάκις θέλουν, ουδέ δι' οιανδήποτε αιτίαν, αλλ' όπως εις τους πατέρας επέτρεψε να αποστρέφωνται τα τέκνα των, ούτω και περί των τέκνων επρονόησεν, ώστε να μη αδικούνται υπό των πατέρων και διά τούτο δεν αφήκε να γίνεται με απόλυτον έλευθερίαν και χωρίς δίκην η τιμωρία των τέκνων, αλλ' ώρισε να κρίνεται εις δικαστήριον και ως κριτάς προσδιώρισε εκείνους οίτινες ούτε από οργήν, ούτε από διαβολήν θα επηρεασθούν εις την κρίσιν του δικαίου• διότι εγνώριζε ότι πολλάκις και εις πολλούς παράλογοι αφορμαί προκαλούν την οργήν και άλλοι μεν παρασύρονται από ψευδείς εισηγήσεις, άλλοι πιστεύουν εις δούλον ή μοχθηρόν γύναιον. Δεν έκρινε λοιπόν δίκαιον να γίνεται η αποκλήρωσις χωρίς δίκην, ούτε αυθαιρέτως και διά

μιας τα τέκνα να αποπέμπωνται εκ της πατρικής οικίας, αλλ' ώρισε να χύνεται και νερόν υπέρ αυτών {26}, να έχουν το δικαιωμα της απολογίας και να μη μένη τίποτε ανεξέταστον. Αφού λοιπόν ο νόμος εις μεν τον πατέρα δίδει το δικαίωμα της κατηγορίας, την δε κρίσιν, εάν η κατηγορία του είνε δικαία, αφήνει εις υμάς τους δικαστάς, εκείνο μεν διά το οποίον τώρα με κατηγορεί και διά το οποίον αγανακτεί, ας το αφήσωμεν κατά μέρος επί του παρόντος, προ τούτου δε εξετάσετε εάν έχη το δικαιωμα να αποκηρύττη αφού άπαξ απεκήρυξε και έκαμε χρήσιν του δικαιώματος το οποίον του δίδει ο νόμος και εξεπλήρωσε την πατρικήν αυτήν εξουσίαν, έπειτα δε πάλιν με ανεγνώρισε και ανεκάλεσε την αποκήρυξιν. Εγώ υποστηρίζω ότι είνε αδικώτατον το τοιούτον, δήλα δή να είνε απεριόριστον το δικαίωμα της τιμωρίας των τέκνων και πολλαπλαί αι τιμωρίαι και ο φόβος αιώνιος, ο δε νόμος οτέ μεν να συμμερίζεται την οργήν του πατρός, οτέ δε και μετ' ολίγον να ξεθυμώνη μετ' αυτού και πάλιν να επανέρχεται εις την οργήν και ούτω το δίκαιον να στρέφεται πότε ούτω και πότε άλλως, αναλόγως προς τας κατά καιρόν διαθέσεις των πατέρων. Βεβαίως διά πρώτην φοράν είνε δίκαιον να συναγανακτή μετά του πατρός ο νόμος και να του αναγνωρίζη το δικαίωμα της τιμωρίας των τέκνων αλλ' εάν άπαξ εξαντλήση την εξουσίαν του και κάμη χρήσιν του δικαιώματος και ικανοποιήση την οργήν του, έπειτα δε, εάν, μεταπεισθείς ότι το αποκηρυχθέν τέκνον είνε αγαθόν, το υιοθετήση εκ νέου, πρέπει να μείνη εις αυτό το σημείον και να μη μεταπηδά ούτε να αλλάσση γνώμην και να μεταβάλη την κρίσιν. Διότι όταν μεν γεννάται το τέκνον ουδέν υπάρχει γνώρισμα ότι θα γείνη κακόν ή καλόν και διά τούτο επιτρέπεται εις τους πατέρας να αποβάλλουν τους αναξίους της οικογενείας των, καθότι τους ανέθρεψαν χωρίς να γνωρίζουν οποίοι θ' απέβαινον. 'Οταν όμως εν γνώσει και εκουσίως και κατόπιν δοκιμασίας ανακαλούν τους αποκηρυχθέντας, πώς δύναται να δικαιολογηθή η μετάγνωσις και η ανάμιξις εκ νέου του νόμου; Ο νομοθέτης δύναται να σου είπη• εάν αυτός ο υιός σου ήτο κακός και άξιος ν' αποκηρυχθή, διατί ανεκάλεσες την αποκήρυξιν; διατί τον επανέφερες εις την οικίαν σου; διατί κατήργησες την απόφασιν του νόμου;'Ησο ελεύθερος και ηδύνασο να μη πράξης ταύτα. Διότι δεν σου επιτρέπεται να παίζης με τους νόμους, ούτε διά τας ιδιοτροπίας σου να συγκαλής τα δικαστήρια και να υποβάλης εις κόπους τους δικαστάς και να τους μεταχειρίζεσαι ως υπηρέτας των ορέξεων σου, ούτως ώστε οτέ μεν να τιμωρούν, οτέ δε να συμφιλιώνουν, κατά τας διαθέσεις σου. Μίαν φοράν εγέννησες, μίαν φοράν ανέθρεψες, μίαν φοράν έχεις και το δικαίωμα ν' αποκηρύττης ως αντάλλαγμα τούτων και τότε εάν δικαίως το απαιτής• αλλά το απεριόριστον και αιώνιον δικαίωμα της αποκηρύξεως είνε πάρα πολύ και υπερβαίνει την πατρικήν εξουσίαν.

Λοιπόν προς Θεού, ω άνδρες δικασταί, μη επιτρέψετε εις αυτόν, αφού εκουσίως ανεκάλεσε την αποκήρυξιν και κατήργησε την παλαιάν απόφασιν του δικαστηρίου και έδειξε μεταμέλειαν, πάλιν να επανέλθη εις την αυτήν τιμωρίαν και ν' ανατρέξη εις την πατρικήν εξουσίαν, η οποία εγένετο ήδη εκπρόθεσμος και έχασε την δύναμίν της, αφού ενηργήθη ήδη υπ' αυτού και εξηντλήθη. Βλέπετε ότι και εις τα άλλα δικαστήρια εάν τις νομίζη ότι ηδικήθη υπό των διά κλήρου εκλεγομένων δικαστών, ο

νόμος επιτρέπει να κάμη έφεσιν εις άλλο δικαστήριον• εάν όμως οι διάδικοι εκουσίως εκλέξουν δικαστάς και αναθέσουν εις αυτούς, ν' αποφασίσουν διαιτητικώς περί της διενέξεως των, η αναθεώρησις της δίκης δεν επιτρέπεται. 'Οταν δε τούτο δεν επιτρέπεται εις εκείνους, οίτινες εξέλεξαν άλλους διά να κρίνουν, πολύ δικαιότερον είνε να εμμένουν εις εκείνο, το οποίον οι ίδιοι απεφάσισαν. Ούτω λοιπόν και συ εάν εκείνον τον οποίον απεκήρυξες ως ανάξιον της οικογενείας σου και ηδύνασο να μη τον ανακαλέσης πλέον, έπειτα τον έκρινες καλόν και τον εκάλεσες πάλιν πλησίον σου, δεν έχεις πλέον το δικαιωμα να τον αποκηρύξης. 'Οτι δεν είνε άξιος να υποστή την αυτήν τιμωρίαν έχει μαρτυρηθή υπό σου, όστις ήδη ωμολόγησες ότι είνε χρηστός. Κατ' ανάγκην λοιπόν εις την ανάκλησιν της αποκηρύξεως και την συγχώρησιν δεν χωρεί μετάνοια, μετά τόσην κρισολογίαν και δύο δίκας, την πρώτην κατά την οποίαν εζήτησες την αποκήρυξιν και την δευτέραν κατά την οποίαν μετεμελήθης και κατήργησες την αποκήρυξιν. Αφού ανεκάλεσες τας προηγουμένας σου αποφάσεις, βεβαιοίς τας κατόπιν αποφάσεις σου. Μένε λοιπόν εις τας τελευταίας και τήρησε την γνώμην σου. Πρέπει να είσαι πατήρ• διότι τούτο ηθέλησες, τούτο έκρινες, τούτο ενέκρινες.

Εγώ νομίζω ότι και αν δεν ήμην γνήσιον τέκνον σου, αλλ' υιοθετημένον και ήθελες να με αποκήρυξης, πάλιν δεν θα είχες δικαίωμα• διότι εκείνος όστις ηδύνατο να μη πράξη τι, δεν δικαιούται, αφού το έπραξε, να το αναιρέση. Αφού δε εγώ και γνήσιον τέκνον του ήμην, έπειτα δε πάλιν αυτοβούλως και αυτοπροαιρέτως με υιοθέτησε, πώς είνε δίκαιον να με αποπέμψη εκ νέου και επανειλημμένως να με στερήση τα υιικά δικαιώματα; Και δούλος αν ήμην, και νομίσας κατ' αρχάς ότι είμαι φαύλος μ' έβαλες εις τα δεσμά, μεταπεισθείς δε έπειτα ότι ουδέν κακόν έπραξα, μου έδωκες την ελευθερίαν μου, νομίζεις ότι σου επετρέπετο να με επαναφέρης εις την αυτήν δουλείαν; Ουδόλως. Διότι περί των τοιούτων αποφάσεων αξιούν οι νόμοι να είνε ανέκκλητοι και διά παντός να ισχύουν. Θα ηδυνάμην να είπω πολλά ακόμη περί του ότι δεν επιτρέπεται εις τον πατέρα ν' αποκηρύττη τον άπαξ αποκηρυχθέντα και εκουσίως συγχωρηθέντα, αλλ' αρκούμαι εις αυτά.

Τώρα δε ας ίδωμεν ποίος είμαι, όταν ο πατήρ μου θέλη να με αποκηρύξη• και δεν θα είπω ότι την μεν πρώτην φοράν ήμουν χωρίς επάγγελμα, τώρα δε ιατρός• διότι η επιστήμη ουδόλως θα συντελέση προς υπεράσπισίν μου• ουδέ ότι τότε μεν ήμουν νέος, τώρα δε έχω ηλικίαν ώριμον, ήτις είνε εγγύησις ότι δεν δύναται να κάμω παρεκτροπάς και αφροσύνας• διότι και τούτο ίσως δεν είνε πολύ σημαντικόν. Αλλά την πρώτην φοράν, χωρίς να του κάμω τίποτε κακόν, ως δύναμαι να βεβαιώσω, αλλά και χωρίς να του κάμω τίποτε καλόν μ' εξεδίωξε• τώρα δε, ότε είμαι σωτήρ και ευεργέτης του (δύναται να υπάρξη μεγαλειτέρα αχαριστία;) αφού τον έσωσα και με την βοήθειάν μου διέφυγε τοιούτον κίνδυνον, με ανταμείβει κατ' αυτόν τον τρόπον παρευθύς διά την θεραπείαν εκείνην. Χωρίς κανένα λόγον αποπέμπει εκείνον όστις δικαίως ηδύνατο να εκδικηθή διά την άδικον αποκήρυξίν του, και όχι μόνον δεν εμνησηκάκησεν, αλλά και τον έσωσε και του επανέφερε το λογικόν. Δεν ήτο μικρά, ουδέ κοινή και τυχαία η προς αυτόν ευεργεσία μου, ω άνδρες δικασται, και όμως βλέπετε, τι

απολαμβάνω τώρα παρ' αυτού. Εάν δε αυτός δεν ενθυμήται ένεκα της ασθενείας του τα τότε γενόμενα, αλλ' υμείς όλοι γνωρίζετε τι έπραττε κατά την ασθένειάν του, πως έπασχε και εις ποίαν κατάστασιν εγώ τον παρέλαβα, όταν οι άλλοι ιατροί είχον απελπισθή να τον κάμουν καλά, οι δε συγγενείς του τον απέφευγον και ούτε ετόλμων να τον πλησιάσουν, και εις τοιαύτην υγείαν τον επανέφερα, ώστε σήμερον να δύναται να διεξάγη δίκας και να συζητή περί των νόμων. Αλλ' έχεις, πατέρα, πρόχειρον παράδειγμα διά να καταλάβης εις ποίαν κατάστασιν ήσο τότε• ήσο περίπου εις την κατάστασιν της γυναικός σου και εγώ σε επανέφερα εις την προτέραν σου φρόνησιν. Δεν είνε λοιπόν δίκαιον να με ανταμείβης κατ' αυτόν τον τρόπον και μόνον εναντίον μου να μεταχειρίζεσαι τον νουν τον οποίον με την βοήθειάν μου ανέκτησες.

'Οτι δε δεν ήτο μικρά η ευεργεσία την οποίαν σου έκαμα, φαίνεται και εξ εκείνων τα οποία μου κατηγορείς. Αφού με μισείς διότι δεν θεραπεύω την γυναίκα σου, η οποία ευρίσκεται εις τα έσχατα και πάσχει δεινώς, έπρεπε μάλλον να με υπεραγαπάς διότι από ομοίαν δυστυχίαν σε έσωσα και να μου γνωρίζης χάριν διά την τοιαύτην ευεργεσίαν. Συ όμως αχαριστότατα άμα ανέκτησες το λογικόν με ενήγαγες εις το δικαστήριον και ως αμοιβήν της σωτηρίας σου με τιμωρείς, επανέρχεσαι εις το αρχαίον μίσος σου και τον αυτόν νόμον επικαλείσαι. Ωραίαν αμοιβήν δίδεις εις την επιστήμην και κατ' αξίαν πληρώνεις τα φάρμακα, καταδιώκων τον ιατρόν, αφού σου έδωκε την υγείαν. Υμείς δε, ω άνδρας δικασταί, θα επιτρέψετε εις αυτόν να τιμωρήση τον ευεργέτην του, να εκδιώξη τον σωτήρα του, να μισή εκείνον όστις τον εθεράπευσε και να καταδιώκη εκείνον όστις τον ανέστησε; Βεβαίως όχι, αν είσθε δίκαιοι. Διότι και αν συνέβαινε να είμαι μέγας πταίστης, μου οφείλει μίαν χάριν όχι μικράν, εις ην αποβλέπων ο πατήρ μου και ενθυμούμενος, έπρεπε να παύση να μνησικακή και προθύμως να με συγχωρήση και μάλιστα αφού το καλόν το οποίον του έκαμα είνε τοιούτον, ώστε να υπερβαίνη την προσβολήν. Νομίζω ότι τοιαύτη είνε η θέσις μου απέναντι τούτου, τον οποίον έσωσα και όστις μου οφείλει την ζωήν, αφού του απέδωκα την ύπαρξιν και το λογικόν, ότε ήδη οι άλλοι ιατροί τον είχον απελπίσει και ωμολόγουν ότι η επιστήμη των ήτο ανίκανος να καταπολεμήση το νόσημά του.

Τούτο δε μου φαίνεται ότι έτι μάλλον μεγαλοποιεί την ευεργεσίαν μου, ότι χωρίς να είμαι υιός του τότε και χωρίς να έχω ανάγκην ή καθήκον να τον θεραπεύσω, αλλ' αν και ανεξάρτητος και ξένος, αφού ο φυσικός μας δεσμός είχε λυθή, δεν εφάνην αδιάφορος, αλλ' εκουσίως, απρόσκλητος και αυθόρμητος επήγα προς αυτόν, τον εβοήθησα, τον επεριποιήθην επιμελώς, τον εθεράπευσα, τον επανέφερα εις την υγείαν και ως πατέρα μου τον έσωσα. Ούτω δε έκαμα την καλλιτέραν απολογίαν διά την αποκήρυξίν μου και διά της αγάπης έπαυσα την οργήν του, διά της φιλοστοργίας κατέλυσα τον νόμον και διά μεγάλου ευεργετήματος εξηγόρασα την επάνοδον εις την οικογένειάν μου. Εις περίστασιν τόσον κρίσιμον επέδειξα την προς τον πατέρα αφοσίωσίν μου και διά της επιστήμης μου έγινα άξιος να υιοθετηθώ εκ νέου και εις την δυστυχίαν ανεδείχθην γνήσιος υιός. Πόσα νομίζετε ότι υπέφερα, πόσον εκοπίασα να είμαι διηνεκώς πλησίον του, να

τον υπηρετώ, να παρακολουθώ το νόσημα του; και άλλοτε μεν υπεχώρουν εις την ορμήν του πάθους, άλλοτε δε οσάκις ολίγον το νόσημα ενέδιδε, εφήρμοζα κατ' αυτού τα υποδεικνυόμενα υπό της επιστήμης μέσα. Το δυσκολώτατον δε και κινδυνωδέστατον πράγμα εις την ιατρικήν είνε να θεραπεύη τις τοιούτους ασθενείς και να τους πλησιάζη ευρισκομένους εις τοιαύτην κατάστασιν• διότι πολλάκις εις τας στιγμάς των παροξυσμών του πάθους των μεταδίδουν εις τους περιστοιχούντας αυτούς την λύσσαν υπό της οποίας κατέχονται. Και όμως όλα ταύτα δεν με απεθάρρυναν, ούτε με απεδειλίασαν, αλλά μένων διαρκώς πλησίον του πάσχοντος και παλαίων προς το νόσημα, το κατέβαλα επί τέλους διά των φαρμάκων.

Οι ακούοντες ταύτα θα είπουν ίσως• και είνε τάχα μέγας κόπος να δώση κανείς έν φάρμακον εις άρρωστον; Αλλά προ του φαρμάκου πρέπει να γίνουν πολλά, να προπαρασκευασθή ο άρρωστος διά την πόσιν του φαρμάκου και να διαθέση καταλλήλως τον οργανισμόν διά την θεραπείαν• προσέτι δε να επιμεληθή την όλην ιδιοσυγκρασίαν του αρρώστου διά καθαρσίων και ισχναντικών και διά καταλλήλου διαίτης• και να του επιβάλη κίνησιν όσην απαιτείται και ύπνον και ανάπαυσιν. Εις αυτά οι μεν άλλοι άρρωστοι ευκόλως πείθονται• οι παράφρονες όμως, μη διευθυνόμενοι υπό του λογικού, δυσκόλως υποτάσσονται εις τον ιατρόν και εις την θεραπείαν ανθίστανται. 'Οταν δε κατορθώσωμεν να φθάσωμεν εις το τέλος της θεραπείας και αρχίζωμεν να ελπίζωμεν, επέρχεται πολλάκις μικρόν ατάκτημα, το οποίον ανατρέπει και καταστρέφει διά μιας ό,τι κατωρθώσαμεν με τόσην δυσκολίαν, το νόσημα ανακτά την δύναμίν του και η επιστήμη μας ηττάται. Θα επιτρέψετε λοιπόν εις τούτον ναποκηρύξη πάλιν εκείνον όστις υπέφερε πάντα ταύτα και προς νόσημα τόσον φοβερόν επάλαισε και το πλέον δυσπολέμητον εκ των νοσημάτων ενίκησε; Θα του επιτρέψετε να ερμηνεύη τους νόμους όπως θέλει εναντίον του ευεργέτου και θα τον αφήσετε να υβρίζη την φύσιν; Εγώ υπακούων εις την φύσιν, ω άνδρες δικασταί, σώζω και διαφυλάττω τον πατέρα μου, αδιαφορών αν με αδική• αυτός δε, ακολουθών ως λέγει τους νόμους, προσπαθεί να καταστρέψη και θέλει να στερήση της οικογενείας του τον υιόν του, όστις τον ευηργέτησε. Ενώ αυτός είνε μισότεκνος, εγώ γίνομαι φιλοπάτωρ. Εγώ σέβομαι την φύσιν, αυτός αδιαφορεί προς την φύσιν και την καθυβρίζει. Ιδού πατήρ, όστις αδίκως μισεί• ιδού υιός όστις αδικώτερον αγαπά. Διότι αναγκάζομαι υπό του πατρός μου να κατηγορώ τον εαυτόν μου, ότι ενώ μισούμαι αγαπώ και αγαπώ περισσότερον του δέοντος. Η φύσις μάλλον εις τους πατέρας επιτάσσει ναγαπούν τους υιούς των παρά εις τους υιούς ναγαπούν τους πατέρας των.

Αλλ' ο πατήρ μου εκουσίως και τους νόμους παραβαίνει, οίτινες δεν επιτρέπουν την αποκήρυξιν των τέκνων τα οποία ουδέν κακόν έπραξαν, και την φύσιν περιφρονεί, ήτις εμπνέει πολύ φίλτρον εις τους γεννήτορας προς τα τέκνα των• και μολονότι έχει τας μεγαλειτέρας αφορμάς διά να διάκηται ευμενώς προς εμέ, πολύ απέχει να τρέφη προς εμέ και αυτήν την αγάπην την οποίαν επιβάλλει η φύσις• ούτε λαμβάνει τουλάχιστον εμέ ως υπόδειγμα και δεν μιμείται την αγάπην μου. Αλλ' ω δυστυχία μου, με μισεί ενώ τον αγαπώ και με αποδιώκει ενώ του είμαι αφωσιωμένος• με αδικεί ενώ τον ευεργετώ και ενώ τον εγκολπούμαι με αποκηρύττει, τους

δε φιλόπαιδας νόμους ως μισόπαιδας μεταχειρίζεται εναντίον μου. Τι πόλεμος είνε αυτός τον οποίον εγείρεις, πάτερ μου, μεταξύ των νόμων και της φύσεως;

Δεν είνε ταύτα, δεν είνε όπως τα θέλεις• κακώς ερμηνεύεις ω πάτερ, τους καλώς κειμένους νόμους. Η φύσις και ο νόμος δεν αντιμάχονται εις την αγάπην, αλλά συμβαδίζουν και συντρέχουν προς άρσιν των αδικημάτων. Υβρίζεις τον ευεργέτην, αδικείς την φύσιν. Διατί ομού με την φύσιν αδικείς και τους νόμους; Ενώ οι νόμοι θέλουν να είνε καλοί και δίκαιοι και να προστατεύουν τα τέκνα, συ απαιτείς παρ' αυτών το εναντίον και διεγείρων αυτούς εναντίον του τέκνου σου τους διεγείρεις εναντίον όλων και δεν τους αφίνεις να προστατεύουν την μεταξύ πατέρων και τέκνων αγάπην όπως θέλουν, αφού δεν έγιναν εναντίον των μη αδικούντων. Εκείνος δε ο οποίος ζητεί παρά των νόμων να τιμωρούν διά να μη ανταμείψη και δι' όσα ευηργετήθη, σκεφθήτε εις ποίαν υπερβολήν αδικίας φθάνει.

'Οτι μεν λοιπόν δεν επιτρέπεται εις τούτον να με αποκηρύξη, αφού ήδη εξήντλησε την πατρικήν εξουσίαν και έκαμε χρήσιν των νόμων, και ότι ούτε άλλως είναι δίκαιον, μετά την ευεργεσίαν την οποίαν του έκαμα, να με αποπέμπη και εκδιώκη εκ της οικογενείας, μου φαίνεται ότι ικανώς ήδη απεδείχθη.

Τώρα δε ας έλθωμεν και εις την αιτίαν της αποκηρύξεως και ας εξετάσωμεν τι είνε το έγκλημα. Είνε δε ανάγκη πάλιν να ανατρέξωμεν εις την γνώμην του νομοθέτου. Και αν προς στιγμήν υποθέσωμεν ότι σου επιτρέπεται κατ' επανάληψιν ν' αποκηρύττης και ότι έχεις αυτήν την εξουσίαν και εναντίον ευεργέτου, πάλιν φρονώ ότι ουχί απολύτως, ουδέ δι' όλας τας αιτίας δύνασαι ν' αποκηρύττης. Ο νομοθέτης δεν είπεν, ότι οία δήποτε και αν είνε η αιτίασις του πατρός, ο υιός πρέπει να αποκηρύττεται, αρκεί ο πατήρ να το θέλη και να το ζήτηση δι' αγωγής. Αν ούτως είχε το πράγμα, τις η ανάγκη τότε του δικαστηρίου; Εξ εναντίας όμως, ω άνδρες δικασταί, ο νομοθέτης σας επιβάλλει να εξετάσετε εάν η οργή του πατρός έχη μεγάλας και δικαίας αφορμάς ή μη. Λοιπόν τούτο τώρα εξετάσατε. Θα σας βοηθήσω δε εις τούτο, διηγούμενος όσα συνέβησαν ευθύς από της θεραπείας του εκ της παραφροσύνης.

Άμα ανέκτησε το λογικόν του ο πατήρ μου, η πρώτη του φροντίς ήτο να ακυρώση την αποκήρυξιν και ήμουν σωτήρ και ευεργέτης και τα πάντα, εγώ τότε. Εις ταύτα δε νομίζω δεν ηδύνατο να ευρεθή καμμία αφορμή κατηγορίας εναντίον μου. Αλλά και μετά, ταύτα τι εξ όλων των παραπτωμάτων δύναται να μου αποδώση; Ποίαν περιποίησιν και ποίαν υπηρεσίαν υιικήν παρέλειψα; πότε διενυκτέρευσα έξω της πατρικής οικίας; δύνασαι να με κατηγορήσης διά πότους απρεπείς και τρελλάς διασκεδάσεις; Ποίαν ασωτείαν έκαμα; Εις ποίον καταγώγιον έκαμα ταραχάς; Ποίος με κατηγόρησε; Κανείς. Αλλ' αυτά είνε εκείνα τα οποία ο νόμος θεωρεί ως τα κυρίως δίδοντα το δικαίωμα της αποκηρύξεως.

Αλλ' επήλθε το νόσημα της μητρυιάς. Λοιπόν δι'αυτό πταίω εγώ και

απαιτείς να δικασθώ ως υπαίτιος του νοσήματος; 'Οχι, λέγεις. Αλλά διατί λοιπόν; Διότι κληθείς να την θεραπεύσης δεν θέλεις και επομένως είσαι άξιος αποκηρύξεως, επειδή απειθείς εις τον πατέρα σου. Αλλ' ας αναβάλωμεν το ζήτημα εάν μη δυνάμενος να πράξω όσα με διατάσσει δύναμαι να θεωρηθώ ως απειθών εις την πατρικήν θέλησιν• και περιορίζομαι απλώς να είπω ότι ο νόμος ούτε εις αυτόν δίδει το δικαιωμα να διατάσση εις εμέ τα πάντα αδιακρίτως, ούτε εις εμέ επιβάλλει το καθήκον να υπακούω εις όλα ανεξαιρέτως. Εκ των προσταγμάτων άλλα μεν δεν συνεπάγονται καμμίαν ευθύνην, αλλά δε είνε άξια οργής και τιμωρίας. Εάν ασθενής ο ίδιος, εγώ δε σε παραμελώ• εάν με διατάσσης να φροντίσω διά τα οικιακά μας πράγματα, εγώ δε αδιαφορώ• εάν με αποστέλλης να επιστατήσω εις τας αγροτικάς μας εργασίας, εγώ δε παρακούω. Πάντα ταύτα και τα προς αυτά όμοια δύνανται να θεωρηθούν ως εύλογοι αφορμαί και να προκαλέσουν δικαίως τας πατρικάς μομφάς• τα δε άλλα, όπως τα αναγόμενα εις τας τέχνας και την εξάσκησιν αυτών, ανήκουν εις τα δικαιώματα ημών των τέκνων και μάλιστα εάν ο πατήρ προσωπικώς δεν αδικήται. Εάν λόγου χάριν ο πατήρ διατάσση τον ζωγράφον υιόν του, αυτά, υιέ μου, να ζωγραφίζης και αυτά όχι, και εις τον μουσικόν, αυτήν την αρμονίαν παίζε και όχι την άλλην, και εις τον σιδηρουργόν, αυτά κατασκεύαζε και όχι τα άλλα, θα θεωρηθή δίκαιον ν' αποκηρύξη τον υιόν του διότι ούτος δεν εξασκεί την τέχνην κατά την γνώμην εκείνου; Δεν πιστεύω.

Η δε ιατρική όσον ευγενεστέρα και χρησιμωτέρα εις την ζωήν των ανθρώπων τέχνη είνε, τόσον και μεγαλειτέραν ελευθερίαν πρέπει να έχουν οι εξασκούντες αυτήν, μάλιστα δε είνε δίκαιον να έχουν και προνόμιά τινά, ουδόλως δε να εξαναγκάζωνται, ούτε να διατάσσωνται εις την εκτέλεσιν έργου ιερού, το οποίον εδιδάχθη υπό των θεών και εξασκείται υπό σοφών ανθρώπων• ούτε υπό την δουλείαν του νόμου να γίνεται, ούτε υπό το κράτος φόβου και τιμωρίας δικαστικής, ούτε να εξαρτάται από την ψήφον δικαστών, την απειλήν πατρός ή την οργήν οίου δήποτε άλλου. 'Ωστε και αν σου έλεγα σαφώς και κατηγορηματικώς, δεν θέλω να την θεραπεύσω, μολονότι δύναμαι, αλλ' έχω την επιστήμην μου μόνον διά τον εαυτόν μου και διά τον πατέρα μου, δι' όλους δε τους άλλους δεν είμαι ιατρός, ποίος τύραννος θα ήτο τόσω βίαιος ώστε να με αναγκάση να εξασκήσω την επιστήμην μου χωρίς να το θέλω; Εις το τοιούτον μου φαίνεται μόνον παρακλήσεις και ικεσίαι χωρούν, όχι δε νόμοι και θυμοί και αγωγαί ενώπιον των δικαστηρίων. Ο ιατρός πρέπει να πείθεται, όχι να διατάσσεται, να θέλη, όχι να φοβήται, να μη σύρεται διά της βίας προς τον άρρωστον, αλλά να μεταβαίνη θεληματικώς και ευχαρίστως. Η ελευθέρα τέχνη είνε απαλλαγμένη πατρικής κηδεμονείας, αφού εις τους ιατρούς αι πόλεις απονέμουν δημοσίας τιμάς και πρωτοκαθεδρίας και ασυδοσίαν και προνόμια.

Αυτά μόνον θα είχα να είπω υπέρ της επιστήμης, και αν συ μου την είχες διδάξει και πολύ εφρόντισες και εδαπάνησες διά να με κάμης επιστήμονα, εγώ δε ηρνούμην να εκτελέσω μίαν θεραπείαν, την περί ης ο λόγος, καίτοι δυνατήν. Τώρα δε πρέπει να σκεφθής πόσον αυθαίρετος είνε η άπαιτησίς σου να μη με αφίνης ελεύθερον να μεταχειρισθώ κατά βούλησιν

πράγμα το οποίον είνε κτήμα μου απολύτως. Αυτήν την τέχνην εγώ έμαθα όχι ως υιός σου, ούτε υποκείμενος εις την κηδεμονείαν σου• και εν τοσούτω την έμαθα προς χάριν σου — και πρώτος συ την επωφελήθης—χωρίς να λάβω παρά σου καμμίαν βοήθειαν διά να σπουδάσω. Ποίον διδάσκαλον μου επλήρωσες; ποίων φαρμάκων την κατασκευήν; Ουδένα και ουδέν, αλλά πενόμενος εγώ και στερούμενος τα χρειώδη εσπούδαζα χάρις εις την συμπάθειαν και τον οίκτον των διδασκάλων μου. Τα μόνα δε εφόδια τα οποία είχα εκ μέρους του πατρός μου διά να σπουδάσω ήσαν η λύπη, η ερημία, η στέρησις, το μίσος της οικογενείας και η αποστροφή των συγγενών. Και εις ανταπόδοσιν τούτων έχεις την αξίωσιν να διευθύνης την επιστήμην μου και να είσαι κύριος εκείνων τα οποία απέκτησα όταν δεν ευρισκόμην υπό την εξουσίαν σου; Πρέπει να είσαι ευχαριστημένος διότι χωρίς να σου οφείλω τίποτε σε ευηργέτησα, ενώ δεν είχες το δικαίωμα να μου απαιτήσης και τότε καμμίαν χάριν.

Δεν πρέπει η ευεργεσία μου να μου γείνη του λοιπού καθήκον, ούτε η εκουσία εκδούλευσις να γείνη αφορμή ώστε να διατάσσωμαι να την επαναλαμβάνω ακουσίως, ούτε πρέπει να γείνη έθιμον ώστε ο ιατρός ο οποίος θα θεραπεύση άπαξ ένα να θεραπεύη όλους και πάντοτε όσους θέλει ο πρώτος θεραπευθείς. Τοιουτοτρόπως θα καθιστώμεν τυράννους ημών τους παρ' ημών θεραπευομένους και ως αμοιβήν θα έχωμεν να δουλεύωμεν αυτούς και εις πάντα διά τον οποίον θα μας διατάσσουν. Δύναται να γείνη πράγμα αδικώτερον τούτου; Διότι σε εθεράπευσα πάσχοντα σοβαρώς, νομίζεις ότι απέκτησες το δικαίωμα να καταχράσαι την επιστήμην μου;

Αυτά θα ηδυνάμην να είπω εάν ο πατήρ μου με διέτασσε να πράξω πράγματα δυνάμενα να γείνουν και εγώ δεν υπήκουα εις όλα, ούτε εξηναγκαζόμην να υπακούσω. Τώρα δε εξετάσετε και οποία είνε εκείνα τα οποία μου επέβαλε να πράξω• αφού εθεράπευσες εμέ, λέγει, από την παραφροσύνην, τώρα δε έπαθε τας φρένας και η σύζυγος μου και πάσχει το αυτό νόσημα— διότι αυτήν την ιδέαν έχει—και όπως δι' εμέ απηλπίσθησαν και δι' αυτήν οι άλλοι ιατροί, συ δε, όπως απέδειξες, δύνασαι να θεραπεύσης πάσαν ασθένειαν, θεράπευσε και αυτήν και σώσε την από το νόσημα. Τούτο ούτω απλώς λεγόμενον δύναται να φανή πολύ λογικόν και μάλιστα εις ανθρώπους απλούς και απείρους της ιατρικής. Αλλ' εάν ακούσετε πώς δικαιολογώ εγώ την επιστήμην μου, θα μάθετε ότι ούτε τα πάντα είνε δυνατά εις τους ιατρούς, ούτε τα νοσήματα είνε της αυτής φύσεως όλα, ούτε δι' όλα είνε μία και η αυτή θεραπεία, ούτε τα φάρμακα έχουν την αυτήν ενέργειαν επί όλων των νοσημάτων• και τότε θα γείνη φανερόν ότι παρά πολύ διαφέρει από το μη θέλειν το μη δύνασθαι. Θα μου επιτρέψετε δε την επιστημονικήν ανάπτυξιν ταύτην και θα σας παρακαλέσω να μη θεωρήσετε απρεπές ούτε άσκοπον και ξένον προς την υπόθεσιν ή άκαιρον την περί τούτων ομιλίαν.

Εν πρώτοις καίτοι τα σώματα φαίνονται ότι έχουν την αυτήν σύστασιν, δεν έχουν όμως και την αυτήν φύσιν και ιδιοσυγκρασίαν. Αλλά τα μεν έχουν τας τάδε ιδιότητας• τα δε τας έχουν εις μεγαλείτερον ή ολιγώτερον βαθμόν. Αι διαφοραί δε αύται δεν υπάρχουν μόνον μεταξύ ανδρών και γυναικών, αλλά και μόνον μεταξύ ανδρών• και τούτων οι

οργανισμοί δεν είνε όμοιοι κατά την κράσιν και την σύστασιν, διάφορα δε κατ' ανάγκην κατά το μέγεθος και κατά το είδος είνε και τα νοσήματα τα οποία τους καταλαμβάνουν• άλλα μεν εκ των σωμάτων είνε ευκολοθεράπευτα και το έργον του ιατρού δι' αυτά δεν είνε δυσχερές, άλλα δε είνε εις βαθμόν απελπιστικόν φιλάσθενα• και ευκόλως καταλαμβανόμενα υπό των νοσημάτων κυριεύονται υπό τούτων εντελώς. Το να νομίζη λοιπόν κανείς πάντα πυρετόν ή πάσαν φθίσιν ή περιπνευμονίαν ή παραφροσύνην ότι είνε μία και η αυτή νόσος εις όλους τους οργανισμούς, σημαίνει ότι δεν σκέπτεται ορθώς και λογικώς, ούτε είνε εκ των πεπειραμένων περί τα τοιαύτα ανθρώπων. Η αλήθεια είνε ότι τα αυτά νοσήματα εις άλλους μεν θεραπεύονται ευκόλως, εις άλλους δε δυσκολιότερον ή ουδόλως. Αν σπείρη τις σίτον εις διαφόρους αγρούς, άλλην μεν απόδοσιν θα έχη εις γην πεδινήν, παχείαν, ποτιστικήν, ευήλιον και καλώς αεριζομένην, όπου ο καρπός θα γείνη άφθονος και εκλεκτός, άλλην δε εις λεπτόγειον αγρόν ορεινόν και πετρώδη, άλλην εις γην κακώς ηλιαζομένην, άλλην εις υπώρειαν και εν γένει διάφορος θα είνε κατά τόπους η εσοδεία. Ομοίως και τα νοσήματα αναλόγως των οργανισμών εις τους οποίους εμπίπτουν αυξάνουν και δυναμώνουν ή εξασθενούν. Χωρίς λοιπόν να υπολογίση και εξετάση τας διαφοράς ταύτας ο πατήρ μου, νομίζει ότι πάσα παραφροσύνη είναι η αυτή εις όλα τα σώματα και μία η θεραπεία.

Εκτός τούτου ότι τα γυναικεία σώματα διαφέρουν μεγάλως των ανδρικών κατά την δύναμιν των νοσημάτων και κατά την πιθανότητα ή το απίθανον της ιάσεως είναι πρόδηλον. Διότι τα μεν ανδρικά είνε στερεά την σύστασιν και ισχυρά, γυμνασμένα δε εις κίνησιν και εις την ζωήν του ανοικτού αέρος• τα δε γυναικεία χαλαρά και άνευρα, αναπτυχθέντα εις την σκιάν και λευκά ένεκεν ελλείψεως αίματος και ανεπαρκείας θερμαντικού και πληθώρας υγρών διά τούτο και ευκολώτερον των ανδρικών ασθενούν και κυριεύονται υπό των νοσημάτων, δυσκολώτερον θεραπεύονται και πολύ συχνά υποκύπτουν εις την παραφροσύνην. Επειδή είνε λίαν επιρρεπείς εις οργήν, πολύ ευερέθιστοι και λεπταί, ολίγην δύναμιν σώματος έχουν, ευκόλως περιπίπτουν εις το νόσημα εκείνο.

Δεν είναι επομένως δίκαιον να ζητήται παρά των ιατρών η αυτή θεραπεία δι' αμφότερα τα φύλα, αφού γνωρίζομεν ότι μέγα χάσμα υπάρχει μεταξύ των και ότι από της γεννήσεως διαφέρουν και καθ' όλον τον τρόπον του ζην και καθ' όλας τας πράξεις. 'Οταν λοιπόν λέγης ότι παρεφρόνησε πρέπει να προσθέτης και ότι γυνή ήτο εκείνη ήτις παρεφρόνησε, και μη συγχέης πάντα ταύτα υπό την λέξιν παραφροσύνη η οποία φαίνεται έν και το αυτό πράγμα σημαίνουσα, αλλά διακρίνων, όπως είναι και εις την φύσιν, εξέταζε τι είναι δυνατόν να γείνη διά τον άνδρα ή την γυναίκα ιδιαιτέρως• διότι ημείς οι ιατροί, ως ανωτέρω είπα, τούτο πρώτον εξετάζομεν, την φύσιν και την κράσιν του νοσούντος και ποίας ιδιότητας έχει κατά το μάλλον ή ήττον, αν επικρατή εις τον οργανισμόν του το θερμόν ή το ψυχρόν, αν το σώμα είναι νέον ή ηλικιωμένον, μέγα ή μικρόν, παχύ ή ολιγόσαρκον και όλα τα τοιαύτα. Και εν γένει αν κανείς εξετάση αυτά θα είνε λίαν αξιόπιστος όταν θα απελπίση ή θα δώση ελπίδας περί της θεραπείας. Αλλά και της παραφροσύνης τα είδη είνε

πολυάριθμα και έχουν πολλάς και διαφόρους αιτίας• δι' ο ουδέ και ονόματα έχουν όμοια• διότι δεν είναι το αυτό η παράνοια και το παραλήρημα, η λύσσα και η μανία, αλλά ταύτα πάντα προσδιορίζουν διαφόρους βαθμούς της νόσου. Και τα αίτια εις μεν τους άνδρας είνε άλλα, εις δε τας γυναίκας άλλα• και μεταξύ αυτών των ανδρών διά μεν τους νέους είνε άλλα, διά δε τους γέροντας διαφορετικά. Εις τους νέους αφορμή γίνεται κατά το πλείστον η πληθώρα των χυμών• τους δε γέροντας πολλάκις είτε διαβολή εξερεθιστική, είτε οργή παράλογος κατά των οικείων αφού κατά πρώτον τους φέρει εις ταραχήν του λογικού, ολίγον κατ' ολίγον τους ρίπτει εις μανίαν. Τας δε γυναίκας πολλά είναι τα αίτια τα οποία τας οδηγούν ευκόλως εις την φρενοπάθειαν, μάλιστα δε το μίσος εναντίον τινός ή ο φθόνος δι' εχθρόν ευτυχούντα ή λύπη τις ή οργή• ολίγον κατ' ολίγον ταύτα υποκαίοντα και επί πολύ τρεφόμενα εις την ψυχήν απολήγουν εις μανίαν.

Τοιαύτα, πάτερ, έπαθε και η σύζυγος σου και ίσως κάτι την είχε λυπήσει προηγουμένως• διότι ουδένα εκείνη εμίσει, αλλά το πάθος είνε επίμονον και δεν είναι δυνατόν εις ην κατάστασιν ευρίσκεται να θεραπευτή υπό ιατρού• εάν δε άλλος τις αναλάβη να την θεραπεύση, τότε σου δίδω το δικαιωμα να με μισής ως ένοχον. Αλλά θα ομολογήσω και κάτι άλλο, ότι και αν δεν ήτο τόσον απελπιστική η κατάστασίς της, αλλά διεφαίνετο κάποια ελπίς σωτηρίας, πάλιν θα εδίσταζα να επιχειρήσω την θεραπείαν και να της δώσω φάρμακα, διότι θα εφοβούμην την τύχην και την δυσφήμισιν. Γνωρίζεις ότι γενικώς αποδίδεται εις τας μητρυιάς, και αν ακόμη είνε αγαθαί, ότι μισούν τους προγονούς των, και το μίσος τούτο θεωρείται ως κοινή μανία των γυναικών. Εάν λοιπόν συνέβαινε να λάβη κακήν τροπήν το νόσημα και τα φάρμακά μου να αποβούν ανωφελή, ίσως θα εκίνουν υποψίας ότι η θεραπεία μου συνετέλεσε σκοπίμως.

Τοιαύτη είνε η κατάστασις της συζύγου σου, πάτερ, και αναγκάζομαι να σου είπω ότι ουδέποτε θα βελτιωθή και αν μυριάκις πίη το φάρμακον• διά τούτο είνε περιττόν και να επιχειρήσω, εκτός αν μόνον με εξαναγκάζης διά ναποτύχω και δυσφημισθώ. Άφησε με να με ζηλεύουν οι ομότεχνοι. Εάν δε με αποκηρύξης πάλιν, εγώ καίτοι θα μείνω έρημος, δεν θα τρέφω εναντίον σου καμμίαν έχθραν. Και εάν, ο μη γένοιτο, σου επανέλθη το νόσημα—-διότι όταν λαμβάνουν νέας αφορμάς συνήθως υποτροπιάζουν αυτά τα νοσήματα — τι θα πράξω; Να είσαι βέβαιος ότι θα σε θεραπεύσω και τότε και ουδέποτε θα παραλείψω το καθήκον το οποίον η φύσις επιβάλλει εις τα τέκνα, ούτε θα λησμονήσω εγώ ότι είσαι πατήρ μου. Αλλά και αν θα επανέλθης εις το λογικόν, θα δύναμαι να ελπίσω ότι θα με αναγνωρίσης πάλιν ως υιόν σου; Ιδού, και με αυτά τα οποία τώρα κάμνεις, προκαλείς το νόσημα και το εξεγείρεις. Ενώ προ ολίγου χρόνου μόλις εσώθης από τοιαύτην ασθένειαν, πεισμόνεις και φωνάζεις και, το χειρότερον, θυμόνεις και εχθρεύεσαι και επικαλείσαι τους νόμους. Αλλοίμονον, πάτερ, τοιαύτα ήσαν και της προηγουμένης σου παραφροσύνης τα προοίμια.

ΦΑΛΑΡΙΣ

Λόγος πρώτος

Μας έπεμψεν, ω Δελφοί, ο ημέτερος ηγεμών Φάλαρις να φέρωμεν προς τον θεόν τούτον τον ταύρον και να δώσωμεν προς υμάς εξηγήσεις και περί αυτού και διά την προσφοράν του• ο σκοπός λοιπόν της αφίξεώς μας είναι ούτος και εκείνα δε τα οποία θέλει να σας ανακοινώσωμεν ο Φάλαρις είναι τα εξής. Εγώ, λέγει, ω Δελφοί, θα ήθελα με πάσαν θυσίαν να με γνωρίσουν οι Έλληνες οποίος πραγματικώς είμαι και όχι οποίον με παρέστησεν εις τους αγνοούντας η φήμη την οποίαν εσχημάτισαν όσοι με μισούν και με φθονούν αλλά προ πάντων θα επεθύμουν να γνωρισθώ από σας οι οποίοι είσθε ιερείς και συγκάθεδροι του Πυθίου Απόλλωνος και ούτως ειπείν σύνοικοι και υπό την αυτήν στέγην ζώντες μετά του θεού. Διότι νομίζω ότι αν απολογηθώ προς υμάς και σας πείσω ότι αδίκως θεωρούμαι σκληρός, δι' υμών θα απολογηθώ και προς όλους τους άλλους. Και δι' όσα θα είπω επικαλούμαι μάρτυρα τον θεόν τον οποίον δεν δύναται τις να απατήση και διά ψευδών λόγων να παρασύρη• ανθρώπους είναι εύκολον να εξαπατήση τις, αλλά θεόν και μάλιστα ένα τοιούτον, αδύνατον να διαλάθη.

Ήμουν πολίτης της Ακράγαντος ουχί εκ των αφανών, αλλ' εκ των πλέον ευγενών και ανετράφην ως αρμόζει εις ελεύθερον άνδρα και εξεπαιδεύθην• πάντοτε δε ήμουν περιποιητικός προς την πόλιν και επεζήτουν την εύνοιαν αυτής, προς δε τους συμπολίτας μου επιεικής και μετριοπαθής, ουδεμίαν δε βιαιότητα ή σκαιότητα ή ύβριν και αυθαιρεσίας απέδιδε κανείς εις τον πρότερον εκείνον βίον μου. Αλλ' επειδή έβλεπα τους πολιτικούς αντιπάλους μου ότι με επεβουλεύοντο και εζήτουν πάντα τρόπον να με καταστρέψουν— ήτο δε διηρημένη η πόλις μας εις δύο αντιμαχόμενα κόμματα— δεν εύρισκα άλλον τρόπον ασφαλείας και σωτηρίας και δι' εμέ και διά την πολιτείαν παρά να συγκεντρώσω εις χείρας μου την εξουσίαν και να χαλιναγωγήσω τους αντιπολιτευομένους, ώστε να παύσουν τας εναντίον μου επιβουλάς των, την δε πόλιν να επαναφέρω εις την φρόνησιν και την ησυχίαν. Ευρήκα δε και πολλούς άνδρας μετριοπαθείς και φιλοπάτριδας, οι οποίοι επεδοκίμασαν την γνώμην μου και ανεγνώρισαν ότι ήτο αναγκαία τοιαύτη μεταβολή. Τούτους μετεχειρίσθην ως συναγωνιστάς και ευκόλως επέτυχα τον σκοπόν μου. Του λοιπού οι μεν εχθροί μου έπαυσαν τας ταραχάς και έγιναν ευπειθείς, εγώ διηύθυνα την πολιτείαν και η πόλις ήτο ήσυχος. Θανατώσεις ή εξορίας ή δημεύσεις ούτε εναντίον εκείνων οίτινες επεβουλεύθησαν την ζωήν μου έκαμα, καίτοι είναι αναγκαίον να γίνωνται τα τοιαύτα, μάλιστα κατά την αρχήν μιας δυναστείας• αλλ' ενόμιζα ότι με φιλανθρωπίαν και πραότητα, με ημερότητα και ισοτιμίαν θα τους έφερα εις την ευπείθειαν. Ευθύς

λοιπόν με τους εχθρούς μου έκαμα ειρήνην και συνεφιλιώθην, τους πλείστους δ' εξ αυτών μετεχειριζόμην ως συμβούλους και ομοτραπέζους. Βλέπων δε ότι η πόλις εξ αμελείας των αρχόντων αυτής ευρίσκετο εις ελεεινήν κατάστασιν, καθότι πολλοί έκλεπτον ή μάλλον διήρπαζον τα κοινά, κατεσκεύασα υδραγωγεία και κρήνας, την εκόσμησα δι' οικοδομών δημοσίων και την ενίσχυσα διά τειχών και τας δημοσίας προσόδους ηύξησα ταχέως διά της επιμελείας της οικονομικής υπηρεσίας και διά την νεολαίαν εφρόντιζα και διά τους γέροντας επρονόησα και τον λαόν επεριποιούμην με θεάματα, διανομάς βοηθημάτων, πανηγύρεις και δημόσια γεύματα. Μου επροξένει δε φρίκην και μόνον να ακούσω περί εξυβρίσεως παρθένων ή διαφθοράς εφήβων ή απαγωγής γυναικών ή αποστολής δορυφόρων προς σύλληψιν πολίτου ή προς οίαν δήποτε τυραννικήν απειλήν.

Είχα δε αρχίσει και να σκέπτωμαι να εγκαταλείψω την αρχήν και να καταθέσω την εξουσίαν, καθότι αι φροντίδες της αρχής είχον αρχίσει να με κουράζουν και ο φθόνος ο οποίος με περιέβαλλε καθίστα επαχθέστερα τα βάρη της εξουσίας• αλλ' ήθελα να εύρω τρόπον ώστε μετά την παραίτησίν μου να μη έχη πλέον η πόλις ανάγκην τοιαύτης υπηρεσίας. Εν ω όμως εγώ με απλότητα τοιαύτα εσκεπτόμην, οι αντίπαλοι μου συνωμότουν εναντίον μου και συνεσκέπτοντο περί του πώς να στασιάσουν και με επιβουλευθούν και συνήρχοντο κρυφίως και συνήθροιζον όπλα και χρήματα και παρά των κατοίκων των γειτονικών πόλεων εζήτουν συνδρομήν και εις την Ελλάδα απέστελλον πρέσβεις προς τους Λακεδαιμονίους και Αθηναίους• όσα δε είχαν αποφασίσει περί εμού, εάν με συνελάμβανον και πώς θα με κατεσπάρασσαν με τας χείρας των και ποία βασανιστήρια θα εφήρμοζον εναντίον μου, ωμολόγησαν δημοσία όταν διά βασανιστηρίων ανεκρίθησαν. Εάν δε εγώ διέφυγα τας επιβουλάς των το οφείλω εις τους θεούς οίτινες μου απεκάλυψαν τα τεκταινόμενα και μάλιστα εις τον Πύθιον Απόλλωνα όστις δι' ονείρων με ειδοποίησε δι' όλα.

Και τώρα σας παρακαλώ να έλθετε εις την θέσιν μου, ω Δελφοί, να φαντασθήτε τον κίνδυνον εις τον οποίον ευρέθην και να μου είπετε τι έπρεπε να πράξω όταν ανύποπτος και απροφύλακτος παρ' ολίγον να συλληφθώ υπό των εχθρών μου και αν δεν είχα δίκαιον να ζητήσω τρόπον σωτηρίας. Προς στιγμήν έλθετε πλησίον μου εις την Ακράγαντα και αφού ίδετε τας συνωμοσίας και ακούσετε τας απειλάς των να μου είπετε τι έπρεπε να πράξω. Να φερθώ ακόμη προς αυτούς με φιλανθρωπίαν, να παραβλέψω και να ανεχθώ έως ου μετ' ολίγον με καταστρέψουν; Θα ήτο ως να προσέφερα τον τράχηλόν μου προς σφαγήν και απεφάσιζα να ίδω τα τέκνα και ό,τι άλλο έχω φίλτατον να εξοντωθούν προ των οφθαλμών μου. Δεν αμφιβάλλω ότι θα με ελέγατε ηλίθιον βλέποντές με τοιαύτα σκεπτόμενον και θα μου εδίδατε την συμβουλήν να λάβω γενναίας και ανδρικάς αποφάσεις και με την δικαίαν οργήν αδικημένου ανθρώπου να καταδιώξω τους εχθρούς μου και διά παντός τρόπου να εξασφαλισθώ διά το μέλλον. Τι λοιπόν έπραξα μετά τούτο; Έστειλα και έφερα ενώπιον μου τους ενόχους, επέτρεψα εις αυτούς ναπολογηθούν, έφερα αποδείξεις της ενοχής των και απέδειξα σαφώς τα καθέκαστα της επιβουλής των• αφού δε και αυτοί ηναγκάσθησαν να ομολογήσουν, τους ετιμώρησα όχι τόσον διότι εκινδύνευσεν η ζωή μου, αλλά διότι δεν με αφήκαν να μείνω εις τας

αγαθάς μου διαθέσεις και τας αποφάσεις τας οποίας εξ αρχής έλαβα. Έκτοτε εξακολουθώ να προσέχω διά την ασφάλειάν μου, πάντα δε ο οποίος με επιβουλεύεται τιμωρώ. Και οι άνθρωποι κατηγορούν εμέ ως σκληρόν χωρίς να συλλογίζωνται ποίοι έδωκαν την αφορμήν. Βλέποντες τας συνεπείας και τας τιμωρίας, αίτινες δίδουν εις αυτούς την εντύπωσιν της σκληρότητος, με κατηγορούν δι' αυτάς, όπως εάν έβλεπέ τις ιερόσυλον ριπτόμενον από του βράχου{27}, προς τιμωρίαν, δεν ελάμβαναν υπ' όψει την ασέβειάν του και δεν εσυλλογίζετο πως εισήλθε την νύκτα εις τον ναόν και έκλεψε τα αφιερώματα και ύψωσε χείρα ασεβή προς το είδωλον του Θεού, αλλά κατηγόρει υμάς δι' υπερβολικήν αγριότητα, διότι ενώ είσθε Έλληνες και λέγετε ότι είσθε θεράποντες του Θεού εδέχθητε να υποστή ανθρωπος Έλλην πλησίον του ναού—διότι, ως λέγεται, ο βράχος δεν απέχει πολύ από την πόλιν των Δελφών—τοιαύτην τιμωρίαν. Αλλά νομίζω ότι και σεις θα εγελάτε αν τις έλεγε ταύτα εναντίον σας και όλοι οι άλλοι θα επεδοκίμαζον την εναντίον των ιεροσύλων σκληρότητα.

Εν γένει οι λαοί χωρίς να εξετάζουν οποίος είνε ο κυβερνών, είτε δίκαιος είτε άδικος, μισούν το όνομα της τυραννίας και τον τύραννον {28}, είτε Αιακός, είτε Μίνως, είτε Ραδάμανθυς είνε, και ομοίως επιζητούν να εξολοθρεύσουν όλους. Μη πιστεύοντες ότι δύνανται να υπάρξουν και καλοί τύραννοι, συμπεριλαμβάνουν και τούτους εις το αυτό όνομα και το αυτό μίσος. Εγώ τουλάχιστον ακούω ότι και αυτόθι εις την Ελλάδα υπήρξαν πολλοί τύραννοι σοφοί και υπό όνομα θεωρούμενον κακόν επέδειξαν αγαθόν και ήμερον χαρακτήρα, υπάρχουν δε και εις τον ναόν σας ανατεθειμένα γνωμικά αυτών, αγάλματα και άλλα αφιερώματα.

Αλλά και οι νομοθέται, ως γνωρίζετε, νομοθετούν περισσοτέρας ποινάς παρά αμοιβάς, καθότι όλα τα άλλα ουδέν ωφελούν εάν μη συνυπάρχη ο φόβος και το δέος της τιμωρίας. Εις ημάς δε τους τυράννους είνε πολύ αναγκαιότερος ο φόβος, καθότι κυβερνώμεν παρά την θέλησιν του λαού και ζώμεν μεταξύ ανθρώπων οίτινες μας μισούν και μας επιβουλεύονται. Πολλάκις μάλιστα ούτε ο φόβος μας είνε αρκετός, διότι οι εχθροί μας ενθυμίζουν τον περί της Ύδρας μύθον. Όσω τιμωρούμεν τόσω περισσότεραι αφορμαί τιμωριών αναφύονται. Και αν θέλωμεν να διατηρήσωμεν την αρχήν πρέπει να εξακολουθούμεν όπως ηρχίσαμεν να αποκόπτωμεν τας αναφυομένας αφορμάς και, όπως ο Ιόλαιος, να επικαίωμεν τας αποκοπτομένας κεφαλάς της Ύδρας. Εκείνος ο οποίος άπαξ θα εισέλθη εις αυτήν την οδόν, πρέπει να εξακολουθήση, άλλως αν δείξη επιείκειαν θα χαθή. Δύνασθε να πιστεύσετε ότι υπάρχει άνθρωπος τόσον άγριος και ανήμερος, ώστε να τέρπεται εις τας μαστιγώσεις και ν' ακούη κραυγάς πόνου και να βλέπη σφαζομένους, εάν δεν έχη σπουδαίαν αφορμήν να προσφεύγη εις τοιαύτας τιμωρίας; Ποσάκις εγώ εδάκρυσα διότι εμαστιγούντο άλλοι, ποσάκις δε αναγκάζομαι να θρηνώ και να οδύρωμαι διά την τύχην μου και ούτω να υποφέρω μεγαλειτέραν και χρονιωτέραν τιμωρίαν εγώ; Διότι δι' άνθρωπον εκ φύσεως αγαθόν, εξ ανάγκης δε σκληρόν, είνε πολύ λυπηρότερον να τιμωρή παρά να τιμωρήται. Και αν θέλετε να σας ομιλήσω ειλικρινώς, εάν μου επροτείνετο να εκλέξω, τι προτιμώ, να τιμωρήσω άλλους αδίκως ή ν' αποθάνω, να είσθε βέβαιοι ότι δεν θα εδίσταζα να προτιμήσω τον θάνατον παρά να τιμωρήσω αθώους. Αλλ' εάν τις μου είπη• Προτιμάς, Φάλαρι, να

αποθάνης συ αδίκως ή να τιμωρήσης δικαίως τους εχθρούς σου; Βεβαίως θα προτιμήσω το τελευταίον. Διότι και πάλιν θα επικαλεσθώ την γνώμην σας, ω Δελφοί, και θα σας ερωτήσω, είνε προτιμότερον να αποθάνη τις αδίκως ή να σώζη αδίκως εκείνον όστις επεβουλεύθη την ζωήν του;

Δεν πιστεύω να είνε κανείς τόσον ανόητος ώστε να μη προτιμά να ζη μάλλον παρά να σώση τους εχθρούς του διά να τον καταστρέψουν. Εν τοσούτω εγώ και εις πολλούς εξ εκείνων οίτινες συνώμοσαν εναντίον μου και απεδείχθησαν εχθροί μου εχάρισα την ζωήν• και αναφέρω τον Άκανθον, όστις ευρίσκεται μεταξύ των απεσταλμένων μου, τον Τιμοκράτην και τον αδελφόν του Λεωγόραν, εις τους οποίους εχαρίσθην ένεκα της παλαιάς μας φιλίας.

Αλλά διά να γνωρίσετε καλλίτερα τον χαρακτήρα μου, πρέπει να ερωτήσετε τους ξένους τους ερχομένους εις την Ακράγαντα, πώς φέρομαι προς αυτούς και αν μεταχειρίζωμαι φιλανθρώπως τους ερχομένους εις την πόλιν μας. Θα μάθετε δε παρ' αυτών ότι έχω εις τους λιμένας ανθρώπους επίτηδες διά να με πληροφορούν ποίοι και πόθεν έρχονται διά να τους φιλοξενώ και τους προπέμπω κατ' αξίαν. Τινές δε έρχονται και επίτηδες διά να διατρίψουν πλησίον μου και μεταξύ αυτών είνε οι σοφώτατοι των Ελλήνων, οίτινες δεν αποφεύγουν την συναναστροφήν μου. Και αυτός ο σοφός Πυθαγόρας ήλθε προς εμέ προ ολίγου καιρού, όταν δε με εγνώρισε και είδεν ότι εκείνα τα οποία είχεν ακούσει περί εμού δεν ήσαν ακριβή, με απεχαιρέτισε με επαίνους διά την δικαιοσύνην μου και συλλυπούμενός με διά τας σκληρότητας εις τας οποίας ήμουν ηναγκασμένος να προσφεύγω. Νομίζετε λοιπόν ότι εκείνος ο οποίος φέρεται τόσον φιλανθρώπως προς τους ξένους, είνε δυνατόν να φέρεται αδίκως προς τους ιδικούς του, αν μη λαμβάνη παρ' αυτών σοβαράς αφορμάς;

Αυτά είχα να είπω προς υμάς ως απολογίαν• νομίζω δε ότι είνε αληθή και δίκαια και μάλλον επαίνου παρά μίσους άξια. Τώρα δε είνε καιρός να σας ομιλήσω περί του αφιερώματός μου, πόθεν και πώς απέκτησα τον ταύρον τούτον χωρίς να πληρώσω εκείνον ο οποίος τον κατεσκεύασε. Διότι δεν είμαι τόσον ανόητος ώστε να επιθυμώ την απόκτησιν τοιούτων αντικειμένων. Εκείνος ο οποίος τον κατεσκεύασεν ήτο Ακραγαντίνος ονόματι Περίλαος, καλός μεν χαλκεύς, κακός δε άνθρωπος. Ούτος έχων πολύ εσφαλμένην ιδέαν περί των αισθημάτων μου, ενόμιζεν ότι θα με ευχαριστεί εάν επενόει νέον τι βασανιστήριον, διότι ενόμιζεν ότι μου ήτο επιθυμία απαραίτητος να βασανίζω ανθρώπους. Κατεσκεύασε λοιπόν αυτόν τον χάλκινον ταύρον, φυσικώτατον και ωραιότατον και μου τον έφερε• μόνον η κίνησις και ο μυκηθμός του έλειπε διά να νομισθή ζωντανός. 'Οταν δε τον είδα αμέσως ανεφώνησα ότι πρέπει να σταλή ως αφιέρωμα εις τον Πύθιον Απόλλωνα και ότι είνε άξιον του θεού αφιέρωμα. Αλλ' ο Περίλαος ο οποίος ήτο εκεί μου είπε• Και τι θα είπης όταν θα ίδης την τέχνην με την οποίαν είνε εσωτερικώς κατασκευασμένος και τον σκοπόν εις τον οποίον δύναται να χρησιμεύση; Ανοίξας δε τότε τα νώτα του ταύρου, όταν θέλης, είπε, να τιμωρήσης κανένα θα τον εισάγης εις αυτό το μηχάνημα και θα τον κλείης εντός αυτού. 'Επειτα θα προσαρμόζης αυτούς τους αυλούς εις τους ρώθωνας του ταύρου και θα διατάσσης ν'

ανάπτουν φωτιάν κάτω από την κοιλίαν του. Τότε ο κλεισμένος εντός του ταύρου θα καταληφθή από τρομερούς πόνους και θ' αρχίση να φωνάζη, αλλ' αι κραυγαί του θα εξέρχωνται από τους αυλούς ως παθητικώταται μελωδίαι και ο ταύρος θα εκπέμπη συγκινητικούς μυκηθμούς και αρμονικάς θρηνωδίας, ούτως ώστε εκείνος μεν θα τιμωρήται, συ δε θα τέρπεσαι υπό μουσικής. Άμα ήκουσα ταύτα, εσιχάθηκα την πολυμήχανον κακίαν του ανθρωπου και εμίσησα την καταχθονιότητα του μηχανήματος και απεφάσισα να τιμωρήσω τον εφευρέτην διά της εφευρέσεως του. Και του είπα• Εάν, Περίλαε, όλα αυτά δεν είνε ψεύδη, πρέπει να εισέλθης ο ίδιος εις το μηχάνημα σου, να μιμηθής τας κραυγάς των βασανιζομένων και ν' αποδείξης την αλήθειαν της τέχνης σου, διά να ίδωμεν αν αληθώς αι κραυγαί σου θα μεταβληθούν εις μελωδίας. Ο Περίλαος υπήκουσεν, αφού δε εισήλθεν εις τον ταύρον και τον έκλεισα, διέταξα ν' ανάψουν υπό το μηχάνημα πυρ και του είπα• Τώρα λάβε την αμοιβήν την οποίαν αξίζει η θαυμαστή σου τέχνη και ως διδάσκαλος της μουσικής άρχισε πρώτος να παίζης. Και αυτός μεν ετιμωρήθη δικαίως διά την εφεύρεσίν του• εγώ δε διατάξας να τον εξαγάγουν, ενώ ακόμη έζη και ανέπνεε, διά να μη μιάνη το κατασκεύασμά του, παρήγγειλα να τον ρίψουν εκ των κρημνών, καθαρίσας δε τον χάλκινον ταύρον, τον έστειλα προς υμάς διά ν' αφιερωθή εις τον θεόν, διέταξα δε συγχρόνως να γραφή επ' αυτού όλη η διήγησις, το όνομα εμού του αφιερούντος και του τεχνίτου Περιλάου, την επίνοιαν τούτου και την δικαιοσύνην την ιδικήν μου, την δικαίαν τιμωρίαν, την μουσικήν του χαλκέως και το πρώτον πείραμα της μουσικής ταύτης.

Υμείς δε, ω Δελφοί, θα πράξετε έργον δικαιοσύνης να τελέσετε θυσίαν υπέρ εμού μετά των απεσταλμένων, να τοποθετήσετε δε τον ταύρον εις καλόν μέρος του ναού ώστε να βλέπουν όλοι πώς φέρομαι εγώ προς τους κακούς και πώς τιμωρώ τας περιττάς προς κακουργίαν επιθυμίας των. Διότι είνε αρκετή διά να φανερώση τον χαρακτήρα μου και μόνη η τιμωρία του Περιλάου και η αφιέρωσις του ταύρου, τον οποίον δεν εφύλαξα δι' άλλων τιμωρουμένων μελωδήματα και τίποτε άλλο δεν έπαιξα εις αυτό το μουσικόν όργανον παρά μόνον του τεχνίτου τας κραυγάς και ότι μόνον αυτόν μετεχειρίσθην διά να δοκιμάσω την τέχνην του και εις αυτόν έπαυσα την βάρβαρον εκείνην και απάνθρωπον μουσικήν. Επί του παρόντος αρκούμαι εις αυτό το αφιέρωμα, θα κάμω δε και άλλα πολλάκις, όταν δ' θεός συντελέση ώστε να μη ευρίσκωμαι εις την ανάγκην να τιμωρώ.

Ταύτα, ω Δελφοί, είνε όσα σας γράφει ο Φάλαρις, αληθή όλα όπως επράχθησαν, είνε δε δίκαιον να πιστεύσετε την μαρτυρίαν μας, διότι και εις θέσιν είμεθα να τα γνωρίζωμεν και ουδένα λόγον έχομεν να ψευσθώμεν. Εάν δε πρέπει να προσεύχεσθε και υπέρ ανθρώπου όστις αδίκως θεωρείται κακός και χωρίς να το θέλη αναγκάζεται να τιμωρή, σας παρακαλούμεν ημείς οι Ακραγαντίνοι, οι οποίοι είμεθα Έλληνες και Δωριείς την καταγωγήν, να δεχθήτε την φιλίαν την οποίαν σας προσφέρει ο Φάλαρις, ο οποίος έχει την διάθεσιν να κάμη πολλάς δωρεάς και εις το κοινόν σας και ιδιαιτέρως εις ένα έκαστον από σας. Λάβετε λοιπόν τον ταύρον και αναθέσατε τον και ευχηθήτε και υπέρ της Ακράγαντος και υπέρ του Φαλάριδος και μήτε ημάς αποπέμψετε απράκτους, μήτε εκείνον

προσβάλλετε και ούτε τον θεόν να στερήσετε ωραιοτάτου και συγχρόνως δικαιοτάτου αναθήματος.

ΦΑΛΑΡΙΣ

Λόγος δεύτερος

Ούτε των Ακραγαντίνων, ω άνδρες Δελφοί, είμαι απεσταλμένος, ούτε του Φαλάριδος ατομικός φίλος, ούτε με συνδέει προς αυτόν αγάπη τις ή μελλούσης φιλίας ελπίς• αλλ' αφού ήκουσα όσα είπον οι πρέσβεις αυτού μετριόφρονα και φρόνιμα, απέβλεψα δε εις το συμφέρον της θρησκείας και εις το συμφέρον όλων ημών, όχι μόνον διά το παρόν αλλά και διά το μέλλον, λαμβάνω τον λόγον διά να σας συμβουλεύσω να μη προσβάλετε ένα ηγεμόνα όστις θέλει να είνε ευσεβής, ούτε ν' απορρίψετε αφιέρωμα το οποίον ήδη προωρίσθη διά τον θεόν και μάλιστα διότι τούτο θα χρησιμεύση και θα μείνη ως παράδειγμα τριών εκ των σπουδαιοτάτων πραγμάτων, τέχνης καλλίστης και ιδέας κακίστης και δικαίας τιμωρίας. Εγώ τουλάχιστον νομίζω ότι και το να διστάσετε όπως δήποτε περί τούτου και να συσκέπτεσθε εάν πρέπει να δεχθήτε το αφιέρωμα ή να το επιστρέψετε, είνε ήδη ανόσιον ή μάλλον αποτελεί υπερβολικήν ασέβειαν• διότι είνε καθαρά ιεροσυλία και πολύ μεγαλειτέρα των άλλων• εάν είνε ιερόσυλοι οι κλέπτοντες τα ήδη αφιερωμένα εις τον θεόν, είνε πολύ περισσότερον ιερόσυλοι εκείνοι οίτινες εμποδίζουν και τους σκεπτομένους να αφιερώσουν τι εις το ιερόν. Σας παρακαλώ δε, διότι είμαι και εγώ Δελφός και εξ ίσου με υμάς μετέχω εις την κοινήν φήμην, εάν διατηρήται, και εις την δυσφήμισιν εάν τοιαύτη τις δημιουργηθή εκ του ζητήματος, περί του οποίου πρόκειται, μήτε ν' αποκλείωμεν του ιερού τους ευσεβείς, ούτε την πόλιν να παριστώμεν εις όλον τον κόσμον ως κατηγορούσαν τα πεμπόμενα προς τον θεόν αφιερώματα και υποβάλλουσαν τους αφιερούντας εις δίκην και ψήφον• διότι ουδείς πλέον θα τολμήση ναφιερώση, αφού θα γνωρίζη ότι ο θεός δεν θα δεχθή ό,τι πρότερον δεν επιδοκιμάσουν οι κάτοικοι των Δελφών.

Αλλ' ο Πύθιος Απόλλων εξέφερεν ήδη την δικαίαν περί του αφιερώματος γνώμην• διότι αν εμίσει τον Φάλαριν και απεστρέφετο το δώρον αυτού, θα του ήτο εύκολον να το βυθίση εις το μέσον του Ιονίου πελάγους μετά του πλοίου το οποίον το έφερε• εξ εναντίας όμως συνετέλεσεν ώστε να ταξειδεύση το πλοίον, ως λέγεται, με λαμπρόν καιρόν και να φθάση σώον μετά του φορτίου του εις την Κίρραν.{29} Εκ τούτου γίνεται φανερόν ότι δέχεται προθύμως την ευσέβειαν του ηγεμόνος. Πρέπει λοιπόν και ημείς συμφώνως προς την γνώμην του θεού να ψηφίσωμεν και να προσθέσωμεν τον

ταύρον τούτον εις τα άλλα κοσμήματα του ναού. Διότι θα είνε λίαν άτοπον όταν εστάλη προς τον θεόν δώρον τόσον μεγαλοπρεπές, να δοθή εκ του ιερού ψήφος καταδικαστική και ως αμοιβή προς τον αφιερωτήν να σταλή η καταδίκη ότι ούτε να αφιερώση θεωρείται άξιος.

Εκείνος, ο οποίος υποστηρίζει τα εναντία προς εμέ, ως εάν προ ολίγου καιρού ήλθεν εξ Ακράγαντος, διηγείται εις βάρος του τυράννου σφαγάς και βιασμούς και αρπαγάς και απαγωγάς σχεδόν ως αυτόπτης, ενώ γνωρίζομεν ότι ουδέποτε εισήλθεν εις πλοίον και ουδέποτε απεμακρύνθη των Δελφών. Αλλά διά τα τοιαύτα ούτε τους παρουσιαζομένους ως παθόντας πρέπει να πιστεύωμεν όταν τα διηγούνται, — διότι είνε άδηλον αν λέγουν την αλήθειαν — πολύ δε ολιγώτερον εις εκείνους οίτινες κατηγορούν διά πράγματα τα οποία δεν γνωρίζουν. Αλλά και αν τι τοιούτον συνέβη εις την Σικελίαν, δεν ανήκει εις τους Δελφούς να το εξετάζουν, εκτός εάν αντί ιερέων αξιούμεν τώρα ότι είμεθα δικασταί και αντί να θυσιάζωμεν και κατά τα άλλα να υπηρετούμεν τον θεόν, να συζητούμεν εάν τινες των κατοικούντων πέραν του Ιονίου πελάγους τυραννούνται δικαίως ή αδίκως.

Ας αφήσωμεν τους άλλους να φροντίζουν διά τας υποθέσεις των και ημείς ας φροντίζωμεν διά τας ιδικάς μας και να εξετάζωμεν πώς ήσαν άλλοτε και πώς είνε τώρα και τι είνε το καλλίτερον και συμφερώτερον δι' ημάς. 'Οτι κατοικούμεν εις κρημνούς και γεωργούμεν εις πέτρας είνε περιττόν να περιμένετε να το μάθετε από τον 'Ομηρον, αφού το βλέπετε με τους οφθαλμούς σας.

Εάν επεριμέναμεν να ζήσωμεν από την γην μας θα είχαμεν την πείναν παντοτεινόν σύντροφον. Ο ναός και ο Πύθιος Απόλλων, το χρηστήριον και οι θυσιάζοντες και οι προσφέροντες αφιερώματα είνε των Δελφών οι αγροί και το εισόδημα• εξ αυτών η ευπορία μας, εξ αυτών η τροφή μας — διότι πρέπει μεταξύ μας να λέγωμεν την αλήθειαν—και όπως λέγουν οι ποιηταί, άσπαρτα και αγεώργητα φυτρώνουν δι' ημάς τα πάντα, γεωργούντος του θεού, όστις όχι μόνον ό,τι καλόν παράγεται εις την Ελλάδα μας παρέχει, αλλά και όσα καλά γίνονται εις την Φρυγίαν, την Λυδίαν, την Περσίαν, την Ασσυρίαν, την Φοινίκην, την Ιταλίαν και τας υπερβορείους χώρας, όλα εις τους Δελφούς προσκομίζει. Κατόπιν δε του θεού και εις δευτέραν μοίραν ημείς τιμώμεθα υπό πάντων και ευπορούμεν και ευτυχούμεν. Ούτω συνέβαινεν εις τους παλαιούς χρόνους, ούτω γίνεται μέχρι σήμερον και δεν πρέπει να παύσωμεν ούτω να ζώμεν. Δεν αναφέρεται δε ότι εδόθη ποτέ εις τους Δελφούς ψήφος δι' ανάθημα, ούτε ημποδίσθη τις να θυσιάση ή να αφιερώση. Και διά τούτο νομίζω ότι έφθασεν εις τόσω μεγάλην ακμήν το ιερόν των Δελφών και έχει τόσον πλούτον αφιερωμάτων. Δεν πρέπει λοιπόν να νεωτερίσωμεν εις τίποτε και να εισαγάγωμεν νόμους εναντίους προς τα πάτρια, να λεπτολογώμεν διά τα αναθήματα και να εξετάζωμεν την προέλευσιν των πεμπομένων, πόθεν και παρά τίνος και οποία είνε, αλλά να τα δεχώμεθα χωρίς πολυπραγμοσύνην και να τα αναθέτωμεν, υπηρετούντες και τον θεόν και τους ευσεβείς. Μου φαίνεται δε, συμπολίται, ότι θα σκεφθήτε άριστα περί του προκειμένου εάν συλλογισθήτε ότι πρόκειται περί πολλών και μεγάλων πρώτον περί του θεού και του ναού, των θυσιών και των αναθημάτων, των αρχαίων εθίμων

και θεσμών και περί της δόξης του μαντείου, έπειτα δε υπέρ όλης της πόλεως, των κοινών συμφερόντων και των συμφερόντων εκάστου εξ ημών των κατοίκων, προ πάντων δε περί της καλής ή κακής φήμης ημών εις όλον τον κόσμον. Εάν σκέπτεσθε φρονίμως δεν βλέπω τι δύνασθε να θεωρήσετε μεγαλείτερον και αναγκαιότερον τούτου.

Δεν πρόκειται σήμερον περί του Φαλάριδος μόνον, περί ενός τυράννου, ούτε περί του χαλκίνου τούτου ταύρου, αλλά περί όλων των βασιλέων και όλων των ηγεμόνων όσοι τώρα ζητούν την γνώμην του μαντείου, και περί του χρυσού και αργύρου και των άλλων πολυτίμων τα οποία πολλάκις αφιερούνται εις τον θεόν διότι πρώτον από του θεού πρέπει ν' αρχίσωμεν την εξέτασιν. Διά ποίον λόγον λοιπόν δεν θα πράξωμεν και εις την προκειμένην περίπτωσιν ό,τι εγίνετο πάντοτε προκειμένου περί αναθημάτων; ή ποίαν αιτίασιν έχομεν κατά των παλαιών εθίμων διά να θεσπίσωμεν νέα; Και εκείνο το οποίον ουδέποτε έγεινεν, αφ' ότου κατοικούμεν εις αυτήν την πόλιν και ο Πύθιος δίδει χρησμούς και ο τρίπους λαλεί και η ιέρεια εμπνέεται, θα γείνη σήμερον και θα υποβάλωμεν εις κρίσιν και εξέτασιν τους αφιερωτάς; Ένεκα του παλαιού εθίμου το οποίον επιτρέπει εις όλους ελευθέρως να αφιερούν βλέπετε από πόσα πλούτη εγέμισε το ιερόν, καθότι όλοι αφιερώνουν, τινές δε και υπέρ τας δυνάμεις των• εάν δε γίνετε κριταί και εξετασταί των αναθημάτων, φοβούμαι ότι δεν θα έχωμεν ποίους να κρίνωμεν, διότι ουδείς θα θελήση να γείνη υπόδικος, να δαπανά και να υποβάλλεται εις θυσίας διά να δικάζεται έπειτα και να κινδυνεύη. Και θα είνε πλέον υποφερτή η ζωή εις εκείνον όστις θα κριθή ανάξιος και αφιερώματα να προσφέρη;

Α Λ Ε Ξ Α Ν Δ Ρ Ο Σ Ή Ψ Ε Υ Δ Ο Μ Α Ν Τ Ι Σ

Συ μεν ίσως, ω φίλτατε Κέλσε {30} νομίζεις μικρόν και εύκολον εκείνο το οποίον μου παραγγέλλεις, δηλαδή να σου γράψω βιβλίον περί του βίου και των τεχνασμάτων, των τολμημάτων και των μαγειών του αγύρτου Αλεξάνδρου του Αβωνοτειχίτου και σου το πέμψω• αλλ' εάν θέλη τις να περιγράψη τα καθέκαστα ακριβώς, δεν θα είνε ευκολώτερον από το να ιστορήση τας πράξεις του Αλεξάνδρου, υιού του Φιλίππου• τόσον ούτος υπήρξε μέγας κατά την κακίαν, όσον εκείνος κατά την αρετήν. Αλλ' όμως εάν μέλλης να αναγνώσης με επιείκειαν όσα θα σου γράψω και να συμπληρώσης τας ελλείψεις της ιστορίας, θα αναλάβω τον άθλον και του Αυγείου τον σταύλον, αν όχι όλον, αλλ' όσον δύναμαι θα προσπαθήσω να καθαρίσω, εξάγων ολίγους κοφίνους, ώστε να δύνασαι εξ εκείνων να συμπεράνης πόση και πόσον απερίγραπτος ήτον η όλη κόπρος, την οποίαν τρισχίλιοι βόες επί πολλά έτη θα ηδύναντο να παραγάγωσι.

Εντρέπομαι και διά τους δύο, διά σε και διά τον εαυτόν μου• διά σε, απαιτούντα να παραδοθή εις τους μεταγενεστέρους διά της γραφής η μνήμη ανθρώπου τρισκαταράτου και διά τον εαυτόν μου καταγινόμενον εις τοιούτον έργον και ασχολούμενον διά τας πράξεις ανθρώπου ο οποίος δεν είνε άξιος να αναγινώσκουν περί αυτού οι μορφωμένοι άνθρωποι, αλλά μάλλον να τον βλέπουν εις μέγιστον θέατρον σπαρασσόμενον υπό πιθήκων ή αλωπέκων. Αλλ' εάν τις μας κατηγορήση διά τούτο θα έχωμεν να αντιτάξωμεν άλλο τι παραπλήσιον. Και ο Αριανός ο μαθητής του Επικτήτου, Ρωμαίος εκ των πρώτων, όστις καθ' όλον του τον βίον ησχολείτο με την παιδείαν, έπαθέ τι παρόμοιον και δύναται ν' απολογηθή υπέρ ημών. Αυτός κατεδέχθη να γράψη τον βίον του ληστού Τιλλιβόρου. Ημείς δε θα ιστορήσωμεν τας πράξεις ληστού πολύ ωμοτέρου, καθόσον δεν ελήστευεν εις τα δάση και τα όρη, αλλ' εις τας πόλεις, και δεν ελεηλάτει μόνον την Μυσίαν και τα περί την Ίδην μέρη, ούτε ολίγας χώρας της Ασίας τας ερημοτέρας, αλλά όλον, δύναται τις να είπη, το ρωμαϊκόν κράτος εγέμισεν η ληστεία του.

Και εν πρώτοις θα προσπαθήσω, να σου τον περιγράψω διά του λόγου, ώστε να τον παραστήσω όσον το δυνατόν ομοιότερον, καίτοι δεν είμαι πολύ δυνατός εις την περιγραφήν. Κατά το σώμα, διά να σου παραστήσω και τούτο, ήτο υψηλός, ωραίος και αληθώς θεοπρεπής, λευκός το χρώμα και με γένεια όχι πολύ πυκνά. Κόμη πρόσθετος ήτο τόσον καλώς προσηρμοσμένη εις την ιδικήν του ώστε δεν διεκρίνετο ότι ήτο ξένη. Οι οφθαλμοί του είχον πολλήν ζωηρότητα και λάμψιν γοητευτικήν, η δε φωνή του ήτο μελωδική και λίαν ευάρεστος• εν γένει δε κατά το εξωτερικόν ήτο τέλειος. Τοιούτος ήτο κατά την μορφήν• όσον διά την ψυχήν και τον χαρακτήρα του, αλεξίκακε Ηρακλή και Ζευ αποτρόπαιε {31}, και Διόσκουροι σωτήρες, μη δώσετε εις φίλους ή εχθρούς να συναντήσουν τοιούτον άνθρωπον και να εμπέσουν εις τα δίκτυα του. Κατά την πανουργίαν και την νοημοσύνην υπερείχε κατά πολύ των άλλων ανθρώπων, επί πλέον δε ήτο υπερβολικά περίεργος και ευκόλως εμάνθανε και είχε ισχυρόν το μνημονικόν και ζωηράν την αντίληψιν• αλλά τα προτερήματα ταύτα μετεχειρίζετο προς το κακόν. Έχων δε τοιαύτην δύναμιν και ικανότητα, εντός ολίγου υπερέβη τους περιφημοτέρους διά την κακίαν των, τους Κέρκωπας, τον Ευρύβατον, τον Φρυνώνδαν, τον Αριστόδημον και τον Σώστρατον. Γράφων ποτέ προς τον γαμβρόν του Ρουτιλλιανόν και ομιλών περί του εαυτού του με την μεγαλειτέραν του μετριοφροσύνην, διετείνετο ότι είνε όμοιος προς τον Πυθαγόραν. Ζητώ συγγνώμην από τον Πυθαγόραν, ο οποίος ήτο σοφός ανήρ και θεσπέσιος κατά τας ιδέας• αλλ' εάν ήτο σύγχρονος του ημετέρου Αλεξάνδρου, είμαι βέβαιος ότι θα εφαίνετο μικρός απέναντι αυτού. Αλλά δι' όνομα των Χαρίτων, μη νομίσης ότι λέγω ταύτα διά να υβρίσω τον Πυθαγόραν ή ότι θέλω να τους φέρω εις παραλληλισμόν και να συγκρίνω τας πράξεις των ως ομοίας. Εάν όμως κανείς συναθροίση όσα κάκιστα και βλασφημότατα ελέχθησαν εναντίον του Πυθαγόρου, τα οποία εγώ δεν πιστεύω, δεν θα δυνηθούν ταύτα να δώσουν ελαχίστην και αμυδράν ιδέαν περί της αχρειότητος του Αλεξάνδρου. Πρέπει να φαντασθής μίαν ψυχήν χωρίς ηθικήν συνείδησιν, θρασείαν και μη γνωρίζουσαν εμπόδια, ακούραστον εις την εκτέλεσιν των αποφασισθέντων, πειστικήν και προσελκύουσαν την εμπιστοσύνην, δεξιώς

υποκρινομένην την αγαθότητα και κρύπτουσαν τους αληθείς της σκοπούς υπό εκδηλώσεις αντιθέτους. Πας όστις τον έβλεπε διά πρώτην φοράν απήρχετο με την εντύπωσιν ότι ήτο ο εντιμότατος των ανθρώπων, ο πραότατος και συγχρόνως, ο μετριοφρονέστατος και αφελέστατος. Εκτός τούτου έτεινε πάντοτε προς τα μεγάλα και ουδέν μικρόν επεχείρει, αλλά μόνον περί μεγάλων εσκέπτετο.

Όταν ήτο έφηβος, και ήτο πολύ ευειδής νέος, ως ηδύνατό τις να συμπεράνη εκ των λειψάνων του κάλλους του, επορνεύετο αναιδώς και αντί χρημάτων προσεφέρετο εις τους βουλομένους. Μεταξύ δε των άλλων εραστών του κάποιος μάγος εξ εκείνων οίτινες διατείνονται ότι γνωρίζουν θαυματουργούς μαγείας και εξορκισμούς και υπόσχονται να διευκολύνουν έρωτας, εκδικήσεις κατά των εχθρών και ευρέσεις θησαυρών και κληρονομιών επιτυχίας—ούτος ιδών ότι ο νέος ήτον ευφυής και καταλληλότατος προς εξυπηρέτησιν των σκοπών του και ότι δεν ερωτεύετο ολιγώτερον την κακίαν του παρ' όσον αυτός το κάλλος του, τον εσπούδασε και τον μετεχειρίζετο ως βοηθόν και συνεργάτην. Ο μάγος εκείνος φανερά ήτο δήθεν ιατρός, εγνώριζε δε, όπως η γυνή του Αιγυπτίου Θόωνος, φάρμακα πολλά μεν εσθλά μεμιγμένα, πολλά δε λυγρά,{32} των οποίων όλων κληρονόμος και διάδοχος έγεινεν ο Αλέξανδρος. Ήτο δε ο διδάσκαλος εκείνος και εραστής την καταγωγήν Τυανεύς, εκ των μαθητευσάντων πλησίον Απολλωνίου του Τυανέως {33} και γνωριζόντων όλας αυτού τας αγυρτείας. Βλέπεις εκ ποίας σχολής προήλθεν ο ημέτερος άνθρωπος.

Ο Τυανεύς εκείνος απέθανε, ο δε Αλέξανδρος, ο οποίος είχε γεμίσει γένεια, το δε κάλλος, εκ του οποίου ηδύνατο να ζήση, είχε χάσει την ανθηρότητά του, περιέπεσεν εις πενίαν• και δεν περιωρίσθη εις μικράς επιχειρήσεις, αλλά συνεταιρίσθη με κάποιον χρονογράφον εκ Βυζαντίου, από τους λαμβάνοντας μέρος εις τους δημοσίους αγώνας, πολύ φαυλότερον τον χαρακτήρα-—ωνομάζετο δε, νομίζω, Κοκκωνάς.—Οι δύο συνέταιροι περιεφέροντο κάμνοντες μαγείας και αγυρτείας και εκμεταλλευόμενοι την ευπιστίαν των παχέων ανθρώπων, όπως απεκάλουν, κατά το ιδιαίτερον ιδίωμα των μάγων, τους απλοϊκούς. Εν τω μεταξύ δε τούτω ανεκάλυψαν και μίαν γυναίκα πλουσίαν, Μακέτιν ονομαζομένην, η οποία ήτο μεν περασμένη την ηλικίαν, αλλ' ήτο ακόμη φιλάρεσκος• και επί τινα καιρόν ετρέφοντο παρ' αυτής• και την ηκολούθησαν εκ της Βιθυνίας εις την Μακεδονίαν. Ήτο δε η γυνή εκείνη εκ της Πέλλης, η οποία άλλοτε επί των Μακεδόνων βασιλέων ήτο πόλις ακμάζουσα και ευτυχής, τώρα δε είχεν ολίγους και απόρους κατοίκους. Εκεί είδον όφεις υπερμεγέθεις, λίαν εξημερωμένους και ακάκους, ώστε εσιτίζοντο υπό γυναικών και εκοιμώντο μετά των παιδίων και πατούμενοι δεν εξηρεθίζοντο και ενοχλούμενοι δεν ωργίζοντο και γάλα έπινον από του μαστού, όπως τα βρέφη-—υπάρχουν δε πολλοί εις το μέρος εκείνο, εξ ου και προήλθε, φαίνεται, ο περί Ολυμπιάδος μύθος, κατά τον οποίον δράκων τοιούτος συνεκοιμάτο με την σύζυγον του Φιλίππου, όταν αύτη ήτο έγκυος τον Αλέξανδρον. Οι δύο συνέταιροι ηγόρασαν έν εκ των ερπετών τούτων το καλλίτερον αντί ολίγων οβολών. Και εντεύθεν, κατά τον Θουκυδίδην, ήρχισεν ο πόλεμος. Οι δύο εκείνοι φαυλότατοι και θρασύτατοι και προς πάσαν κακουργίαν προθυμότατοι ευκόλως εννόησαν ότι τους ανθρώπους διευθύνουν δύο μεγάλοι τύραννοι, η

ελπίς και ο φόβος, και ότι ο δυνάμενος να επωφεληθή τούτους καταλλήλως ταχέως θα πλουτήση• διότι έβλεπον ότι και εις τους δύο, και εις τον φοβούμενον και εις τον ελπίζοντα, η πρόγνωσις είνε λίαν αναγκαία και επιθυμητή• δι' αυτής δε πάλαι επλούτησαν και έγειναν περίφημοι οι Δελφοί, η Δήλος, η Κλάρος και αι Βραγχίδαι, καθότι οι άνθρωποι αναγκάζονται πάντοτε υπό των προειρημένων τυράννων, της ελπίδος και του φόβου, να τρέχουν εις τα μαντεία και να ζητούν να μάθουν τα μέλλοντα και προς τούτο να προσφέρουν εκατόμβας και ν' αφιερώνουν χρυσάς πλίνθους. Ταύτα σκεπτόμενοι και συζητούντες απεφάσισαν να ιδρύσουν μαντείον και να δίδουν χρησμούς με την πεποίθησιν ότι, εάν η επιχείρησις επετύγχανε, θα εγίνοντο ταχέως πλούσιοι και ευτυχείς. Τωόντι δε όχι μόνον επέτυχον, αλλά και τ' αποτελέσματα υπερέβησαν τας προσδοκίας και τας ελπίδας των.

Έπειτα ήρχισαν να σκέπτωνται πρώτον μεν διά την εκλογήν του μέρους, όπου θα ιδρύετο το μαντείον, έπειτα δε περί της αρχής και του τρόπου της επιχειρήσεως. Ο Κοκκωνάς υπεστήριζεν ως το καταλληλότερον μέρος την Χαλκηδόνα, ως τόπον εμπορικόν και γειτονεύοντα προς την Θράκην και την Βιθυνίαν, μη απέχοντα δε πολύ και της Ασίας και της Γαλατίας και όλων των βορειότερον κατοικούντων λαών. Αλλ' ο Αλέξανδρος επροτίμα την πατρίδα του, λέγων και δικαίως ότι διά να επιτύχη εις την αρχήν της τοιαύτη επιχείρησις έχει ανάγκην ανθρώπων αξέστων και μωρών, τοιούτοι δ' έλεγεν ότι είνε οι Παφλαγόνες οι κατοικούντες πέραν της Αβωνοτείχου, δεισιδαίμονες κατά το πλείστον και πλούσιοι, οίτινες και μόνον αν φανή τις αγύρτης, συνοδευόμενος υπό αυλητού ή τυμπανιστού ή κύμβαλα κροτούντος, και αν ακόμη, κατά το λεγόμενον, μαντεύη με το κόσκινον, χάσκουν ενώπιόν του και τον θαυμάζουν ως θεόν.

Μετά μικράν περί τούτου φιλονεικίαν, υπερίσχυσεν η γνώμη του Αλεξάνδρου και μεταβάντες εις την Χαλκηδόνα—διότι ήτον αναγκαία εις τον σκοπόν των και η πόλις αύτη—έθαψαν εις το ιερόν του Απόλλωνος, το οποίον είνε αρχαιότατον εις την Χαλκηδόνα, πινακίδας χαλκίνας, επί των οποίων είχον χαράξει γράμματα λέγοντα ότι εντός ολίγου ο Ασκληπιός μετά του πατρός του Απόλλωνος μεταναστεύει εις τον Πόντον, όπου θα καταλάβη το τείχος του Αβώνου. Αι πινακίδες αύται ανεκαλύφθησαν έπειτα τυχαίως δήθεν και συνετέλεσαν να διαδοθή καθ' όλην την Βιθυνίαν και τον Πόντον και προ πάντων εις το τείχος του Αβώνου η φήμη αύτη. Οι κάτοικοι δε της τελευταίας πόλεως εψήφισαν αμέσως να εγερθή ναός και αμέσως ήρχισαν να σκάπτουν τα θεμέλια.

Τότε ο Κοκκωνάς εγκατελείφθη εις την Χαλκηδόνα, όπου κατεγίνετο να γράφη χρησμούς επαμφοτερίζοντας, αμφιβόλους, και σκοτεινούς, εκεί δε μετ' ολίγον απέθανε δηλητηριασθείς υπό εχίδνης, νομίζω. Ο δε Αλέξανδρος μετέβη εις την πατρίδα του, τρέφων ήδη μακράν κόμην και φορών ένδυμα πορφυρόλευκον και επ' αυτού άλλο κατάλευκον και κρατών ξιφοδρέπανον, όπως ο Περσεύς, από του οποίου έλεγεν ότι κατήγετο εκ μητρός• και οι χαμένοι οι Παφλαγόνες, ενώ εγνώριζον ότι αμφότεροι οι γονείς αυτού ήσαν αφανείς και ταπεινοί, επίστευον εις χρησμόν, κατασκευασθέντα υπό του Αλεξάνδρου, ο οποίος έλεγε:

Περσείδης γενεήν Φοίβω φίλος ούτος οράται,
δίος Αλέξανδρος, Ποδαλειρίου αίμα λελογχώς {34}

Φαίνεται ότι ο Ποδαλείριος ήτο τόσον ασελγής και γυναικομανής, ώστε από της θεσσαλικής Τρίκκης κατώρθωσε να γονιμοποιήση την μητέρα του Αλεξάνδρου ευρισκομένην εις την Παφλαγονίαν. Υπήρχε δε ήδη και χρησμός, τον οποίον τάχα εξέφερεν η Σίβυλλα: «Κατά τα παράλια του Ευξείνου Πόντου, πλησίον της Σινώπης, θα γεννηθή υπό την κυριαρχίαν των Αυσωνίων εις τα μέρη της Τύρσιδος, προφήτης, του οποίου το όνομα αρχίζει από μίαν μονάδα, την οποίαν ακολουθούν τρεις δεκάδες, έπειτα πέντε άλλαι μονάδες και τρεις εικοσάδες. Ούτω σχηματίζεται το όνομα ανδρός προστάτου{35}.

Εισβαλών λοιπόν ο Αλέξανδρος με τοιαύτην θεατρικήν παρασκευήν εις την πατρίδα του, έγεινε περίβλεπτος και περίφημος. Μη αρκούμενος δε εις την άλλην αγυρτείαν, υπεκρίνετο και ότι κατελαμβάνετο υπό ιεράς μανίας και ενίοτε το στόμα του επληρούτο αφρού. Τούτο δε είνε εύκολον να γίνεται κατά βούλησιν, άμα κανείς μασήση την ρίζαν του βαφικού χόρτου, το οποίον ονομάζεται στρουθίον. Αλλ' εις τους Παφλαγόνας εφαίνετο και ο αφρός εκείνος ως θείον τι. Ο Αλέξανδρος είχε προς τούτοις προ πολλού κατασκευάση μίαν κεφαλήν όφεως από ύφασμα, η οποία είχε τι το παρεμφερές προς την ανθρωπίνην μορφήν και ήτο χρωματισμένη φυσικώτατα, τη βοηθεία δε ιππείων τριχών ήνοιγε και έκλειε το στόμα και προέβαλλε γλώσσαν μαύρην και διχασμένην, όπως του δράκοντος, η οποία ομοίως εσύρετο διά τριχών. Είχον ακόμη και τον εκ Πέλλης όφιν και τον έτρεφον, διά να εμφανισθή εις τον κατάλληλον καιρόν και να λάβη μέρος ή μάλλον να πρωταγωνιστήση εις την κωμωδίαν.

Όταν δε έφθασεν ο καιρός διά ν' αρχίσουν, ο Αλέξανδρος έπραξε το εξής• μεταβάς την νύκτα εις τα θεμέλια του ναού, τα οποία προ ολίγου είχον σκαφή—υπήρχε δε εντός αυτών νερόν το οποίον ή εκείθεν ανέβρυεν ή εκ της βροχής προήρχετο—και εκεί έρριψε αυγόν χήνας, εις το οποίον, αφού το εκένωσεν, είχε θέση ερπετόν αρτιγέννητον. Αφού το έκρυψεν εντός του πηλού, απήλθε• το δε πρωί έτρεξεν εις την αγοράν γυμνός, φορών μόνον περίζωμα χρυσούν και κρατών το ξιφοδρέπανον, συγχρόνως δε σείων την λυτήν του κόμην, όπως οι τελούντες τα όργια της Ρέας• και ενθουσιώντες, ανέβη εις βωμόν υψηλόν και εκείθεν ηγόρευε προς τα πλήθη και εμακάριζε την πόλιν, εις την οποίαν θα ήρχετο εντός ολίγου ο θεός, ούτως ώστε θα εγίνετο ορατός εις όλους. Οι παρόντες—είχε δε προστρέξει σχεδόν όλη η πόλις, μετά των γυναικών, των παιδίων και των γερόντων—κατελήφθησαν υπό συγκινήσεως και ήρχισαν να εύχωνται και να προσκυνούν. Αυτός δε επρόφερε λέξεις ακατάληπτους, ως Εβραϊκάς ή Φοινικικάς, και εξέπληττε τους ανθρώπους μη εννοούντας τι έλεγε, πλην των ονομάτων του Απόλλωνος και του Ασκληπιού, τα οποία ανεμίγνυεν εις τα ακατάληπτα εκείνα.

Έπειτα διηυθύνθη τρέχων προς τον ανεγειρόμενον ναόν και καταβάς εις τς όρυγμα των θεμελίων εις το μέρος όπου θα ήτο η πηγή του μαντείου,

εισήλθεν εις το νερόν ψάλλων ύμνους του Ασκληπιού και του Απόλλωνος και εκάλει τον θεόν να ευδοκήση να έλθη εις την πόλιν. Έπειτα εζήτησε φιάλην όταν δε του εδόθη, την εισήγαγεν εις το νερόν και μετά του νερού και του πηλού ανέσυρε το αυγόν, εις το οποίον ήτο κλεισμένος ο θεός του. Ήτο δε η οπή του αυγού κλεισμένη με κηρόν λευκόν και ψιμύθιον λαβών δε αυτό εις τας χείρας του είπεν ότι εκράτει τον Ασκληπιόν. Οι παριστάμενοι παρετήρουν τα γινόμενα και εθαύμαζον προ πάντων διά την ανακάλυψιν του αυγού εις το νερόν. Αφού δε έσπασε το αυγόν και εδέχθη εις την παλάμην του το έμβρυον του ερπετού και οι παρόντες το είδον να κινήται και να περιτυλίσσεται εις τους δακτύλους • του, ήρχισαν να αναφωνούν και να προσκυνούν τον θεόν και να μακαρίζουν την πόλιν, έκαστος δε εζήτει παρά του θεού θησαυρούς και πλούτη και υγείαν και πάντα τα άλλα αγαθά. Ο δε Αλέξανδρος τρέχων πάλιν επέστρεψεν εις την οικίαν του, φέρων και τον αρτιγέννητον Ασκληπιόν, ο οποίος ούτω εγεννήθη δύο φοράς, ενώ οι άλλοι άνθρωποι γεννώνται μίαν φοράν, και εγεννήθη όχι εκ της Κορωνίδος, ούτε τουλάχιστον εκ κορώνης{36}, αλλ' εκ χήνας. Ο δε λαός όλος ηκολούθει και ήσαν όλοι ενθουσιασμένοι και τρελλοί από υπερβολικάς ελπίδας.

Επί ημέρας έμεινεν εις την κατοικίαν του, ελπίζων, όπως και έγεινε, ότι εντός ολίγου η φήμη θα έφερε πολλούς εκ των Παφλαγόνων εις το τείχος του Αβώνου. Οταν δε υπερεπληρώθη η πόλις από ανθρώπους, οι οποίοι είχον ήδη χάσει προηγουμένως νουν και καρδίαν και ουδόλως ωμοίαζαν προς λογικούς ανθρώπους και μόνον κατά την μορφήν διέφερον από τα πρόβατα, ο Αλέξανδρος καθήμενος με πολλήν ιεροπρέπειαν επί κλίνης εις μίαν μικράν οικίαν είχεν εις τον κόλπον του τον εκ Πέλλης Ασκληπιόν, ο οποίος ήτο υπερμεγέθης και ευτραφής, και τον άφινε να περιτυλίσσεται εις τον τράχηλόν του και να μένη έξω η ουρά του. Ήτο δε τόσον μεγάλος, ώστε μέρος αυτού εσύρετο εις την ποδιάν του και έφθανε μέχρι του εδάφους. Ο Αλέξανδρος εκράτει εις την μασχάλην του και έκρυπτε την κεφαλήν του όφεως, ο οποίος δεν έφερεν αντίστασιν, διότι, ως ελέχθη, ήτο πολύ ανεκτικός και ήμερος, και παρουσίαζε την εξ υφάσματος κεφαλήν ως την κεφαλήν τάχα του πραγματικού όφεως. Να φαντασθής έπειτα ότι αυτά συνέβαινον εις οικίσκον ανεπαρκώς φωτιζόμενον και ότι εις αυτόν συνηθροίζετο πλήθος παντοδαπών ανθρώπων προκατειλημμένων, εχόντων την φαντασίαν εξημμένην και περιμενόντων να ίδουν θαυμαστά πράγματα. Εις τούτους εισερχομένους επόμενον είνε ότι εφαίνετο θαυμαστόν πώς το προ ολίγου μικρόν ερπετόν εντός ολίγων ημερών έγεινε τόσον μεγάλος όφις με μορφήν ανθρωπίνην και συγχρόνως τόσον ήμερος. Δεν έμενον άλλως επί πολύ, αλλά πριν να ιδούν ακριβώς το επιδεικνυόμενον θαύμα, εξεδιώκοντο υπό των κατόπιν εισερχομένων αδιακόπως. Είχε δε ανοιχθή άλλη έξοδος κατέναντι της εισόδου, όπως λέγεται ότι έπραξαν και οι Μακεδόνες εις την Βαβυλώνα κατά την ασθένειαν του Αλεξάνδρου, ότε ο Μακεδονικός στρατός περικυκλώσας τα ανάκτορα εζήτει να ίδη τον θνήσκοντα βασιλέα και να του απευθύνη τον τελευταίον χαιρετισμόν. Την επίδειξιν ταύτην δεν έκαμε μίαν φοράν μόνον ο μιαρός ψευδόμαντις, αλλά πολλάκις και μάλιστα οσάκις ήρχοντο προς αυτόν επισκέπται πλούσιοι διά πρώτην φοράν.

Διά να είπωμεν την αλήθειαν, φίλε Κέλσε, πρέπει να δικαιολογήσωμεν τους Παφλαγόνας εκείνους και Ποντικούς, διότι όντες άνθρωποι χονδροκέφαλοι και απαίδευτοι εξηπατήθησαν, ως βεβαιούμενοι και διά της αφής περί της πραγματικότητος του όφεως — διότι και την απόδειξιν ταύτην παρείχεν εις τους βουλομένους ο Αλέξανδρος — και εις αμυδρόν φως βλέποντες την κεφαλήν αυτού να ανοίγη και να κλείη το στόμα. Μόνον ένας Δημόκριτος ή και αυτός ο Επίκουρος ή ο Μητρόδωρος ή και άλλος τις εξ εκείνων των οποίων η ισχυρά διάνοια δεν πιστεύει ευκόλως και αβασανίστως, θα ηδύναντο να δυσπιστήσουν προς το τέχνασμα και να μαντεύσουν περί τίνος επρόκειτο• και αν δεν ηδύναντο να εύρουν την αλήθειαν, πάλιν θα εσχημάτιζον την πεποίθησιν ότι τους διέφευγεν ο τρόπος της απάτης, αλλ' ότι το παν ήτο ψεύδος και αδύνατον να είνε αληθές.

Ολίγον κατ' ολίγον όλη η Βιθυνία και η Γαλατία και η Θράκη προσέτρεξαν, διότι έκαστος εκ των επιστρεφόντων έλεγεν ότι είδε γεννώμενον τον θεόν και τον ήγγισε με τας χείρας του όταν μετ' ολίγον έγεινε παμμέγιστος και παρουσίασε μορφήν ανθρωπίνην. Έγειναν δε και εικόνες και αγάλματα και ξόανα παριστώντα τον ιερόν εκείνον δράκοντα, άλλα μεν εκ χαλκού, άλλα δε εξ αργύρου, και εδόθη εις τον θεόν το όνομα Γλύκων, συνεπεία εμμέτρου και θείου παραγγέλματος, το οποίον εξεφώνησεν ο Αλέξανδρος•

Ειμί Γλύκων, τρίτον αίμα Διός, φάος ανθρώποισι.{37}

Όταν δε ο Αλέξανδρος ενόμισεν ότι ήτο καιρός να αρχίση η εκμετάλλευσις των προπαρασκευών του και έλαβε την έγκρισιν να παρέχη χρησμούς και να δίδη γνώμας εις τους ζητούντας παρά του εν Κιλικία Αμφιλόχου—διότι και ούτος μετά τον θάνατον του πατρός του Αμφιάρεω και την καταστροφήν του εις τας Θήβας, κατέφυγεν εις την Κιλικίαν• και έζησεν ευτυχής προφητεύων εις τους Κίλικας το μέλλον και λαμβάνων δύο οβολούς δι' έκαστον χρησμόν— ήρχισε να προλέγη εις όλους τους ερχόμενους ότι ο θεός εις ημέραν την οποίαν ώριζε θα παρείχε χρησμούς. Παρήγγειλε δε εις πάντα βουλόμενον να γράψη ό,τι εζήτει και ήθελε να μάθη και να περιρράψη και σφραγίση διά κηρού ή πηλού ή άλλου τοιούτου το γραφέν• αυτός δε θα ελάμβανε τας σημειώσεις ταύτας και θα κατέβαινεν εις το άδυτον, διότι ήδη ο ναός είχε κτισθή και η σκηνή της κωμωδίας είχε συμπληρωθή, και αφού θα ήκουε τας απαντήσεις του θεού, θα εκάλει ένα έκαστον διά κήρυκος και θα του απέδιδε την σημείωσίν του σφραγισμένην, όπως την έδωκε, και συγχρόνως την απόκρισιν υπογεγραμμένην, όπως ακριβώς απήντησεν ο θεός εις το ερώτημα εκάστου. Το τέχνασμα δι' άνθρωπον, όπως συ και εγώ, δεν ήτο δύσκολον να εννοηθή, διά τους απλούς όμως και ανοήτους ανθρώπους εφαίνετο μέγα και θαυμαστόν. Γνωρίζων διαφόρους τρόπους να ανοίγη τας σφραγίδας, ήνοιγε τας σημειώσεις, ανεγίνωσκε τας ερωτήσεις και έδιδε τας δεούσας απαντήσεις, έπειτα δε κλείσας πάλιν και σφραγίσας απέδιδε τα σημειώματα προς μέγαν θαυμασμόν των λαμβανόντων. Και ηκούοντο όλοι να λέγουν• πώς αυτός εγνώριζεν όσα εγώ του έδωκα ασφαλώς σφραγισμένα με σφραγίδας των οποίων η απομίμησις είνε δύσκολος, εάν αληθώς δεν είνε θεός

παντογνώστης;

Ίσως θα μ' ερωτήσης ποίους τρόπους είχε διά ν' ανοίγη τας σφραγίδας. Θα σου τους αναφέρω, διά να δύνασαι να ελέγχης τας τοιαύτας απάτας. Και ιδού ο πρώτος, φίλτατε Κέλσε. Επυράκτωνε βελόνην και αφού δι' αυτής ανέλυε το υπό την σφραγίδα μέρος του κηρού, αφήρει ευκόλως την σφραγίδα χωρίς να την καταστρέψη• αφού δε ανεγίνωσκε τα σφραγισμένα ερωτήματα, εθέρμαινε πάλιν διά της βελόνης τον κηρόν και ούτω ευκόλως εκόλλα εκ νέου την σφραγίδα εις την προτέραν της θέσιν. Άλλος τρόπος ήτο ο διά του λεγομένου κολλυρίου• κατασκευάζεται δε τούτο εκ πίσσης Βρυττίας και ασφάλτου και διαφανούς λίθου τριμμένου και κηρού και μαστίχης• εξ όλων τούτων έπλαττε το κολλύριον και το εθέρμαινεν εις την φωτιάν, το επέθετεν εις την σφραγίδα, αφού προηγουμένως την επέχριε με σίελον, και ελάμβανε τον τύπον αυτής. Μετ' ολίγον το κολλύριον εξηραίνετο και τότε ήνοιγε το σφραγισμένον γράμμα και αφού το ανεγίνωσκε, το εσφράγιζεν εκ νέου με την επί του κολλυρίου σφραγίδα, η οποία ήτο απαράλλακτος με την αρχέτυπον σφραγίδα. Αλλ' άκουσε και τρίτην μέθοδον. Ανεμίγνυε ασβέστην εις κόλλαν, με την οποίαν κολλούν τα βιβλία, και το μίγμα τούτο εφ' όσον ήτο εκόμη μαλακόν, επέθετεν εις την σφραγίδα και αφήρει τον τύπον αυτής και έπειτα — ξηραίνεται δε το μίγμα αμέσως και γίνεται στερεώτερον κέρατος ή μάλλον σιδήρου — το μετεχειρίζετο προς σφράγισιν των αποσφραγιζομένων γραμμάτων. Είχε και πολλάς άλλας τοιαύτας μεθόδους, αλλά δεν είνε ανάγκη να τας αναφέρωμεν όλας, διά να μη φανώμεν απειροκάλως λεπτολογούντες και μάλιστα αφού συ εις τα βιβλία τα οποία συνέγραψες κατά των μάγων, τα οποία είνε κάλλιστα και ωφελιμώτατα συγγράμματα, ικανά να διαφωτίζουν τους μελετώντας αυτά, αρκετά αναφέρεις περί τούτων και πολύ περισσότερα των ειρημένων.

Έδιδε λοιπόν χρησμούς και γνώμας, αλλά με πολλήν περίσκεψιν, φροντίζων να συνδέη την πιθανότητα μετά της πανουργίας. Εις άλλων μεν τας ερωτήσεις έδιδε σκολιάς και αμφιβόλους απαντήσεις, εις άλλους δε λίαν σκοτεινάς• διότι και το σκοτεινόν του εφαίνετο ως προσόν των χρησμών. Και άλλους μεν απέτρεπεν ή προέτρεπεν, όπως έκρινε καλλίτερον και πιθανώτερον, εις άλλους δε προέλεγε θεραπείας και συνεβούλευε δίαιτας, διότι, όπως εις την αρχήν είπα, εγνώριζε πολλά και χρήσιμα φάρμακα. Συνίστα δε προ πάντων τας κυτμίδας, όνομα ανακουφιστικού τινος φαρμάκου το οποίον είχεν ονομάσει αυτός και το οποίον κατεσκευάζετο από αίγειον λίπος. Οσάκις ηρωτάτο δι' ελπίδας και πόθους και κληρονομιάς, ανέβαλλε πάντοτε να δώση οριστικήν απάντησιν και έλεγεν ότι όλα αυτά θα γίνουν όταν θελήσω εγώ και ο Αλέξανδρος ο προφήτης μου δεηθή και ευχηθή διά σας. Είχε δε ορισθή και τιμή δι' έκαστον χρησμόν δραχμή μία και δύο οβολοί. Και μη νομίσης, φίλε μου, ότι ήτο μικρόν και ασήμαντον το εισόδημα τούτο, διότι εξ αυτού εισέπραττε κατ' έτος έως εβδομήκοντα ή ογδοήκοντα χιλιάδας δραχμών, καθότι οι συμβουλευόμενοι το μαντείον εζήτουν δέκα και δέκα πέντε χρησμούς εξ απληστίας. Τα χρήματα δε, τα οποία εισέπραττεν ο Αλέξανδρος, δεν εκράτει μόνον προς ιδίαν χρήσιν, ούτε τα απεθησαύριζε δι' εαυτόν• αλλ' έχων ήδη πολλούς συνεργάτας και υπηρέτας, κατασκόπους, χρησμοποιούς

και χρησμοφύλακας, γραφείς και σφραγιστάς και εξηγητάς των χρησμών, έδιδεν εις όλους κατά την υπηρεσίαν εκάστου.

Είχε δε ήδη αποστείλη και μερικούς εις την αλλοδαπήν διά να διαφημήσουν μεταξύ των εθνών το μαντείον και να διηγούνται ότι δύναται να προλέγη τα μέλλοντα και ν' ανευρίσκη φυγάδας και ν' αποκαλύπτη κλέπτας και ληστάς, ν' ανακαλύπτη θησαυρούς και να θεραπεύη πάσχοντας, ενίοτε δε να επαναφέρη εις την ζωήν και νεκρούς. Προσέτρεχον λοιπόν πανταχόθεν πατείς με πατώ σε και επολλαπλασιάζοντο αι θυσίαι και τα αφιερώματα και διπλάσια εδίδοντο εις τον προφήτην και μαθητήν του θεού• διότι απεδίδετο εις τον θεόν και ο εξής χρησμός•

Τιέμεναι κέλομαι τον εμόν θεράπονθ' υποφήτην
ου γαρ εμοί κτεάνων μέλεται άγαν, αλλ υποφήτου {38}.

Επειδή δε πολλοί από τους σωφρονούντας, ως να ανένηψαν από βαρείαν μέθην, ήρχισαν να εξεγείρωνται κατά του Αλεξάνδρου και μάλιστα οι οπαδοί του Επικούρου, οίτινες ήσαν πολλοί, και εις τας πόλεις απεκαλύπτετο ήδη όλη η απάτη και η πλοκή της κωμωδίας, ο προφήτης απήγγειλε κατηγορητήριον κατ' αυτών και καταδίκην, λέγων ότι ο Πόντος εγέμισεν από αθέους και Χριστιανούς, οίτινες αποτολμούν να βλασφημούν εναντίον αυτού ασεβέστατα, και παρήγγειλε να τους λιθοβολούν όσοι θέλουν να έχουν με το μέρος των τον θεόν. Περί δε του Επικούρου, όταν ηρωτήθη υπό τινος τι πράττει εις τον Άδην ο φιλόσοφος, εξέδωκε τοιούτόν τινα χρησμόν•

Μολυβδίνας έχων πέδας εν βορβόρω κάθηται {39}.

Θαυμάζεις έπειτα διότι έφθασεν εις τοιαύτην ακμήν το μαντείον, όταν βλέπης ότι αι ερωτήσεις των προσερχόμενων εις αυτό ήσαν τόσον συνεταί και σοφαί; Το πλέον δε άσπονδον μίσος έτρεφε κατά του Επικούρου και κατ' αυτού διηύθυνε κυρίως τον πόλεμόν του• και πολύ δικαίως. Διότι ποίον άλλον δύναται να εχθρεύεται περισσότερον άνθρωπος αγύρτης και απατεών, μέγας δε εχθρός της αληθείας, παρά τον Επίκουρον, σοφόν όστις διέγνωσε την φύσιν των πραγμάτων και μόνον την υπάρχουσαν εις αυτά αλήθειαν παρεδέχετο; Οι Πλατωνικοί και οι οπαδοί του Χρυσίππου και του Πυθαγόρα ήσαν φίλοι του και ειρήνην πλήρη διετήρει προς αυτούς• ο δε άκαμπτος Επίκουρος, όπως τον ωνόμαζεν, δικαίως του ήτο έχθιστος, διότι κατέσκωπτε και κατεγέλα πάντα ταύτα. Διά τούτο ο ψευδόμαντις υπέρ πάσας τας πόλεις του Πόντου εμίσει την Άμαστριν, καθότι εγνώριζεν ότι οι οπαδοί του Λεπίδου και άλλοι ομόφρονες με αυτούς ήσαν πολυάριθμοι εις την πόλιν εκείνην. Ούτε έδωκε ποτέ χρησμόν εις Αμαστριανόν• και όταν ποτέ ετόλμησε να προφητεύση προς τον αδελφόν ενός Συγκλητικού, έγεινε καταγέλαστος, διότι ούτε ο ίδιος ηδυνήθη να κατασκευάση χρησμόν κατάλληλον και πιθανόν, ούτε άλλον εύρε να τον βοηθήση προς τούτο και εγκαίρως. Ο Αμαστριανός εκείνος παρεπονείτο διά πόνον του στομάχου, ο δε Αλέξανδρος του παρήγγειλε να τρώγη χοίρειον πόδα μαγειρευμένον με μολόχαν•

Μάλβακα χοιρείον ιερή κυμήνευε σιπύδνω.

Πολλάκις, ως ανωτέρω ανέφερα, έδειξε τον όφιν εις τους προσερχόμενους, όχι όμως ολόκληρον, αλλά μόνον την ουράν και το άλλο σώμα, την δε κεφαλήν εκράτει αθέατον εντός του κόλπου του, θελήσας δε και περισσότερον να καταπλήξη το πλήθος, υπέσχετο να κάμη τον θεόν και να λαλήση και να δίδη χρησμούς χωρίς την μεσολάβησιν του προφήτου. Προς τούτο συνέδεσεν αρτηρίας γερανών τας οποίας συνήρμοσεν εις την ψευδή κεφαλήν του όφεως, και ενώ κάποιος έξωθεν εφώναζε και απεκρίνετο προς τας ερωτήσεις, η φωνή του εφαίνετο εξερχόμενη εκ του στόματος της πανίνης εκείνης κεφαλής του Ασκληπιού. Ωνομάζοντο δε οι χρησμοί ούτοι αυτόφωνοι, και δεν εδίδοντο εις όλους αδιαφόρως, αλλά μόνον εις τους επιφανείς, πλουσίους και γενναιοδώρους. Εκείνος ο οποίος εδόθη εις τον Σευηριανόν και τον συνεβούλευε να εισβάλη εις την Αρμενίαν ήτο αυτόφωνος• τον προέτρεπε δε ως εξής εις την εισβολήν•

Πάρθους Αρμενίους τε θοώς υπό δουρί δαμάσσας
νοστήσεις Ρώμην και Θύμβριδος αγλαόν ύδωρ
στέμμα φέρων κροτάφοισι μεμιγμένον ακτίνεσσιν {40}

Έπειτα δε όταν ο ηλίθιος εκείνος Κελτός πεισθείς εις τον χρησμόν εισέβαλεν εις την Αρμενίαν και εφονεύθη κατακοπείς μετά της στρατιάς του υπό του Οθρυάδου, ο Αλέξανδρος αφήρεσεν εκ του αρχείου του μαντείου τον ανωτέρω χρησμόν, αντ' αυτού δε κατέθηκεν άλλον, τον ακόλουθον•

Μη συ γ' επ' Αρμενίους ελάαν στρατόν, ου γαρ άμεινον,
μη σοι θηλυχίτων τις ανήρ τόξου άπο λυγρόν
πότμον επιπροϊείς παύση βιότοιο φάους τε {41}.

Μία από τας σοφωτέρας επινοήσεις του ήσαν και οι μεταχρονικοί χρησμοί, διά των οποίων διώρθωνε όσα σφαλερώς είχε προφητεύσει• πολλάκις προ του θανάτου υπέσχετο εις τους νοσούντας ότι θα αναρρώσουν, όταν δε απέθνησκον, άλλος χρησμός διώρθωνε το ψεύδος, λέγων τα αντίθετα•

Μηκέτι δίζησθαι νούσοιο λυγρής επαρωγήν•
πότμος γαρ προφανής ουδ' εκφυγέειν δυνατόν σοι {42}.

Γνωρίζων δε ότι οι μάντεις της Κλάρου, των Διδύμων και της Μαλλού μετεχειρίζοντο ευδοκίμως την αυτήν μέθοδον, τους έκαμε φίλους και πολλούς των προσερχομένων εις το μαντείον του παρέπεμπε προς αυτούς με την εξής προσταγήν του θεού δήθεν•

Ες Κλάρον ίεσο νυν, τουμού πατρός ως όπ' ακούσης{43}.
ή•
Βραγχιδέων αδύτοισι πελάζεο και κλύε χρησμών{44}.
Και τούτο•

Ες Μαλλόν χώρει θεσπίσματά τ' Αμφιλόχοιο {45}.

Και ταύτα μεν συνέβαινον εντός των ορίων της Μικράς Ασίας μέχρι της Ιωνίας, της Κιλικίας, Παφλαγονίας και Γαλατίας• αλλ' όταν η φήμη του Μαντείου έφθασε και μέχρις Ιταλίας και ενέσκηψεν εις την πόλιν των Ρωμαίων, έγεινεν άμιλλα περί του ποίος πρώτος να συμβουλευθή το μαντείον και άλλοι μεν μετέβαινον αυτοπροσώπως, άλλοι δε απέστελλον αντιπροσώπους, μάλιστα οι επιφανέστατοι και κατέχοντες τα μεγαλείτερα αξιώματα εις την πόλιν, μεταξύ των οποίων ο Ρουτιλλιανός, άνθρωπος κατά μεν τα αλλά καλός και χρηστός και ο οποίος είχε διακριθή εις πολλά Ρωμαϊκά αξιώματα, αλλ' ως προς τα αφορώντα τους θεούς πολύ επιπόλαιος και στενοκέφαλος, πιστεύων αλλόκοτα περί αυτών• και μόνον πέτραν εάν έβλεπε πουθενά αλειμμένην με έλαιον ή στεφανωμένην, έπιπτε κάτω ευθύς και επροσκύνα και επί πολύ παρέμενε προσευχόμενος και ζητών παρ' αυτής διαφόρους χάριτας. Ούτος λοιπόν ακούσας να γίνεται λόγος περί του μαντείου, παρ' ολίγον ν' αφήση την θέσιν του και να μεταβή εις το τείχος του Αβώνου. Μη δυνηθείς όμως να μεταβή ο ίδιος, απέστειλεν άλλους και άλλους• επειδή δε οι αποστελλόμενοι ήσαν απλοϊκοί υπηρέται, ευκόλως εξηπατώντο και επανερχόμενοι διηγούντο όσα είδον και όσα δεν είδον και προσθέτοντες εις όσα ήκουσαν, διά να ευχαριστήσουν περισσότερον τον κύριόν των. Ούτω δε εξήπτον την φαντασίαν του αθλίου γέροντος και του διεσάλευον τας φρένας. Επειδή δε ήτο φίλος των περισσοτέρων και ισχυροτέρων εις την Ρώμην, διηγείτο εις όλους όσα παρά των αποσταλέντων ήκουσε, προσέθετε δε και ιδικά του. Και τοιουτοτρόπως εγέμισε την πόλιν με τον θαυμασμόν προς το μαντείον του Αλεξάνδρου και διετάραξε τα πνεύματα και τους περισσοτέρους των αυλικών παρέσυρε και συνεκίνησε, ευθύς δε και ούτοι έσπευδον να συμβουλευθούν το μαντείον. Ο δε Αλέξανδρος υποδεχόμενος τους ερχομένους με φιλοφροσύνην μεγάλην και διά δώρων πολυτελών και φιλοξενίας διαθέτων αυτούς ευνοϊκώς τους απέπεμπε, όχι μόνον διά να δώσουν τας απαντήσεις εις τα προς το μαντείον ερωτήματα, αλλά και διά να εγκωμιάσουν τον θεόν και να διηγηθούν τερατώδη ψεύδη δι' αυτόν και το μαντείον.

Αλλά και κάτι άλλο εμηχανεύθη ο τρισκατάρατος δολιώτατον και άξιον μεγάλου ληστού. 'Οταν απεσφράγιζε τα πεμπόμενα ερωτήματα και αναγινώσκων αυτά εύρισκε τίποτε επιλήψιμον και δυνάμενον να έχη σοβαράς συνεπείας διά τον ερωτώντα, το εκράτει και δεν το επέστρεφε, διά να τους έχη υποχειρίους και σχεδόν δούλους διά τον φόβον μήπως αποκαλυφθούν όσα ηρώτησαν. Εννοείς δε με ποία δώρα εξηγόραζαν την σιωπήν του οι πλούσιοι και οι ισχυροί, οίτινες εγνώριζον ότι τους εκράτει εις τα δίκτυα του.

Θα σου αναφέρω τώρα και μερικούς εκ των χρησμών, οίτινες εδόθησαν εις τον Ρουτιλλιανόν. 'Οταν ούτος ηρώτησε περί του υιού του, τον οποίον είχεν εκ προτέρας γυναικός και όστις διέτρεχε την ηλικίαν καθ' ην έπρεπε ν' αρχίση η εκπαίδευσίς του, ποίον διδάσκαλον να του δώση, το μαντείον απήντησε•

Πυθαγόρην πολέμων τε διάκτορον εσθλόν αοιδόν{46}.

Αλλ' επειδή μετ' ολίγας ημέρας το παιδίον απέθανεν, ο Αλέξανδρος ευρέθη εις αμηχανίαν και δεν είχε τι ν' απαντήση εις εκείνους οίτινες τον κατηγόρουν• ο καλός όμως Ρουτιλλιανός έφθασε μέχρι του ν' απολογήται αυτός υπέρ του μαντείου• και έλεγεν ότι ο θεός προείπεν ακριβώς ό,τι έγεινε και διά τούτο δεν παρήγγειλε να δοθή εις τον υιόν του κανείς εκ των ζώντων διδασκάλων, αλλ' ο Πυθαγόρας και ο Όμηρος, οίτινες προ πολλού είχον αποθάνει και τους οποίους ήτο επόμενον να συναντήση εις τον Άδην το παιδίον. Διατί λοιπόν κατηγορείτε τον Αλέξανδρον;

Όταν δε πάλιν ο Ρουτιλλιανός ηρώτησεν εις ποίους είχε μετεμψυχωθή, έλαβε την εξής απάντησιν•

Πρώτον Πηλείδης εγένου, μετά ταύτα Μένανδρος,
είθ' ος νυν φαίνη, μετά δ' έσσεαι ηλιάς ακτίς,
ζήσεις δ' ογδώκοντ' επί τοις εκατόν λυκάβαντας{47}.

Αλλ' αυτός απέθανεν εβδομηκοντούτης, αφού παρεφρόνησε χωρίς να περιμένη την υπόσχεσιν του θεού. Ήτο δε και ο χρησμός ούτος εκ των αυτοφώνων.

Όταν δε άλλην φοράν ηρώτησε περί γάμου, του εδόθη σαφής η απάντησις•

Γήμον Αλεξάνδρου τε Σεληναίης τε θύγατρα {48}.

Είχε δε διαδόσει προ πολλού ο Αλέξανδρος ότι την θυγατέρα του είχεν αποκτήσει εκ της Σελήνης, ήτις τον ερωτεύθη όταν συνέβη να τον ίδη κοιμώμενον, όπως αυτή συνειθίζη να ερωτεύεται τους ωραίους τους οποίους βλέπει κοιμωμένους. Ο δε φρονιμώτατος Ρουτιλλιανός χωρίς να βραδύνη έπεμψεν αμέσως και εζήτησεν εις γάμον την κόρην του Αλεξάνδρου και έγεινεν εξηκοντούτης γαμβρός και ετέλεσε μεγάλας θυσίας προς την πενθεράν του Σελήνην, νομίζων ότι έγεινε και αυτός είς εκ των επουρανίων.

Ο Αλέξανδρος, αφού ούτω εγνωρίσθη και επεκράτησεν εις την Ιταλίαν, εγίνετο βαθμηδόν θρασύτερος εις τας επινοήσεις και τας αγυρτείας του και έπεμπε χρησμολόγους εις Ρωμαϊκάς πόλεις, οίτινες προέλεγον λοιμούς και πυρκαϊάς και σεισμούς και υπέσχοντο ότι θα εβοήθει ο Αλέξανδρος διά να μη συμβούν τα δυστυχήματα ταύτα. Εκτός δε άλλων απέστειλεν εις όλα τα έθνη ένα αυτόφωνον χρησμόν κατά του λοιμού. Ο χρησμός δε ούτος ήτο ο ακόλουθος•

Φοίβος ακερσεκόμης λοιμού νεφέλην απερύκει{49}.

Και έβλεπε κανείς παντού τον στίχον τούτον γεγραμμένον εις τους πυλώνας των οικιών ως αποτρεπτικόν των επιδημιών. Αλλά το αποτέλεσμα ήτο αντίθετον ως επί το πλείστον• κατά σύμπτωσιν περίεργον εκείναι προ πάντων αι οικίαι ηρημώθησαν υπό του θανατικού, επί των οποίων ήτο

γεγραμμένος ο στίχος εκείνος. Μη υποθέσης όμως ότι θέλω ν' αποδώσω
τούτο εις τον στίχον•αναφέρω απλώς την σύμπτωσιν. Αλλ' ίσως και οι
πολλοί εμπιστευόμενοι εις την προστασίαν του στίχου παρημέλουν και
διητώντο κακώς, ουδόλως προσπαθούντες μετά του χρησμού να απομακρύνουν
την νόσον, ως να είχον ασφαλές προπύργιον τας συλλαβάς του στίχου και
τον Απόλλωνα τοξεύοντα τον λοιμόν.

Εγκαθίδρυσε δε και εις την Ρώμην πολλούς κατασκόπους εκ των συνεργατών
και συνεννοημένων, οι οποίοι τον επληροφόρουν περί του χαρακτήρος και
των διαθέσεων έκαστου, περί των ερωτήσεων τας οποίας έμελλον ν'
απευθύνουν προς το μαντείον και περί των πόθων και των φιλοδοξιών
εκάστου, ώστε να είνε έτοιμος διά τας απαντήσεις και πριν φθάσουν οι
απεσταλμένοι να γνωρίζη τι θα τον ηρώτων.

Τοιαύτα εμηχανεύετο διά την Ιταλίαν εκτός δε τούτου ίδρυσε μίαν εορτήν
με λαμπαδηφορίας και ιεροφαντίας, τελουμένας επί τρεις συνεχείς
ημέρας. Κατά την πρώτην ημέραν εγίνετο προκήρυξις, όπως εις τας
Αθήνας, λέγουσα• Πας Χριστιανός ή Επικούρειος, όστις έρχεται να
κατασκοπεύση τα ιερά όργια, ας φύγη, οι δε πιστεύοντες εις τον θεόν ας
μείνωσι και ας τελέσωσι τας εορτάς ευτυχείς. Έπειτα εξεδιώκοντο οι
βέβηλοι και ο Αλέξανδρος ελάμβανε την πρωτοβουλίαν αναφωνών «Έξω οι
Χριστιανοί», το δε πλήθος όλον αντεφώνει• «Έξω οι Επικούρειοι». Έπειτα
ετελείτο ο τοκετός της Λητούς και του Απόλλωνος η γέννησις, ο γάμος
της Κορωνίδος και η γέννησις του Ασκληπιού• την δε δευτέραν ημέραν
εγίνετο η εμφάνισις του Γλύκωνος και η γέννησις του Θεού. Η τρίτη
ημέρα ήτο αφιερωμένη εις τον Ποδαλείριον και εις τον γάμον της μητρός
του Αλεξάνδρου• και επειδή ωνομάζετο Δαδίς, εκαίοντο δάδες. Εις το
τέλος παριστάνετο ο έρως της Σελήνης και του Αλεξάνδρου και εγεννάτο η
σύζυγος του Ρουτιλλιανού. Ο Ενδυμίων Αλέξανδρος κρατών δάδα εξετέλει
χρέη ιεροφάντου. Έπειτα κατεκλίνετο εις το μέσον του ναού και
υπεκρίνετο τον κοιμώμενον, τότε δε κατέβαινε προς αυτόν εκ της οροφής
ως εξ ουρανού αντί της Σελήνης κάποια Ρουτιλλία, ωραιοτάτη, σύζυγος
ενός των οικονόμων του Αυτοκράτορος, πραγματικώς ερωτευμένη με τον
Αλέξανδρον και ανταγαπωμένη υπ' αυτού, και υπό τα βλέμματα του γελοίου
της συζύγου αντήλασσον φιλήματα και εναγκαλισμούς• και αν δεν ήτο πολύ
το φως ίσως θα συνέβαινε και τίποτε εκ των μάλλον αποκρύφων. Μετ'
ολίγον πάλιν επανήρχετο ο Αλέξανδρος με στολήν ιεροφάντου και εν μέσω
γενικής σιωπής έλεγε μεγαλοφώνως «ιή Γλυκών» {50}• απήντων δε οι
ακολουθούντες, δήθεν Ευμολπίδαι{51} και κήρυκες, οίτινες ήσαν
Παφλαγόνες με υποδήματα εξ ακατεργάστου δέρματος και αναδίδοντες
βαρείαν οσμήν σκόρδου, «ιή Αλέξανδρε».

Πολλάκις δε κατά τας δαδουχίας και τας κινήσεις των μυστικών χορών
{52}, ο μηρός αυτού αποκαλυπτόμενος επίτηδες εφαίνετο χρυσούς, διότι,
εννοείται, τον είχε περιενδύσει με δέρμα επίχρυσον, το οποίον
απέστιλβεν εις την λάμψιν των λαμπάδων. Διά τούτο και συζήτησις έγεινέ
ποτε μεταξύ δύο μωροσόφων περί αυτού, εάν ο Αλέξανδρος είχε την ψυχήν
του Πυθαγόρου, όπως είχε και τον χρυσούν αυτού μηρόν, είτε άλλην
ανάλογον. Το ζήτημα υπεβλήθη εις τον Αλέξανδρον, ο δε θεός Γλύκων

έλυσε διά χρησμού την απορίαν•

Πυθαγόρου ψυχή ποτέ μεν φθίνειν, άλλοτε δ' αύξει•
η δε προφητείη δίης φρενός έστιν απορρώξ•
και μιν έπεμψε πατήρ αγαθών ανδρών επαρωγόν•
και πάλιν ες Διός είσι Διός βληθείσα κεραυνώ {53}.

Ενώ δε εις όλους συνεβούλευε να αποφεύγουν τους παιδικούς έρωτας ως ασεβείς, αυτός ο ενάρετος ανήρ εμηχανεύθη το εξής• παρήγγελλεν εις τας πόλεις της Παφλαγονίας και του Πόντου ν' αποστέλλουν κατά τριετίαν προς αυτόν διακόνους διά να υμνούν τον θεόν• έπρεπε δε να εκλέγωνται και να προτιμώνται οι ευγενέστατοι και ανθηρότατοι, οι διακρινόμενοι διά το κάλλος των. Τούτους εγκλείων μετεχειρίζετο ως γυναίκας αργυρωνήτους, συγκοιμώμενρς μετ' αυτών και εις πάσαν ακολασίαν εκτρεπόμενος. Και νόμον δε έκαμε κατά τον οποίον εις ουδένα υπερβάντα το δέκατον όγδοον έτος της ηλικίας του επετρέπετο να τον ασπάζεται εις το στόμα προς χαιρετισμόν, αλλ' εις μεν τους άλλους έδιδε την χείρα του να την ασπάζωνται, μόνον δε τους νεαρούς κατεφίλει και ούτοι εκαλούντο «οι εντός του φιλήματος». Κατ' αυτόν τον τρόπον εμπαίζων τους ανόητους διέφθειρε φανερά γυναίκας και με παίδας συνευρίσκετο. Και έκαστος εθεώρει ευτύχημα αν και μόνον ητένιζε την γυναίκα του ο Αλέξανδρος• εάν δε κατεδέχετο και να την φιλήση, ενόμιζεν ότι θα εισήρχετο αθρόα η ευτυχία εις την οικίαν του. Πολλαί και εκαυχώντο ότι είχον γεννήσει εξ αυτού και οι σύζυγοι των επεβεβαίουν το πράγμα.

Θέλω δε να σου διηγηθώ και ένα διάλογον μεταξύ του Γλύκωνος και κάποιου Σακέρδωτος, κατοίκου της Παφλαγονικής Τίου, του οποίου την διανοητικήν κατάστασιν θα εννοήσης από τας ερωτήσεις του. Ανέγνωσα δε τον διάλογον τούτον εις την Τίον, εις την οικίαν του Σακέρδωτος, γεγραμμένον με χρυσά γράμματα. Ειπέ μου, ηρώτησεν ούτος, δέσποτα Γλύκων, ποίος είσαι; Εγώ, απήντησεν ο Γλύκων, είμαι νέος Ασκληπιός. Διάφορος από τον παλαιόν; Τι εννοείς; Δεν επιτρέπεται να το μάθης αυτό, απήντησεν ο Γλύκων. Και πόσα έτη θα μείνης εδώ να μας δίδης χρησμούς; Χίλια και τρία. Έπειτα πού θα μεταβής; Εις τα Βάκτρα και τα περίχωρα• διότι πρέπει και οι βάρβαροι να απολαύσουν την παρουσίαν μου. Τα δε άλλα μαντεία, το μαντείον των Δυδίμων, της Κλάρου και των Δελφών έχουν ακόμη τον προπάτορά σου τον Απόλλωνα ή είνε ψευδείς οι χρησμοί τους οποίους δίδουν τώρα; Μη επιμένεις να μάθης και τούτο, διότι δεν είνε επιτετραμμένον. Εγώ δε τι θα γείνω μετά την παρούσαν ζωήν; Κάμηλος, έπειτα ίππος, έπειτα άνθρωπος σοφός και προφήτης, όχι κατώτερος του Αλεξάνδρου.

Τοιαύτα είπε προς τον Σακέρδωτα ο Γλύκων και εις το τέλος του έδωκε τον εξής έμμετρον χρησμόν, καθότι εγνώριζεν ότι ήτο οπαδός του Λεπίδου•

Μη πείθου Λεπίδω, επεί οι λυγρός οίτος οπηδεί {54}.

Διότι καθ' υπερβολήν εφοβείτο τον Επίκουρον, όπως προ— είπα, ως

αντίτεχνον και εχθρόν της αγυρτείας του. Εις δ' εκ των Επικουρείων, όστις ετόλμησε να τον ελέγξη επί παρουσία πολλών, διέτρεξε μέγαν κίνδυνον. Ο Επικούρειος ούτος πλησιάσας του είπε μεγαλοφώνως• Συ δεν είσαι, Αλέξανδρε, που έπεισες τον δείνα Παφλαγόνα να προσαγάγη τους δούλους του εις τον διοικητήν της Γαλατίας και να ζητήση την εις θάνατον καταδίκην αυτών, ως φονέων του υιού του, όστις εσπούδαζεν εις την Αλεξάνδρειαν; Αλλά μάθε ότι ο νέος εκείνος ζη και επέστρεψε ζων μετά την θανάτωσιν των δούλων, οίτινες υπό σου παρεδόθησαν εις τα θηρία. Ιδού τι συνέβη. Ο νέος εκείνος αναπλεύσας τον Νείλον μέχρι του Κλύσματος {55} συνήντησεν εκεί πλοίον έτοιμον ν' αποπλεύση εις τας Ινδίας και απεφάσισε να μεταβή και αυτός εκεί. Επειδή δε εβράδυνε, οι δυστυχείς εκείνοι δούλοι του νομίσαντες ότι ή εις τον Νείλον, ενώ εταξείδευεν, επνίγη ή υπό ληστών εφονεύθη—ήσαν δε πολλοί τότε—επέστρεψαν και ανήγγειλαν την εξαφάνισίν του. Έπειτα ήλθεν ο χρησμός και η καταδίκη των, μετά την οποίαν ήλθεν ο νέος και διηγήθη το εις Ινδίας ταξείδι του.

Αυτά είπεν ο Επικούρειος, ο δε Αλέξανδρος αγανακτήσας διά την κατηγορίαν και μη υποφέρων τον αληθή εκείνον ονειδισμόν, διέταξε τους παρόντας να τον λιθοβολήσουν, άλλως και αυτοί θα ήσαν εξ ίσου ασεβείς και άξιοι να όνομασθούν Επικούρειοι. Και το μεν πλήθος ήρχισε να τον πετροβολή, αλλά κάποιος Δημόστρατος εκ των προκρίτων του Πόντου παρατυχών εκεί έσπευσε και τον ενηγκαλίσθη και ούτω έσωσε τον άνθρωπον εκ του θανάτου. Αλλά πολύ δικαίως θα επάθαινεν αν ελιθοβολείτο• διότι δεν ήτο ανάγκη να δείξη μόνος αυτός ορθοφροσύνην εν μέσω τόσων παραφρόνων και να εκτεθή εις την άλογον οργήν των Παφλαγόνων.

Μίαν ημέραν προ της εκδόσεως των χρησμών, προσήρχοντο οι θέλοντες να ερωτήσουν το μαντείον και διά του κήρυκος ηρώτων εάν θα εδίδετο απάντησις εις τα ερωτήματα των• εάν δε εκείνος απήντα έσωθεν «εις τους κόρακας», ο λαμβάνων τοιαύτην
απάντησιν ούτε εις οικίαν εγίνετο πλέον δεκτός και πάντες του ηρνούντο πυρ και ύδωρ και απεδιώκετο από τόπου εις τόπον ως ασεβής και άθεος και Επικούρειος• το τελευταίον δε τούτο ήτο ο μεγαλείτερος ονειδισμός.

Αλλ' έπραξε και κάτι τι γελοιωδέστατον ο Αλέξανδρος. Ευρών τας «Κυρίας Σκέψεις» του Επικούρου, το κάλλιστον, ως γνωρίζεις βιβλίον, το οποίον περιέχει την συγκεφαλαίωσιν της σοφίας του φιλοσόφου εκείνου, τας έφερεν εις το μέσον της αγοράς και τας έκαυσεν επί ξύλων συκής, ως τάχα να έκαιε εκείνον, την δε στάκτην έρριψεν εις την θάλασσαν, συνοδεύσας την πράξιν ταύτην με ένα χρησμόν•

Πυρπολέειν κέλομαι δόξας αλαοίο γέροντος {56}

Και δεν εσκέφθη ο άθλιος πόσων αγαθών γίνεται πρόξενος το βιβλίον εκείνο εις τους αναγινώσκοντας και πόσην γαλήνην και αταραξίαν και ελευθερίαν φρονήματος εμπνέει• διότι απαλάττει από δεισιδαιμονίας και πίστιν εις φαντάσματα και τερατολογίας και από ματαίας ελπίδας και περιττάς επιθυμίας, παρέχει δε ορθοφροσύνην και αλήθειαν και

πραγματικώς εξαγνίζει την ψυχήν όχι με δάδα και με σκιλλοκρόμυδον {57} και με άλλας τοιαύτας ανοησίας, αλλά διά του ορθού λόγου, της αληθείας και της παρρησίας.

Εκτός δε άλλων άκουσε και έν από τα μεγαλείτερα τολμήματα του μιαρού εκείνου άνθρωπου. Διά του Ρουτιλλιανού, όστις είχε τότε μεγάλην δύναμιν, εγίνετο ευκόλως δεκτός εις τα ανάκτορα και την αυλήν• ενώ λοιπόν ο κατά των Γερμανών πόλεμος ευρίσκετο εις την ακμήν του και ο θεός Μάρκος {58} είχεν ήδη συμπλακή προς τους Μαρκομάνους και Κουάδους, έστειλε χρησμόν, όστις έλεγε να ριφθούν δύο λέοντες ζωντανοί εις τον Ίστρον μετά πολλών αρωμάτων και να γείνουν συγχρόνως θυσίαι μεγαλοπρεπείς. Αλλά προτιμότερον να παραθέσω κατά λέξιν τον χρησμόν•

Ες δίνας Ίστροιο διιπετέος ποταμοίο
εσβαλέειν κέλομαι δοιούς Κυβέλης θεράποντας
θήρας ορειτρεφέας, και όσα τρέφει Ινδικός αήρ
άνθεα και βοτάνας ευώδεας• αυτίκα δ' έσται
νίκη και μέγα κύδος άμ' ειρήνη ερατεινή {59}.

Αφού δε έγειναν ταύτα, ως διέταξεν, οι λέοντες κολυμβήσαντες επέρασαν εις την χώραν των εχθρών, όπου οι βάρβαροι τους εφόνευσαν διά ξύλων, ως σκύλους ή λύκους αγνώστου είδους• μετ' ολίγον δε έπαθαν οι ημέτεροι το μεγαλείτερον δυστύχημα και περί τας είκοσι χιλιάδες εξ αυτών εχάθησαν συγχρόνως. Έπειτα ηκολούθησαν τα γενόμενα εις την Ακυληίαν, ήτις εκιδύνευσε να κυριευθή. Ο δε Αλέξανδρος ως δικαιολογίαν διά τα γενόμενα έφερε την γελοίαν Δελφικήν εξήγησιν και τον χρησμόν του Κροίσου {60} και έλεγεν ότι ο θεός προείπε νίκην, αλλά δεν εδήλωσεν αν θα είνε νίκη των Ρωμαίων ή των αντιπάλων.

Ενώ δε τόσοι πολλοί συνέρρεον, ώστε η πόλις δεν ηδύνατο πλέον να τους χωρέση και αρκετά τρόφιμα διά τόσον πληθυσμόν δεν είχεν, ο Αλέξανδρος επενόησε τούς νυκτερινούς καλουμένους χρησμούς. Λαμβάνων τα γραπτά ερωτήματα εκοιμάτο, ως έλεγεν, επ' αυτών και κατ' όναρ ήκουε τας απαντήσεις του θεού, τας οποίας και έδιδεν εις τους ερωτώντας, όχι όμως σαφείς κατά το πλείστον, αλλ' αμφιβόλους και σκοτεινάς, μάλιστα οσάκις το ερώτημα ήτο σφραγισμένον μετά υπερβολικής επιμελείας. Μη τολμών ν' ανοίξη το ερώτημα, έδιδε μίαν απάντησιν ήτις έλεγε και δεν έλεγε τίποτε, εθεώρει δε και τούτο ως πρέπον εις τους χρησμούς, και υπήρχον εξηγηταί διά να ερμηνεύουν τας σκοτεινάς εκείνας απαντήσεις και ελάμβανον όχι μικράς αμοιβάς παρ' εκείνων εις τους οποίους εδίδοντο οι τοιούτοι χρησμοί διά την εξήγησιν αυτών. Οι εξηγηταί δε ούτοι επλήρωνον εις τον Αλέξανδρον έν τάλαντον Αττικόν έκαστος.

Ενίοτε και χωρίς να ερωτήση κανείς δι' εαυτόν ή δι' άλλον, ο ψευδόμαντις εξέδιδε χρησμούς, προς έκπληξιν των ανοήτων, οποίος ο εξής.

Δίζεαι όστις σην άλοχον μάλα πάγχυ λεληθώς
Καλλιγένειαν υπέρ λεχέων σαλαγεί κατά δώμα;

Δούλος Πρωτογένης, τω δη συ χε πάντα πέποιθας•
ώπυες γαρ εκείνον, ο δ' αύθις σην παράκοιτιν,
αντίδοσιν ταύτην ύβρεως ιδίας αποτίνων.
Αλλ' επί σοι δη φάρμακ' απ' αυτών λυγρά τέτυκται,
ως μήτ' εισαΐοις μήτ' εισοράοις α ποιούσιν•
ευρήσεις δε κάτω υπό σω λέχει αγχόθι τοίχου
προς κεφαλής• και ση θεράπαινα σύνοιδε Καλυψώ{61}.

Ποίος, και Δημόκριτος ο φιλόσοφος εάν ήτο, δεν θα εταράσσετο ακούων ονόματα και τόπους ακριβώς αναφερομένους,και ποίαν περιφρόνησιν θα ησθάνετο κατόπιν όταν θα ενόει το ψεύδος;

Αλλά και εις βαρβάρους πολλάκις επροφήτευσε και όταν ακόμη τον ηρώτων εις την πάτριον αυτών γλώσσαν Συριακήν ή Κελτικήν, καίτοι δεν εύρισκεν ευκόλως ομοεθνείς των ερωτώντων διά να τον βοηθήσουν εις την κατανόησιν της ερωτήσεως και εις την απάντησιν. Διά τούτο και εβράδυνε πολύ να δίδη τας απαντήσεις, διά να έχη καιρόν εν τω μεταξύ να αποσφραγίζη τα ερωτήματα και να ευρίσκη τους δυναμένους να του εξηγήσουν τα καθέκαστα. Τοιούτος ήτο ο χρησμός τον οποίον έδωκεν εις ένα Σκύθην•

Μόρφι εβάργουλις εις σκην χνέγχικραγκ λείψει φάος.

Άλλοτε μη ευρίσκων διερμηνέα, είπεν εις κάποιον, ουχί εμμέτρως, να επιστρέψη εις την πατρίδα του, διότι εκείνος όστις τον απέστειλεν, εφονεύθη την ημέραν εκείνην υπό του γείτονος Διοκλέους, καλέσαντος εις επικουρίαν τους ληστάς Μάγνον, Κέλερον και Βούβαλον, οίτινες συνελήφθησαν ήδη και ερρίφθησαν εις τα δεσμά.

Άκουσε τώρα και μερικούς χρησμούς τους οποίους έδωκεν εις εμέ. Ηρώτησα μίαν ημέραν τον θεόν εάν ο Αλέξανδρος είνε φαλακρός, και το ερώτημα μου εσφραγίσθη μετ' επιμελείας και κατά τρόπον ώστε να μη δύναται να παραποιηθή η σφραγίς. Ο δε προφήτης μου έδωκε τον εξής νυκτερινόν χρησμόν•

Σαβαρδαλάχου μάλαχ Άττις άλλος ην.

Έπειτα πάλιν του έστειλα εις δύο διάφορα σφραγισμένα δελτία την αυτήν ερώτησιν, ποία ήτο η πατρίς του ποιητού Ομήρου, και εφρόντισα να μάθη ότι αι ερωτήσεις απηυθύνοντο παρά δύο διαφόρων προσώπων. Και εις μεν το πρώτον, εξαπατηθείς υπό του υπηρέτου μου, όστις του είπεν ότι εζήτουν συμβουλήν δι' ένα πόνον τον οποίον είχα εις την πλευράν, απήντησεν•

Κυτμίδα χρίεσθαι κέλομαι δροσίην τε κέλητος {62}.

Εις δε το δεύτερον, διά το οποίον του είπαν ότι απεστάλη παρ' ανθρώπου επιθυμούντος να μάθη αν ήτο προτιμότερον να μεταβή διά θαλάσσης ή διά ξηράς εις την Ιταλίαν, έδωκεν επίσης

απάντησιν ουδεμίαν έχουσαν σχέσιν προς τον Όμηρον•

Μη σύγε πλωέμεναι, πεζήν δε κατ' οίμον όδευε {63}•

Πολλά τοιαύτα παιγνίδια του έπαιξα, μεταξύ δε άλλων και τούτο. Του έστειλα μίαν ερώτησιν και έγραφα επί του δελτίου ως συνειθίζεται• διά τον δείνα (έγραψα δε έν ψευδές όνομα) χρησμοί οκτώ• και συγχρόνως απέστειλα τας οκτώ δραχμάς και το επί πλέον της αξίας των χρησμών. Ο δε Αλέξανδρος εξαπατηθείς εκ της επιγραφής και νομίζων ότι υπήρχον οκτώ ερωτήσεις, εν ω υπήρχε μία μόνη — ήτο δε αύτη• πότε θα αποδειχθή ο Αλέξανδρος ως εξαπατών τον κόσμον; — μου έστειλεν οκτώ χρησμούς, οίτινες, κατά το λεγόμενον, ούτε άκραν είχον, ούτε μέσην, ανόητοι και δυσνόητοι όλοι. Μαθών δε ταύτα κατόπιν και προσέτι ότι κατέγεινα να αποτρέψω τον Ρουτιλλιανόν από του να νυμφευθή την κόρην του και να δίδη πίστιν εις τας ελπίδας τας οποίας του έδιδε το μαντείον, με εμίσησεν ως ην επόμενον, και μ' εθεώρει μέγαν εχθρόν. Και όταν ποτέ ο Ρουτιλλιανός ηρώτησε περί εμού, του έδωκε την εξής απάντησιν•

Νυκτιπλάνοις οάροις χαίρει κοίταις τε δυσάγνοις {64}.

Εν γένει δεν μ' εχώνευε• και όταν μετέβην εις την πόλιν του και έμαθεν ότι είμαι ο Λουκιανός — με συνώδευον δε και δύο στρατιώται, είς λογχοφόρος και είς κοντοφόρος, τους οποίους μου είχε δώσει ο διοικητής της Καπαδοκίας διά να με προπέμψουν μέχρι της θαλάσσης—μ' εκάλεσεν αμέσως με πολλήν φιλοφροσύνην και ενδείξεις εκτιμήσεως. Μεταβάς τον ευρήκα μεταξύ πολλών και κατά καλήν μου τύχην είχα συμπαραλάβει και τους στρατιώτας. Ο ψευδοπροφήτης μου έδωκε ν' ασπασθώ την δεξιάν του, καθώς συνείθιζε• εγώ δε αντί να φιλήσω τον εδάγκασα τόσον δυνατά, ώστε παρ' ολίγον να του καταστήσω άχρηστον την χείρα. Τότε οι παρόντες επεχείρησαν να με κτυπήσουν και να με πνίξουν ως ιερόσυλον, διότι και προ τούτου είχον αγανακτήσει ακούσαντες ότι τον είπα Αλέξανδρον και όχι προφήτην. Αλλ' αυτός συνεκρατήθη και καθησύχασε τους περί αυτόν, υπέσχετο δε ότι πολύ ταχέως θα με εξημέρωνε και θα κατεφαίνετο η δύναμις του Γλύκωνος, όστις ηδύνατο να μετατρέπη εις φίλους και τους πλέον εχθρικώς διακειμένους. Απομακρύνας δε όλους τους άλλους, μου ωμολόγησεν ότι εγνώριζε καλώς όσα είχα συμβουλεύσει εις τον Ρουτιλλιανόν - και, διατί, μου είπε, μου έκαμες αυτά, ενώ με την σύστασίν μου θα ηδύνασο να επιτύχης μεγάλην εύνοιαν παρ' αυτού; Εγώ τότε εδέχθην ευχαρίστως την φιλοφροσύνην του, καθότι έβλεπα ποίον κίνδυνον διέτρεχα, και έσπευσα να δείξω ότι επείσθην και ότι έγεινα φίλος του. Και οι άλλοι εθαύμαζον βλέποντες ότι τόσον ταχέως μετεβλήθην.

Έπειτα δε όταν απεφάσισα ν' αναχωρήσω, μου έστειλε δώρα πολλά — ήμουν δε τότε μόνος με τον Ξενοφώντα {65} διότι είχα προαποστείλει εις Άμαστριν τον πατέρα και τους άλλους οικείους μου — και μου υπέσχετο να μου δώση αυτός πλοίον και ναύτας• και εγώ θεωρήσας την πρότασιν ως ειλικρινή φιλοφροσύνην την απεδέχθην. Αλλ' όταν ανήχθημεν εις το πέλαγος και είδα τον πλοίαρχον να δακρύη και να φιλονεική με τους

ναύτας, ήρχισα να υποψιάζωμαι και ν' ανησυχώ. Ο Αλέξανδρος είχε δώσει παραγγελίαν να μας ρίψουν εις την θάλασσαν και ούτω θα εξεδικείτο και θα απηλάσσετο ευκόλως από ένα εχθρόν. Αλλ' ο κυβερνήτης με τα δάκρυα του έπεισε τους ναύτας να μη μας φονεύσουν ούτε άλλως να μας κακοποιήσουν, προς εμέ δε είπε• Εξήντα χρόνια, ως βλέπεις, έχω ζήσει με τιμήν και ευσέβειαν και δεν ηθέλησα τώρα που έφθασα εις αυτήν την ηλικίαν και έχω γυναίκα και παιδιά να μολύνω τα χέρια μου με φόνον. Και μου ωμολόγησε τους όρους υπό τους οποίους μας ανέλαβεν εις το πλοίον του και τας παραγγελίας του Αλεξάνδρου. Αφού δε μας απεβίβασεν εις τους Αιγιαλούς, τους οποίους και ο καλός 'Ομηρος αναφέρει, επέστρεψεν. Εκεί συνήντησα Βοσποριανούς τινας, τους οποίους ο βασιλεύς Ευπάτωρ απέστελλεν αντιπροσώπους εις την Βιθυνίαν να κομίσουν τον ετήσιον φόρον• διηγήθην δε εις αυτούς τον κίνδυνον τον οποίον διετρέξαμεν και συμπαθήσαντες με παρέλαβον εις το πλοίον αυτών και με μετέφεραν εις την Άμαστριν, αφού παρά τρίχα διέφυγα τον θάνατον.

Του λοιπού και εγώ εκήρυξα κατά του ψευδοπροφήτου φανερόν πόλεμον και πάντα λίθον εκίνουν διά να εκδικηθώ, αφού και προ της επιβουλής ήδη τον εμίσουν μεγάλως διά την ατιμίαν του• εις τον πόλεμον δε τούτον είχα πολλούς συναγωνιστάς και μάλιστα τους μαθητάς του Ηρακλεώτου φιλοσόφου Τιμοκράτους. Αλλ' ο τότε διοικητής της Βιθυνίας και του Πόντου Αύιτος μας συνεκράτησε με συμβουλάς και παρακλήσεις• διότι ένεκα της φιλίας του προς τον Ρουτιλλιανόν δεν ηδύνατο, και αν απεδεικνύετο αδικών ο Αλέξανδρος, να τον τιμωρήση. Ούτω ανέκοψα την ορμήν μου και έπαυσα να καταδιώκω ένοχον υπέρ του οποίου έβλεπα ότι τόσον ευμενώς ήτο διατεθειμένος ο δικαστής. Δεν είναι δε μεγάλη μεταξύ των άλλων η θρασύτης του Αλεξάνδρου να ζητήση παρά του Αυτοκράτορος να μετονομασθή το τείχος του Αβώνου Ιωνόπολις και να κοπή νόμισμα νέον, το οποίον από μεν την μίαν όψιν να έχη την εικόνα του Γλύκωνος, από δε την άλλην την μορφήν αυτού του ψευδοπροφήτου με τα στέμματα του πάππου του Ασκληπιού και το ξιφοδρέπανον του προμήτορος Περσέως; Ενώ δε είχε προείπει ότι θα έζη εκατόν πεντήκοντα έτη και έπειτα θ' απέθνησκε φονευόμενος υπό κεραυνού, απέθανε πριν ακόμη συμπληρώσει τα εβδομήκοντα, με αξιοθρήνητον θάνατον• ως άξιος υιός του Ποδαλειρίου έπαθε σήψιν του ποδός μέχρι βουβώνος και κατεφαγώθη υπό σκωλήκων ζωντανός. Τότε δε και εφάνη ότι ήτο φαλακρός, διότι ήτο ανάγκη να του βρέχουν οι ιατροί την κεφαλήν προς κατάπαυσιν των πόνων, πράγμα το οποίον δεν ήτο δυνατόν αν δεν αφήρει την φενάκην διά να παρουσιάζη γυμνήν την κεφαλήν.

Τοιούτον υπήρξε το τέλος της κωμωδίας του Αλεξάνδρου και τοιαύτη του όλου δράματος η λύσις, ώστε να δύναται τις να υποθέση ότι ήτο θεία η τιμωρία, καίτοι εκ τύχης συνέβη. 'Επρεπε δε και ο επιτάφιος αυτού να γείνη άξιος του βίου του και να γείνη αγών διά την διαδοχήν του εις το μαντείον. Οι συνεργάται εις τας αγυρτείας, όσοι ήσαν κορυφαίοι, ανέθηκαν εις τον Ρουτιλλιανόν ν' αποφασίση ποίος εξ αυτών έπρεπε να προτιμηθή διά ν' αντικαταστήση τον Αλέξανδρον και φορέση το ιεροφαντικόν και προφητικόν στέμμα. Μεταξύ δε των μνηστήρων τούτων ήτο και ο ιατρός Παίτος, άνθρωπος ηλικιωμένος, όστις έπραττεν ούτω ανάξια

και της επιστήμης και της ηλικίας του. Αλλ' ο αγωνοθέτης Ρουτιλλιανός τους απέπεμψεν αστεφανώτους, επιφυλάττων εις εαυτόν την διαδοχήν του προφήτου μετά την λήξιν της δημοσίας υπηρεσίας την οποίαν είχε.

Ταύτα, φίλτατε, ολίγα εκ πολλών και ως δείγματα έγραψα και προς χάριν σου, φίλου τον οποίον υπέρ πάντας θαυμάζω και διά την σοφίαν και διά την αγάπην προς την αλήθειαν και διά την πραότητα του χαρακτήρος, την μετριοπάθειαν και την γαλήνην του βίου και την ευμένειαν προς τους πλησιάζοντας αυτόν, αλλά—και τούτο θα σου είνε περισσότερον ευχάριστον—και εκδικούμενος διά τον Επίκουρον, σοφόν αληθώς ιερόν και θείον, όστις μόνος διέγνωσε τα αληθή και τα αγαθά και τα μετέδωκεν εις τους άλλους και έγεινε λυτρωτής των ακροασθέντων την διδασκαλίαν του. Νομίζω δε ότι τ' ανωτέρω θα χρησιμεύσουν και εις όσους θα τ' αναγνώσουν, διότι και τας αγυρτείας ελέγχουν και την ορθοφροσύνην υποστηρίζουν.

Ο ΗΡΑΚΛΗΣ

Προλαλιά {66}.

Οι Κελτοί εις την γλώσσαν αυτών ονομάζουν τον Ηρακλήν 'Ογμιον και εξεικονίζουν τον θεόν με μορφήν πολύ αλλόκοτον. Ο Ηρακλής των ευρίσκεται εις τα έσχατα του γήρατος, είνε φαλακρός, έχει λευκάς τας τρίχας αι οποίαι του υπολείπονται, έχει το δέρμα ρυτιδωμένον και ηλιοκαές, ώστε να φαίνεται μαύρος όπως οι γηράσαντες ναυτικοί. Και θα τον ενόμιζες μάλλον Χάρωνα ή Ιαπετόν ή άλλον εκ των κατοίκων του Άδου παρά Ηρακλήν. Προς τον Ηρακλήν ομοιάζει μόνον κατά το ένδυμα και τον οπλισμόν• διότι, όπως εκείνος, φορεί την λεοντήν και εις την δεξιάν κρατεί το ρόπαλον, έχει κρεμασμένην εις τον ώμον την βελοθήκην και το τόξον παρουσιάζει τεντωμένον η αριστερά του• καθ' όλα δε ταύτα είνε Ηρακλής.

Ενόμιζα λοιπόν ότι οι Κελτοί εξεικόνιζον ούτω τον Ηρακλήν διά να υβρίζουν τους θεούς των Ελλήνων και να εκδικηθούν κατά του Ηρακλέους, διότι επέδραμέ ποτε και ελεηλάτησε την χώραν αυτών, όταν αναζητών τας αγέλας του Γηρυόνου διέτρεξε τας πλείστας εκ των δυτικών χωρών.

Αλλά παρέλειψα να αναφέρω το παραδοξότατον χαρακτηριστικόν της εικόνος. Ο γέρων εκείνος Ηρακλής σύρει μέγα πλήθος ανθρώπων, οι οποίοι πάντες είνε δεμένοι εκ των ώτων• και τα δεσμά είνε αλύσεις λεπταί κατεσκευασμέναι από χρυσόν και ήλεκτρον και όμοιαι με τα ωραιότερα περιδέραια. Αλλ' ενώ τα δεσμά των είνε τόσον αδύνατα, ούτε ν' αποδράσουν φαίνονται σκεπτόμενοι, πράγμα το οποίον φαίνεται εύκολον,

ούτε φέρουν την παραμικράν αντίστασιν, και ούτε με τους πόδας αντιπατούν, ούτε κλίνουν το σώμα προς τα οπίσω διά ν' ανθίστανται εις το τράβηγμα, αλλ' εύθυμοι ακολουθούν και χαίροντες και τον σύροντα επευφημούν• και με τόσην προθυμίαν τον ακολουθούν, ώστε οι δεσμοί γίνονται χαλαροί και φαίνονται ότι θα ελυπούντο εάν ελύοντο. Δεν θα παραλείψω δε να αναφέρω και εκείνο το οποίον εξ όλων μου εφάνη ατοπώτατον. Επειδή ο ζωγράφος δεν είχε πόθεν να δέση τα άκρα των δεσμών, καθότι η μεν δεξιά του Ηρακλέους κρατεί το ρόπαλον, η δε αριστερά το τόξον, ετρύπησε το άκρον της γλώσσης αυτού και εξ εκείνης τους παριστά συρομένους. Στρέφεται δε και μειδιά προς τους ακολουθούντας δεσμίους ο Ηρακλής.

Επί πολύ εστεκόμην και παρετήρουν ταύτα θαυμάζων και απορών και αγανακτών. Κάποιος δε Κελτός παριστάμενος, ο οποίος εγνώριζε τα ημέτερα, ως εφάνη, εγνώριζε δε κατά βάθος και τα της πατρίδος του, μου είπεν εις άπταιστον Ελληνικήν γλώσσαν. Εγώ, ξένε, θα σου εξηγήσω της εικόνος το αίνιγμα, διότι φαίνεται ότι πολύ σ' ετάραξε. Ημείς οι Κελτοί δεν νομίζομεν, όπως σεις οι Έλληνες, τον Ερμήν ως τον θεόν της ευφραδείας, αλλά την δύναμιν ταύτην αποδίδομεν εις τον Ηρακλήν, όστις είνε παρά πολύ του Ερμού ισχυρότερος. Μη απορής δε διότι παριστάνεται γέρων καθότι μόνον η ευγλωττία έχει συνήθως την ακμήν της εις το γήρας, εάν πρέπει να πιστεύσωμεν τους ποιητάς σας, οίτινες λέγουν ότι των μεν νεωτέρων ο νους είνε άπηκτος {67} και άστατος, το δε γήρας

έχει τι λέξαι των νέων σοφώτερον{68}•

Ούτω και εκ της γλώσσης του Νέστορος σας έτρεχε μέλι και των αγορητών της Τρωάδος η φωνή εξήρχετο λειριόεσσα, δηλαδή ευανθής, διότι λείρια, αν καλώς ενθυμούμαι, ονομάζονται τα άνθη. Ώστε μη απορής εάν ο γέρων ούτος, ο οποίος προσωποποιεί τον λόγον, έλκει διά της γλώσσης τους ανθρώπους τους όποιους έχει δέσει εκ των ώτων, αφού γνωρίζεις την μεταξύ των ώτων και της γλώσσης σχέσιν. Ούτε αποτελεί ύβριν δι' αυτόν το τρύπημα της γλώσσης του• διότι, ως λέγουν κωμικοί τινες ίαμβοι τους οποίους από σας τους Έλληνας έμαθα,

Τοις γαρ λάλουσιν εξ άκρου
η γλώττα πάσίν εστι τετρυπημένη. {69}

Εν γένει δε περί του Ηρακλέους ημείς φρονούμεν ότι τα πάντα κατώρθωσε διά του λόγου, ότι υπήρξε σοφός και διά της πειθούς μάλλον ή της βίας επέτυχεν εις τα πλείστα. Και τα βέλη αυτού είνε οι λόγοι, πιστεύω, οξείς και εύστοχοι και ταχείς και τας ψυχάς επιτυγχάνοντες• διότι πτερωτούς αποκαλείτε και σεις τους λόγους.

Αυτά μου είπεν ο Κελτός εκείνος. Εγώ δε, ενώ εσκεπτόμην περί της σημερινής εμφανίσεως μου, αν έπρεπεν εις ηλικίαν τοιαύτην, και αφού προ τόσου καιρού έπαυσα τας δημοσίας διαλέξεις, να υποβληθώ πάλιν εις την κρίσιν τόσων δικαστών, ανεμνήσθην εγκαίρως την εικόνα εκείνην. Μέχρι της στιγμής εκείνης εφοβούμην μήπως εις κανένα εξ υμών φανώ ότι

παιδιαρίζω και ότι πράττω ανάρμοστα εις την ηλικίαν μου, ίσως δε κανείς νέος εκ των αναγινωσκόντων τον Όμηρον με επιπλήξη λέγων• «σή δε βίη λέλυται»,{70} και «χαλεπόν γήρας κατείληφέ σε»,{71}

ηπεδανός δε νύ τοι θεράπων, βραδέες δε τοι ίπποι, {72}

υπαινισσόμενος διά τούτου και σκώπτων την βραδύτητα των ποδών.

Αλλ' όταν ενθυμηθώ τον γηραιόν εκείνον Ηρακλήν, λαμβάνω το θάρρος να πράξω τα πάντα και δεν εντρέπομαι ν' αποτολμώ τοιαύτα, ενώ είμαι ομήλικος του προσώπου εκείνου της εικόνος. Ώστε η δύναμις, η ευκινησία και το κάλλος και όλα του σώματος τα χαρίσματα με απεχαιρέτισαν διά παντός και αν ο Έρως σου, ω Τήιε ποιητά {73}, προκύψη και ίδη το υπόλευκόν μου
γένειον και τανύσας τας χρυσάς του πτέρυγας απομακρυνθή, δεν θα στενοχωρηθώ. Αλλά διά του λόγου σήμερον θέλω να ανανεωθώ και ν' ανθίσω εκ νέου και ν' ανακτήσω την εαρινήν μου ακμήν• και να σύρω εκ των ώτων όσους περισσοτέρους δυνηθώ και να τοξεύσω πολλάκις, ως να μη φοβούμαι μήπως χωρίς να το εννοήσω κενωθή η βελοθήκη. Βλέπετε πως παρηγορούμαι διά την ηλικίαν και το γήρας μου. Διά τούτο ετόλμησα να σύρω εις την θάλασσαν το προ πολλού αργούν επί της άμμου πλοιάριον μου και μετά πρόχειρον επισκευήν να ανοιχθώ εις πέλαγος. Ας δώσουν δε οι θεοί να πνεύση εκ μέρους υμών ευμενής άνεμος, καθότι τώρα μάλιστα έχω ανάγκην βοηθητικού και ευνοϊκού ανέμου όστις να κολπώση τα ιστία μου, και εάν φανώ άξιος των προσδοκιών σας, να λεχθή και δι' εμέ το Ομηρικόν•

οίην εκ ρακέων ο γέρων επιγουνίδα φαίνει{74}.

Ο ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Προλαλιά.

Όταν ο Διόνυσος εξεστράτευσε κατά των Ινδών — δεν πιστεύω να εμποδίζη τίποτε διά να σας διηγηθώ και ένα μύθον βακχικόν—λέγεται ότι τόσον τον κατεφρόνησαν κατ' αρχάς οι εκεί άνθρωποι, ώστε εγέλων ενώ τον έβλεπον επερχόμενον, μάλλον δε τον ελυπούντο διά την τόλμην του, υποθέτοντες ότι θα τον εποδοπάτουν μετ'ολίγον οι ελέφαντες, εάν έφερεν αντίστασιν. Και την περιφρονητικήν ταύτην ιδέαν εσχημάτισαν, υποθέτω, διότι οι κατάσκοποι των ανήγγελλον αλλόκοτα περί του στρατεύματος αυτού, ως λόγου χάριν ότι η φάλαγξ και οι λόχοι αυτού απετελούντο από γυναίκας παράφρονας και μαινομένας, στεφανωμένας με κισσόν, ενδεδυμένας με

δέρματα νεαρών ελάφων και ωπλισμένας με μικρά δόρατα χωρίς σιδηράν αιχμήν, από κισσόν κατεσκευασμένα και αυτά, και μικράς ασπίδας ελαφράς αι οποίαι εβόμβουν και μόνον αν τας έψαυε κανείς, — διότι ως ασπίδας εξελάμβανον τα τύμπανα. — Ηκολούθουν δε μόνον ολίγοι νέοι αγροίκοι και γυμνοί, οίτινες εχόρευον κόρδακα {75} και είχον ουράς και κέρατα όπως τα μικρά ερίφια. Και ο μεν στρατηλάτης εκάθητο επί άρματος, το οποίον έσυρον παρδάλεις, και ήτο εντελώς αγένειος, χωρίς τον παραμικρόν χνουν εις τας παρειάς, κερασφόρος και αυτός, στεφανωμένος με σταφυλάς, έχων την κόμην περιδεδεμένην με ταινίαν και φορών πορφύραν και χρυσά σανδάλια• ως υποστρατήγους δε είχε δύο. Εκ τούτων ο μεν ήτο μικρόσωμος γέρων, αρκετά παχύς και προγάστωρ, με την μύτην σιμήν, με ώτα μεγάλα και όρθια, όστις έτρεμε και εστηρίζετο εις βακτηρίαν αλλ' ως επί το πλείστον εκάθητο επί όνου, εφόρει δε και ούτος χρυσοειδές ένδυμα και εφαίνετο ως συνταγματάρχης του στρατηλάτου. Ο δε άλλος ήτο υπερμεγέθης άνθρωπος και ωμοίαζε προς τράγον κατά τα κάτω άκρα, είχε τριχωτά τα σκέλη, κέρατα επί κεφαλής και πυκνά γένεια, ήτο οργίλος και βίαιος• και εις μεν την αριστεράν εκράτει φλογέραν, εις δε την δεξιάν ράβδον καμπύλην, την οποίαν έχων υψωμένην περιέτρεχεν όλον το στρατόπεδον και ανεπήδα. Και τα γύναια τον εφοβούντο και έσειον τας λυτάς των κόμας και εφώναζον ευοί• {76} οι δε κατάσκοποι ενόμιζον ότι τούτο ήτο το όνομά του.

Αι γυναίκες είχον ήδη διαρπάσει τα ποίμνια και εσπάρασσον ζωντανά τα ζώα, διότι τρώγουν φαίνεται ωμά τα κρέατα. Ταύτα δε ακούοντες οι Ινδοί και ο βασιλεύς των, εγέλων, ως ήτο επόμενον, και εθεώρουν περιττόν ν' αντεπεξέλθουν ή να παραταχθούν, απεφάσισαν δε ν' αποστείλουν κατ' αυτών τας γυναίκας, άμα θα έφθανον πλησίον, διότι εθεώρουν ως εντροπήν και να φονεύσουν γύναια πάσχοντα τας φρένας και αρχηγόν θηλυπρεπή και μεθυσμένον μικρόσωμον γέροντα και τον άλλον εκείνον ο οποίος ουδ' αυτός ήτο σωστός στρατιώτης, και γυμνούς χορευτάς, όλους γελοίους. Αλλ' όταν ανηγγέλθη ότι ο θεός ήρχισεν ήδη να πυρπολή την χώραν και να κατακαίη τας πόλεις με τους κατοίκους• ν' ανάπτη δάση και εντός ολίγου να γεμίση φωτιάν τας Ινδίας — διότι Διονησιακόν όπλον είνε το πυρ, προερχόμενον εκ του πατρικού κεραυνού — τότε ήρχισαν με σπουδήν να οπλίζωνται. Επέσαξαν και εχαλίνωσαν τους ελέφαντας και τοποθετήσαντες επ' αυτών τους πύργους αντεπεξήλθον, καταφρονούντες μεν ακόμη τον εχθρόν, αγανακτούντες όμως και σπεύδοντες να συντρίψουν μεθ' όλου του στρατεύματος αυτού τον αγένειον εκείνον στρατάρχην.

'Οταν επλησίασαν και αντικρύσθησαν, οι μεν Ινδοί τάξαντες επί κεφαλής τους ελέφαντας ηκολούθησαν εις φάλαγγα, ο δε Διόνυσος κατείχε το μέσον του στρατεύματός του, ενώ του δεξιού την διοίκησιν είχεν ο Σειληνός, του δε αριστερού ο Παν και ως λοχαγοί και ταξίαρχοι είχον διορισθή Σάτυροι. Γενικόν δε σύνθημα ήτο το ευοί. Και ευθύς τα τύμπανα ήρχισαν να κροτούν και τα κύμβαλα εσήμαινον επίθεσιν, κάποιος δε εκ των Σατύρων λαβών κέρας εσάλπιζεν έγερσιν και ο όνος του Σειληνού εξέπεμψε πολεμικόν ογκηθμόν, αι δε μαινάδες, ζωσμέναι με όφεις και ουρλιάζουσαι, ώρμησαν κατά των εχθρών και απεκάλυψαν τας σιδηράς αιχμάς των θύρσων τους οποίους εκράτουν. Οι δε Ινδοί και οι ελέφαντες

των αμέσως αποδειλιάσαντες έφευγον ατάκτως, χωρίς καν να περιμένουν να φθάσουν οι εχθροί εντός βολής, και επί τέλους κατά κράτος ενικήθησαν και συνελήφθησαν αιχμάλωτοι υπ' εκείνων τους οποίους προηγουμένως έσκωπτον. Ούτω δε εδιδάχθησαν υπό πικράς πείρας να μη περιφρονούν τους ξένους στρατούς από τα πρώτα ακούσματα.

Αλλά θα ερωτήση κανείς• τις ο σκοπός αυτής της διηγήσεως περί του Διονύσου; Διότι μου φαίνεται—και δι' όνομα των Χαρίτων μη νομίσετε ότι είμαι μεθυσμένος ή παράφρων και παραβάλλω τα ιδικά μου προς τα των θεών—ότι οι περισσότεροι των ανθρώπων ευρίσκονται εις τας αυτάς διαθέσεις με τους Ινδούς, προκειμένου περί λόγων, όπως εκείνος τον οποίον εγώ προτίθεμαι να σας εκφωνήσω. Νομίζοντες ότι θ' ακούσουν παρ' εμού σατυρικά πράγματα και αστεία και εντελώς κωμικά, έρχονται με αυτήν την πεποίθησιν, διότι δεν γνωρίζω πώς έχουν τοιαύτην ιδέαν περί εμού. Και άλλοι μεν ούτε να έλθουν να με ακούσουν ηθέλησαν, μη θεωρούντες πρέπον να κατέλθουν από τους ελέφαντας των, διά ν' ακροώνται γυναικεία άσματα και να βλέπουν σκιρτήματα Σατύρων• άλλοι δε ερχόμενοι ακριβώς προς τοιούτον σκοπόν και αντί κισσού απαντήσαντες σιδηράς αιχμάς, τόσον εταράχθησαν υπό του απροσδοκήτου, ώστε ούτε να επιδοκιμάσουν τους λόγους μου τολμούν. Αλλά μετά θάρρους υπόσχομαι εις αυτούς ότι εάν και τώρα, όπως άλλοτέ ποτε, θελήσουν να μετάσχουν εις την Διονυσιακήν τελετήν την οποίαν προσφέρω και ενθυμηθούν οι παλαιοί μου συμπόται τας διασκεδάσεις μας των τότε καιρών και δεν καταφρονήσουν τους Σατύρους και τους Σειληνούς, πίουν δε μέχρι κόρου εκ του ποτηρίου το οποίον προσφέρω, θα καταληφθούν και αυτοί υπό της Διονυσιακής μέθης και πολλάκις μετ' εμού θα αναφωνήσουν το ευοί.

Αλλ' αυτοί είνε ελεύθεροι να πράξουν ό,τι θέλουν. Εγώ δε, επειδή ακόμη ευρισκόμεθα εις τας Ινδίας, θέλω να σας διηγηθώ και κάτι άλλο περί των εκεί, όχι άσχετον και αυτό και ξένον προς το θέμα. Εις την χώραν των Ινδών Μαχλαίων, οίτινες κατοικούν εις τα αριστερά του Ινδού ποταμού μέχρι του Ωκεανού, υπάρχει ιερόν δάσος εις μέρος περίφρακτον και ουχί λίαν εκτεταμένον, το οποίον κισσός πολύς και κλήματα καθιστώσιν εντελώς σύσκιον. Εκεί υπάρχουν τρεις πηγαί καλλίστου και διαυγεστάτου ύδατος, εξ ων η μεν είνε αφιερωμένη εις τον Σάτυρον, η δε εις τον Πάνα και η τρίτη εις τον Σειληνόν. Εις το άλσος εκείνο εισέρχονται οι Ινδοί μίαν φοράν το έτος και τελούν την εορτήν του θεού και πίνουν εκ των πηγών, όχι όμως όλοι και εξ όλων, αλλά κατά ηλικίαν• οι μεν νέοι πίνουν εκ της πηγής των Σατύρων, οι δε άνδρες εκ της Πανικής και οι έχοντες την ηλικίαν μου εκ της πηγής του Σειληνού. Θα ήτο μακρόν να διηγηθώ τι συμβαίνει εις τους παίδας, άμα πίουν εκ της πηγής, και ποίας τρέλλας κάμνουν οι άνδρες οι κατεχόμενοι υπό του Πανικού ενθουσιασμού• αλλ' εκείνα τα οποία πράττουν οι γέροντες όταν μεθύσουν εκ του νερού εκείνου δεν είνε άκαιρον να τ' αναφέρω. Άμα πίη ο γέρων και κυριευθή υπό του Σειληνού μένει επί πολύ άφωνος και όμοιος με άνθρωπον τον οποίον έχει ζαλίσει και βαρύνει ο οίνος• έπειτα αίφνης ανακτά φωνήν λαμπράν, εύστροφον και μελωδικήν και εξ αφώνου γίνεται λαλίστατος, τόσον ώστε είνε αδύνατον ν' αποστομωθή και να παύση να ρητορεύη. Αλλ' όσα λέγει είνε συνετά και σεμνά και οι λόγοι του

κατεβαίνουν όπως του Ομηρικού εκείνου ρήτορος• «νιφάδεσσιν εοικότες χειμερίησι» {77}• και δεν είνε αρκετόν να τους παρομοιάση τις, διά την ηλικίαν των, προς κύκνους• η ευφράδεια των ενθυμίζει μάλλον τους τέττιγας, όπως εξακολουθούν να λαλούν επιμόνως και γοργώς μέχρι βαθείας εσπέρας. Τότε ανανήφοντες εκ της μέθης, σιωπούν και επανέρχονται εις την προτέραν κατάστασιν.

Αλλά το παραδοξώτερον δεν είπα• εάν ο γέρων αφήση εν τω μεταξύ ημιτελή την ομιλίαν του και δύσαντος του ηλίου εμποδισθή να την φέρη εις πέρας, όταν το επόμενον έτος θα πίη εκ νέου εκ της πηγής, θα την εξακολουθήση εκ του σημείου όπου την αφήκεν όταν εξεμέθυσε.

Αυτά τα σκώμματα απευθύνω, ως ο Μώμος, προς τον εαυτόν μου• και μα τον Δία, είνε περιττόν να προσθέσω το επιμύθιον διότι βλέπετε πόσον ο μύθος μου ταιριάζει. Εάν είπω ανόητα, η μέθη είνε αιτία• εάν δε φανούν συνετοί οι λόγοι μου, άρα ο Σειληνός μ' ελυπήθη και μ' ενέπνευσε.

ΨΕΥΔΟΛΟΓΙΣΤΗΣ {78}

Η περί της αποφράδος, κατά Τιμάρχου.

'Οτι δεν εγνώριζες την λέξιν αποφράδα είνε ολοφάνερον. Διότι πώς θα με κατηγορείς δι' αυτό ως βαρβαρίζοντα εις την γλώσσαν, επειδή είπα περί σου ότι είσαι όμοιος με αποφράδα — τωόντι δε την ημέραν εκείνην ενθυμούμαι ότι παρωμοίασα την διαγωγήν σου προς την τοιαύτην ημέραν — εκτός αν σου είνε παντελώς άγνωστος η λέξις; Αλλά την σημασίαν της λέξεως ταύτης θα σε διδάξω μετ' ολίγον• τώρα δε σου λέγω εκείνο το οποίον είπεν ο Αρχίλοχος, ότι έπιασες τέττιγα από το πτερόν, εάν έτυχε να γνωρίζης την ύπαρξιν ενός σατυρικού ποιητού Αρχιλόχου ονομαζομένου και εκ Πάρου καταγομένου, όστις διεκρίνετο διά την ανεξαρτησίαν του φρονήματος και την ελευθερίαν της γλώσσης, και δεν εφοβείτο να κατακρίνη ό,τι δήποτε, ούτε εσκοτίζετο αν θα ελύπει υπερβολικά τους κινούντας την χολήν των στίχων του. Εκείνος λοιπόν, όταν ποτέ εκακολογήθη υπό τινος, είπεν ότι άσχημα έκαμε να πιάση τον τέττιγα από το πτερόν. Ο Αρχίλοχος παρωμοίαζε τον εαυτόν του προς τέττιγα, όστις εκ φύσεως και χωρίς αφορμήν είνε λάλος, όταν δε τον συλλάβουν και από το πτερόν, φωνάζει ακόμη δυνατώτερα. Και συ τώρα, είπε, δυστυχή άνθρωπε, τι ήθελες να ερεθίσης εναντίον σου ποιητήν λάλον ζητούντα αφορμήν και υπόθεσιν προς στιχουργίαν;

Αυτήν την απειλήν σου απευθύνω και εγώ, όχι μα τον Δία διότι θέλω να

συγκρίνω τον εαυτόν μου προς τον Αρχίλοχον— κατά τι; πολύ απέχω — αλλά διότι γνωρίζω από τον βίον σου πολλά τα οποία είνε άξια σατυρισμού και διά τα οποία ούτε αυτός ο Αρχίλοχος θα ήτο αρκετός• και αν εκάλει τον Σιμωνίδην και τον Ιππώναντα εις συνεργασίαν, δεν θα ήσαν αρκετοί να εξεικονίσουν και μίαν μόνην από τας φαυλότητας σου. Εις πάσαν διαφθοράν υπερβαίνεις τον Οροδοικίδην, τον Λυκάμβην και τον Βούπαλον,{79} οίτινες έγιναν αντικείμενα της σατύρας των ποινών εκείνων. Φαίνεται ότι κάποιος εκ των θεών έφερεν εις τα χείλη σου τον γέλωτα όταν ελέχθη η αποφράς, και ούτω συ μεν απεδείχθης περισσότερον και από τους Σκύθας ως εντελώς αμαθής, έδωκες δε δικαίαν αφορμήν επιθέσεως εις άνδρα ελεύθερον, όστις εξ ιδίας αντιλήψεως σε γνωρίζει καλώς και ουδόλως συστέλλεται ναποκαλύψη τα πάντα, μάλλον δε είνε έτοιμος να διακηρύξη όσα πράττεις νύκτα και ημέραν ακόμη και τώρα, εκτός των πολλών τα οποία έπραξες εις το παρελθόν. Ίσως είνε μάταιον και περιττόν να ομιλή κανείς περί σου με την ειλικρίνειαν ήτις αρμόζει εις τους μορφωμένους ανθρώπους. Διότι ούτε συ υπάρχει ελπίς να γίνης καλλίτερος διά της επιτιμήσεως, όπως ο κάνθαρος δεν δύναται να μεταπεισθή να κυλίη τας ακαθαρσίας αφού άπαξ συνείθισεν εις αυτάς, ούτε υπάρχει κανείς, υποθέτω, όστις αγνοεί την διαφθοράν σου και τας πράξεις με τας οποίας υβρίζεις το γήρας σου. Δεν είνε τόσον αφανείς και προφυλαγμέναι από την κοινήν αντίληψιν αι κακοήθειαί σου• ούτε είνε ανάγκη να σου αφαιρέση κανείς την λεοντήν διά να φανής ότι είσαι όνος, εκτός αν κανείς μας ήλθε προσφάτως εκ των Υπερβορείων Χωρών ή είνε τόσον μωρός, ώστε και χωρίς να σε ίδη να μη γνωρίζη και να εννοή αμέσως ότι είσαι ο θρασύτατος των όνων και να περιμένη να σε ακούση να ογκανίζης διά να βεβαιωθή τι είσαι. Προ πολλού και προ εμού και πολλάκις έχουν διατυμπανισθή αι κακοήθειαί σου και έχεις φήμην όχι μικράν δι' αυτάς, περισσοτέραν και από τον Αριφράδην,{80} τον Συβαρίτην Ημιθέωνα και τον Χίον Βάσταν τον θεωρούμενον σοφόν εις τα τοιαύτα. Θα τα είπω όμως, αν και θα φανώ ότι λέγω πασίγνωστα, διά να μη κατηγορηθώ ότι μόνος εγώ δεν τα γνωρίζω.

Αλλά προτιμώτερον να καλέσωμεν βοηθόν ένα εκ των προλόγων του Μενάνδρου, τον Έλεγχον, φίλον της Αληθείας και της Παρρησίας, όστις δεν είνε εκ των ασημοτέρων θεών των αναβαινόντων εις την σκηνήν και είνε εχθρός μόνον υμών των φοβουμένων την γλώσσαν του. Ο Έλεγχος όχι μόνον γνωρίζει τα πάντα, αλλά και σαφώς εκθέτει όσα περί υμών γνωρίζει. Θα είνε λοιπόν ευχάριστον εάν θελήση να προσέλθη και μας διηγηθή την υπόθεσιν του δράματος. Έλα λοιπόν, άριστε των προλόγων και των σκηνικών θεοτήτων, και φρόντισε να εξηγήσης προκαταβολικώς εις τους ακροατάς ότι ουχί αδίκως, ούτε εκ φιλοκατηγορίας και επιπολαιότητος επιχειρώ το κατηγορητήριον τούτο, αλλά και διά προσωπικήν άμυναν και διότι συμμερίζομαι το κοινόν μίσος διά την κακοήθειαν του ανθρώπου. Αφού είπης μόνον αυτά και κάμης σαφή εισαγωγήν, ναποσυρθής αμέσως και ναφήσης εις εμέ τα λοιπά. Θα σε μιμηθώ δε και θα ελέγξω τας περισσοτέρας των αισχρουργιών του ανθρώπου, ώστε να μη δύναται κανείς να σε κατηγορήση δι' έλλειψιν θάρρους και αληθείας. Δεν ζητώ, φίλτατε Έλεγχε, να επαινέσης εμέ προς τους ακροατάς, ούτε τα ελαττώματα εκείνου να εκθέσης. Διότι δεν είνε

πρέπον να έλθουν εις το στόμα ενός θεού λόγοι περί ανθρωπου τόσον καταπτύστου.

Ο άνθρωπος ούτος (ομιλεί ο Έλεγχος)διατεινόμενος ότι είνε σοφιστής {81}, μετέβη μίαν φοράν εις την Ολυμπίαν διά να εκφωνήση προς τους πανηγυριστάς λόγον, τον οποίον είχε προ πολλού συνθέσει.

Ήτο δε υπόθεσις του λόγου το γεγονός ότι ο Πυθαγόρας ημποδίσθη υπό τινος Αθηναίου, νομίζω, να λάβη μέρος εις τα Ελευσίνια μυστήρια ως βάρβαρος, διά τον λόγον ότι αυτός ο Πυθαγόρας έλεγεν ότι άλλοτε ποτέ υπήρξε και Εύφορβος.{82} Ο λόγος αυτού ήτο, όπως ο κολιός του Αισώπου, στολισμένος με διάφορα ξένα πτερά. Διά να μη φανή δε ότι έλεγε παλαιά πράγματα, αλλ' ότι ωμίλει εκ του προχείρου, παρεκάλεσε ένα εκ των φίλων του — ήτο δε ούτος εκ Πατρών, ασχολούμενος συνήθως με δίκας—όταν ζητήση να του προβάλουν θέμα περί του οποίου να ομιλήση, να του προτείνη τον Πυθαγόραν. Ούτω και συνέβη και ο Πατρεύς εκείνος παρέσυρε τους παρόντας ν' ακούσουν ομιλίαν περί του Πυθαγόρου. Αλλ' όπως ήρχισε να αραδιάζη πράγματα τα οποία προ πολλού είχε σκεφθή και μελετήση, εφάνη αμέσως πολύ απίθανος αυτοσχεδιαστής, μολονότι η μεγάλη του αναισχυντία τον υπεβοήθει και τον υπεστήριζε και συνεκάλυπτε την απάτην. Οι δε ακροαταί εγέλων θορυβωδώς και άλλοι μεν παρατηρούντες τον Πατρέα εκείνον υπεδήλουν ότι εμάντευσαν την σύμπραξίν του εις την απάτην, άλλοι δε γνωρίζοντες και αυτά τα λεγόμενα παρά του ρήτορος, κατεγίνοντο καθ' όλην την διάρκειαν του λόγου να δοκιμάζουν αλλήλους κατά πόσον ηδύναντο ν' αναμνησθούν και διαγνώσουν τίνος εκ των σοφιστών, οίτινες ολίγον πρότερον είχον διακριθή εις τας καλουμένας μελέτας, ήτο εκάστη των περικοπών του λόγου. Μεταξύ των γελώντων ήτο και ο γράψας τον παρόντα λόγον. Και ηδύνατο να μη γελά διά τόσον φανεράν και απίστευτον και αναίσχυντον απάτην, αφού μάλιστα έχει και εύκολον τον γέλωτα; Αλλά και πώς να μη γελάση, όταν ο ρήτωρ τρέψας την φωνήν του εις μελωδίαν ήρχισε να ψάλλη, ως ενόμιζε, θρήνον διά τον Πυθαγόραν; Ο συγγραφεύς του παρόντος νομίζων ότι έβλεπεν όνον προσπαθούντα, κατά το λεγόμενον, να παίξη κιθάραν, ανεκάγχασε με όλην του την όρεξιν. Ο δε ρήτωρ στραφείς τον είδε και από της στιγμής εκείνης ο πόλεμος εκηρύχθη μεταξύ των.

Κατόπιν ήλθεν η πρώτη του έτους ή μάλλον η τρίτη ημέρα της μεγάλης νουμηνίας {83} ότε οι Ρωμαίοι, κατ' αρχαίον έθιμον, κάμνουν ευχάς δι' όλον το έτος και θυσίας, τας οποίας εκανόνισεν ο βασιλεύς Νουμάς. Πιστεύουν δε ότι οι θεοί κατ' εκείνην την ημέραν εξαιρετικώς εισακούουν τας ευχάς των ανθρώπων. Κατά τοιαύτην λοιπόν εορτήν, εκείνος ο οποίος εγέλασεν εις την Ολυμπίαν διά τον ψευδή εκείνον Πυθαγόραν, είδε πλησιάζοντα τον αισχρόν και φαντασμένον, τον σφετεριστήν των ξένων έργων — συνέπεσε δε να γνωρίζη ακριβώς και την διαγωγήν αυτού, την ασέλγειαν και την ρυπαρότητα του βίου και όσα συνελήφθη να πράττη. Και είπε προς ένα εκ των συντρόφων του• Πρέπει ναποφύγωμεν αυτό το κακόν συναπάντημα, του οποίου η εμφάνισις δύναται να μας μεταβάλλη αυτήν την ευτυχή ημέραν εις αποφράδα. Τούτο ακούσας ο σοφιστής και νομίσας την λέξιν αποφράδα, ως ξένην και άσχετον προς την

Ελληνικήν γλώσσαν, ήρχισε να γελά και ενόμισεν ότι εύρε την περίστασιν να εκδικηθή διά τον παλαιόν εκείνον γέλωτα και προς όλους έλεγεν• Αποφράς; τι είνε αυτό; καρπός ή λάχανον ή σκεύος; είνε φαγώσιμον ή το πίνουν; Εγώ ούτε το ήκουσα ποτέ, ούτε δύναμαι να εννοήσω τι σημαίνει. Ενόμιζεν ότι έλεγε ταύτα εναντίον του εχθρού του και εγέλα πολύ με την αποφράδα και δεν ενόει ότι έδιδε την εσχάτην απόδειξιν της απαιδευσίας του. Διά τούτο έγραφε τον παρόντα λόγον εκείνος όστις με προαπέστειλε προς υμάς, διά να δείξη ότι ο περίφημος σοφιστής αγνοεί τα κοινότατα της Ελληνικής γλώσσης και αυτά ακόμη τα οποία γνωρίζουν οι άνθρωποι των εργαστηρίων και των καπηλειών.

Αυτά είπεν ο Έλεγχος. Εγώ δε — διότι τώρα θα συνεχίσω του δράματος την υπόθεσιν — καθήσας επί του Δελφικού τρίποδος, δικαιούμαι να είπω τα όσα έπραξες εις την πατρίδα σου, όσα εις την Παλαιστίνην, οποία εις την Αίγυπτον, εις την Φοινίκην και την Συρίαν, κατόπιν δε εις την Ελλάδα και την Ιταλίαν και τελευταίον τώρα εις την Έφεσον, όπου η κακοήθεια σου έφθασεν εις το κατακόρυφον αυτής. Αφού κατά την παροιμίαν είσαι κάτοικος της Ιλίου και εκάλεσες τραγωδούς διά να σου παίξουν, κατ' ανάγκην θ' ακούσης την διήγησιν των δυστυχημάτων σου {84}.

Αλλά προ τούτου ας ομιλήσωμεν περί της αποφράδος και σ' εξορκίζω εις την πάνδημον Αφροδίτην, τας Γενετυλλίδας και την Κυβέλην {85} να μου είπης κατά τι σου εφάνη αξιοκατάκριτος και αξία γέλωτος η λέξις αποφράς. Βέβαια θα την θεωρής ξένην και εισχωρήσασαν εις την γλώσσαν εκ της προς τους Κελτούς, τους Θράκας ή τους Σκύθας επιμιξίας. Και επειδή γνωρίζεις τελείως την γλώσσαν των Αθηναίων, απεκήρυξες και απέκλεισες αμέσως την αποφράδα εκ της ελληνικής γλώσσης και ο γέλως σου αυτήν την αφορμήν είχε, ότι τάχα βαρβαρίζω και ξενίζω και παραβαίνω τους Αττικούς κανόνας.

Αλλ' οι από σε καλλίτερα γνωρίζοντες τα τοιαύτα δύνανται να είπουν ότι ουδεμία άλλη λέξις είνε τόσον εντοπία όσον αυτή• και ευκολώτερον δύνασαι ν' αποδείξης τον Ερεχθέα και τον Κέκροπα ξένους και επήλυδας εις τας Αθήνας παρά την αποφράδα ότι δεν είνε συγγενής και αυτόχθων της Αττικής. Πολλά πράγματα λέγουν οι Αθηναίοι ομοίως με τους άλλους ανθρώπους, αλλ' αποφράδα μόνοι αυτοί λέγουν την κακήν, κατηραμένην και απαισίαν και ομοίαν προς σε ημέραν: Ιδού έμαθες ήδη τυχαίως τι σημαίνει διά τους Αθηναίους η αποφράς ημέρα• όταν ούτε αι αρχαί λειτουργούν, ούτε αι δίκαι δικάζονται, ούτε ιεροτελεστίαι τελούνται και ουδέν εν γένει γίνεται εκ των αισίων, η ημέρα αύτη ονομάζεται αποφράς.

Εισήχθη δε το έθιμον τούτο εις άλλους δι' άλλας αιτίας• είτε διότι ηττήθησαν εις μεγάλας μάχας, ώρισαν έπειτα να μη επιχειρούν τίποτε κατά τας ημέρας καθ' ας έπαθαν τα ατυχήματα ταύτα και να μη έχη κύρος καμμία πράξις επίσημος γενομένη κατά τας χρονολογίας ταύτας, είτε διότι... καίτοι είνε ίσως άκαιρον και πάρωρον να διδάσκη κανείς και να εξηγή τα τοιαύτα εις άνθρωπον γέροντα, όστις ουδέ τα στοιχειωδέστερα

τούτων γνωρίζει. Αλλ' επί του προκειμένου η λέξις αύτη είνε το παν και
ο γνωρίζων αυτήν γνωρίζει παν ό,τι σχετίζεται με την σημασίαν της. Δεν
επιτρέπεται δε η άγνοια της• διότι αν δικαιολογείται ν' αγνοή κανείς
λέξεις αι οποίαι δεν είνε της κοινής χρήσεως και δεν εννοούνται από
τους πολλούς, την αποφράδα όμως και αν θέλη κανείς δεν δύναται να είπη
κατ' άλλον τρόπον• διότι μόνον αυτή η λέξις υπάρχει δι' αυτήν την
έννοιαν.

Έστω, θα παρατήρηση κανείς. Αλλά και εκ των παλαιών λέξεων άλλαι μεν
πρέπει να λέγωνται, άλλαι δε όχι, όσαι δεν είνε γνωσταί εις τους
πολλούς, διά να μη πλήττουν δυσαρέστως την ακοήν εκείνων προς τους
οποίους απευθυνόμεθα. Ίσως δε τωόντι έσφαλα, διότι έπρεπε να σου
ομιλήσω εις την γλώσσαν των Παφλαγόνων ή των Καπαδοκών ή των Βακτρίων,
διά να εννοήσης τι σου έλεγα και να σου είνε ευχάριστα τα λεγόμενα.
Αλλ' όταν κανείς απευθύνεται προς τους άλλους Έλληνας, νομίζω ότι
πρέπει να μεταχειρίζεται την Ελληνικήν γλώσσαν. Καίτοι δε οι Αττικοί
με την πάροδον του χρόνου πολλά μετέβαλαν εκ της γλώσσης των, η λέξις
αποφράς παραμένει αμετάβλητος και εξακολουθεί να λέγεται ούτω πάντοτε
υπό πάντων.

Θα ανέφερα και εκείνους οίτινες εις το παρελθόν μετεχειρίσθησαν αυτήν
την λέξιν, εάν δεν υπήρχε φόβος να σε φέρω εις απορίαν με ονόματα ξένα
και άγνωστα προς σε ποιητών και ρητόρων και συγγραφέων αλλ' είνε και
περιττόν ν' αναφέρω τους μεταχειρισθέντας την λέξιν, διότι όλοι τους
γνωρίζουν. Εάν δε συ μου αναφέρης ένα εκ των παλαιών όστις δεν έκαμε
χρήσιν αυτής της λέξεως, σου υπόσχομαι χρυσούν, κατά το λεγόμενον,
ανδριάντα εις την Ολυμπίαν. Αλλ' εκείνος ο οποίος εις γεροντικήν και
περασμένην ηλικίαν αγνοεί τα τοιαύτα, βεβαίως δεν θα γνωρίζη και ότι
αι Αθήναι είνε πόλις εις την Αττικήν, η Κόρινθος εις τον Ισθμόν και η
Σπάρτη εις την Πελοπόννησον.

Η μόνη ίσως δικαιολογία ήτις σου υπολείπεται είνε να είπης ότι την μεν
λέξιν εγνώριζες, αλλά την χρήσιν αυτής κατηγόρησες ως άκαιρον. Αλλά
και εις τούτο θα σου δώσω την πρέπουσαν απάντησιν και να προσέξης εις
όσα θα σου είπω, εκτός εάν πολύ ολίγον σε μέλει διά την αμάθειάν σου.
Οι παλαιοί πολλάς τοιαύτας επωνυμίας έδωκαν εις τους ομοίους σου—διότι
υπήρχον και τότε, ως φαίνεται, άνθρωποι βδελυροί κατά τα ήθη και
βρωμεροί και με διεστραμμένον χαρακτήρα•—και κάποιος μεν ωνόμασεν ένα
Κόθορνον, προσομοιάσας την αχαρακτήριστον αυτού διαγωγήν προς τα
τοιαύτα υποδήματα{86}, άλλος δε ωνόμασεν άλλον Ενόχλησιν, διότι ήτο
ρήτωρ θορυβώδης και συνετάρασσε τας συνελεύσεις. Άλλον ωνόμασαν
Εβδόμην, διότι, όπως τα παιδία κατά την εβδόμην του μηνός, εκείνος εις
τας συνελεύσεις έπαιζε και εγέλα καθ' ον χρόνον συνεζητούντο αι
σοβαραί υποθέσεις του λαού{87}. Δεν επιτρέπεται λοιπόν και εις εμέ,
δι' όνομα του Αδώνιδος, να παρομοιάσω ένα παγκάκιστον άνθρωπον, ο
οποίος έχει όλας τας κακοηθείας, προς ημέραν δυσώνυμον και απαισίαν;
Ημείς και τους χωλούς τον δεξιόν πόδα αποφεύγομεν, μάλιστα αν τους
συναντήσωμεν το πρωί. Και αν τις άμα
εξέλθη από την κατοικίαν του ίδη ευνούχον ή πίθηκον, στρέφεται προς τα

οπίσω και επανέρχεται εις την οικίαν του, διότι μαντεύει ότι δεν θ' αποβούν εις καλόν αι πράξεις του κατά την ημέραν εκείνην μετά τοιούτον κακόν συναπάντημα. Εις την αρχήν δε και εις τα πρόθυρα και την πρώτην έξοδον και την πρωίαν, ούτως ειπείν, του όλου έτους εάν ίδη κανείς κίναιδον, ενεργούντα και πάσχοντα ακατονόμαστα, πασίγνωστον δι' αυτά και κατεξευτελισμένον και σχεδόν με το όνομα των αισχρουργιών τούτων ονομαζόμενον, απατεώνα, αγύρτην, επίορκον, εξωλέστατον, άξιον του κύφωνος και του βαράθρου{88}, δεν πρέπει να τον αποφύγη και να τον παρομοιάση προς αποφράδα ημέραν;

Αλλ' αρνείσαι ότι είσαι τοιούτος; 'Οχι δεν θ' αρνηθής, διότι εγώ γνωρίζω το θάρρος σου, μου φαίνεται δε ότι και υπερηφανεύεσαι διότι δεν χάνεται η δόξα των έργων σου, αλλ' είσαι εις όλους γνωστός και περιβόητος. Αλλά και αν θελήσης ν' αρνηθής ότι είσαι τοιούτος, ποίοι θα σε πιστεύσουν; οι συμπολίται σου; Διότι από αυτούς είνε ορθόν ν' αρχίσωμεν. Αλλ' εκείνοι γνωρίζουν την πρώτην σου ανατροφήν και πώς παρεδόθης εις τον φαυλότατον εκείνον στρατιωτικόν και συνδιεφθείρεσο μετ' αυτού, υπηρετών αυτόν καθ' όλους τους τρόπους, έως ου σ' έκαμε, κατά το λεγόμενον, κουρέλι χιλιοτρύπητον και σ' επέταξεν εις τον δρόμον. Θα ενθυμούνται προσέτι και τα νεανικά σου κατορθώματα εις το θέατρον, όπου ελάμβανες μέρος εις τας παραστάσεις των ορχηστών και ήθελες να είσαι ο αρχηγός των. Πριν ή εμφανισθή άλλος εις την σκηνήν και πριν ή αναγγελθή το όνομα του έργου, ενεφανίζεσο συ με πολλήν επισημότητα, φορών χρυσά υποδήματα και ένδυμα ηγεμονικόν, διά να ζητής την επιείκειαν του κοινού, ελάμβανες στεφάνους και απήρχεσο χειροκροτούμενος και εκ των προτέρων τιμώμενος. Σήμερον όμως παρουσιάζεσαι ως ρήτωρ και σοφιστής• και αν το μάθουν οι συμπολίται σου, θα νομίζουν, όπως εις την τραγωδίαν, ότι βλέπουν δύο ήλιους και διπλάς Θήβας {89}• και όλοι θα λέγουν απορούντες : Εκείνος ο τότε και ο κατόπιν είνε σήμερον ο ρήτωρ και ο σοφιστής; Διά τούτο και συ κάνεις καλά και δεν πηγαίνεις εις την πατρίδα σου, αλλ' είσαι εκούσιος εξόριστος, ενώ η πατρίς σου ούτε κατά τον χειμώνα είνε κακή ως διαμονή, ούτε το θέρος καθ' υπερβολήν θερμή, αλλ' η ωραιότερα και μεγαλειτέρα εξ όλων των πόλεων της Φοινίκης• διότι η ανάμνησις του παλαιού σου εκείνου βίου και η συναναστροφή με τους γνωρίζοντας τας τότε περιπετείας σου δεν θα σου είνε καθόλου ευχάριστος.

Αλλά διατί λέγω ανοησίας; Δύνασαι να εντραπής κανένα συ; Και τι εκ των αισχροτάτων δύνασαι να θεωρήσης αισχρόν; Πληροφορούμαι δε ότι έχεις και κτήματα σπουδαία εις την πατρίδα σου, ένα άθλιον πυργίσκον, προς τον οποίον συγκρινόμενος ο πίθος τους Διογένους θα ήτο του Διός ανάκτορον. Αλλά τέλος πάντων δεν υπάρχει τρόπος οιοσδήποτε να μεταπείσης τους συμπολίτας σου ώστε να μη σε νομίζουν τον σιχαμερώτερον των ανθρώπων και όνειδος κοινόν της πόλεως των.

Αλλά μήπως και εις την άλλην Συρίαν θα εύρης υποστηρικτάς, αν είπης ότι έζησες χωρίς να πράξης τίποτε κακόν και αξιοκατάκριτον; Η Αντιόχεια γνωρίζει την ιστορίαν της απαγωγής του εκ Ταρσού νέου εκείνου....Αλλ' είνε αισχρόν ίσως και ν' ανακινή τις τοιαύτα πράγματα.

Εν τοσούτω γνωρίζουν και ενθυμούνται εκείνοι οίτινες σας κατέλαβον καθ' ην στιγμήν συ μεν ήσο γονατιστός, εκείνος δε γνωρίζεις τι σου έκανε, εάν δεν έχασες εντελώς την μνήμην, εις το στόμα. Αλλ' ίσως δεν σε γνωρίζουν οι κατοικούντες εις την Αίγυπτον, οίτινες μετά τα εν Συρία θαυμαστά εκείνα κατορθώματα σε υπεδέχθησαν φεύγοντα και διότι κατεδιώκεσο και δι' όσα ανέφερα υπό των εμπόρων των ενδυμάτων, από τους οποίους ηγόρασες πολυτελή ενδύματα και σου εχρησίμευσαν διά το ταξείδι. Αλλ' η Αλεξάνδρεια δεν γνωρίζει περί σου ολιγώτερα, ούτε μα τον Δία έπρεπε να έρχεται εις δευτέραν μοίραν μετά την Αντιόχειαν υπ' αυτήν την έποψιν. Και η ακολασία σου υπήρξεν εκεί αναιδεστέρα και η αισχρουργία σου μανιωδεστέρα και η φήμη σου διά ταύτα μεγαλειτέρα. Δεν είχες πλέον καμμίαν συστολήν. Εις μόνον ευρέθη να σε πιστεύση αρνούμενον ότι έπραξες ποτέ όσα η φήμη σου απέδιδε και σε υπεστήριξε γενόμενος ο τελευταίος σου μισθοδότης. Ήτο εκ των εγκριτοτέρων Ρωμαίων. Αλλά θα μου επιτρέψης ν' αποσιωπήσω τ' όνομα του, μολονότι όλοι οι προς ους απευθύνομαι γνωρίζουν ποίον εννοώ. Προς τι δε ν' αναφέρω όσα υπέφερεν εκ της αναισχυντίας σου κατά την διάρκειαν των σχέσεων σας; Αλλ' όταν σε συνέλαβε πεσμένον εις τα γόνατα του νεαρού οινοχόου του Οινοποίωνος, τι νομίζεις; επίστευσεν ότι δεν είσαι τοιούτος, ενώ είχε τας αποδείξεις ενώπιον του; Μόνον αν ήτο θεότυφλος θα επίστευε. Και εξεδήλωσε την περί σου γνώμην του εκδιώξας σε παρευθύς εκ της οικίας του και εξαγνίσας αυτήν, ως λέγεται, μετά την έξοδόν σου.

Η Αχαΐα επίσης και η Ιταλία είνε πλήρεις εκ των πράξεων σου και της δι' αυτάς φήμης σου• απολάμβανε λοιπόν την δόξαν σου. Και εις εκείνους οίτινες απορούν δι' όσα τώρα πράττεις εις την Έφεσον λέγω, ότι αληθώς δεν θα εθαύμαζον, εάν εγνώριζον τον παλαιόν σου βίον• καίτοι εδώ έμαθες και κάτι νέον• νακολασταίνης και με γυναίκας.

Ειπέ μου λοιπόν, δεν σου ταιριάζει τελείως το όνομα αποφράς; Αλλά διατί, προς θεού, έχεις και την αξίωσιν να μας φιλής εις το στόμα μετά τας αισχρουργίας εκείνας; Διότι τούτο το υβριστικώτατον πράττεις και μάλιστα εις εκείνους οίτινες είνε ολιγώτερον άξιοι τοιαύτης ύβρεως και προς τους ακροατάς και μαθητάς σου. Δεν είνε δι' αυτούς αρκετά όσα άλλα δυσάρεστα υποφέρουν από το στόμα σου, οι βαρβαρισμοί της γλώσσης, η τραχεία φωνή, η ακρισία, η ασυναρτησία, η παντελής απειροκαλία και τα τοιαύτα; Πρέπει να λαμβάνουν επί πλέον και φιλήματα από τοιούτον στόμα, αλεξίκακε θεέ; Προτιμώτερον να φιληθή κανείς από ασπίδα {90} ή έχιδναν• ο κίνδυνος τότε θα είνε μόνον ο πόνος και η δηλητηρίασις, υπάρχει δε ελπίς ότι αν κληθή ιατρός θ' αποτρέψη τον κίνδυνον μετά το ιδικόν σου όμως φίλημα και τον εξ αυτού μολυσμόν δύναται τις πλέον να πλησίαση εις ναόν ή βωμόν; και ποίος εκ των θεών θα εισακούση τας ευχάς του; πόσων ραντισμών εξαγνιστικών, πόσων ποταμών έχει ανάγκην;

Και ενώ είσαι τοιούτος και τοιαύτα πράττεις, εχλεύαζες τους άλλους διά λέξεις και φράσεις. Εγώ εν τοσούτω θα εντρεπόμην μάλλον εάν δεν εγνώριζα την αποφράδα παρά διότι την είπα όπως την είπα. Σε δε ουδείς από ημάς κατηγόρησε διά τους βρωμολόγους και τους τροπομάσθλητας, τα

ρησιμετρώ και αθηνιώ και ανθοκρατώ και σφενδικίζω και χειροβλημάω {91}, τα οποία μεταχειρίζεσαι εις τους λόγους σου. Ο λόγιος Ερμής ας σε συντρίψη ομού με τους λόγους σου. Διότι εις ποία βιβλία τα ευρίσκεις αυτά; Αναμφιβόλως τα ξετρυπόνεις από κάποιον εκ των ασημάντων και λησμονημένων υπό αράχνας και μούχλαν ποιητών ή ίσως εκ των βιβλίων της Φιλαινίδος {92}, τα οποία έχεις πάντοτε ανά χείρας. Είνε όμως άξια σου και του στόματος σου.

Αφού δε ανέφερα το στόμα, τι θα έλεγες αν η γλώσσα σου σενήγεν εις το δικαστήριον επί αδικήματι ή το ολιγώτερον επί εξυβρίσει — ας κάμωμεν αυτήν την υπόθεσιν — και σου έλεγε; Εγώ, αχάριστε, σε παρέλαβα πτωχόν και χωρίς επάγγελμα βιοποριστικόν, και κατ' αρχάς μεν σ' έκαμα να παρουσιάζεσαι επιτυχώς εις τα θέατρα, άλλοτε ως Νίνος και άλλοτε ως Μητίοχος, μετ' ολίγον δε και ως Αχιλλεύς. Έπειτα όταν εδίδασκες παιδία να συλλαβίζουν επί πολύν καιρόν σ' έτρεφα. Και τώρα ότε απαγγέλλεις τους ξένους λόγους ως ιδικούς σου, έκαμα ώστε να θεωρήσαι ρήτωρ και σου έδωκα δόξαν ήτις ουδόλως σου ανήκει. Ποίαν λοιπόν τόσο μεγάλην αφορμήν έχθρας έχεις εναντίον μου και με μεταχειρίζεσαι κατ' αυτόν τον τρόπον και με διατάσσεις να πράττω αίσχιστα πράγματα και να σε βοηθώ εις καταπτύστους πράξεις; Δεν σε αρκούν όσα με αναγκάζεις να πράττω την ημέραν, να ψεύδωμαι, να επιορκώ και να εκχύνω την τόσην σου φλυαρίαν και μωρολογίαν ή μάλλον να εμώ τον βόρβορον των λόγων σου; και ούτε την νύκτα μ' αφήνης την δυστυχή να ησυχάσω, αλλά μόνη εγώ σου κάνω τα πάντα και εξευτελίζομαι και μιαίνομαι• και ενώ είμαι γλώσσα με χρησιμοποιείς ως χείρα και ως ξένην με υβρίζεις και με τόσα κακά με φορτόνεις. Το μόνον έργον μου είνε να λαλώ, εις άλλα δε μέρη του σώματος ανήκει να κάμνουν και να παθαίνουν τα τοιαύτα, θα ήτο προτιμώτερον δι' εμέ να με κόψουν όπως της Φιλομήλας την γλώσσαν. Βεβαίως ευτυχέστεραι από εμέ είνε αι γλώσσαι εκείνων οίτινες τρώγουν τα τέκνα των.

Εάν η γλώσσα σου ελάλει δι' εαυτήν και σου έλεγεν αυτά, προσλαμβάνουσα ως συνήγορον και μάρτυρα και την γενειάδα σου, προς θεού, τι θα της απεκρίνεσο;

Μήπως θα της έλεγες εκείνα τα οποία και προ ολίγου καιρού είπες προς τον Γλαύκον, όταν ούτος σε κατηγορεί διά μίαν ωρισμένην αισχρουργίαν σου, ότι διά τούτο έγεινες εντός ολίγου ένδοξος και γνωστός εις όλους και πώς ήτο δυνατόν να γείνης τόσον περιβόητος διά της ρητορικής σου; Είνε δε ευχάριστον να γείνη κανείς καθ' οιονδήποτε τρόπον ένδοξος και ονομαστός. Έπειτα θα αριθμήσης προς αυτήν τας πολλάς σου προσωνυμίας, όσαι εις διάφορα έθνη σου εδόθησαν. Ακριβώς δε διά τούτο θαυμάζω, πώς εθύμωσες διότι εγώ σε ωνόμασα αποφράδα και διά τας προσωνυμίας εκείνας δεν ηγανάκτεις. Εις την Συρίαν σε ωνόμασαν ροδοδάφνην διά λόγον τον οποίον αισχύνομαι, μα την Αθηνάν, να αναφέρω• ώστε εγώ τουλάχιστον θ' αφήσω το πράγμα ασαφές. Εις την Παλαιστίνην ωνομάσθης φράκτης, διότι τα γένεια σου, τα οποία εξύριζες τότε, ηνώχλουν ως άκανθαι. Εις την Αίγυπτον ωνομάσθης πονόλαιμος, και τούτο είνε ευνόητον• διότι ως λέγουν παρ' ολίγον να πνιγής από ένα ναύτην τριίστου πλοίου ο οποίος

εισβαλών σου απέφραξε το στόμα. Οι χαριέστατοι όμως Αθηναίοι δεν είπον περί σου τίποτε το αινιγματώδες, αλλ' απλώς σε ετίμησαν με την προσθήκην ενός γράμματος και σε ωνόμασαν Ατίμαρχον• διότι έπρεπε να έχης και κάτι περισσότερον από τον αρχαίον ομώνυμόν σου.{93} Εις την Ιταλίαν δε σου εδόθη ηρωικόν επώνυμον• ωνομάσθης κύκλωψ, επειδή μίαν φοράν εφιλοδόξησες να δώσης αρχαίαν μορφήν και να ραψωδήσης την αισχρουργίαν κατά τον Όμηρον. Και συ μεν είχες πέσει κάτω μεθυσμένος και εκράτεις εις την χείρα ποτήριον, ως Πολύφημος πλήρης ασελγών επιθυμιών, νεανίας δε μισθωτός έχων ορθόν τον μοχλόν και λίαν ακονισμένον ώρμησεν ως Οδυσσεύς εναντίον σου διά να σου εξορύξη τον οφθαλμόν.

κακείνου μεν άμαρτε, παραί δε οι ετράπετ' έγχος
αιχμή δ' εξεσύθη παρά νείατον ανθερεώνα{94}.

Αφού περί σου ομιλώ δεν είνε παράδοξον και άτοπον να αισχρολογώ. Συ δε, ω Κύκλωψ, ανοίξας το στόμα όσον το δυνατόν πλατύτερον όχι μόνον εδέχεσο να σου πλήττη ο νέος εκείνος την σιαγόνα, αλλά και εφαίνεσο θέλων ως η Χάρυβδις να καταπίης ολόκληρον τον Ούτιν ομού με τους ναύτας, τα πηδάλια και τα ιστία. Ταύτα δε έβλεπον και άλλοι παρόντες. Έπειτα την επιούσαν εδικαιολογείσο αποδίδων αυτά εις την μέθην και εις τον άκρατον οίνον.

Αφού λοιπόν έχεις τοιούτον και τοσούτον πλούτον ονομάτων, εντρέπεσαι διά την αποφράδα; Προς θεού, είπε μου, τι αισθάνεσαι όταν ο κόσμος λέγει περί σου ότι λεσβιάζεις και φοινικίζεις; Μήπως και αυτά αγνοείς όπως την αποφράδα και νομίζεις ίσως ότι σε επαινούν; ή αυτά μεν, επειδή τα πράττεις συνήθως, τα γνωρίζεις, μόνον δε την αποφράδα ως άγνωστον υβρίζεις και αποκλείεις του καταλόγου των ονομάτων;

Λοιπόν τόσον αληθή είνε αυτά διά τα οποία σε κατηγορώ, ώστε και μέχρι των γυναικωνιτών έχει φθάσει η φήμη σου. Όταν δε προ καιρού ετόλμησες να ζήτησης εις γάμον μίαν γυναίκα εις την Κύζικον, εκείνη, η οποία ήτο καλώς περί σου πληροφορημένη, απήντησε• Δεν θέλω άνδρα ο οποίος έχει και αυτός ανάγκην ανδρός. Και ενώ ευρίσκεσαι εις αυτήν την κατάστασιν, σκοτίζεσαι διά λέξεις και γελάς και υβρίζεις τους άλλους; Αλλά τούτο είνε επόμενον• διότι δεν δυνάμεθα όλοι να λέγωμεν όμοια με εκείνα τα οποία συ λέγεις. Ποίος έχει τόσον μεγάλην τόλμην εις τους λόγους του, ώστε να ζητή τρίαιναν αντί ξίφους διά να φονεύση τους τρεις μοιχούς; Και ποιος δύναται να είπη, όπως συ όταν έκρινες τον Θεόπομπον διά την κατάληψιν του Τρικαράνου, ότι με τρίκοπον λόγον καθυπέταξε τας πρωτευούσας πόλεις και έπειτα ότι εξετριαίνωσε την Ελλάδα και ήτο Κέρβερος εις τους λόγους; Αλλά και πρό τινος καιρού ανάψας λύχνον εζήτεις κάποιον αδελφόν{95} τον οποίον είχες χάσει, φαίνεται. Και πολλά άλλα τοιαύτα, γελοία και σόλοικα, τα οποία είνε ανάξια και να τ' απομνημονεύση κανείς, εκτός μόνον εκείνου το οποίον όσοι ήκουσαν αναφέρουν εξ ενός σου λόγου. Επρόκειτο, νομίζω, περί ενός πλουσίου και δύο πτωχών, οίτινες ήσαν εχθροί• ομιλών δε περί του πλουσίου είπες• «απέκτεινε θάτερον των πενήτων»• επειδή δε, ως ην επόμενον, οι

παρόντες εγέλασαν, συ διά να διορθώσης το σφάλμα σου, είπες• όχι, αλλά «άτερον αυτών απέκτεινεν». Παραλείπω τους αρχαϊσμούς σου, το τριών μηνοίν, το ανηνεμία, το πέταμαι, το εκχύνειν και όσα άλλα ωραία πράγματα επανθούν εις τους λόγους σου.

Και δι' όσα μεν αναγκαζόμενος υπό της πενίας κάμνεις δεν θα σε κατηγορήσω, μα την Αδράστειαν, διότι είνε δικαιολογημένος όπως δήποτε εκείνος, όστις πιεζόμενος υπό της πείνης επιορκεί αρνούμενος τας παρακαταθήκας τας οποίας του ενεπιστεύθησαν, ή αναιδώς ζητεί και αφού λάβη ζητεί και άλλα και κλέπτει ενδύματα και φορολογεί τον κόσμον• δεν λέγω αυτά• διότι δεν είνε τόσον αξιοκατάκριτος εκείνος όστις διά παντός τρόπου προσπαθεί να σωθή από την πενίαν. Αλλά το ασυγχώρητον είνε ότι εν ώ είσαι πτωχός, δαπανάς μόνον εις τας τοιαύτας ηδονάς όσα κερδίζεις διά της αναισχυντίας σου.

Αλλ' αν θέλης και να επαινέσω κάτι τι το οποίον με πολλήν ευφυίαν έπραξες, θ' αναφέρω πώς με την τέχνην του Τισίου {96} και μιμούμενος τον Κόρακα ήρπασες ενός ανοήτου γέροντος τριάκοντα χρυσά νομίσματα και πώς ο αυτός με την μέθοδον του Τισίου παγιδευθείς σου επλήρωσε δι' έν βιβλίον επτακοσίας πεντήκοντα δραχμάς.

Καίτοι έχω πολλά αλλά ακόμη να είπω, σε αφίνω, τούτο δε μόνον προσθέτω• εξακολούθει να πράττης αυτά όπως σου αρέσουν και μη παύσης να εξυβρίζης κατ' αυτόν τον τρόπον τον εαυτόν σου• αλλ' όχι και εκείνο το οποίον αποσιωπώ• διότι είνε ανόσιον να καλούμεν εις την οικίαν μας τους ούτω εξηχρειωμένους και να προσφέρωμεν εις αυτούς το ποτήριον της φιλίας και να γευώμεθα τα αυτά φαγητά. Αλλά να παύσης επίσης και τα μετά τους λόγους φιλήματα και μάλιστα προς εκείνους οίτινες όχι προ πολλού σου έκαμαν αποφράδα το στόμα. Και αφού τέλος πάντων ήρχισα να σου δίδω φιλικάς συμβουλάς, παύσε, αν θέλης, ν' αρωματίζης τας λευκάς σου τρίχας και να περιποιήσαι μόνον ωρισμένα μέρη του σώματος σου. Διότι εάν μεν σε αναγκάζη κανέν νόσημα, πρέπει όλον σου το σώμα να θεραπεύης• εάν δε δεν έχης καμμίαν τοιαύτην αφορμήν, διατί θέλεις να διατηρής καθαρά και λεία και ολισθηρά μέρη τα οποία ούτε να φαίνωνται επιτρέπει η αιδώς; Ό,τι μόνον κάμνεις φρόνιμον είνε ότι διατηρείς λευκάς τας τρίχας σου και δεν τας βάφεις, διά να χρησιμεύουν ως προκάλυμμα της αισχρότητός σου. Σέβου λοιπόν αυτάς κατά τούτο τουλάχιστον και μάλιστα την γενειάδα σου και μη τα μιαίνης και τα υβρίζης περισσότερον. Αλλ' αν δεν δύνασαι να κρατηθής, πράττε τουλάχιστον τας αισχρότητας σου την νύκτα και εις το σκότος, όχι την ημέραν, διότι είνε πολύ κτηνώδες.

Βλέπεις ότι θα ήτο προτιμότερον ν' αφήσης ακίνητα τα ύδατα της Καμαρίνης και να μη εμπαίζης την αποφράδα, η οποία θα σου καταστήση όλην την ζωήν αποφράδα; ή έχεις ανάγκην και άλλων κοσμητικών; Εις πάσαν περίστασιν εγώ δεν θα παραλείψω να συμπληρώσω τον πανηγυρικόν σου. Δεν ενόησες λοιπόν ότι είσαι εξουθένωμα και έπρεπεν, ω παιπάλημα και κίναδε, να μαζεύεσαι όταν ανήρ δασύτριχος και μάλιστα, ως οι αρχαίοι έλεγον, μελάμπυγος σε ατενίση και μόνον αυστηρώς; Ίσως και

τώρα θα γελάσης διά το παιπάλημα και τον κίναιδον, ως ν' ακούης αινίγματα και γρίφους, διότι σου είνε άγνωστα των έργων σου τα ονόματα. Ώστε φρόντισε να τα κατηγορήσης και αυτά, εάν δεν σου επληρώθη τριπλή και τετραπλή η αποφράς. Μόνον δε τον εαυτόν σου να αιτιάσαι δι' όλα αυτά• διότι, ως συνείθιζε να λέγη ο καλός Ευριπίδης, των αχαλινώτων στομάτων και της αφροσύνης και της ανομίας το τέλος είνε η δυστυχία.

ΤΕΛΟΣ Γ' ΤΟΜΟΥ

1} Την ιστορίαν του Κτησίου γνωρίζομεν μόνον εξ αποσπάσματος αυτής διασωθέντος υπό του Φωτίου. Φαίνεται δε ότι ο Λ. τον αδικεί λέγων ότι έγραψεν όλως φαντασιώδη. Τουλάχιστον εις όσα γράφει περί των κυνοκεφάλων ανθρώπων των κατοικούντων εις τα όρη και οίτινες αντί πάσης λαλιάς έχουν είδος υλακής, ευκόλως αναγνωρίζεται ο Ουραγκουτάγκος. Ουχ ήττον τερατώδη εφάνησαν κατά την αρχαιότητα όσα έγραψε περί των ομιλούντων πτηνών• αλλ' οι Έλληνες δεν εγνώριζον ακόμη τους ψιτακούς, τους οποίους ενόει προδήλως ο Κ.

{2} Άγνωστον πότε έγραψεν ο συγγραφεύς ούτος.

{3} Τον Ατλαντικόν.

{4} Αφροδίτη ή Αυγερινός

{5} Πεζοί ελαφρώς ωπλισμένοι, ακροβολισταί.

{6} Κατά τον Στράβωνα, ο κολοσσός της Ρόδου είχεν ύψος 70 οργυιών.

{7} Δηλαδή Σελήνιος, διότι η σελήνη ελέγετο και μήνη.

{8} Φαλλός, ομοίωμα, του ανδρικού αιδοίου, το οποίον περιέφερον εις τας πομπάς του Διονύσου.

{9} Η πόλις την οποίαν κτίζουν εις τους «Όρνιθας» του Αριστοφάνους τα πτηνά.

{10} Ξύλα τα οποία προστριβόμενα επ' αλλήλων ήναπτον.

{11} Αρπάγαι, γάντζοι.

{12} Κατά τον σχολιαστήν, ο Λουκ. σκώπτει εδώ τον Αντώνιον Διογένην, όστις είχε γράψει ότι εις την νήσον Θούλην (Ισλανδίαν) δεν νυκτώνει μίαν ημέραν κατ' έτος. Αλλ' ο Α. Δ. είχε δίκαιον, διότι αληθώς εις την Ισλανδίαν ο ήλιος μόλις δύση ανατέλλει την 21 Ιουνίου.

{13} Διότι δεν εσέβετο τους θεούς, εβίασε δε την Κασάνδραν και εκεραυνώθη, υπό της Αθηνάς, ήτις έρριψε κατ' αυτού το όπλον του πατρός της, ως λέγει ο Βιργίλιος εις το α' βιβλίον της Αινειάδος.

{14} Διότι έγινε τύραννος.

{15} Υπαινιγμοί κατά των δοξασιών των διαφόρων φιλοσοφικών σχολών.

{16} Τώρα δε, Μούσα, ψάλλε μου την μάχην των νεκρών ηρώων.

{17} Ο Λουκιανός φίλος των μακαρίων Θεών, είδε πάντα τα εδώ και πάλιν επέστρεψεν εις την πατρίδα του.

{18} Ναρκωτικά φυτά.

{19} Νήγρετος σημαίνει αξύπνητος και Παννυχία ολονυκτία.

{20} Ίδε τόμ. Α' σελ. 27 υποσημ. 2.

{21} Αντίμαχος ο Κολοφώνιος, επικός ποιητής, ήκμασε προ του Πλάτωνος. Έγραψε δε έπος «Θηβαΐδα» επιγραφόμενον του οποίου στίχους τινάς παραθέτει ο Αθηναίος, και ελεγείας περί των οποίων ομιλεί ο Πλούταρχος. Η φήμη του Αντιμάχου ήτο πολύ μικρά μέχρι του αυτοκράτορος, Αδριανού, όστις τον εθεώρει ανώτερον του Ομήρου και ήθελε να επιβάλη την προτίμησιν αυτού• αλλά δεν το κατώρθωσε διότι το χαλαρόν και άτονον ύφος της «Θηβαΐδος» δεν ηδύνατο να υποστή την σύγκρισιν προς την Ιλιάδα. και ο Αντίμαχος ελησμονήθη. Δεν διεσώθησαν δε εξ αυτού παρά μόνον μικρά τινα αποσπάσματα.

{22} Εν ω δε ήρχοντο πλέοντες διά του δάσους.

{23} Τα βιβλία ταύτα ή απωλέσθησαν ή δεν εγράφησαν ποτέ υπό του Λουκιανού.

{24} Ο λόγος ούτος και οι τέσσαρες επόμενοι είνε μιμήσεις των ρητορικών υποδειγμάτων, τα οποία οι διδάσκαλοι συνέθετον προς άσκησιν των μαθητών αυτών. Η τυραννοκτονία ήτο το συνηθέστερον και προσφιλέστερον θέμα των ασκήσεων τούτων. Ο Έρασμος έγραψε Λατινικήν απάντησιν εις το ρητορικόν δοκίμιον του Λουκιανού.

{25} Τινές των κριτικών αποδίδουν τον λόγον τούτον εις τον Λιβάνιον.

{26} Εννοεί την Κλεψύδραν, ήτις εκανόνιζε την διάρκειαν της ομιλίας των διαδίκων ή των δικηγόρων αυτών εις τα δικαστήρια.

{27} Ο βράχος ωνομάζετο Πέτρα Υάμπεια και εκ του ύψους αυτού εκρημνίζοντο προς τιμωρίαν οι ιερόσυλοι. Λέγεται και ότι μυθοποιός Αίσωπος υπέστη την τιμωρίαν ταύτην εις τους Δελφούς κατηγορηθείς αδίκως ότι έκλεψε έν των αγγείων των αφιερωμένων εις τον Απόλλωνα.

{28} Εκ του μίσους τούτου η λέξις τύραννος (ηγεμών) εξέπεσε βραδύτερον να σημαίνη τον σκληρόν και απάνθρωπον δυνάστην.

{29} Λιμήν της Φωκίδος

{30} Ο Κέλσος ούτος είνε ο περίφημος Επικούριος φιλόσοφος όστις έγραψε κατά του Χριστιανισμού υπό τον τίτλον «Αληθής λόγος ή περί Αληθείας» σύγγραμμα διηρημένον εις οκτώ βιβλία, το οποίον ανεσκεύασεν ο Ωριγένης όστις και διετήρησεν αποσπάσματά τινα αυτού.

{31} Αλεξίκακος και αποτρόπαιος είνε συνώνυμα σημαίνοντα τους αποδιώκοντας τα δυστυχήματα από τους ανθρώπους.

{32} Ομήρου Οδύσσεια Δ. σ. 252 : Εγνώριζε να παρασκευάζη πολλά φάρμακα, τα μεν καλά, τα δε ολέθρια.

{33} Περίφημος μάγος, ούτινος τον βίον έγραψεν ο Φιλόστρατος.

{34} Καταγόμενος εκ του Περσέως και του Ποδαλειρίου συγγενής, αναδεικνύεται φίλος του Απόλλωνος ο Θείος Αλέξανδρος.

{35} Το όνομα Αλέξανδρος σημαίνει, ως γνωστόν, τον υπερασπιστήν.

{36} Ο Λουκιανός παίζει με τας λέξεις Κορωνίς, όνομα της μητρός του Ασκληπιού, και κορώνη (κουρούνα).

{37} Είμαι ο Γλύκων, τρίτου βαθμού απόγονος του Διός, φως διά τους ανθρώπους.

{38} Διατάσσω να αμείβεται ο λειτουργός μου προφήτης• διότι δεν ενδιαφέρομαι τόσον διά τας προς εμέ προσφοράς, όσον διά τον προφήτην.

{39} Φέρων δεσμά εκ μολύβδου κάθηται εις τον βόρβορον.

{40} Αφού υποτάξης τους Πάρθους και τους Αρμενίους, θα επιστρέψης εις την Ρώμην φέρων ακτινωτόν στέμμα επί της κεφαλής.

{41} Μη εκστρατεύσης κατά των Αρμενίων, διότι δεν θα σου αποβή εις καλόν. Ανήρ θηλυπρεπής θα σου δώση σκληρόν θάνατον και θα σε στερήση την ζωήν και το φως.

{42} Μάτην περιμένεις σωτηρίαν από την δεινήν νόσον• ο θάνατος είνε βέβαιος και να τον αποφύγης αδύνατον.

{43} Πήγαινε τώρα εις την Κλάρον διά ν' ακούσης και του πατρός μου την γνώμην.

{44} Εις των Βραγχιδών τον ναόν πήγαινε και ζήτει χρησμούς.

{45} Εις Μαλλόν ζήτει τας γνώμας του Αμφιλόχου.

{46} Τον Πυθαγόραν και τον ένδοξον ψάλτην των πολέμων.

{47} Κατά πρώτον υπήρξες υιός του Πηλέως, έπειτα Μένανδρος, έπειτα {οποίος είσαι τώρα, κατόπιν θα γείνης ηλιακή ακτίς και θα ζήσης εκατόν ογδοήκοντα έτη.

{48} Να νυμφευθής την θυγατέρα του Αλεξάνδρου και της Σελήνης.

{49} Ο βαθύκομος Απόλλων απομακρύνει του λοιμού το μίασμα.

{50} Εύγε ή χαίρε, επιφώνημα των μυστικών τελετών.

{51} Οι Ευμολπίδαι ήσαν οικογένεια ιερατική, ήτις διαδοχικώς ετέλει τα μυστήρια της Δήμητρος εις την Ελευσίνα. Κατήγοντο εκ του Ευμόλπου, υιού του Μουσαίου, όστις είχε φέρει τα μυστήρια ταύτα εκ της Θράκης εις την Αττικήν. Ο Λουκιανός ειρωνεύεται τους βαναύσους ακολούθους του Αλεξάνδρου αποκαλών αυτούς Ευμολπίδας.

{52} Των χορών οίτινες εγίνοντο εις τας αποκρύφους τελετάς, τα μυστήρια και τα όργια.

{53} Του Πυθαγόρου η ψυχή άλλοτε μεν φθίνει, άλλοτε δε αυξάνει, η δε ψυχή του προφήτου μου εγεννήθη εκ της θείας ψυχής. Τον έστειλε δε ο πατήρ μου διά το καλόν των αγαθών ανθρώπων• και πάλιν θα επιστρέψη εις τον Δία κεραυνοβοληθείς.

{54} Μη πιστεύης εις τον Λέπιδον, διότι κακόν τέλος τον περιμένει.

{55} Λιμήν της Αιγύπτου προς την ΕρυΘράν θάλασσαν, όστις συνεκοινώνει τον Νείλον με διώρυγα.

{56} Διατάσσω να πυρπολούνται τα έργα του τυφλού γέροντος.

{57} 'Οπως εγίνετο ο εξαγνισμός εις τα μυστήρια της Δήμητρος.

{58} Εννοεί τον Αυτοκράτορα Μάρκον Αυρήλιον.

{59} Εις το ρεύμα του ορμητικού ποταμού 'Ιστρου παραγγέλλω να ριφθώσι δύο της Κυβέλης θεράποντες, θηρία άγρια, και όσα παράγουν αι Ινδίαι άνθη και ευώδη βότανα• παρευθύς δε θα επέλθη νίκη και δόξα μεγάλη και συγχρόνως η ποθητή ειρήνη.

{60} Άλυν διαβάς μεγάλην δύναμιν καταλύσεις.

{61} Επιθυμείς να μάθης ποίος εισερχόμενος κρυφίως εις τον οίκον σου σε ατιμάζει μετά της συζύγου σου; Ο δούλος σου Πρωτογένης, εις τον

οποίον έχεις πάσαν εμπιστοσύνην• ό,τι παρά σου έπαθε, σου το αποδίδει εις την σύζυγόν σου και εκ συμφώνου παρασκευάζονται να σε δηλητηριάσουν, ώστε. ούτε να μάθης, ούτε να ίδης τα υπ' αυτών πραττόμενα• θα εύρης δε το δηλητήριον υπό την κλίνην σου, πλησίον του τοίχου και προς το μέρος της κεφαλής. Και η υπηρέτρια σου Καλυψώ γνωρίζει τα πάντα.

{62} Ν' αλείφεται με κυτμίδα και με αφρόν ίππου.

{63} Μη πλεύσης αλλά προτίμητε την ξηράν οδόν.

{64} Αγαπά τα νυκτογυρίσματα και τους ανόμους έρωτας.

{65} Άγνωστον πρόσωπον.

{66} Φαίνεται ότι η μικρά αύτη πραγματεία, όπως και η επομένη περί του Διονύσου, εχρησίμευσεν ως πρόλογος ομιλίας την οποίαν εις προηγουμένους καιρούς είχε συνθέσει ο Λουκιανός.

{67} Ιλιάδος Γ, στ. 108. των οπλωτέρων φρένες ηερέθονται.

{68} Ευριπίδου «Φοίνισσαι» στ. 533.

{69} Των λάλων όλων η γλώσσα είνε εις το άκρον τρυπημένη.

{70} Η δύναμίς σου εχαλαρώθη.

{71} Κακόν γήρας σε κατέλαβε.

{72} Ο ηνίοχος σου εξησθένησε και τα άλογα σου έγειναν βραδυκίνητα.

{73} Εννοεί τον Ανακρέοντα.

{74} Τι δυνατόν μηρόν παρουσιάζει ο γέρων μέσ' από τα ράκη του!

{75} Χορός Βακχικός με ασέμνους κινήσεις.

{76} Βακχική επευφημία.

{77} 'Ομοιοι με νιφάδας της χιόνος, όπως πίπτουν τον χειμώνα.

{78} Ψευδολόγος. Ο λίβελλος ούτος φαίνεται ότι εγράφη εις την 'Εφεσον.

{79} Ο Λυκάμβης ηρνήθη να δώση εις γάμον την θυγατέρα του εις τον Αρχίλοχον, όστις με τόσην σκληρότητα εσατύρισε τον πατέρα και τας θυγατέρας αυτού, ώστε ο Λυκάμβης μη υποφέρων τον εξευτελισμόν απηγχονίσθη. 'Ομοιον τέλος αποδίδεται και εις τον ζωγράφον Βούπαλον, όστις εξοργίσας τον Ιππώνακτα, εσατυρίσθη υπ' αυτού.

{80} Άνθρωπος κακοηθέστατος, σύγχρονος του Αριστοφάνους, όστις ομιλεί περί αυτού εις τους Σφήκας στ. 1271.

{81} Ρήτωρ και διδάσκαλος ανωτέρων μαθημάτων.

{82} Ο Εύφορβος ήτο Φρυξ και επομένως βάρβαρος, διό και δεν ηδύνατο να γείνη δεκτός εις τα Ελευσίνια μυστήρια εις τα οποία εμυούντο τότε μόνον οι Έλληνες.

{83} Η εορτή των ευχών, ήτις ετελείτο κατά την τρίτην ημέραν των Καλενδών του Ιανουαρίου.

{84} θίασος τραγικών ηθοποιών διήλθεν εκ της Τρωάδος• οι Ιλιείς τους εκάλεσαν επιμόνως να παίξουν, αυτοί δε παρέστησαν την άλωσιν της Ιλίου και αντί να τους διασκεδάσουν τους κατελύπησαν.

{85} Η πάνδημος Αφροδίτη, αι Γενετυλλίδες και η Κυβέλη εθεωρούντο ως προστάτιδες των διεφθαρμένων και εκτεθηλυμένων.

{86} Ο κόθορνος ήτο υπόδημα το οποίον εταίριαζε και εις τους δύο πόδας. Ωνομάσθη δε ούτω κάποιος ρήτωρ, ονομαζόμενος Θηραμένης.

{87} Η εβδόμη ημέρα εκάστου μηνός ήτο αφιερωμένη εις τον Απόλλωνα. Ήτον εορτή και ημέρα αργίας διά τα παιδία.

{88} Ο κύφων ήτον όργανον βασανισμού, το δε βάραθρον ήτο χάσμα της γης βαθύ εις την Αττικήν, όπου ερρίπτοντο οι κακούργοι.

{89} Ευριπίδου «Βάκχαι» στ. 916

{90} Είδος φαρμακερού όφεως.

{91} Ως λέγει αυτός ο Λουκιανός αι λέξεις αύται ήσαν αδόκιμοι, κατά το πλείστον κατασκευάσματα κακόζηλα ποιητών και πεζογράφων ασημάντων, οίτινες διά τοιούτων μέσων επεδίωκαν να φανούν πρωτότυποι και να κάμουν εντύπωσιν.

{92} Πολλοί εκ των αρχαίων συγγραφέων αναφέρουν την Φιλαινίδα ως εταίραν παροιμιώδους αισχρότητος και της αποδίδουν βιβλίον επιγραφόμενον• «Περί σχημάτων αφροδισίων». Ο Αθήναιος όμως είπεν ότι η φήμη αύτη προήλθεν εκ συκοφαντίας. Είς των Αθηναίων σοφιστών ονόματι Πολυκράτης έγραψε το βιβλίον εκείνο και το διέδωκε με το όνομα της Φιλαινίδος, εκδικούμενος ίσως διότι απέκρουσε τον έρωτα του. Εις απόδειξιν ο Αθήναιος παραθέτει το επίγραμμα του τάφου της το οποίον έλεγε• «Είμαι η περίφημος Φιλαινίς. Μετά γήρας βαθύ εκοιμήθην υπό το μάρμαρον τούτο. Μη γελάσετε και μη υβρίσετε την μνήμην μου οι ταξειδεύοντες, όσοι διέρχεσθε προ του ακρωτηρίου τούτου• υπήρξα αγνή. Αλλ' ο Αθηναίος Πολυκράτης, άνθρωπος κακόγλωσσος και ασήμαντος λογοποιός έγραψε το βιβλίον το οποίον μου αποδίδουν και το οποίον

ουδέποτε εγνώρισα».

{93} Εννοεί τον περίφημον Τίμαρχον, εναντίον του οποίου έγραψε τον σωζόμενον λόγον ο Αισχύνης.

{94} Παρωδία στίχων του Ομήρου : Και εκείνον μεν απέτυχε, παρωλίσθησε δε η λόγχη και επέρασε παρά τον πώγωνα.

{95} Η λέξις αδελφός έχει προδήλως εδώ σημασίαν ανήθικον, την οποίαν θα εννοήσουν όσοι έχουν αναγνώσει τον Πετρώνιον.

{96} Ο Τισίας, διδάσκαλος της ρητορικής εις τας Συρακούσας, είχε μαθητήν τον Κόρακα. Διά να τον πείση να γίνη μαθητής του, υπέσχετο ότι θα τον εδίδασκε να πείθη τους άλλους διά παν ό,τι ήθελε. Αφού ετελείωσαν τα μαθήματα, ο Τισίας εζήτησε την αμοιβήν του• αλλ' ο Κόραξ υπεστήριξεν ότι δεν ώφειλε τίποτε. Επειδή όμως και ο διδάσκαλος επέμενεν, ο μαθητής είπεν, ότι αφού δεν ηδύνατο να τον πείση ότι δεν του ώφειλεν, άρα δεν τον είχε διδάξει την τέχνην του και επομένως δεν του ώφειλε τίποτε.

such as creation of derivative works, reports, performances and research. They may be modified and printed and given away--you may do practically ANYTHING with public domain eBooks. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg-tm License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg-tm works.

- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.

- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg-tm works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg-tm electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from both the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and Michael Hart, the owner of the Project Gutenberg-tm trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread public domain works in creating the Project Gutenberg-tm collection. Despite these efforts, Project Gutenberg-tm electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg-tm trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg-tm electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH F3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg-tm and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation web page at http://www.pglaf.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Its 501(c)(3) letter is posted at http://pglaf.org/fundraising. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's principal office is located at 4557 Melan Dr. S. Fairbanks, AK, 99712., but its volunteers and employees are scattered throughout numerous locations. Its business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887, email business@pglaf.org. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's web site and official page at http://pglaf.org

For additional contact information:
Dr. Gregory B. Newby
Chief Executive and Director
gbnewby@pglaf.org

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg-tm depends upon and cannot survive without wide spread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations ($1 to $5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up

with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit http://pglaf.org

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg Web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: http://pglaf.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg-tm electronic works.

Professor Michael S. Hart is the originator of the Project Gutenberg-tm concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For thirty years, he produced and distributed Project Gutenberg-tm eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg-tm eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as Public Domain in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our Web site which has the main PG search facility:

http://www.gutenberg.org

This Web site includes information about Project Gutenberg-tm, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.